

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МОСКАЛЕНКО КИРИЛО ВІКТОРОВИЧ

УДК 81.411.21:327:341.76

ДИСЕРТАЦІЯ
АРАБСЬКОМОВНИЙ ДИПЛОМАТИЧНИЙ ДИСКУРС
У ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

035 – Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ К. В. Москаленко

Науковий керівник Мазепова Олена Вікторівна, доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Москаленко К. В. Арабськомовний дипломатичний дискурс у лінгвопрагматичному висвітленні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2025.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню лінгвопрагматичних характеристик письмових та усних арабських дипломатичних текстів, які складають основу арабськомовного дипломатичного дискурсу.

На відміну від досліджень, спрямованих на аналіз історії становлення дипломатії в арабському світі як такої, питання специфіки укладання арабських дипломатичних текстів в арабськомовному науковому просторі не є достатньо висвітленим. Зокрема праці таких арабських дослідників, як С. Абаг, М. ат-Табі, С. Х. аль Фатляві, М. Халаф [57; 92; 69; 109] та ін., ґрунтуються насамперед на соціально-релігійних чинниках дипломатії як виду діяльності і не торкаються філологічних аспектів функціонування відповідних документів. Щодо українського дослідницького поля, то основи вивчення арабської дипломатії та арабськомовного дипломатичного та політичного дискурсів лише закладаються (О. Богомолів, Л. Музаннар, А. Кучеренко, О. Сегеда, В. Смолянчук) [11; 39; 26; 45].

Чисельність країн арабського світу, розмаїття їхніх політичних систем, своєрідність впливу історико-соціальних аспектів та різнонаправленість текстів, що складають дипломатичний дискурс залежно від його усного чи письмового виміру, є факторами, що формують лінгвопрагматичний комплекс завдань вивчення арабських дипломатичних текстів. Попри поширені уявлення щодо лаконічності та небагатослівності, характерних для комунікації між дипломатами, ці складові арабськомовного дипломатичного дискурсу не є головними його рисами, натомість вони сприяють формуванню ширшого поля елементів впливу продуцента на реципієнта, а ступінь їх залучення регулюється залежно від виміру дискурсу (усний

чи письмовий), типу тексту (якщо письмовий – тип документу, якщо усний – умови виголошення тексту (промова, дебати і т. п.)) та контексту, що зумовлює появу тексту.

У першому розділі «Теоретичні засади вивчення арабськомовного дипломатичного дискурсу» розглянуто визначення дискурсу в українській та арабській лінгвістиці та висвітлено історико-культурні чинники формування арабськомовного дипломатичного дискурсу. З огляду на властиві для дипломатії принципи поваги до традицій та протокольних елементів спілкування питання віднайдення її соціокультурного джерела є визначальним задля кращого розуміння подальшого вектору розвитку. Проаналізовано вплив Корану на становлення дипломатії та дискурсу дипломатичних документів в арабському мовознавстві, описано характерні для ключових періодів становлення арабської державності історичні, політичні та соціально-культурні чинники ведення дипломатичної діяльності. З'ясовано, що поява Священного писма і активна діяльність пророка Мухаммада, спрямована на поширення Корану серед ближніх та інших племен, сприяли формуванню мистецтва риторики, специфічного арабського красномовства, широко застосованого й для дипломатичних цілей. Розглянуто особливості історичного розвитку арабської дипломатії від часів праведних халіфів, Омейядів та Аббасидів до доби Османської імперії й далі.

У другому розділі «Арабські дипломатичні документи в лінгвопрагматичному висвітленні» після окреслення етапів становлення та розвитку мови арабської дипломатії розглянуто питання класифікації дипломатичних документів у сучасній науці, визначено і проаналізовано найбільш показові для арабського дипломатичного дискурсу різновиди – ноти, комюніке і листи. Було здійснено комплексний аналіз емпіричного матеріалу арабських вербальних нот, листів та комюніке на лексико-граматичному та лінгвопрагматичному рівнях. Встановлено, що попри беззаперечну належність текстів усіх розглянутих документів до офіційно-ділового стилю, наявною є різниця на рівні позиціонування адресата відносно адресанта (дієслова першої особи однини наявні виключно у текстах листів), клішованих форм (не є характерними

для комюніке), імплікатур (переважають у текстах нот та листів) та інших чинників, що формують лінгвопрагматичний вимір тексту. Для усіх досліджених текстів характерними є низька частотність застосування запозиченої лексики, переважання абстрактних іменників над конкретними, відносних прикметників над якісними, складні речення із середньою довжиною 40 та більше слів, часте застосування дейксису з метою урізноманітнення лінгвопрагматичного інструментарію.

У третьому розділі «Письмовий та усний різновиди арабськомовного дипломатичного дискурсу: спільне та відмінне» визначено специфіку взаємозалежності письмового та усного вимірів мови арабської дипломатії, проаналізовано низку промов арабських політичних діячів, визначено спільні та відмінні порівняно з письмовими текстами характеристики на лексико-граматичному та лінгвопрагматичному рівнях. Встановлено, що письмовий та усний різновиди арабськомовного дипломатичного дискурсу є взаємозалежними, а головна відмінність останнього пов'язана насамперед з візуальним та слуховим аспектами декламування промов, адже їхня підготовка провадиться здебільшого шляхом підготовки письмового драфту цільового тексту. Іншими ключовими особливостями усних звернень є персоналізованість дискурсу, відсутність абзацної структуризації, інтонаційний розподіл складових тексту, паузи у декламуванні, помилки продуцента при декламуванні, клішованість. Аналіз сугестивного потенціалу усного дипломатичного арабськомовного дискурсу засвідчив, що психологічний вплив адресата на аудиторію у випадку з усними текстами є вагомішим, адже реципієнт у цьому випадку має менше часу задля осмислення та сприйняття інформації. Встановлено, що серед найбільш використовуваних комунікативних стратегій наявні як абсолютно, так і відносно кооперативні, зокрема стратегії інформування, політкоректності, переконування, спонування, схвалення (абсолютно кооперативні), уникання, звинувачування та хизування (відносно кооперативні).

Ключові слова: *арабська мова, арабськомовний дипломатичний дискурс, офіційно-діловий стиль, дипломатичне листування, лінгвопрагматика, комунікація, текст, промова.*

SUMMARY

Moskalenko K. V. Arabic-language diplomatic discourse in linguopragmatic coverage. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 035 Philology.
– Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the study of the linguistic and linguopragmatic features of written and oral Arabic diplomatic texts, which form the basis of Arabic-language diplomatic discourse.

Unlike studies aimed at analyzing the history of the formation of diplomacy in the Arab world as such, the issue of the specifics of the composition of Arabic diplomatic texts in the Arabic-language scientific space is not sufficiently covered. Thus, the works of such Arab researchers as S. Abah, M. at-Tabii, S. H. al-Fatlawi, M. Khalaf [59; 92; 69; 109] etc. are based primarily on the socio-religious factors of diplomacy as a type of activity and do not touch on the philological aspects of the functioning of the relevant documents. As for the Ukrainian research field, the foundations of the study of Arab diplomacy and Arabic-language diplomatic and political discourses are only being laid (O. Bogomolov, L. Muzannar, A. Kucherenko, O. Segeda, V. Smolyanyuk).

The number of countries in the Arab world, the diversity of their political systems, the peculiarity of the influence of historical and social aspects and the multidirectionality of the texts that make up diplomatic discourse depending on its oral or written dimension are factors that form the linguopragmatic complex of tasks for the study of Arabic diplomatic texts. Despite existing ideas about the brevity and laconicism characteristic of communication between diplomats, these components of Arabic diplomatic discourse are not its main features, instead they contribute to the formation of a wider field of elements of the producer's influence on the recipient, and the degree of their involvement is regulated depending on the dimension of the discourse (oral or written), the type of text (if written – the type of document, if oral – the conditions of the text's utterance (speech, debate, etc.)) and the context that determines the appearance of the text.

The first chapter, “Theoretical Principles of the Study of Arabic-Language Diplomatic Discourse,” examines the issue of defining discourse in Ukrainian and Arabic linguistics and highlights the historical and cultural factors of the formation of Arabic-language diplomatic discourse. Given the principles of respect for traditions and protocol elements of communication inherent in diplomacy, the issue of finding its socio-cultural source is crucial for a better understanding of the further vector of development. The influence of the Quran on the formation of diplomacy and the discourse of diplomatic documents in Arabic linguistics is analyzed, and the historical, political, and socio-cultural factors of conducting diplomatic activities characteristic of the key periods of the formation of Arab statehood are described. It is found that the emergence of the Holy Scripture and the considerable activity of the Prophet Muhammad, aimed at its dissemination among his neighbors and other tribes, contributed to the formation of the art of rhetoric, a specific Arabic eloquence, widely used for diplomatic purposes. The historical features of the development of Arab diplomacy from the time of the righteous caliphs, the Umayyads and the Abbasids to the era of the Ottoman Empire and beyond are examined.

In the second chapter “Arabic diplomatic documents in linguopragmatic coverage”, after covering the stages of the formation and development of the language of Arabic diplomacy, the issue of the classification of diplomatic documents in modern science is considered, the most indicative varieties for Arabic diplomatic discourse are identified and analyzed – verbal notes, communiqués and letters. A comprehensive analysis of the collected corpus of Arabic verbal notes, letters and communiqués was carried out at the lexical-grammatical and linguopragmatic levels. It was established that despite the undeniable belonging of the texts of all the considered documents to the official-business style, there is a difference at the level of positioning of the person who addresses in relation to the addressee (first-person singular verbs are present exclusively in the texts of letters), clichéd forms (not characteristic of communiqués), implicatures (prevail in the texts of notes and letters) and other factors that form the linguopragmatic dimension of the text. All the studied texts are characterized by a low frequency of use of borrowed vocabulary, a predominance of abstract nouns over concrete ones, relative adjectives over

qualitative ones, complex sentences and their average length of 40 or more words, and frequent use of deixis to diversify the linguopragmatic toolkit.

The third chapter, “Written and Oral Varieties of Arabic-Language Diplomatic Discourse: Common and Distinct,” identifies the specifics of the interdependence of the written and oral dimensions of the language of Arab diplomacy, analyzes a number of speeches by Arab political figures, and identifies common and distinct characteristics compared to written texts at the lexical-grammatical and linguopragmatic levels. It has been established that the written and oral varieties of Arabic diplomatic discourse are interdependent, and the main difference of the latter is primarily related to the visual and auditory aspects of the recitation of speeches, since their preparation is carried out mainly by preparing a written draft of the target text. Other key features of oral addresses are the personalized nature of the discourse, the lack of paragraph structuring, the intonational distribution of text components, pauses in recitation, producer errors during recitation, and clichés. The analysis of the suggestive potential of oral diplomatic discourse in the Arabic language has shown that the psychological impact of the person who addresses a speech on the audience in the case of oral texts is more significant, since the recipient in this case has less time to comprehend and perceive information. It has been established that among the most used communicative strategies there are both absolutely and relatively cooperative ones, in particular the strategies of informing, political correctness, persuasion, encouragement, approval (absolutely cooperative), avoidance, accusation and showing off (relatively cooperative).

Keywords: *Arabic language, Arabic diplomatic discourse, official business style, diplomatic correspondence, linguopragmatics, communication, text, speech.*

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Москаленко К. В. Комунікативні тактики побудови арабського дипломатичного тексту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Семітські мови*. Київ, 2023. Т. 34 (73), № 5. С. 105–111.
2. Москаленко К. В. Арабський дипломатичний дискурс: лінгвопрагматичні аспекти міждержавної угоди. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*. Київ, 2024. Т. 1, № 30. С. 65–69.
3. Москаленко К. В. Дискурс-стратегія арабської вербальної ноти. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2025. Т. 1, № 39. С. 124–135.
4. Москаленко К. В. Модальності дослідження «дискурсу» в арабській мовознавчій традиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2025. № 73. С. 114–117.

Тези наукових доповідей:

5. Москаленко К. В. Становлення дипломатичного дискурсу часів пророка Мухаммада. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи : збірник тезових матеріалів*. 6–7 квітня 2023 р., Київ. С. 106–107.
6. Москаленко К. В. Стилістичні проблеми перекладу текстів дипломатичного спрямування арабською мовою. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи : збірник тезових матеріалів*. Частина II. 11–12 квітня 2024 р., Київ. С. 19–20.
7. Москаленко К. В. Медіатизація дипломатичного підстилю арабської мови. *VIII Конгрес сходовознавців: збірник матеріалів*. 20 грудня 2024 р., Київ. С. 200–202.
8. Москаленко К. В. Актуальні питання перекладу арабською текстів міжнародних угод. *Філологія доби глобалізації: візії та перспективи: збірник тезових матеріалів*. 10 жовтня 2025 р., Київ. С. 185–186.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРАБСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	17
1.1. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці.....	17
1.2. Історико-культурні засади формування арабськомовного дипломатичного дискурсу.....	24
1.2.1. Розвиток арабської дипломатії на Близькому Сході за часів пророка Мухаммада.....	28
1.2.2. Арабська дипломатія часів праведних халіфів, Омейядів та Аббасидів... ..	34
1.2.3. Дипломатія в Османській імперії та курс на сьогодення.....	39
1.3. Методика дослідження арабськомовного дипломатичного дискурсу.....	42
Висновки до розділу 1.....	44
РОЗДІЛ 2. АРАБСЬКІ ДИПЛОМАТИЧНІ ДОКУМЕНТИ В ЛІНГВО-ПРАГМАТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ.....	46
2.1. Становлення та розвиток мови арабських дипломатичних документів	46
2.2. Види арабських дипломатичних документів.....	50
2.3. Дискурсивні стратегії арабських дипломатичних документів.....	54
2.3.1. Вербальні ноти (مذكرة شفوية).....	55
2.3.2. Комюніке (بيان صحفي).....	97
2.3.3. Листи (رسالة).....	126
Висновки до розділу 2.....	154
РОЗДІЛ 3. ПИСЬМОВИЙ ТА УСНИЙ РІЗНОВИДИ АРАБСЬКО-МОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ	159
3.1. Письмовий та усний дискурси – теорія співзалежності.....	159
3.2. Промова як жанр усного різновиду арабськомовного дипломатичного дискурсу: модальності співіснування з письмовим різновидом.	161

3.2.1. Промова Короля Йорданії Абдалли II бін аль Хусейна.....	162
3.2.2. Промова Короля Марокко Мухаммада VI.....	177
3.2.3. Промова Президента Республіки Ірак Абдул Латифа Рашида.....	191
3.3. Комуникативні стратегії та сугестивний потенціал промов в арабськомовному дипломатичному дискурсі.....	205
Висновки до розділу 3.....	217
ВИСНОВКИ.....	220
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	226
ДОДАТКИ.....	249

ВСТУП

Міжлюдська комунікація є одним з головних рушіїв світу XXI сторіччя. Існуючи у різних парадигмах (усна, письмова, невербальна та ін.), вона набуває різних форм, а її наповнення зазнає змін залежно від соціокультурного бекграунду комунікантів, на якому ґрунтуються їхні мовні та мовленнєві навички. Так, базовий акт людської комунікації спирається не тільки на те, що кажуть, а й на те, як така комунікація здійснюється, у чому полягає мета та який вплив вона має на адресата.

Історичні виклики, що постали перед Україною у часи незалежності нашої держави, зумовлюють потребу в кращому розумінні інструментів налагодження особистісних контактів на міжнародному рівні та просування інтересів України у принципових для нас регіонах, зокрема у країнах арабського світу. Дипломатичні зусилля, спрямовані на належне представлення України перед партнерами з арабських країн, пояснення цивілізаційного характеру загарбницької російської війни проти нашої країни і досягнення максимально можливих результатів у цьому зв'язку, є критично важливими елементами оцінки роботи української дипломатичної служби. Визначення комплексу лінгвопрагматичних компонентів, що складають систему арабських чинників провадження комунікації у розрізі підготовки дипломатичних документів, здійснене в цій роботі, сприятиме налагодженню ефективнішої співпраці з арабськими державами з огляду на швидку зміну геополітичного порядку денного та потреби у контексті комунікації, що можуть варіюватися залежно від перебігу триваючих збройних конфліктів як на Близькому Сході, так і в Африці.

Як засвідчив огляд наукової літератури, лінгвопрагматична складова арабських дипломатичних документів досі не ставала об'єктом самостійного дослідження, хоча як в арабському, так і українському науковому просторі наявні дослідження, присвячені окремим аспектам функціонування дипломатичного дискурсу. Зокрема, арабські науковці С. Х. аль Фатляві, С. А. Абаг та М. Халаф [69; 59; 109] у своїх працях розглядають питання історії становлення та розвитку арабської дипломатії, фокусуючись на ролі релігійного чинника у ній та прикладному характері міжнародних дипломатичних практик у світлі дипломатії

арабських країн Близького Сходу. В українському науковому полі питання політико-дипломатичних відносин з Арабським Сходом у лінгвістичному висвітленні також привертали увагу науковців. Зокрема, О. В. Богомолів у своїй монографії детально проаналізував дискурс Січної революції 2011 року в Єгипті, одного з найяскравіших епізодів Арабської весни – хвилі масових антиавторитарних протестів, які почалися з туніської революції грудня 2010 року й охопили низку арабських країн [11]. Л. М. Музаннар у своїх працях розглядала функціонування арабської політичної метафори на матеріалі промов очільників деяких арабських країн [39]. А. О. Кучеренко дослідила особливості комунікації дипломатичних відомств у цифровому середовищі, зокрема в соціальних мережах, що на сьогодні відома під назвою цифрової дипломатії [26]. О. О. Сегеда та В. Ф. Смолянчук у своїй статті висвітлили сучасні процеси цифровізації дипломатичного дискурсу на прикладі роботи дипломатичної служби України та Кувейту [45].

Водночас стає очевидним, що з огляду на глобалізаційні зміни у світі загалом і в арабських суспільствах зокрема визначення лінгвопрагматичних особливостей функціонування арабськомовного дипломатичного дискурсу потребує особливої уваги. Не менш важливим постає питання вивчення впливу характерних для арабських дипломатичних документів лінгвопрагматичних чинників на інший вимір міжособистісної комунікації на дипломатичному рівні, а саме усний. Виокремлення спільних і відмінних рис між письмовим та усним типами арабськомовного дипломатичного дискурсу дозволить глибше зрозуміти сутність комунікативних стратегій дипломатів арабських країн та дасть змогу визначити шляхи швидшого і практичнішого налагодження якісного контакту з представником дипломатичної місії відповідної держави.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю у визначенні лінгвопрагматичного інструментарію, що домінує у текстах арабських дипломатичних документів, з метою вивчення їхнього впливу на усний різновид арабськомовного дипломатичного дискурсу та визначення найуживаніших арабськими дипломатами комунікативних стратегій у світлі динаміки геополітичних процесів ХХІ ст.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в українській арабістиці здійснено комплексний аналіз лінгвопрагматичного аспекту арабських дипломатичних документів з урахуванням функціональних параметрів дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю арабської мови. Проаналізовано контекстуальну, лексичну, морфологічну і синтаксичну складові дипломатичних текстів, взаємодія яких складає лінгвопрагматичний механізм.

Мета роботи полягає у встановленні ключових лінгвопрагматичних характеристик арабськомовного дипломатичного дискурсу, а саме у виявленні притаманних арабським дипломатичним документам дискурсивних стратегій, чинників, що впливають на їх формування, а також специфіки впливу письмового офіційно-ділового дискурсу арабської мови на інші типи дипломатичної комунікації.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) дослідити проблематику визначення поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці;
- 2) висвітлити історико-культурні засади формування арабськомовного дипломатичного дискурсу на Близькому Сході;
- 3) охарактеризувати ключові чинники становлення та розвитку мови арабської дипломатії;
- 4) класифікувати найбільш використовувані в арабській дипломатії дипломатичні документи, визначити їхні типи та умови застосування;
- 5) здійснити лінгвістичний аналіз зразків дипломатичних нот, комюніке та листів та встановити провідні дискурсивні стратегії їх формування;
- 6) визначити чинники, що сприяють формуванню лінгвопрагматичного конструкту арабських дипломатичних документів;
- 7) окреслити ступінь взаємозалежності письмового та усного різновидів арабськомовного дипломатичного дискурсу, визначити спільні та відмінні риси;
- 8) встановити типологію застосовуваних в арабському дипломатичному дискурсі комунікативних стратегій та сугестивний потенціал промов.

Об'єктом дослідження є письмовий та усний різновиди арабськомовного дипломатичного дискурсу, представленого документами та промовами очільників арабських країн.

Предметом дослідження є лінгвопрагматичні властивості письмових та усних арабських дипломатичних текстів, що передбачає аналіз лексичних, морфологічних та синтаксичних одиниць у рамках їхньої взаємодії.

У ході дослідження застосовано низку **методів**, що дозволили реалізувати поставлені завдання, а саме описовий метод, метод пошуку і збору інформації (для дослідження історії становлення дипломатії в арабському світі та поняття дискурсу в арабському мовознавстві), типологічний метод (для розподілу арабських дипломатичних документів за типами), структурний та дистрибутивний методи (для окреслення ролі мовної одиниці у тексті та визначення домінантних тенденцій у використовуваних у досліджуваних текстах лексиці), лінгвістичний аналіз тексту (для дослідження лексичного, морфологічного і синтаксичного рівнів арабських письмових дипломатичних текстів); дискурсивний метод (для виявлення сприятливих для визначених дискурс-стратегій соціокультурних чинників), зокрема комунікативно-прагматичний аналіз (для характеристики лінгвопрагматичного рівня текстів документів, що дозволило визначити складники формування в них відповідного механізму), зіставний метод (для виявлення спільних та відмінних складників, властивих письмовим та усним арабськомовним дипломатичним текстам).

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у висвітленні лінгвопрагматичної площини арабськомовних дипломатичних текстів з урахуванням геополітичних реалій XXI ст. Робота є внеском у розвиток прагмалінгвістичних досліджень у галузі української арабістики та дає поштовх подальшим дискурсивним дослідженням з арабської мови.

Практичне значення дослідження полягає в конкретизації мовних і мовленнєвих потреб, що постають перед учасником комунікації із дипломатом арабської держави. Результати роботи може бути використано у процесі викладання теоретичних і практичних курсів з ділової комунікації арабською мовою,

етнолінгвістики, теорії і практики перекладу, міжкультурної комунікації. Основні положення роботи можуть бути корисними у ході написання рефератів, наукових статей і кваліфікаційних робіт, при укладанні навчальних посібників із дипломатичного листування та міжкультурної комунікації в її дипломатичному аспекті.

Матеріалом для дослідження слугував укладений автором корпус арабських дипломатичних документів та промов політичних діячів країн Арабського Сходу на міжнародних форумах загальною кількістю 12311 слів (за даними програми Textomate), з яких письмові тексти (вербальні ноти, комюніке та листи) налічують 7198 слів та промови очільників держав – 5113 слів.

Джерелами фактичного матеріалу є арабські дипломатичні документи та промови арабських політичних діячів у рамках міжнародних організацій, вирізнені шляхом суцільної вибірки з арабськомовного сегменту мережі Інтернет та архівів низки дипломатичних представництв, розташованих в арабських країнах, і міжнародних організацій.

Особистий внесок дисертанта. Усі результати дисертаційного дослідження отримано дисертантом особисто, усі публікації одноосібні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження апробовано на 5 всеукраїнських/міжнародних наукових конференціях, а саме: 1) VII Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (6-7 квітня 2023 року) з доповіддю «Становлення дипломатичного дискурсу часів пророка Мухаммада»; 2) VIII Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (11-12 квітня 2024 року) з доповіддю «Стилістичні проблеми перекладу текстів дипломатичного спрямування арабською мовою»; 3) VIII Конгресі сходознавців (20 грудня 2024 року) з доповіддю «Медіатизація дипломатичного підстилю арабської мови»; 4) IX Всеукраїнських наукових читаннях за участю молодих учених «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (10-11 квітня 2025 року) з доповіддю «Трактування дискурсу в арабському мовознавстві»; 5) Міжнародній

науковій конференції «Філологія доби глобалізації: візії та перспективи» (10 жовтня 2025 р.) з доповіддю «Актуальні питання перекладу арабською текстів міжнародних угод».

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 8 наукових праць, серед них 4 статті у фахових виданнях України категорії Б і 4 праці апробаційного характеру – тези доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (181 позиція) та додатків. Загальний обсяг дисертації разом зі списком використаних джерел та додатками становить 300 сторінок, основний зміст дисертаційної роботи викладено на 225 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ АРАБСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

1.1. Поняття дискурсу в сучасній лінгвістиці

Комунікація, що забезпечується мовою, є невід’ємною складовою нашого повсякденного життя. Оціночна сітка здібностей індивіда до володіння мовою ґрунтується на усталених нормах і правилах, керуючись якими ми визначаємо *правильність* мовлення. Ця складова процесу вивчення мови напряду залежить від ступеня ознайомлення людиною, яка нав’язує та пояснює правильне, на її думку, застосування мови, з *мовною нормою* (англ. «*standard language*»).

Мовна норма, або ж культура мови, за С. Я. Єрмоленко, це «свідоме, майстерне та цілеспрямоване використання мовно-виражальних засобів залежно від мети і обставин спілкування» [19, с. 285–286]. М. Ван дер Вал та Ж. ван Брі у своїй роботі «*Geschiedenis van het Nederlands*» («Історія нідерландської мови») визначають мовну норму як послідовність етапів її становлення: відбір, кодифікація, виокремлення та прийняття [119]. Л. В. Струганець зазначає, що культура мови – це «культивування літературної мови й індивідуального мовлення, виявлення тенденцій мовного розвитку, реальне втілення у мовній практиці норм літературної мови, відповідна мовна політика у державі» [52, с. 97].

Оскільки явище мови розвивається не тільки горизонтально (наприклад, мовні родини/групи, кожна з мов яких є похідною від мов-сусідок, носії яких мешкають у безпосередній близькості одне від одного), а й вертикально (діалекти, говірки і т. п.), постає потреба у виокремленні системи, що уможливила б взяття до уваги усієї палітри мовних еволюцій та надбудов і дала б змогу керувати самим процесом мовлення. Реалізація таких завдань стала можливою завдяки виокремленню мовознавцями вагової складової комунікації, що спочатку сприймалась як явище, а потім переросла у систему, а саме *дискурс*.

Американський лінгвіст Зеллінг С. Харріс у своїй роботі «Аналіз дискурсу» підняв питання взаємодії місця й кількості слів у реченні з культурою і мовою, ставши таким чином одним з перших науковців, що спробували охарактеризувати

дискурс [106]. Британський лінгвіст М. Стаббс пов'язує застосування мови із соціальним контекстом, таким чином констатуючи, що дискурс передусім є соціальним продуктом [116]. Окрім того, дискурс також досліджували французький мовознавець Е. Бенвеніст і французький філософ та історик М. Фуко [95; 103]. З арабських мовознавців дискурс досліджували Л. Зейтуні, М. аш-Шафії, С. Яктин [129; 73; 125]. В українському науковому просторі І. В. Ситник здійснила аналіз дискурсу в його педагогічній парадигмі, М. В. Янкович досліджував дискурс у гуманітарному полі, Л. Р. Безугла та К. С. Серажим розглядали дискурс як соціолінгвальний феномен [49; 57; 8; 47].

Розглянемо основні етапи формування науки про дискурс. Історія дискурсу сягає епохи Відродження, коли цей термін набув характерного для його відповідників у мовах сьогодення значення, а саме «обговорення», «переговори», «промова», «заява» («diskursus» (лат.), «discourse» (англ.), «discours» (фр.), «discurso» (італ.) і т. п.). Проте, у ті часи дискурс мав скоріш негативну конотацію, і усі його перелічені значення належали до категорії незрозумілих та задовгих монологів, що не мали жодного смислового підґрунтя [56, с. 51]. Що ж до близького до нейтрального забарвлення його значення, воно почало викристалізовуватись одночасно із розвитком поняття *думки*, а саме у XVII ст., коли французький філософ та фізик Рене Декарт обґрунтував так званий «дискурс методу» (фр. «Discours de la méthode»). Підняті у цій роботі питання, зокрема основні правила методу, порядок фізичних питань, правила моралі і т. п. ознаменували тоді не тільки перехід від філософії Ренесансу до філософії Нового часу, а й перехід до нового розуміння дискурсу, значно глибшого за «незрозуміло довгі монологи» – дискурс почали відносити не тільки до категорії *мови*, а й до категорії *думки* [100]. Значний поштовх такому баченню дискурсу надав французький лінгвіст Еміль Бенвеніст, який у своїй роботі «Загальні проблеми лінгвістики» охарактеризував саме єдність дискурсу, що «включає в себе і смисл і посилення – смисл відбиває єдність інформації, а посилення є вихідною ситуацією, на яку здійснюється посилення у процесі мовлення» [95, с. 130].

Ці роботи є переломними у контексті розуміння дискурсу та дають значно ширше бачення важливості визначення його місця та ролі у комунікації. Виходячи з тверджень Р. Декарта та Е. Бенвеніста, можемо констатувати, що дискурс як інструмент вербальної комунікації ґрунтується на низці системоутворюючих елементів, головним з яких є текст. Концепція тексту як організму, що складається з мовних та мовленнєвих актів, є об'єктом дослідження лінгвістики тексту. Від початку дослідження цього вектору комунікації паралельно розвиваються два його основних напрями, згідно з якими головна мета дослідження лінгвістики тексту полягає у дослідженні особливостей вживання мови у реальній комунікації або ж у її інтеграції до комплексу інших лінгвістичних дисциплін (синтаксис, фонетика, лексикологія і т. п.) та співіснуванні з цими дисциплінами [12].

З урахуванням тісного взаємозв'язку між поняттями *текст*, *дискурс* та *комунікація* можемо констатувати, що лінгвістика тексту та комунікативна лінгвістика постають як взаємозалежні напрями, спільним ядром яких є дискурс. Лінгвістика тексту вже інтегрувалася до галузі мовознавства, що досліджує структурно-граматичну, семантико-змістову, семіотичну та комунікативно-прагматичну організацію текстів [46].

Менше з тим, поняття *дискурс* та *текст* не є ідентичними, і питання їх диференціації є одним із головних у порядку денному дослідників у сфері лінгвістики, попри те, що як окремі об'єкти мовознавства ці поняття досліджуються вже понад 50 років. Ще у 80-х роках ХХ століття український мовознавець Флорій Бацевич дає таке визначення поняттям *текст* та *дискурс*: дискурс – це динамічне явище, що полягає у самому процесі спілкування, що після його завершення перетворюється на текст; натомість, текст – це зупинений дискурс, позбавлений учасників та живих обставин, у якому, на відміну від дискурсу, не виявляються паралінгвістичні засоби (невербальні засоби реалізації комунікації) [6, с. 147–148, 158]. Отже, текст, дискурс та мовленнєвий акт відповідають послідовності, у якій продукуються складові природної мови (мова – мовлення – комунікація).

Концепції Р. Декарта та Е. Бенвеніста, окрім розуміння дискурсу як гнучкої системи комунікації та мислення у процесі мовлення, дали також поштовх до

перших апроксимацій щодо його дослідження. Найвідомішим у цій галузі науковцем є Тойн ван Дейк, який, зокрема, досліджував соціально-політичне ядро дискурсу, ступінь відносності різних соціальних груп та формування дискурсу, важливість відмінностей у наявності у цих соціальних груп доступу до інформації. Праці ван Дейка демонструють, що саме бекграунд із знань та поведінкових моделей визначає залежність дискурсу від соціального контексту, особливо коли йдеться про дискурс «публічного» типу, а саме політичний, подекуди з елементами політизованого [120].

К. С. Серажим розглядає дискурс як складну систему із соціолінгвістичною складовою, інтегровану до комунікативного середовища сучасного світу. На її думку, ця система визначається політичними, соціокультурними та іншими чинниками, а також має лінгвістичну та екстралінгвістичну структуру [47, с. 12].

М. В. Янкович визначає дискурс як «соціолінгвістичний феномен, що сформувався у певному соціальному середовищі та активно структурує та моделює соціальну дійсність, і матеріальним втіленням якого є текст (усний чи письмовий), що відбиває спосіб мислення, ціннісні орієнтири, моральні норми як адресата, так і середовища загалом» [57, с. 125].

І. В. Ситник розуміє дискурс як комунікативну ситуацію, що містить у собі значну кількість усних та письмових текстів, причому всі вони мають власні лексику, граматику, синтаксис і семантику [48, с. 125].

В арабському мовознавстві на позначення дискурсу використовують слово «خطاب», що також часто застосовується у значенні «промова». Це певним чином корелюється із природою відповідників слова «*diskursus*» у низці європейських мов, наведених вище, адже, до прикладу, французьке «*discours*» також використовується у значенні «промова», «коментар», «заява». Що стосується арабських досліджень у сфері дискурсу, то арабські лінгвісти, хоч і виокремлюють низку понять *дискурс* – *наратив* – *текст* (خطاب – سرد – نص), все ж схиляються до їхньої схожості та ідентичності походження. Саїд Яктин зокрема, зазначає, що «незважаючи на наявність численних праць мовознавців, що мають на меті розрізнити дискурс, наратив та текст, усі ці поняття є схожими та майже

ідентичними, а якщо і варто обрати один загальноживаний термін, то це дискурс» [125, с. 22]. Цей дослідник також акцентує увагу на тому, що стилі дискурсу або ж *мовлення* (тенденція до ототожнення цих понять ясно простежується у його працях) – розповідний, літературний, наративний, поетичний – походять від одного дискурсу, а саме розповідного, тобто, чого б не стосувався текст, він перш за все є *розповіддю*, і саме цей факт підтверджує схожість та взаємозалежність зазначених понять [126, с. 27].

Цей погляд є результатом еволюції поглядів арабських мовознавців на дискурс як такий, адже перші його визначення значно відрізнялися від бачення С. Якіна. Наприклад, перший арабський мовознавець, об'єктом досліджень якого став текст (і характеристика якого в цілому наближена до того, чим є, з урахуванням наведених вище визначень інших дослідників, дискурс), Мухаммад аш-Шафії, писав про «заяву (розповідь), що занесли до книги». На його думку, текст (і дискурс) могли трактуватися виключно з однієї точки зору – парадигми того, що мав на увазі мовець [73, с. 26]. Л. Зейтуні більше пише саме про «наративний характер дискурсу», зазначаючи, що «дискурс є текстом розповіді (новели, роману, п'єси і т. п.), і він утворюється у процесі мовлення та письма. Дискурс покликаний викласти ситуації та події, і саме це робить його залежним від бачення автора, адже він визначає настрій комунікації та супроводжуючі коментарі» [129, с. 88–89]. Як ми зазначили у нашій статті «Модальності дослідження «дискурсу» в арабській мовознавчій традиції», ці бачення контрастують із підходами до трактування дискурсу таких мовознавців, як аз-Зарабіді та Фіразабаді, що надавали цьому феномену негативної конотації, кваліфікуючи його як низку малопов'язаних між собою слів, яка хоч і не є актуальною станом на зараз, все ж слугувала перехідним етапом у контексті сприйняття та розуміння дискурсу як елементу комунікації та існування суспільства в цілому [36, с. 115].

Розглянемо декілька визначень тексту, запропонованих вітчизняними науковцями. А. Д. Белова описує текст як «складну, ієрархічно організовану структуру, близьку до мовленнєвого твору, що характеризується цілісністю, зв'язністю і завершеністю». Іншими словами, текст – це «закінчене інформаційне

та структурне ціле» [9, с. 11–14]. С. П. Денисова вважає текст сплавом емотивності, зв'язності та цілісності, адже саме ці ознаки є властивими для певних послідовностей мовних та/або мовленнєвих знаків, що і називаються текстом. Текст повинен мати цілеспрямованість та прагматичну настанову, об'єднані лексичними, граматичними, стилістичними та логічними зв'язками [15, с. 42–49]. Подібний підхід можна спостерігати у Л. С. Павлюк, яка вважає текст особливою комунікативною одиницею, що має організовану послідовність речень, покликаних реалізувати авторський задум та розкрити водночас зміст теми/думки [40, с. 63].

Т. В. Радзієвська розглядає процес текстотворення як різновид мовної діяльності, що характеризується високим ступенем складності, як функціональну систему, «котра складається з певних підсистем, утворених складниками комунікативно-прагматичної ситуації текстотворення» [43, с. 244]. У контексті співвідношення *текст* – *дискурс* дослідниця вказує на те, що «спільним займенником» тріади «текстотворення – текст – текстова комунікація» є «поняття дискурсу, що відбиває і онтологічний, і епістемічний аспекти зазначених понять у комплексі їх зв'язків» [43, с. 458].

Звернувшись до арабських досліджень у галузі мовознавства, бачимо, що концепція синонімічності вихідних понять у галузі дослідження дискурсу продовжує переважати. Це стосується і розуміння *тексту*. Так, М. ас-Субейхі зазначає, що «аби отримати міцну основу для дослідження, варто брати до уваги одиниці, що переважають за масштабом речення. Власне, саме у контексті розгляду речення як вихідної складової мовного дослідження стає очевидним, що поява понять *дискурс* та *текст*, які є близькими за значенням, є результатом саме непевності дослідників щодо того, чи може *речення* бути в епіцентрі такого дослідження» [90, с. 68–71]. Р. Бухуш акцентує увагу на тому, що і дискурс і текст є подібними частинами одного цілого, а саме механізму комунікації у соціумі, де одна мовна система може бути як схожою на інші у межах одної держави, так і діаметрально протилежною до них, як-от мова арабських держав на Близькому Сході та мова Магрибу [97].

Важливий внесок у розвиток теорії аналізу дискурсу зробив відомий британський мовознавець Норман Фейрклаф. Увібравши у своїй концепції підходи попередників та передбачивши напрям подальшого розвитку аналізу дискурсу, Фейрклаф лаконічно охарактеризував дискурс як «форму, що вбудована у соціальну реальність, а отже й у соціальні практики». Він зазначає, що дискурс охоплює усну та письмову мову, а також візуальні образи, що аналізуються та інтерпретуються як лінгвістичні тексти та/або у зв'язку із текстами [102]. Саму методологію аналізу дискурсу Фейрклаф звів до 5 етапів, а саме: вибір об'єкта (проблеми, що має семіотичний вимір), аналіз мережі дискурсивних практик, пов'язаних із об'єктом дослідження, лінгвістичний аналіз тексту, відповідь на запитання «Чи здійснює проблема, що досліджується, необхідну в контексті соціальних практик функцію?» та критичне відрефлексування процесу аналізу [102, с. 125]. Ключову роль відіграють два «виміри» тексту, а саме думки, висловлені безпосередньо вербально, та приховані думки, тобто такі, що не є артикульованими безпосередньо у тексті. Саме між цими двома вимірами у тексті продукується дискурс, адже колізія об'єктивного та суб'єктивного, висловленого та такого, про що змовчали, є основою для сприйняття, у контексті якого дискурс набуває специфічних ознак. Іншими словами, головне завдання – це аналіз не очевидного, а очевидно прихованого [101].

Дискурс-аналіз розглядається нині як один із методів лінгвопрагматичного підходу до аналізу мовних явищ [5, с. 38–39]. *Лінгвопрагматика* досліджує інтеграцію зовнішніх чинників та адекватність експлуатації їхнього впливу на комунікацію. Ф. Бацевич, про якого ми вже згадували у контексті визначення понять *текст* та *дискурс*, заклав підвалини досліджень у цій галузі в українській лінгвістиці.

На його думку, лінгвістична прагматика є одним із найбільш динамічних напрямків розвитку сучасної науки про мову, адже вона безпосереднім чином пов'язана з комунікативною діяльністю людей у різноманітних сферах їхньої взаємодії та особливостями мови в її функціональному вимірі [5, с. 5–6]. Як зауважує вчений, до дослідницього поля сучасної лінгвістичної прагматики входять насамперед умови застосування людиною мовних засобів, тобто ті інструменти, що

дозволяють їй використовувати одиниці та категорії мови для досягнення найбільш ефективного впливу на партнера по комунікації [3, с. 6].

На думку Тойна ван Дейка, з позицій лінгвопрагматики дискурс постає як інтерактивна діяльність учасників спілкування, обмін інформацією, використання різних комунікативних стратегій, їх вербальне і невербальне втілення у практиці спілкування [173; 24, с. 292].

З урахуванням викладеного констатуємо, що *дискурс*, питання визначення якого продовжує перебувати на порядку денному дослідників у галузі мовознавства, та *моделі дискурсу в дипломатичній комунікації* потребують детального аналізу та ґрунтовного пояснення, адже комплекс чинників, що потенційно дають змогу визначити адекватність дискурс-стратегії, помножений на інтерференції, яких може зазнавати комунікація між представниками різних держав з урахуванням їхніх цивілізаційних відмінностей, наразі не є чітко визначеним та потребує актуалізованої аргументації. Таким чином, маємо розглянути історичні підвалини розвитку дипломатії в арабському світі, аби розуміти мотивацію арабських спікерів ХХІ сторіччя.

1.2. Історико-культурні засади формування арабськомовного дипломатичного дискурсу

Аби прослідкувати історію становлення арабськомовного дипломатичного дискурсу, варто дослідити історію арабської дипломатії як такої, дати визначення самому слову «дипломатія», а також зрозуміти шляхи його утворення. Власне, слово «дипломатія» походить від грецького «*diplōma*» та означає дощечку, складену навпіл. Таким чином, усі документи, що позначали особу, дозвіл на перетин певної території Римської Імперії, списки осіб, яким було дозволено ці території перетинати, товари і т. п. були занотовані на залізних табличках, що були з обох боків покриті спеціальним матеріалом та перев'язані особливим чином. Саме ці перепустки на перетин території називалися «*diplomat*», а вже потім значення слова «*diplōma*» розширилося, охопивши також і офіційні документи, що засвідчували

деякі особливі положення або ж включали в себе деталі про домовленості з іноземними племенами [105, с. 2].

Що ж до безпосереднього значення слова, іспанський дослідник Ное Корнаго визначає дипломатію як «спосіб дій, заснований на міжнародних відносинах та перемовинах і діалозі, що має на меті підтримку мирних зносин між державами» [98, с. 574]. Посол Сполучених Штатів Америки на Кабо-Верде Едвард Маркс розуміє дипломатію як «інструмент комунікації, а не повідомлення, що комунікується» [111, с. 63]. Олександр Балануца, що обіймав посаду Посла України у Кувейті, бачить у дипломатії «високоінтелектуальне мистецтво взаємодії на міжнародній арені при захисті та просуванні національних інтересів держави» [2, с. 7].

Якщо резюмувати, дипломатія – це мистецтво комунікації з внутрішньо- та зовнішньополітичних питань на міжнародній арені. У цьому зв'язку доцільно навести характеристику досліджуваного терміну, яку надають арабські науковці. Зокрема, доктор Аднан аль Бакрі визначає дипломатію як політичний процес, що провадиться державами з метою налагодження і розбудови зносин з іншими державами або ж посадовцями, що їх представляють [105, с. 2].

Дослідник історії арабської дипломатії Ханан Ахміс наводить тлумачення «дипломатії», що належить аббасидському халіфу Абдуллі аль Мамуну, за яким дипломатія є передусім мистецтвом спостережливості, проникливості та такту. Х. Ахміс також зазначає, що Муавія бін абु Суфьян, шостий халіф арабського халіфату, описував дипломатію таким чином: «Якби мене та інших людей пов'язувала волосина, я б не зістригав її. Якби волосина ослабла, я б її натягнув, а якби була занадто натягнута, я б її ослабив» [105, с. 2].

Водночас, в епоху пророка Мухаммада знавці мусульманського права використовували не слово «дипломатія», а словосполучення «правила руху» (قَوَاعِدُ السَّيْرِ), що мало включати в себе весь спектр міжнародної діяльності так званих посланців, детальніше про яких буде згадано згодом. Важливим також є той факт, що явище дипломатії у контексті ісламського права мало ширше значення, ніж у контексті грецького значення цього слова, адже слово السَّيْر («рух») включає в себе

процеси ведення не тільки зовнішньої політики, а й внутрішньої, в той час як грецьке «*diplōta*» охоплює виключно зовнішньо-політичний елемент [69, с. 16].

Тобто, якщо в наші дні саме міжнародні закони визначають правила, за якими між представниками різних країн встановлюються відносини, то в часи пророка знавці ісламського права могли також давати цим правилам назву «*рух та походи*» (السَّيْرُ وَالْمَغَازِي). Іншими словами, «*рух*» (السَّيْرُ) був характеристикою відносин у часи миру, а «*походи*» (الْمَغَازِي) являли собою низку положень, що мали застосовуватися у часи війни [68, с. 15].

Очевидно, що історія дипломатії сягає десятків сторіч, бо можна припустити, що вже первісні племена якимось чином встановлювали між собою відносини та відряджали певних осіб задля проведення перемовин з певних питань. Попри те, що війни в ті часи вважалися цілком природним явищем, все ж наступали періоди, коли обидві сторони конфлікту призупиняли військові дії, а їхні представники зустрічалися або задля вирішення суперечок шляхом переговорів, або з метою створення союзу двох сторін або ж просто для демонстрації власної сили та могутності [128, с. 33]. З цього погляду, осіб, що виконували ці функції у стародавні часи, до певної міри можна назвати дипломатами.

Коли людина вже досягла певного прогресу, а на території Месопотамії та Долини Нілу почали утворюватися стародавні цивілізації, виникла потреба у встановленні відносин із представниками інших цивілізацій шляхом обміну посланниками, що зараз відомі як посли [61, с. 85]. Про такі прагнення свідчать давні рукописи, що належать вищезазначеним цивілізаціям, адже ці записи вказують на повагу (що мала місце бути вже тоді) до послів інших країн та прославляння посланців своєї держави за роботу, яку вони виконували. Якщо прослідкувати історію народів, які, власне, і створили ці цивілізації, то можна дійти думки, що для них укладання пактів та договорів не було новою справою. Як вже було зазначено, такі договори могли укладатися з низки причин, найрозповсюдженішими з яких були договори про війну або ж про дружбу між двома країнами, договори про сусідство і т. п. Прикладом таких документів можуть слугувати договір Короля Нарамсіна про дружні відносини, підписаний приблизно

у 2500 р. до н. е. у Месопотамії, або ж договір у Кадеші від 1287 р. до н. е., коли Рамзес II підписав указ про дружні відносини між фараоном Єгипту та царем хетів [128, с. 34].

Маючи зносини з сусідніми країнами та народами та відряджаючи цілі делегації (хоч вони тоді ще не носили такої назви), араби ще в епоху Джагілії мали зносини і з окремими державними утвореннями. З приходом ісламу арабська держава набула вигляду сталого політичного уніфікованого організму, що сприяло поглибленню та зміцненню міждержавних відносин, завдяки принципу універсалізму, який був частиною ісламського шаріату. Саме тоді стан миру був зафіксований як основний, а стан війни як той, що являє собою виключення. За словами Хасана аль Джальбі, «у силу цих перетворень внутрішні та міжнародні закони почали взаємодіяти, не перешкоджаючи роботі одне одного, і причиною цього було не те, що сам по собі внутрішній закон включав у себе закон міжнародний, а те, що сама по собі міжнародна платформа мала за основу принцип збалансованого співіснування цих двох екосистем. Таким чином, внутрішній закон арабського шаріату розповсюджувався на країни арабського регіону, а міжнародний закон забезпечував співпрацю з іноземними країнами та народами, що проживають на їхніх територіях» [72, с. 438–448].

Знову звертаючись до постаті пророка Мухаммада та забігаючи наперед, звернемо увагу на те, що він, до певної міри, виконував функції дипломата, про що свідчить його подорож до Медини, або, як вона називалася раніше, Ясрибу (يثرب). Саме тоді він об'єднав племена Аус (أوس) та Хазрадж (خزرج), які стали його сподвижниками, та перегорнув таким чином сторінку ворожнечі між ними, що була відкритою протягом тривалого періоду часу. Це була перша домовленість, відома з часів пророка, і ми навіть із впевненістю можемо називати її договором (не дивлячись на те, що дипломатичний договір може мати місце лише між двома офіційно визнаними суб'єктами на міжнародній арені) саме тому, що плем'я Аус та Хазрадж мали власну та незалежну структуру, будучи таким чином окремими незалежними державами [69, с. 40].

1.2.1. Розвиток арабської дипломатії на Близькому Сході за часів пророка Мухаммада

В часи Мухаммада єдиним джерелом законів були Коран та Сунна, що викладає життя пророка, а отже і його практики спілкування та встановлення зносин з різними групами та общинами, що можна назвати дипломатичними. Коран являв собою збірку правил, яких необхідно було дотримуватися в разі війни та в стані миру, у випадку потреби у справедливому розсуді або ж встановленні істини. Саме в період написання Корану з'явився термін «*посланник*» (الرَّسُولُ), що позначав людину, яка мала доставити послання іншій людині, та в подальшому почав активно впроваджуватися в дипломатичні практики [69, с. 18–19].

Як зазначалося вище, з огляду на правила та настанови, викладені в Корані, їх забезпечення могло бути реалізовано виключно за умови наявності дипломатичних практик. Ці правила можна поділити на три групи:

- 1) правила, що стосувалися виключно Мухаммада, але стали загальноприйнятими;
- 2) правила, що стосувалися мусульман загалом та Мухаммада в першу чергу;
- 3) правила, що стосувалися виключно Мухаммада [69, с. 20].

Виконання цих правил було елементом правопорядку, що таким чином регулював і дипломатичне законодавство тих часів. Важливо також зазначити, що з появою ісламу значного прогресу зазнав комплекс двосторонніх зносин як такий. Особлива увага приділялася посланням та посланникам, зокрема, усі послання до інших країн пророк Мухаммад засвідчував своєю печаткою, а посланники, як зазначається у «Кітаб ас-сіяр аль кябір» одного з кодифікаторів мусульманського права Мухаммада аш-Шайбані, ще в епоху Джагілії¹ могли розраховувати на цілковитий захист своєї персони з боку обох держав [87]. Іншими словами, прообраз дипломатичного імунітету почав формуватися ще до того, як посланники прийняли іслам, що служив з тих пір їхнім захистом [29, с. 21].

¹ Ісламський термін на позначення періоду часу, що передував початку місії Мухаммада на Близькому Сході.

Якщо взяти до уваги появу вже в ті часи канцелярій (безумовно, з ініціативи Мухаммада), що працювали під наглядом пророка та були відповідальними за листування з головами інших держав, можемо констатувати, що потреба в організації міжнародного процесу мала місце на Близькому Сході вже у VII ст н.е. Ці канцелярії являли собою достатньо структуровані установи, де кожен мав свою зону відповідальності та виконував свій діапазон роботи. Особами, що працювали у таких відомствах, були Абу Бакр ас-Сіддік, Умар бін аль Хіттаб (перші праведні халіфи), Убай бін Каб, Муавія бін абу Суф'ян (шостий халіф Арабського халіфату), аль Аркам бін абу аль Аркам та ін. [67, с. 96]. Зокрема, достеменно відомо, що Муавія бін абу Суф'ян займався оформленням послань до аль Баваді, що був у Саудівській Аравії [74, с. 122].

Врахуємо також те, що пророк Мухаммад не любив письмово перекладати або ж арабізувати послання, що надходили не арабською мовою, адже вважав, що це може призвести до розголошення таємниць, якщо небажана особа побачить перекладене послання. Власне, саме тому, як відомо, він звернувся до Зейд бін Себіта зі словами: *«Мені надходять книги з інших країн, та я не люблю, аби їх читали люди небажані. Чи можеш ти вивчити іврит та сирійську?»²*, просячи, аби він переповів йому сенс послання [110, с. 245].

Та поява канцелярій не є єдиним свідченням запровадження дипломатичних процесів в епоху Мухаммада. Окрім державних установ була також започаткована посада особистого писаря (або ж, як його називають у наш час, секретаря), що відповідав за виконання розпоряджень пророка, організовував зустрічі та зібрання та мав бути взірцем дипломатичного такту. Цю роль виконував один зі сподвижників Мухаммада, а саме Хузайфа бін аль Яман, який регулював, хто міг мати зустріч з пророком, а хто ні, що давало змогу Мухаммаду зосередитися на виконанні важливих задач [74, с. 20].

Що ж до делегацій та особливостей їх прийому, важливо пам'ятати, що у середині першого тисячоліття н. е. ще не існувало чітко визначених протоколів

² Мертва літературна мова арамейськомовних християн Східного Середземномор'я.

організації таких подій. Через це кожна країна мала власні методи та традиції прийому посланників, і Арабська ісламська держава не була виключенням. Фактично, ця задача лягла на плечі Абу Бакра ас-Сіддіка, адже саме він після приїзду кожної іноземної делегації ознайомлював гостей зі звичаями, яких вони повинні були дотримуватися під час зустрічі з пророком. Та перш ніж отримати змогу особисто зустрітися з Мухаммадом, делегація мала чекати у спеціально для цього облаштованому місці. З огляду на те, що фактичною резиденцією пророка була мечеть ан-Набауї, саме там він приймав усіх гостей і саме там була збудована глиняна лава, на якій Мухаммад, його сподвижники та гості сиділи та обговорювали нагальні питання. Ця лава носить ім'я «أسطوانة الوفود» (досл. «колона (для) делегацій») та продовжує міститися у мечеті ан-Набауї, що свідчить, між іншим, і про дипломатичну складову життя пророка [74, с. 79].

Важливим елементом тогочасної дипломатичної практики були переговори, традиція проведення яких зберігається між державами і сьогодні. Фактично, перші джерела, до яких ми можемо звертатися та які свідчать про переговорний процес та його особливості в ту епоху, можна віднести саме до епохи Мухаммада. В мусульманській традиції вважається, що Аллах звелів Мухаммаду завжди триматися діалогу доти, доки справа не дійде до спору. І якщо під діалогом у класичному розумінні цього слова, очевидно, мається на увазі висловлення думок таким чином, аби між особами, що беруть участь у перемовинах, було якомога менше незрозумілих моментів, то діалог коранічний, у свою чергу, передбачає певний стиль бесіди, який в ролі висновку передбачає чітко визначений ісламський принцип чи ідею [89, с. 29].

Коранічний діалог, до якого часто звертався Мухаммад, засновувався на таких складових:

- 1) використання фактичних аргументів та практика інтелектуальних полемік;
- 2) часті звертання до загробного життя, накладені на описові концепції;
- 3) принцип «питання – відповідь»;
- 4) практика розповіді у бесіді [89, с. 37].

Що ж до принципу спору, то з Корану можемо зрозуміти, що «спір» передбачає бесіду, в якій кожен намагається заплутати співрозмовника, аби досягти свого. Зокрема, у самому Корані має місце «сура про спір» (سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ), і вважається, що саме ці аяти дали Мухаммаду змогу осягнути принципи та правила ведення перемовин та бесід. Стисло розглянемо їх:

1. Уникання задовгих бесід про вже зрозумілі речі, про що можуть свідчити такі слова: «وَكَانَ اللِّسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا» [78], що можна перекласти як *«язик був тим, що викликає найбільше суперечок³»*.

2. Звертатися під час перемовин до переконливих аргументів, використовувати проповіді та розмовляти спокійно: «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ أَوْ الْمَوْعِظَةِ» [79], що можна перекласти як *«звернися мудро та піднесено до свого Бога, та скажи їм так само мудро та піднесено, що Бог є розумнішим за того, хто збився зі шляху, та розумнішим за тих, хто встає на правильний шлях»*.

3. Не давати обіцянки, здійснити які людина не в змозі: «قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ» [83], що можна перекласти як *«Нюю, затягнув ти нашу суперечку, тож покажи нам, що маєш, якщо ти й справді щирий»*.

4. Вести перемовини тільки з тими, хто на те заслуговує, кого можна переконати та бесіда з ким буде корисною: «لَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ» [81], що означає *«Не ведіть бесід з тими, хто сам себе зрікся, адже Аллах не благословляє грішників»*.

5. Бесіда має відповідати рівню її розуміння співрозмовником і навіть якщо співрозмовник виявляє грубість, вона має сприйматися спокійно то доброзичливо: «وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ إِلَهَانَا وَ» [76], що значить *«Будьте доброзичливі з людьми писемними, та не будьте доброзичливі з тими, хто вчиняє несправедливо, адже ми віримо в те, що нам повідомив Аллах, а Аллах нам явився і він є єдиним Богом для нас, мусульман»*.

³ Тут і далі – авторський переклад.

6. Постать пророка робить його свідком усіх переживань тих, хто до нього звертається. Навіть знаючи наперед, що співрозмовник не зможе переконати його відмовитись від писання та що його аргументи не виявляться достатніми, Мухаммад терпляче їх вислуховував, але не для того, аби вказати на неправильність аргументів, а з метою роз'яснення причини цієї неправильності. Про це свідчать такі слова: «أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مَسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ» [82], що означає *«Навіть якщо вони можуть піднятися до неба, хай просвітлений вкаже їм, чи праві вони»* [69, с. 58–60].

Ці принципи свідчать про велику майстерність пророка у сфері ведення перемовин та бесід, особливі правила ведення яких він заклав. Саме здатність Мухаммада до взаємодії з оточуючими, основні положення якої зазначені вище, сприяла його сприйняттю як лідера, до якого йдуть та дослухаються, адже йому вдалося знайти точки дотику до усіх протиріч, що роздирали тоді мусульман, та звести це в єдину норму законів, зробивши таким чином вагомий внесок у формування єдиної общини, тобто такої, що мала спільні інтереси [69, с. 66].

Іншою дипломатичною практикою, що мала місце в епоху Мухаммада, була передача послань, що відповідають сьогоднішнім нотам від посольств. Оскільки головною метою пророка було поширення ісламу та навернення в нього тих народів, що ще його не прийняли, Мухаммад поширював своє знання шляхом передачі послань королям, емірам та лідерам сусідніх держав, народів та племен [69, с. 72].

Щодо природи стилістики таких послань, на особливу увагу заслуговують слова, якими починалося звернення до адресата. В ті часи, коли іслам ще не був розповсюджений на Аравійському півострові, а араби були ще тільки на шляху до його прийняття, такі послання завжди починалися зі слів «بِسْمِكَ اللَّهُمَّ» («у твоє ім'я, Аллах») та «بِاسْمِ اللَّاتِ وَبِاسْمِ الْعِزَّةِ» («в ім'я Аллат та в ім'я аль Узза»). З появою Мухаммада традиція вступу в таких посланнях словами «بِاسْمِ اللَّهُمَّ» певний час зберігалася, аж доки їй на зміну не прийшли слова «بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا» («в ім'я Аллаха та його шляху»), що фактично дублювали значення та посил попередніх структур [69, с. 73].

Коли ж у Корані з'явилися слова «ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ» [77] (досл. «звертайтеся до Аллаха та звертайтеся до Милосердного»), форма вступу в посланнях перетворилася на «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ» («в ім'я Аллаха Милосердного»), а коли у Корані з'явилися рядки «إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» [80] (досл. «адже він від Сулеймана та в ім'я Аллаха Милосердного та Милостивого»), то всі вступні частини послань пророка стали починатися зі слів «بِسْمِ اللَّهِ وَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» («в ім'я Аллаха Милосердного та Милостивого») [65, с. 3; 72, с. 140; 37, с. 106–107].

З тих пір всі сури Корану обрамлялися цими словами, що перманентно вказували шану до Бога не тільки у письмових посланнях, але й у проповідях, які можна порівняти з роллю публічних дипломатичних виступів сьогодення. Тим не менш, існували розбіжності у структурі самого висловлювання, адже якщо послання починалися словами «بِسْمِ اللَّهِ وَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ», то на початку проповідей звучало «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» («в ім'я Аллаха Милосердного та Милостивого, хвала Аллаху, Господу знаючих») [93, с. 11].

Також існує легенда, що одного дня Муавія звернувся до пророка зі словами «Викинь чорнильницю, заміни перо, зроби коротшим харф⁴ «ба», довшим харф «сін», не омини увагою харф «мім», прикрась слово «Аллах», зроби довшим слова «милосердний» та «милостивий» [74, с. 127]. І згодом Мухаммад звернувся до наближених та сказав їм: «Якщо писатимете «в ім'я Аллаха Милостивого та Милосердного», зробіть довшим харф «сін», і ця форма отримала назву «бісмілья», ставши характерним дипломатичним зачином, що використовувався у дипломатичному листуванні в епоху правління Омейядів, Абасидів та Османів. Використання такого зачину є тим більш важливим, що хоч арабські держави сьогодення і мають власні, характерні саме для них структури ведення дипломатичної кореспонденції (що головним чином ґрунтуються на законах та звичаях), бісмілья подекуди фігурує у таких листах і є невід'ємним складником промов арабських політичних діячів, хоч мета її введення у текст має сьогодні

⁴ У перекладі з арабської – «літера».

скоріш символічний, аніж яскраво виражений релігійний характер, як це було у часи пророка Мухаммада [69, с. 75].

Наступним важливим елементом послань пророка було привітання (ар. *سَلَامٌ*), що так само як зачин еволюціонувало протягом десятків років освоєння пророком Корану. Поступовий процес розповсюдження ісламу мав вплив і на цю важливу частину послань Мухаммада, адже на самому початку його діяльності слово «*سَلَامٌ*» («мир») могло використовуватися виключно відносно мусульман, яких тоді ще було небагато. Таким чином, розвиток форми привітання залежав перш за все від релігійних принципів пророка та його наслідувачів, і такі моделі могли набувати такого вигляду: «*السَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهَدَى*» («мир тому, хто тримається правильного шляху») та «*السَّلَامُ عَلَى مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ*» («мир тому, хто вірував у Аллаха»). Такі звертання наводять на думку, що миру бажали тільки тому, хто прийняв іслам та міг досягнути всю сутність адресованих йому слів та побажань [69, с. 77].

За подібним принципом розвинулися такі форми, як «*سَلِّمْ أَنْتَ*» («мир тобі»), або «*السَّلَامُ عَلَيْكَ*» («мир тобі») та «*أُحَمَّدَ إِلَيْكَ اللَّهُ*» («нехай похвалить тебе Аллах») [65, с. 6; 72, с. 137]. Після виголошення привітання зазвичай вставлявся зворот «*أَمَّا بَعْدُ*» («і т. п.») [74, с. 140]. Головною метою таких звертань вже тоді було виявлення поваги до людини, до якої звертався пророк, та шани до персони гостя та традицій його роду [69, с. 77].

1.2.2. Арабська дипломатія часів праведних халіфів, Омейядів та Аббасидів

У ті часи середньовіччя, коли політична думка Європи вже проходила свій складний шлях, на Арабському Сході ця концепція тільки починала утворюватися, а її механізми викристалізовуватися. Насправді, дипломатія в своїх методах, елементах та способах вираження, хоч і досягла певних висот тільки в епоху Абасидів (тобто не в перший період після створення арабської незалежної держави, а приблизно через сто років після того), та араби практикували її ще в епоху Джагілії. Основним фактором у цьому контексті була природа арабів, що прагнули до подорожей, а також суспільні, економічні та географічні умови, якими вони були

оточені та які спонукали їх до ведення торгівлі на ринках, особливо у розпал культурних та релігійних сезонів [92, с. 16].

Тобто, спочатку мало місце встановлення зв'язків та відносин одне з одним, а вже потім ця практика розповсюдилася й на інші народи та общини, перш за все ті, що межували територіально. Очевидно, що однією з головних причин встановлення відносин був фактор територіального розташування тієї чи іншої країни, адже держава могла знаходитися у стратегічному центрі, бо через її територію, приміром, могли пролягати дороги стратегічного значення. Саме це сприяло примноженню контактів, укладених угод та домовленостей між країнами після налагодження між ними відносин [128, с. 42].

З приходом ісламу в шаріаті були сформовані позиції, що характеризували світ та положення арабської ісламської держави в ньому. З погляду шаріату світ був общиною, розділену на регіони, кожен з яких підпорядкувався певним законам та правилам, які, у тому числі, визначали і позицію країни на міжнародній арені в контексті її відносин з іншими державами як у стані миру, так і війни. Отже, шаріат та ісламське право зокрема відповідали за функціонування арабського правового поля в цьому розділеному на регіони світі та забезпечували співпрацю мусульман одне з одним або ж з представниками третіх країн у стані миру та війни [86, с. 84].

У цьому контексті важливо детальніше розглянути специфіку дипломатичних представництв та функцій, які вони виконували у тодішньому світі, зокрема висвітлити роль посланців та послів. Посли, фактично, виконували обов'язки голови держави, яку представляли на території іншої країни: вони брали участь в урочистих заходах та заходах, влаштованих через смерть важливих та шанованих персон, вели перемовини щодо узгодження пунктів майбутніх угод та всіляко сприяли їхньому підписанню. З цього випливає, що сьогодення діяльність арабських держав на економічній платформі має за основу дипломатичну активність арабів середніх віків. Але між ними все ж є значна відмінність, і полягає вона в тому, що у добу середньовіччя усі представництва носили тимчасовий характер, і лише згодом швидкоплинні зміни у середовищі та оточенні держав у подальшому призвели до набуття ними характеру постійних інституцій [128, с. 52].

Безперечно, важливою місією співробітників посольств вже тоді була підготовка документів та договорів за принципами та правилами, більшість з яких використовується і в наші дні. Основними документами, на які ми можемо спиратися в цьому контексті, є, перш за все, вірчі грамоти, які готувалися головами делегацій та засвідчувалися головою держави. Варто також зазначити, що араби відносили до особливого прошарку населення не тільки посланців власних країн, а й осіб, що виконували дипломатичні місії як представники інших країн, влаштовуючи на їхню честь урочисті прийоми. Окрім того, усі співробітники дипломатичних установ мали особливі документи (дорожні листи), що засвідчували їхню особу, посаду, яку вони обіймали, опис їхньої дипломатичної місії і т. п., що мало на меті полегшити їхнє пересування територіями держав та сприяти швидшому виконанню поставлених завдань [128].

У період правління перших халіфів після пророка Мухаммада дипломатична традиція займає все важливіше місце у житті суспільства та має все більший вплив на розвиток держави. До прикладу, Абу Бакр ас-Садік, перший праведний халіф та один зі сподвижників пророка Мухаммада, вважається одним із основоположників міжнародного напрямку розвитку ісламської держави. Як пише С. Х. аль Фатляві, за два роки свого правління (632-634 рр.) він не тільки зумів не піддатися впливу віровідступників, які навідувалися до Медини з метою розвідати військові таємниці, а й зміцнив підтримку посланців ісламської держави, розглядаючи напад на свого посланника як напад на державу загалом. Зокрема, коли один з посланників був вбитий візантійцями, Абу Бакр ас-Садік одразу ж організував армію, що мала на меті нанести Візантії удар у відповідь [69, с. 212].

Розвиваючи тему становлення практики обміну посольствами та чинників, що сприяли появі та розвитку таких механізмів, зазначимо, що тільки після того, як перси та візантійці були вигнані з арабських територій, арабська дипломатія знов вступила в свою активну фазу та з'явилася необхідність встановлення зв'язків з іншими державами, хоч саме тоді Умар бін аль Хаттаб сказав такі слова: «Я б хотів, аби між нами та персами утворилася гора вогню, щоб ані ми не ходили до них, ані вони до нас» [91, с. 661].

Проте, відносини все ж налагоджувалися, адже відомо про активність дипломатичних зносин між омейядськими халіфами та правителями Візантії. Забігаючи наперед, зазначимо, що халіф Абд аль Малік бін Мерван делегував знавця шариату Аміра аш-Ша'абі до імператора Візантії Юстиніана II, який був захоплений обізнаністю аш-Ша'абі [88, с. 176].

Алі бін абу Таліб був тим, хто дав характеристику усім майбутнім дипломатам та особам, що є представниками своєї держави в іншій країні. Його слова до одного зі своїх підлеглих:

أن دهاقين أهل البلد شكوا منك غلطة وقسوة واحتقارا وجفوة. لم فلم أرهم أهلا لأن يدينوا لشركهم. ولا أن يقصوا ويجفوا لعهدهم. فالبس لهم جلبابا من اللين وتشوبه بطرف من الشدة. وداول لهم بين القوة والرافة. وامزج بين التقريب والإدناء والإبعاد والإصقاء أن شاء الله.

«Лідери народу нашої держави незадоволені вашою неуважністю, жорстокістю, презирством та грубістю. ..., тож надягніть м'який джільбаб⁵, що свідчитиме про вашу силу, і будьте водночас сильним та співчутливим, будьте водночас близько й далеко.» [99, с. 264].

Ці слова визначають набір якостей, якими має володіти дипломат, та ті, що не можуть бути частиною його роботи, водночас вказуючи на відповідальність, яка лягає на плечі уповноваженої особи [69, с. 216].

Що ж до епохи правління Омейядів, то їм, безперечно, також вдалося досягти чималих результатів на міжнародній арені, адже аби отримати бажаного без того, щоб починати нові війни, Омейядські правителі спочатку зверталися до дипломатичних інструментаріїв, вдаючись до військових операцій у крайньому випадку. Загалом, епоха Омейядів мала значний вплив на становлення арабської дипломатичної архітектури. Цей вплив виражається в таких факторах:

1. Розширення арабської мусульманської держави на великі території та її сусідство з численними та різноманітними державами і цивілізаціями.

2. Вміла політика Омейядських правителів відносно зміцнення влади. Дипломати й дотепер використовують вираз «شعرة معاوية», що означає «постійну

⁵ Довгий верхній одяг, який носять жінки.

зміну становища» та походить від першого Омейядського халіфа Муавії бін абу Суф'яна, політика якого характеризується багатьма дослідниками як непостійна та така, що зазнавала постійних змін. Цей вираз символізує потребу в постійному пристосуванні до середовища та його перманентній зміні [66, с. 25].

3. Омейядські правителі активно співпрацювали з особами, що не тільки мали чималі пізнання у дипломатії, а й розумілися на світоглядних особливостях різних народів [107, с. 267].

4. Розквіт торгівлі в період правління Омейядів, що сприяло її глобалізації.

5. Після військової перемоги над ворогом Омейядські правителі не лишали переможених у бідності та розбраті, а всіляко сприяли налагодженню стосунків з ними, у тому числі фінансово.

6. Відносна дипломатична відкритість до інших країн та народів, в тому числі до тих, що були недружніми до арабів; зокрема, халіф аль Валід бін Абд аль Малік, шостий Омейядський халіф, не дивлячись на перманентні конфлікти в районі Малої Азії, надсилав імператору Візантії коштовні подарунки (сотні міскалів⁶ золота, до сорока видів мозаїк), коли прагнув побудувати на підконтрольних йому територіях нову мечеть [85, с. 25].

7. Створення великої кількості відомств та канцелярій на усіх підконтрольних територіях.

8. Розширення діапазону дипломатичних цілей, які переслідувалися через посланників; до Омейядів значна частина договорів, що підписувалася, стосувалася закінчення війн та обміну полоненими [63, с. 280].

9. Повага до посланників інших країн та забезпечення їх урочистого прийому [39, с. 232–234].

Прихід у 750 р. до влади династії Аббасидів ознаменувався значним прогресом у сфері дипломатії, що становить особливий інтерес з огляду на те, що Аббасидський халіфат зазнав значно відчутніших змін у своєму устрої та пройшов через етап значного послаблення (861–1156 pp.) [84, с. 132].

⁶ Стародавня одиниця вимірювання ваги, поширена на Близькому Сході та у Центральній Азії; 1 міскаль еквівалентний приблизно 4,25-4,6 грама.

Та навіть беручи до уваги значну кількість факторів, що мали позитивний вплив на розбудову дипломатичних механізмів, маємо зазначити, що війни та збройні конфлікти все ж були невід'ємною частиною політичного та міжнародного життя Аббасидського халіфату. Такі акти зовнішньої агресії, як напад монгольського воєначальника Хубілая (інший варіант вимови «Хулагу-хан») у 1258 році та руйнування, спричинене їм та його армією у Багдаді, що був столицею ісламської держави, означали кінець 750-річного сунітського халіфату Аббасидів та були поштовхом до подальших внутрішніх сутичок [71, с. 21].

Тюрки та перси, що прагнули захопити територію пограбованої країни, а також європейці, які мали інтерес до країн Перської затоки, поглибили дипломатичну кризу, що наступила після 1258 року [75, с. 27].

1.2.3. Дипломатія в Османській імперії та курс на сьогодення

Династія Османів, перший халіф якої Селім I Явуз зійшов на престол у 1512 році, очевидно, також лишила після себе чималий дипломатичний доробок, що виразився у підписанні низки договорів із сусідніми країнами та розширенні впливу ісламської держави на європейські країни. Незважаючи на поширення тюркського впливу в регіоні (тюрки обіймали велику кількість важливих посад, заснували власну державу в Центральній Азії) та правління в епоху, що характеризувалася переважно військовими сутичками, Османським халіфам вдалося зберегти курс на встановлення та розвиток дипломатичних відносин з іншими державами. Фактично, період правління династії Османів можна поділити на два етапи, а саме курс на Європу та курс на Схід [69, с. 270].

Варто зауважити, що привілеї та дипломатичні імунітети, що надавалися офіційним Стамбулом іноземним делегатам, часто використовувалися останніми у власних інтересах, адже дозволяли їм втручатися у внутрішні справи Османської Імперії [112, с. 75].

Це створювало чималі проблеми для Османів і стало однією з причин появи такого явища, як «перекладна політика», тобто система перекладання відповідальності за рішення іншої держави на плечі її делегатів та представників.

Іншими словами, коли відносини між двома державами погіршувалися, фактично зменшувалися привілеї делегації іноземної держави і навпаки, коли відносини поліпшувалися, посланники могли в повній мірі розраховувати на свій дипломатичний імунітет. До факторів, що позбавляли стабільності механізми взаємодії Османської Імперії з представництвами інших країн, можна також віднести поступове слабшання Османської держави як такої та збільшення актів непокори з боку іноземних представництв, що з нього випливало.

Зазначимо також, що саме за часів правління султана Абдул Хаміда II (1876–1809 рр.) на території Палестини було закладене перше єврейське поселення (1882 р.) [69, с. 287]. Це є свідченням того, наскільки багатовекторною була політика Османської Імперії, яка на той період мала активні дипломатичні зносини з Великобританією, Францією, Росією, Німеччиною, Австрією та низкою інших держав та общин. Та не варто забувати, що фактично всі ці країни чекали на ослаблення Османської Імперії, аби задовольнити свої особисті інтереси.

Усі договори, перш ніж потрапити на перегляд та підпис до голови держави, мали бути засвідчені підписом голови дипломатичної установи, що складався з перших літер його імені, що знову наводить на думку про те, наскільки араби перейняли й використовують практику, яка мала місце ще у середньовіччя [128, с. 54].

Важливим елементом дипломатичної практики, запозиченим з тих часів, є таке явище, як дипломатичний імунітет. Взагалі, саме слово «*імунітет*» у цьому словосполученні вже є надбанням сьогодення, адже араби замість цього слова використовували слово «*безпека*» (أمان). Отже, держава намагалася всіма силами захистити особу самого посла, його дружини, дітей та слуг [70, с. 3–13]. Варто зауважити, що ця практика походить ще з часів заснування Мухаммадом Арабської ісламської держави. Згодом вона стала незамінною частиною офіційно-ділового механізму, за виконанням якого стежать високопосадовці держави [62, с. 35].

Очевидно, що арабська дипломатія бере витоки в історії арабського народу, його культурі та спадщині ісламської цивілізації. Але на її подальший розвиток значний вплив справляли й інші держави, особливо ті, конфлікти з якими

формували специфічне розуміння арабами функціоналу дипломатії. Зокрема, неприйняття ідеї переосмислення питання єврейської держави та її існування на землях, що арабами вважаються питомо арабськими, наклало відбиток на бачення арабськими країнами дипломатії як засобу стримування несприятливих для них чинників. Сучасну арабську дипломатію, на думку Фадля Закі Мухаммада, характеризують такі основоположні принципи:

1. Незалежна політика неприєднання до політичних блоків, що засновується на принципі слідування своєму власному політичному курсу та ігноруванні спроб інших країн затягти арабські країни в політичні новоутворення.

2. Політика прагнення миру, що є невід'ємною частиною арабської ісламської спадщини, яка, у свою чергу, слугувала фундаментом для утворення та розвитку арабської ісламської держави. Арабська ісламська держава може вдатися до війни тільки у випадку самозахисту, визволення своїх територій або ж перешкоджання ворожим намірам.

3. Палестинське питання залишається головним у політичному житті арабських ісламських держав. Втручання третіх держав у конфлікт на території палестинської держави ускладнює процес його вирішення та вимагає від представників арабської дипломатії ще більших зусиль на усіх можливих майданчиках, аби голос палестинського народу був почутий.

4. Єдність арабських національних прагнень. Попри наявність великої кількості питань, що потребують якнайшвидшого вирішення, зокрема пов'язаних зі спробами іноземного впливу на арабські ісламські держави, арабський світ має прагнути до возз'єднання зусиль та захисту інтересів, особливо в світлі намагань зазначених вище іноземних держав втрутитися у функціонування арабських державних механізмів, аби разом побудувати світле арабське політичне майбутнє [128, с. 133–137].

Отже, пройшовши довгий шлях від етапу зародження (період життя пророка Мухаммада) до етапу становлення (Аббасидський та Омейядський халіфати) та набуття ідентичності (період правління Османів та сьогодення), арабська дипломатія стала відображенням культурних та історичних цінностей арабської

цивілізації і в наш час продовжує відстоювати на міжнародній арені ідеали арабської єдності, згуртованості і взаємодопомоги, закладені ще на зорі заснування Арабської ісламської держави.

1.3. Методика дослідження арабськомовного дипломатичного дискурсу

Попри те, що арабські дипломатичні документи неодноразово ставали предметом дослідження арабських мовознавців (роботи С. Х. аль Фатляві, Х. аль Акілі та Г. Шунейк) [69; 64: 115], увагу науковців було переважно сконцентровано на висвітленні історико-культурних факторів їх функціонування. Натомість, лінгвістичного дослідження таких документів з опорою на теоретичний апарат лінгвопрагматики та дискурс-аналізу нам знайти не вдалося. Тому в своєму дослідженні ми взяли за основу модель аналізу, що спирається на визначення лінгвопрагматики, запропоноване Л. М. Коваль, за яким «лінгвопрагматика – міжпредметна сфера дослідження, що вивчає аспекти, пов'язані із суб'єктом мовлення (ілокутивними силами, мовленнєвими тактиками, правилами ведення діалогу, різноманітними установками, референцією мовця, прагматичними пресупозиціями, емпатією тощо), адресатом мовлення (правилами виведення непрямих смислів, перлокутивними ефектами, типами мовленнєвого реагування тощо), стосунками між учасниками спілкування (формами мовленнєвого спілкування, соціально-етикетними особливостями мовлення і под.), а також із ситуацією спілкування (інтерпретацією дейктичних знаків, впливами мовленнєвої ситуації на тематику спілкування тощо)» [23, с. 63–64].

На першому етапі дослідження було опрацьовано його теоретичну базу, визначено специфіку потрактування поняття «дискурс» в європейській та арабській філологічній науці, вивчено історію розвитку арабської дипломатії та підвалини формування арабських дипломатичних практик та їх мовного оформлення на Близькому Сході.

На другому етапі було сформовано корпус арабських дипломатичних документів, до якого увійшли відібрані методом суцільної вибірки з мережі Інтернет вербальні ноти, комюніке та листи, складені арабською мовою, загальною

кількістю 7198 слів та промови очільників держав загальною кількістю 5113 слів (за даними програми Textomate).

На третьому етапі проаналізовано геополітичний та історичний контексти, що зумовили появу досліджуваних текстів. Зазначений крок дозволив належним чином розкрити важливість *ситуації* як системоутворюючого для дискурсу чинника, а саме визначити роль геополітичного позиціонування адресата та адресантів і їх персоналій, періоду появи тексту, обставин, за яких текст виходить на загальне.

На четвертому етапі шляхом поетапного аналізу складових тексту від меншої мовної одиниці (графеми) до більшої (синтаксеми) виявлено лінгвістичні особливості досліджуваних документів, що дозволило відстежити домінантні тенденції таких текстів, а також їхні характерні особливості. Проаналізовано лінгвопрагматичну складову досліджуваних текстів.

На п'ятому етапі здійснено зіставлення усних та письмових дипломатичних текстів, проаналізовано спільні й відмінні риси, надано оцінку можливому впливу на адресата, його реакції та результатам здійсненої комунікації, досліджено комунікативні стратегії арабських усних дипломатичних текстів.

У ході дослідження застосовано низку **методів**, що дозволили реалізувати поставлені завдання, а саме описовий метод, метод пошуку і збору інформації (дослідження історії становлення дипломатії в арабському світі та дискурсу в арабському мовознавстві), типологічний метод (розподіл арабських дипломатичних документів за типами), структурний та дистрибутивний методи (окреслення ролі мовної одиниці у тексті та визначення домінантних тенденцій у використовуваних у досліджуваних текстах лексиці), лінгвістичний аналіз тексту (дослідження лексичного, морфологічного і синтаксичного рівнів арабських письмових дипломатичних текстів); дискурсивний метод (виявлення сприятливих для визначених дискурс-стратегій соціокультурних чинників), зокрема комунікативно-прагматичний аналіз (аналіз лінгвопрагматичного рівня, що дозволив визначити складники формування відповідного механізму в тексті), зіставний метод

(виявлення спільних та відмінних для письмових та усних арабських дипломатичних текстів складників).

Висновки до розділу 1

Поняття дискурсу, спочатку як окремого складника мови, мовлення й комунікації, а потім як окремої галузі досліджень, зазнало значних змін з часів своєї першої появи на науковому горизонті мовознавців. Еволюція потрактування дискурсу від доволі розпливчастого об'єкта досліджень до багатокомплексного соціолінгвомеханізму є свідченням усвідомлення мовознавцями необхідності глибшого вивчення процесів комунікації, тобто «мови в дії», та придатності терміна «дискурс» для цього.

Оболонкою дискурсу є текст, адже саме у межах останнього дискурс існує та розвивається. Взаємозалежність цих двох організмів стала підґрунтям для появи такої галузі досліджень, як лінгвістика тексту. Обсяг та специфіка здійснення досліджень у межах лінгвістики тексту є близькими до ідентичних відносно чинників, що регулюють дискурс. Це може бути одним з головних факторів, що зумовлюють ототожнення низкою арабських науковців понять *дискурс* та *текст*.

Дискурс-аналіз передбачає віднайдення елементів, що впливають на розуміння тексту адресатом, мотивацію адресанта у використанні обраних ним мовних і мовленнєвих засобів та доцільність комунікативної стратегії. Дослідження взаємодії усіх перелічених чинників реалізує лінгвопрагматика. Залежно від форми тексту – усної чи письмової – лінгвопрагматика оперує засобами аналізу, ареал яких охоплює вербальні та невербальні, а також граматичні, лексичні, семантичні та синтаксичні складові дискурсу.

Історія становлення арабської дипломатії сягає кількох століть. Найбільший соціокультурний відбиток на становленні дипломатичної традиції, як і на історії арабської мови та культури загалом, лишив пророк Мухаммад, зокрема через поширення Корану. Просвітлення пророком його оточення зумовило потребу в абсолютно іншому вимірі комунікації та появу риторики, красномовства й інших галузей використання мови. Виникнення ісламського права «фікг» сприяло

належному обґрунтуванню правил комунікації з представниками інших народів з метою навернення їх до ісламу і встановлення з ними економічних відносин. З поширенням ісламу і зміцненням Арабської ісламської держави все відчутнішою ставала потреба в утворенні дипломатичних місій, які б реалізовували політику молодшої держави на міжнародній арені. Саме тоді закладалися практики, які продовжують функціонувати і сьогодні, зокрема правила організації дипломатичних прийомів, ведення дипломатичної кореспонденції, поширення дипломатичного імунітету на посланців інших країн та інші складові міждержавної діяльності.

Отже, арабська дипломатія розвивалась разом зі становленням і розбудовою Арабської ісламської держави. Одночасно з розвитком дипломатії під впливом комунікації з іншими державами зазнавали змін погляди представників Арабського Світу на політику загалом і, відповідно, на завдання, які стоять перед дипломатією, що її реалізує, зокрема. Всі ці історичні передумови важливо враховувати у дослідженні арабськомовного дипломатичного дискурсу з позицій сучасної лінгвопрагматики.

РОЗДІЛ 2. АРАБСЬКІ ДИПЛОМАТИЧНІ ДОКУМЕНТИ В ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

2.1. Становлення та розвиток мови арабських дипломатичних документів

Попри наявність низки праць, проблематика яких охоплює арабську дипломатію та історію її становлення, питання важливості мови у ній та еволюції дипломатичного спілкування арабською мовою⁷ не є достатньо дослідженим. Спроби дослідити мову арабської дипломатії робили Г. Шунейк [115], І. аль Хадікі та А. бін Шік [60], частково цю тему в своїх роботах зачіпав М. Халаф [109]. Вагомий внесок до історії дослідження мови арабської дипломатії зробив Х. аль Акілі [64]. Водночас, ситуативний характер аналізу лінгвістичних складових мови арабської дипломатії у переважній більшості зазначених праць залишає широке поле для подальших досліджень у цій галузі.

Як відомо, в українській лінгвістиці мова дипломатичних документів розглядається науковцями в межах дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю української мови. Дипломатичний підстиль обслуговує дипломатичну службу, контакти держави з іншими державами, міжнародним співтовариством і всесвітніми організаціями [29, с. 258].

Арабські дослідники зазначають, що той різновид мови, що здавна обслуговував сферу офіційного спілкування, називався «мовою для окремих випадків» («اللغة العربية لأغراض خاصة») [115, с. 3]. Ще з часів появи ісламу та його експансії в інші країни почали закладатися підвалини вивчення та викладання цього різновиду арабської мови, передусім для тих людей, які не були носіями, але прагнули вивчити мову ісламу, що став тепер їхньою новою релігією. Новонавернені мусульмани хотіли опанувати незвичайну для себе мову Корану, щоб осмислювати Святе письмо не лише через його зміст, а й через його особливий стиль та красу.

⁷ Тут і далі – «стандартна арабська мова» («Modern Standard Arabic»).

Окрім релігійної сфери життя, арабська також вивчалася та викладалася з метою її використання у торгівельній, промисловій та дипломатичній сферах, адже існувала потреба в освічених кадрах, здатних не тільки координувати співпрацю народів, розташованих у межах халіфату, а й налагоджувати цю співпрацю з іншими державами [115, с. 3].

Однак детальніші дослідження дипломатичної мови як такої почались тільки в кінці XX століття, коли науковці стали схилитись до виокремлення окремих різновидів (або стилів) мови залежно від сфери застосування. У цих дослідженнях «арабську мову для окремих випадків» характеризують як різновид арабської, що використовується для чітко визначених окремих типів комунікації та містить низку лексичних, граматичних і синтаксичних особливостей які, власне, і відрізняють її від звичайної арабської мови [113, с. 378].

Водночас, як видається, визначення чітких меж між різними видами арабської мови не є таким простим завданням. Передусім це пов'язано зі швидкою зміною мовної норми та специфікою застосування певного лінгвоінструментарію залежно від мовної особистості мовця. У цьому зв'язку, лінгвопрагматичний аналіз дозволяє не тільки надати характеристику наявних у тексті засобів впливу, а й визначити доцільність віднесення «арабської мови для окремих випадків» до окремої категорії. Зокрема, Х. аль Акілі зазначає, що «брак досліджень у галузі аналізу арабської дипломатичної мови зумовлений тим, що дослідники часто не є фахівцями у двох галузях, одночасна компетентність у рамках яких є необхідною для таких досліджень – галузі мови та політики» [64, с. 4]. А отже, перш ніж аналізувати особливості офіційно-ділового стилю арабської мови взагалі та дипломатичного підстилю зокрема, варто визначити дипломатичний контекст і задачі, які можуть зумовлювати його використання.

Варто зазначити, що пропорційно тому, як дипломатична робота не обмежується виконанням задач посольства, потреба дипломата у використанні стилістично забарвлених мовних засобів зростає відповідно до ареалу задач, необхідність виконання яких передбачена його численними обов'язками [60, с. 60].

Існує декілька визначень специфіки мови арабської дипломатії, серед яких ми розглянемо лише три, наведені у праці М. Халафа «Дипломатія: теорія і практика». Отже, згідно з цим дослідником, мова дипломатії – це:

- 1) мова, що використовується дипломатами в процесі розмови або листування;
- 2) конструкції та сталі словосполучення, що з плином часу стали частиною арсеналу специфічних мовних і мовленнєвих засобів окремого (дипломатичного) різновиду арабської мови;
- 3) мова недвозначних обережних натяків, що використовується дипломатами в процесі розмови одне з одним задля висловлення гострих думок, проте без емоційного збудження та без перетину кордонів дозволеного [109, с. 153].

Виходячи з цих трьох визначень, можемо зробити такий висновок: дипломатична мова – це різновид спілкування, який характеризується делікатністю, охоплюючи доволі значну кількість прихованих сенсів. Дипломати мають в своєму арсеналі специфічні мовні та мовленнєві засоби, за допомогою яких можуть передаватися як компліментарні, так і загрозливі повідомлення. Зокрема, для передання інформації про чутливість певного питання може бути використане кліше на кшталт: «Наша держава з чималим занепокоєнням ставиться до цього питання», що за дипломатичним протоколом значитиме або попередження іншої держави, або ж буде вказівкою на те, що керівництво країни вирішило переглянути це питання, відносини між країнами погіршилися, а дружні відносини можуть перетворитися на ворожнечу з потенційним розірванням дипломатичних відносин [127]. Так само, коли держава прагне запустити процес відкликання посла іншої держави, відбувається передача ноти, де зазначається, що «... (держава) має честь повідомити, що Надзвичайний та Повноважний Посол відкликаний та має повернутися до країни протягом двадцяти чотирьох годин».

Безсумнівно, це лише підкреслює відповідальність, яка лягає на дипломата, адже йому не тільки необхідно завжди ретельно підбирати слова, особливо коли йдеться про іноземну мову, але й розуміти лінгвоспецифіку ситуації та її культурний контекст. Дослідники І. аль Хадікі та А. бін Шік наводять такий

приклад: коли носій англійської мови почує слово «*crusade*», першим, що спаде йому на думку, буде слово «кампанія» (حَمْلَةٌ), хоча в словниках це слово має значення «хрестові походи». Очевидно, що слово «*crusade*» протягом сторіч змінило значення, і тепер воно означає виключно «кампанію» (حَمْلَةٌ), та у випадку коли це слово почує араб, не знайомий з західною культурою, він цілком може сприйняти це як анонс нової великої військової кампанії, в той час як автор висловлювання лише мав на увазі початок процесу роботи над певною задачею, наприклад, донорством крові [60, с. 60].

Міжнародних норм, які б рекомендували країнам використання тієї чи іншої мови в процесі дипломатичного листування або дипломатичних перемовин, не існує, тому країни та їхні представники мають певну свободу дій щодо мови та стилю мови, якими здійснюватиметься дипломатична активність, особливо в тому випадку, коли мова є державною. Цей принцип зазвичай пов'язують із правом на свободу вибору та правилом рівності усіх держав. Так само, за умови, що використання певної мови під час дипломатичної діяльності не продиктоване бажанням нав'язати цю мову іншим учасникам дипломатичної комунікації, до уваги у питанні вибору мови може бути взятий фактор практичності, зокрема простота використання цієї мови та високий ступінь вірогідного досягнення взаєморозуміння між державами та народами, що беруть участь у дипломатичному процесі [114, с. 87]. Таким чином, Організація Об'єднаних Націй використовує під час зустрічей на державному рівні та у документах шість офіційних мов, а саме іспанську, англійську, російську, китайську, арабську та французьку [118]. Арабська мова, зокрема, була визнана офіційною мовою ООН у 1974 році [64, с. 18].

З урахуванням всього викладеного, можна запропонувати таке визначення дискурсу дипломатичних документів – «система текстів (усних і письмових), пов'язаних між собою специфічними способами подачі та передачі інформації та тенденцією в мовленні, що тяжіє до офіційно-ділового стилю» [32, с. 66].

Застосування арабської дипломатичної мови передбачає імплікацію певних конструкцій, розуміння яких ґрунтується на володінні необхідними знаннями у галузі словотвору та риторики (в арабській традиції важливе значення мають

метафора (яку араби ділять на два типи), метонімія, елементи прихованого сенсу і т. п.). У цьому контексті важливо зауважити, що риторика, на думку деяких вчених, бере свій початок з мистецтва політики, яка займала важливе місце як у житті давньогрецьких філософів, так і в повсякденні давніх арабів. Зазначимо, що вищезгаданий автор однієї з основоположних робіт з мови арабської дипломатії Х. аль Акілі ототожнює мову політики (لغة السياسة) та мову дипломатії (لغة دبلوماسية) – фактор, який можна охарактеризувати як специфічний для арабського мовознавства [64, с. 9], оскільки, як відомо, в українській філологічній науці різновид мови, який обслуговує політику, належить до публіцистичного стилю, тоді як мова дипломатичної комунікації – до офіційно-ділового стилю.

2.2. Види арабських дипломатичних документів

Комунікація між дипломатичними агентами здійснюється усним та письмовим шляхом. Письмовий вимір дипломатичної комунікації передбачає листування між зовнішньополітичними відомствами, дипломатичними представництвами країн та міжнародними організаціями. Таке листування має на меті поінформувати про ухвалені рішення, висловити схвалення або ж незадоволення, привітати, підтвердити домовленості, ініціювати контакти, висунути пропозицію або погрозу.

Задля виконання поставленої перед комунікантом мети останнім здійснюється вибір найбільш доцільного типу письмового звернення. Питання типологізації різновидів дипломатичної кореспонденції не є достатньо дослідженим у лінгвістиці. За класифікацією українських арабістів А. Я. Каращука та О. О. Складяра, арабські дипломатичні документи поділяються на офіційні ноти (مذكرة رسمية), колективні ноти (مذكرة جماعية), ідентичні ноти (مذكرة مماثلة), меморандуми та пам'ятні записки (مذكرة تفصيلية لحديث شفوية), маніфести, ультиматуми, вербальні ноти (مذكرة شفوية), bout de papier (speaking notes), non-papier, демарші, кабінетні листи, канцелярські листи та офіційні листи [21, с. 8–11]. О. М. Мартинюк відносить до дипломатичної кореспонденції вербальні ноти, листи, вірчі грамоти, меморандуми, комюніке, декларації, послання, заяви глав держав та керівників профільних

структур і телеграми [28, с. 112]. П. Д. Сардачук виокремлює особисті (підписні) ноти, вербальні ноти, пам'ятні записки, меморандуми, особисті листи неофіційного характеру та заяви [44]. Кащишин Н.Є. вказує на належність до дипломатичної кореспонденції вербальних нот, офіційних та напівофіційних листів, телеграм, меморандумів, особистих нот та пам'ятних записок [22, с. 74].

Серед арабських авторів можна назвати М. Хадауї, який у своїй роботі «مدخل إلى الدبلوماسية» («Вступ до дипломатії»), визначає такі типи дипломатичних звернень, як ноти (مذكرة شفوية), угоди (عهد), меморандуми (مذكرة), регламенти (نظام التسوية), статuti (ميثاق) і декларації (заяви) (بيان/إعلان) [108, с. 6–7]. Серед західних дослідників варто згадати Р. П. Барстона, який зауважує, що найпоширенішими формами письмової дипломатичної комунікації є вербальні ноти, листи та меморандуми, тоді як більш формальні умови спілкування передбачають взаємодію через резолюції, меморандуми про взаєморозуміння, угоди, комюніке, заяви [94, с. 288].

Найпоширенішим засобом офіційного дипломатичного звернення у ХХІ ст. є *вербальні ноти*, шляхом передачі яких зовнішньополітичні відомства та дипломатичні місії країн комунікують одне з одним. Тематика таких звернень не є обмеженою, адже діапазон порушених питань може охоплювати як консульську проблематику (питання акредитації новоприбулих дипломатів, отримання віз, інформування про кризові ситуації і т. п.), так і питання політично-економічного порядку денного (прохання підтримати кандидатуру держави-адресанта ноти на голосуванні у рамках міжнародної організації, запит щодо визначення дати та часу розмови очільників профільних міністерств, висловлення схвалення або ж протесту щодо ухваленого державою перебування рішення і т. п.). Тексти таких звернень складаються від третьої особи, друкуються на спеціальному нотному бланку, у верхній частині якого розташовано прапор держави-адресанта, адресу та найменування дипмісії/міністерства/представництва із зазначенням вихідного номера. Вербальні ноти не підписуються, натомість, наприкінці тексту проставляються ініціали керівника структури-адресанта, що скріплюються гербовою печаткою установи, правильне розташування гербу на якій відіграє

важливу роль у контексті оформлення звернення. Під текстом ноти проставляються дата і місце відправлення [17, с. 21].

Що ж до *листів*, то вони мають більш персоналізований за ноти характер. Якщо нота за визначенням покликана висловити позицію структури-адресанта, а отже і її керівника (та керівництва профільного органу за наявності, як-от коли вербальна нота Посольства підписується Послом, що призначений керівником держави та виконує доручення МЗС), листи мають на меті підкреслити особливу, резонансну або ж критичну природу питання, що порушується. Так, наприклад, до вербальної ноти на МЗС країни-адресата щодо порушення її компетентними органами положень Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р. може бути додано особистий лист Посла Міністру Юстиції цієї країни з повторним висвітленням проблематики та персональним проханням вжити необхідних заходів. При цьому адресат та адресант обов'язково повинні мати еквівалентні ранги, інакше звернення не підлягатиме розгляду, а форма звернення може ставати прямішою, як-от форма першої особи. Такі звернення завжди готуються на офіційних бланках установи, підписуються особисто адресантом, печатка не проставляється.

О. Мартинюк відносить до дипломатичних листів відзивні грамоти, вірчі грамоти, листи із наданням повноважень, листи-привітання та циркулярні листи [28, с. 112]. М. Хадауї зазначає, що головним аспектом дипломатичних листів є хороші взаємини між комунікантами, на які робиться розрахунок у контексті зусиль щодо вирішення нагальних питань [108, с. 87]. З нашого боку, зазначимо, що звернення у формі листа (незалежно від того, чи є він супровідним) носить менш поширений за вербальні ноти характер, а апелює в ньому автор до особистісного фактору.

Іншим типом дипломатичних документів є *комюніке*. П. Д. Сардачук зазначає, що «комюніке відрізняється від усіх інших дипломатичних документів перш за все тим, що це документ двосторонніх або багатосторонніх переговорів, і він в обов'язковому порядку узгоджується сторонами і за своїм характером належить до міжнародно-правових документів» [44]. До цієї ж категорії відносимо прес-

комюніке, що є формою публічної заяви дипломатичної місії та переслідує мету, ідентичну комюніке.

Окрім зазначених типів документів до дипломатичної кореспонденції належить також *меморандум про взаєморозуміння*. Цей документ використовується з метою детального висвітлення процедур, спільне виконання яких погоджено між двома сторонами, та може бути як публічним так і засекреченим. Меморандум може бути самостійним документом або ж додатком до вербальної ноти. Поширеною є практика додавання меморандуму до ноти, що дозволяє не тільки скоротити текст звернення, а й ґрунтовніше висвітлити порушувану в ноті тему [17, с. 21].

Врешті, до дипломатичних також належать тексти *пам'ятних записок*. Пам'ятна записка – дипломатичний документ, що передається особисто і метою якого є звернути увагу та підкреслити важливість зробленої під час бесіди заяви або переданого прохання. Він також переслідує мету – полегшити подальший розгляд питання, попередити можливість неправильного тлумачення чи розуміння бесіди або усної заяви. Пам'ятна записка складається в безособовій формі із вживанням безособових виразів типу: «піднімається прохання», «доводиться користуватися», «повідомляється» і т. п., не містить у тексті жодного звернення чи компліменту» [44].

Всі вказані документи є офіційними, їхній архів зберігається у відповідних департаментах профільних структур. Для кожного випадку комунікант особисто обирає тип звернення, керуючись неписаними правилами диплістування, а саме обов'язковістю або необов'язковістю відповіді адресата. Варто пам'ятати, що «на особисту ноту прийнято відповідати особистою нотою, на пам'ятну записку надсилають пам'ятну записку тощо» [17, с. 21].

Стиль написання наведених документів підпадає під низку вимог і критеріїв. Зокрема, текст має бути стилістично витриманий, інформацію у ньому має бути наведено з повагою до співрозмовника та з дотриманням логіки викладення. До того ж, грамотність і переконлива аргументація є нагальними аспектами укладання таких документів.

Водночас, подекуди звернення надсилаються за свідомого розуміння адресантом нетипових наслідків їх передачі, що змушує комуніканта балансувати на межі вербального дипломатичного протоколу та намагання спровокувати відповідну реакцію на свої слова. Вказані аспекти підготовки дипломатичних текстів надають дипломатичному листуванню специфіку, в межах якої дипломатичний дискурс набуває, на перший погляд, нехарактерних ознак. Проте, саме комплексна лінгвопрагматична структура дипломатичних текстів дозволяє говорити про такі тексти як про одні з найскладніших для тлумачення та аналізу.

Отже, оскільки з-поміж найважливіших документів арабського дипломатичного дискурсу є вербальна нота, лист та комюніке, ми вирішили проаналізувати саме приклади цих документів далі. На нашу думку, розуміння методики складання та аналіз саме цих типів дипломатичних документів є найбільш затребуваними, адже якщо вербальні ноти та листи, на відміну від комюніке, здебільшого слугують засобом засекреченої комунікації, усі три наведені документи відповідають геополітичному моменту та покликані забезпечити існування ключових каналів комунікації, а саме *держави А – держава Б* у випадку з нотами та листами і *держави А – громадянськість А* у випадку із комюніке.

2.3. Дискурсивні стратегії арабських дипломатичних документів

Під дискурсивними стратегіями у своєму дослідженні ми будемо розуміти моделі підходів продуцента до оцінки важливості таких складових дискурсу, як його прагматичні функції, референції або ж цінність мовленнєвого акту, а також інші інтерактивні, соціальні та культурні функції [122, с. 264].

З метою дослідження найважливіших дискурсивних стратегій, що використовуються в арабських дипломатичних документах, спочатку був здійснений лінгвістичний аналіз відповідних текстів (на лексичному, морфологічному та синтаксичному рівнях), а вже тоді лінгвопрагматичний аналіз, який був реалізований шляхом застосування контекстуально-інтерпретаційного методу, що передбачає «реконструкцію авторського задуму і дозволяє дослідити

текст у різних контекстах на основі інтерпретації дослідником текстових категорій і компонентів» [20, с. 29].

2.3.1. Вербальні ноти (مذكرة شفوية)

Лексичний рівень

Будь-яка вербальна нота має свій контекстуальний параметр, який визначає її лексичне наповнення. Продемонструємо це на прикладі вербальної ноти Постійного представництва Арабської Республіки Єгипет від 12 квітня 2023 р., адресованої Генеральному секретареві ООН (див. Додаток А-1).

Вказана нота стосується здійсненої Республікою Лівія демаркації власних морських кордонів, що, на думку єгипетської сторони, було некоректно реалізовано з огляду на порушення морських кордонів самої єгипетської держави. Отже, комунікативна мета звернення полягає у відстоюванні Єгиптом своїх територіальних вод.

Варто зауважити, що з погляду походження майже вся лексика, яка вживається у досліджуваних арабських вербальних нотах, є питома арабською. Зокрема, в розглядуваній ноті загальною кількістю 363 слів всього 5 слів є запозиченнями, що становить 1,3% усіх слів. Решта ж, а саме 358 слів, є питоною лексикою. З-поміж запозичень виокремлюємо латинські назви місяців, графічно передані арабською, а саме ديسمبر «грудень» (прочитання ідентичне Dīsambar), يناير «січень» (Yanāyir) та فبراير «лютий» (Fibrāyir), а також двічі застосоване слово جغرافية «географічна» (Jughrāfiyah). У цьому зв'язку зауважимо, що під запозиченнями у ході аналізу розумітимемо слова, іншомовне походження яких є очевидним з точки зору їх фонетичного сприйняття і які наразі не інтегрувалися до арабської мови настільки, аби таке їх походження не було предметом дискусій.

У тексті вербальної ноти переважає міжстильова лексика із вкрапленнями стилістично маркованої (дипломатичної) лексики. З-поміж стилістично маркованих одиниць фіксуємо: الأمم المتحدة «ООН» (5 застосувань), بعثة دائمة «Постійне представництво» (4), مذكرة شفوية «вербальна нота» (4), وشؤون المحيطات وقانون البحار

«Відділ з питань океану та морського права» (2), اتفاقية الأمم المتحدة لقانون البحار, «Конвенція ООН з морського права», مجلس الأمن «Рада Безпеки» та جمعية عامة «Генеральна Асамблея» (усі – по 1). Загалом стилістично маркована лексика у досліджуваному тексті становить 9,6% (35 слів) від усієї лексики. Пасивна лексика у тексті відсутня.

З емоційно забарвленої лексики виокремлюємо أطيب تحياتها «найкращі побажання», رفضها واعترضها «відмова і неприйняття», يتعارض «не відповідає» (принципам), يتنافى مع «йде в розріз із», اعترضها وعدم اعترافها «неприйняття та невизнання», تشدد «наголошує», اعتداء «напад», انفتاحها وحرصها «відкритість і бажання», حسن النية «добрі наміри» (усі – по 1), що складає 4,9% усієї лексики у тексті (18 слів з 363).

З-поміж синонімів можемо відзначити اعترضها «неприйняття», رفضها «відмова» та عدم اعترافها «невизнання». На нашу думку, синонімія, зазвичай будучи факультативним засобом вираження в офіційно-ділових текстах (на відміну від художнього або публіцистичного стилів), в арабських текстах дипломатичного спрямування стає засобом переконання і надає тексту яскравого стилістичного забарвлення. Антонімами вказаним лексемам слугують انفتاحها «відкритість» та حرصها «бажання». Омоніми та пароніми у досліджуваному тексті відсутні.

Зі стилістичних засобів фіксуємо метонімію:

تهدي البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة أطيب تحياتها إلى... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при ООН висловлює свою повагу...»,

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعترضها وعدم اعترافها بكل ما سبق... [155]

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує своє заперечення та невизнання всіх...»,

إن حكومة جمهورية مصر العربية تؤكد رفضها واعترضها على كامل ما ورد... [155]

«Уряд Арабської Республіки Єгипет підтверджує своє неприйняття та заперечення проти всього, що зазначено...».

Зазначимо, що в текстах інших нот, як-от, до прикладу, з Додатку А-12, можна зауважити не тільки метонімію:

وترغب الجمهورية العربية السورية في أن تؤكد ثانية... [156]

«Сирійська Арабська Республіка хотіла б ще раз наголосити...»,

а й антитезу:

وليس هذه المزاعم بدون أساس وغير صحيحة كليا... [156]

«Ці претензії небезпідставні, але й неправдиві до кінця...».

Порівняємо розглянутий текст із текстом ноти МЗС Об'єднаних Арабських Еміратів, адресованої одному з дипломатичних представництв іноземної держави з метою інформування про відмову громадянина цієї країни виконати рішення про депортацію (див. Додаток А-3)[162].

Зазначена нота складається зі 123 слів, серед яких слів неарабського походження не зафіксовано. Зі стилістично маркованої лексики у тексті виокремимо *قنصلية* «Консульство», яке разом з іншими «дипломатичними» лексемами становить 10,5% усієї лексики (13 слів зі 123). Рідковживана лексика відсутня. Емоційна лексика зосереджена у вступній частині, а саме *تهدي...أطيب تحياتها* «висловлює...найщирішу повагу», основній частині та заключному реченні *...التعرب* «висловити запевнення у високій повазі», а отже частка емоційно забарвленої лексики становить 8,1% від усієї лексики тексту.

Використання синонімів також має місце. Зокрема фіксуємо слова *حكم* «ухвала» та *تدبير* «міра», що у межах словосполучень, в яких їх використано, набувають однакове значення, а саме: *تنفيذ تدبير الإبعاد* «виконання рішення щодо депортації» та *تنفيذ حكم الإبعاد* «виконання ухвали щодо депортації» (1,6% від усієї лексики тексту). Антоніми, пароніми та омоніми відсутні. Застосування образних засобів не зафіксовано.

Отже, для проаналізованих текстів арабських вербальних нот характерним є співвідношення загальноновживаної лексики до стилістично маркованої 10/1 (у межах 9-10% стилістично маркованої лексики) та 25-10/2,5-1 для емоційно забарвленої (у межах 4-9% відносно усієї лексики в тексті).

Для порівняння проаналізуємо лексичний склад ноти, текст якої наведено в Додатку А-2. Загальна кількість слів у тексті складає 176 одиниць, з них 5 слів є запозиченнями, зокрема *قنصلية* «Консульство» (4 застосування) та *كم* «км»

(скорочення від «кілометр») (1). Отже, частка запозиченої лексики у досліджуваному тексті становить 2,8%. Частка стилістично маркованої лексики становить 4,5% та виражена словами *قنصلية* «Консульство» (4 застосування) та *نيابة* «Прокуратура дорожнього руху» (1). Рідковживана лексика у тексті відсутня.

До емоційно забарвлених слів і зворотів відносимо *تهدي... أطيب تحياتها* «висловлює... найкращі побажання», *تأسف* «із сумом щось робить», *لتعرب عن فائق* «висловити запевнення у високій повазі» та ін.. Таким чином, 7,9% лексики у тексті є емоційно забарвленою. Синонімія виражена 3,9 % лексики всього тексту (*جثمان* «тіло» 3 рази, *مدهوسة* «та, яку збили» і *متوفية* «померла», «загибла» по 2 рази). Антоніми, пароніми та омоніми відсутні. Використання образних засобів не зафіксовано.

Зі стилістичних засобів фіксуємо метонімію:

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى... [163]
«Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів
висловлює найкращі побажання...»,

وعليه تغدو الوزارة ممثلة من القنصلية الموقرة التكرم... [163]
«Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за...»,

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة... [163]
«Міністерство користується цією нагодою, щоб висловити шановному консульству...».

Морфологічний рівень

Розглянемо перший з аналізованих нами текстів у світлі функціоналу частин мови (див. Додаток А-1).

З огляду на те, що в іменниках зосереджено головну думку тексту, почнімо аналіз саме з цієї частини мови. Як засвідчили підрахунки, з 363 слів вербальної ноти 168 є іменниками, що складає 46,2% тексту. Із наявних у тексті іменників виділяємо насамперед найбільш частотні слова ноти *بحر* «море» та *مصر* «Єгипет» (16 та 15 разів, 9% та 8% від усіх іменників, 4,4% та 4,1% від усіх слів у тексті відповідно).

Фіксуємо також почергове використання іменників різного походження у назвах місяців, а саме *كانون الثاني/يناير* «січень» та *كانون الأول/ديسمبر* «грудень», що свідчить про етнічну неоднорідність можливої аудиторії продуцента, якою таку варіативність зумовлено. Проте, частка слів іноземного походження є незначною та становить всього 1,3% від всього тексту (з урахуванням слова *جغرافية* «географічні», що застосовано у ноті двічі). Власні назви становлять 27,8% усіх слів (101 слово) (зокрема тих, що складаються з іменників, прикметників та ін.), їх представлено здебільшого назвами країн, наприклад *جمهورية مصر العربية* «Арабська Республіка Єгипет», та назвами офіційних відомств, як *البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة* «Постійне Представництво Арабської Республіки Єгипет при ООН».

Порівняємо наведену ноту з нотою Постійного представництва Лівії при ООН (див. Додаток А-5), що також стосується тематики морського права, і містить 355 слів, з яких іменники складають 148 слів (41,6%). Найбільш вживаними словами є *بحر* «море», *ليبيا* «Лівія» та *قانون* «закон» (6, 5 та 4 вживання, 1,69%, 1,4% та 1,1% від усіх слів, 4,05%, 3,3% та 2,7% від усіх іменників відповідно). Так само значною є кількість та роль абстрактних іменників, що становлять 56% всіх іменників, та ключовими з яких є *تطورات* «події», «оновлення», *استياء* «невдоволення» та ін. Власні назви складають 36,4% від усіх слів (зокрема тих, що складаються з іменників, прикметників та ін.) (54 слова, зокрема *توتال* «Тотал», *إكسون موبيل* «ЕксонМобіл», *كريت* «Крит»). Слова іноземного походження трапляються 4 рази (*هيدروكربونات* «гідрокарбонат», *توتال* «Тотал», *إكسون موبيل* «ЕксонМобіл», *كريت* «Крит»).

Що стосується прикметників, то у ноті, представлений у Додатку А-1, вони становлять 18,7% всіх слів у тексті (68 слів з 363). Відносні прикметники переважають над якісними (56 проти 11, 82,3% проти 16,1% відносно усіх прикметників у тексті), натомість майже відсутні присвійні прикметники (1 слово). Зокрема, з відносних прикметників виділимо *عربية* «арабський», *جغرافية* «географічна», «географічні», *دولي* «міжнародний». З якісних прикметників виокремлюємо *ثابتة* «непохитна», «непохитні», *أطيب* «найкращі».

Дієслово представлено у тексті 23 словами (6,3% від усіх слів у тексті), з яких 19 дієслів використано у формі теперішньо-майбутнього часу (82,6% дієслів),

решту – у формі минулого часу. Звернемо також увагу на те, що попри наявність трьох дійових осіб у структурі ноти, а саме єгипетської сторони (адресант), Генерального секретаря ООН (адресат) та лівійської сторони (сторонній чинник), дієслова використовуються виключно у формі третьої особи однини (تؤكد «має впевненість, переконання», تود «просить», تترتب «є наслідком, витікає з», تمثل «являє собою» і т. п.), що нівелює особовий аспект та, на нашу думку, є засобом штучного еквівалентування – стилістичного прийому, який розуміємо як такий, що покликаний шляхом граматичних змін у структурі слова звести до однієї категорії усіх учасників комунікації (безпосередніх (єгипетська сторона та Генеральний секретар) та опосередкованих (лівійська сторона)).

Домінантною формою дії у тексті є т.зв. перформативні дієслова (19 таких форм), що позначають процес реалізації дії та належать до першочергового інструментарію реалізації дипломатичної комунікації – слова ترفض «виражає», «засуджує», يتعارض «йде всупереч», «протирічить», يتنافى «не відповідає» (напр. принципам) і т. п. не просто констатують факт, а спричиняють появу нового. За Ф. Бацевичем, такі дієслова є семантично-перформативними, адже вони прямо виражають певну емоцію та мають реактивний (відносно події або заяви у випадку з дипломатичною комунікацією) характер [7, с. 31, 33]. В арабській мові вони відповідають формі теперішньо-майбутнього часу. Водночас, обмеженою лишається роль у тексті констативних дієслів (5 форм). На противагу перформативним дієсловам констативні дієслова «позначають факт об’єктивної (чи такої, що вважається об’єктивною) дійсності» [6, с. 329], і в арабській мові відповідають здебільшого формі минулого часу, як-от ورد («було викладено»), سبق («передувало»), تضمن («містило»).

Водночас, зафіксовано таке явище, як нашарування декількох похідних від арабського дієслова форм (відповідає українському дієприслівнику), що може застосовуватись як у текстах вербальних нот, так і в текстах менш поширених дипломатичних документів, як-от меморандумах. До прикладу, як у меморандумі про співпрацю між Урядами Держави Кувейт та Королівства Саудівська Аравія від 22 червня 2025 р.:

وانطلاقاً من الروابط الأخوية القائمة بينهما وعلاقات التعاون التي تجمعهما، وإدراكاً منهما لأهمية تبادل الخبرات والمعلومات في هذا المجال...[152]

«Виходячи зі встановлених між ними (досл. «обома») братніх зв'язків та взаємин на основі співпраці, що їх пов'язують, і розуміючи важливість обміну досвідом та інформацією у цій сфері...» (див. Додаток Д-1),

де прослідковується очевидний семантичний зв'язок між словами انطلاقاً «виходячи» та إدراكاً «розуміючи», або ж у меморандумі ідентичного типу між Медичною радою Йорданського Хашимітського Королівства та культурним аташатом Посольства Королівства Саудівська Аравія в Аммані від 29 грудня 2015 року (див. Додаток Д-2):

وبناء على ما تقدم وتسهيلاً على الأطباء السعوديين اتفق الطرفين على ما ورد أعلاه...[153]

«Виходячи із запропонованого та з метою полегшення (роботи) лікарів, сторони домовились про вищезазначене...»,

де послідовно нашаровуються структури بناء على «виходячи з» та تسهيلاً «полегшуючи»; окремі елементи застосовуються у тексті неодноразово, як-от у реченні, що передує вищезазначеному, а саме:

وبناء على طلب سعادة الملحق الثقافي السعودي...[153]

«І виходячи з прохання Шановного культурного аташату Королівства Саудівська Аравія...»

у випадку з тим же بناء على «виходячи з» (див. Додаток Д-2).

Займенники становлять 3% від усіх слів тексту і представлені такими одиницями, як ما «що» (5 застосувань), تلك «те» та هذا «цей» (по 2 застосування), تلك «ті» та هذه «ця» (по 1 застосуванню).

Що ж стосується числівників, їх у різних формах застосовано 20 разів, а саме 18 разів у формі числа та 2 рази у формі слова, коли вони є частиною сталої лексики, а саме كانون الأول «грудень» та كانون الثاني «січень».

Роль часток у ноті, наведеній у Додатку А-1, є доволі обмеженою, адже на 363 слова ноти припадає 4 частки (менше відсотка усіх слів), а саме: إن «воїстину», قد (частка підсилення, достеменності) та كما «а також» (використано у тексті двічі). Що ж до сполучників, їхня роль є значно помітнішою, адже у ноті фіксуємо 43

сполучники, а саме переважно و «і», «та» (37 вживань), أي «тобто», أن «щоб» (приблизне значення) (двічі) та بما «те, що», «а й» (приблизне значення) (11,8% від усіх слів у тексті).

Аналізуючи прийменники, зазначимо, що їхня роль у тексті є значно вагомішою, що відбивається, зокрема, і на кількісній складовій. Так, у тексті ноти нараховуємо 48 прийменників, найбільш вживаними з яких є على «на» (7 застосувань), إلى «до» (6 застосувань), ب «з», «ним» (приблизне значення). Отже, службові частини мови складають 26,1% від усіх слів тексту (95 слів з 363).

Також у тексті наявні 5 прислівників, а саме لدى «його» (приблизне значення) (4 застосування) та عندما «коли» (1,3% від усієї лексики у тексті).

Спробуємо визначити тенденції з частотності використання у нотах службових частин мови на матеріалі ноти саудівської сторони Генеральному секретареві ООН (див. Додаток А-6) [159]. На ноту, що складається зі 126 слів, припадає 9 сполучників (7,14% від усіх слів, переважно و «і», «та» – 5 застосувань) та 16 прийменників (12,6% від усіх слів, переважно في «в» та من «з» (по 4 застосування)). Часток у зазначеному тексті зафіксовано не було. Отже, на 126 слів у тексті припадає 25 слів, що належать до службових частин мови, що складає 19,8%. Таким чином, констатуємо, що у проаналізованому документі частка службових частин мови становить в середньому між $\frac{1}{4}$ та $\frac{1}{5}$ всіх слів у тексті.

Порівняємо отримане співвідношення частин мови з іншим документом – вербальною нотою МЗС Об'єднаних Арабських Еміратів, адресованою одному з дипломатичних представництв іноземної країни, що має на меті інформувати про смерть громадянина цієї країни (див. Додаток А-2) [163].

Вказана нота складається зі 176 слів, з яких 90 є іменниками (51%). Найбільш застосовуваними є іменники قنصلية «консульство» та جثمان «труп» (вжито у тексті 5 і 4 рази, що складає 5,5% і 4,4% від усіх іменників відповідно). Абстрактні іменники складають 62% від усіх іменників у тексті (56 слів), натомість конкретні іменники складають 38% (34 слова). Найбільш застосовуваним абстрактним іменником є وفاة «смерть» (5 застосувань), натомість з конкретних іменників можемо виділити قنصلية «консульство» та جثمان «труп» (5 і 4 вживань відповідно). З урахуванням пропусків

у ноті, кожен з яких містить щонайменше одне позначення власної назви, нота містить 28 слів (зокрема тих, що складаються з іменників, прикметників та ін.), що є власними назвами. Таку значну кількість іменників вказаної категорії можемо обґрунтувати належною деталізацією продуцентом події.

24 слова у тексті є прикметниками, найчастотнішим з яких є *موقرة* «шановна» (3 застосування). 20 прикметників з 24 є відносними (83,3% усіх прикметників), зокрема *مذكورة* «згадана», *فائق* досл. «надлишковий», *معنية* «компетентні».

Візьмемо для порівняння ноту саудівської сторони еміратській, наведену в Додатку А-7 [158]. Цей документ складається з 392 слів, 85 з яких (21,6%) є прикметниками. Кількість прикметників відносно загальної кількості слів у тексті становить 13,6%. З 85 прикметників відносними є 80, що складає 94,1%. З якісних виділимо *أطيب* «найкращі», *رسمي* «офіційний», *مستقيم* «прямий», «непохитний». Отже, для розглянутих арабських вербальних нот пріоритетним є використання насамперед відносних прикметників, що надають тексту більшої семантичної глибини, адже є абстрактнішими за якісні прикметники.

Що ж стосується дієслів, то оскільки досліджувана нота є не просто інформуванням про подію, а й її деталізацією, важливу роль відіграє варіативність дієслів, а саме – у тексті перформативні дієслова співіснують з констативними дієсловами, які виражено у тексті 7 такими дієсловами, наприклад *وعليه تم نقل الجثمان ...* «тіло було переправлено...». Водночас, майже ідентичною є кількість перформативних дієслів (9), що акцентує увагу на перетині смислово-часових площин у межах одного тексту, наприклад: МЗС *تأسف* «з сумом щось робить» (тут – «повідомляє»), що особа *توفت* «померла». При цьому, якщо констативні дієслова покликані висловити стан або ж дію (акт) незалежно від контексту, то перформативні дієслова, що базуються на директивних інтенціях і виникають «на основі неоднаковості взаємних ієрархічних статусів адресанта й адресата» [50, с. 323], спираються на комунікативну ситуацію та доцільність/недоцільність такого обґрунтування думки – параметр, визначення якого автором також носить суб'єктивний характер.

Зазначений механізм функціонує і в зворотньому напрямку відносно семантики і морфології дієслів, де сталою є особа та число дієслова, проте різною є конотація, зокрема у вербальній ноті МЗС Об'єднаних Арабських Еміратів від 14 квітня 2025 (див. Додаток А-15), а саме у реченнях:

في إطار التحضيرات الجارية للقمة العالمية الشرطية، يسرنا أن نحيل لكم دعوة القيادة العامة لشرطة دبي
[161]...

«У рамках підготовчих заходів до Всесвітнього поліцейського саміту з радістю передаємо запрошення Головного управління поліції Абу-Дабі...»

та:

لتأكيد الحضور، يرجى مسح الرمز في الدعوة المرفقة... [161]

«Задля підтвердження участі просимо відсканувати код на запрошенні, що додається...».

Так, يسرنا «нас сповнює радість щось робити» вказує на параметр теперішнього часу із акцентом на урочистість (семантично-перформативне дієслово), водночас يرجى «просимо» є перформативним дієсловом на основі директивної інтенції (див. Додаток А-15).

Займенники представлено 5 словами, а саме هذا «цей» (двічі), هذه «ця», مما «що» та ذلك «той» (усі – по одному разу).

Числівники фіксуємо у вигляді 10 прописаних цифрами форм (без урахування номеру паспорта померлої).

Службові частини мови представлено однією часткою (غير «не»), прийменниками та сполучниками. Найчастотнішими з прийменників, яких загалом 36 одиниць, є من «з», «від» та على «на» (5 та 4 застосування відповідно) та серед сполучників (разом 11 одиниць) – و «і», «та» (9 разів) та أن «щоб» (приблизне значення) (двічі). Отже, повторно фіксуємо закономірність, пов'язану з частотністю застосування службових частин мови у текстах досліджуваних арабських вербальних нот, адже у наведеній ноті (див. Додаток А-2) ці частини мови складають 26,1% від усіх слів (46 слів зі 176), тобто між ¼ та 1/5 всього тексту.

Синтаксичний рівень

Однією з важливих ознак письмової дипломатичної кореспонденції є клішований характер початкових та прикінцевих структурних елементів.

Розглянемо по чергово перше та останнє речення досліджуваного тексту (див. Додаток А-1) та порівняємо з текстом вербальної ноти Постійного представництва Республіки Єгипет у Відні, адресованої Генеральній дирекції Міжнародного агентства з атомної енергії (див. Додаток А-10):

تهدي البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة أطيب تحياتها إلى شعبة شؤون المحيطات وقانون البحار بمكتب الشؤون القانونية بالأمانة العامة... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при Організації Об'єднаних Націй висловлює свою повагу Відділу з питань океану та морського права Управління з правових питань Секретаріату...»

وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة تعميم هذه المذكرة باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при Організації Об'єднаних Націй просить розповсюдити цю ноту як документ Генеральної Асамблеї...» (див. Додаток А-1)

تهدي البعثة لجمهورية مصر العربية في فيينا أطيب تحياتها إلى أمانة الوكالة الدولية للطاقة الذرية (الوكالة)... [169]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет у Відні засвідчує свою повагу Генеральній дирекції Міжнародного агентства з атомної енергії (далі – Агентство)...»

وتغتتم البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية هذه الفرصة لتعرب مجددا لأمانة جهاز ذي تقرير السياسات في الوكالة عن فائق تقديرها [169].

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет користується цією нагодою, щоб поновити Дирекції з розробки політики Агентства запевнення у своїй високій повазі.» (Див. Додаток А-10).

Оскільки йдеться про текст документу, призначеного для передачі в рамках ООН, маємо зважати на природу організації та особливості спрямування внутрішньої кореспонденції. Так, попри однаковий зачин, прикінцеві частини двох

текстів певним чином різняться. Це пов'язано із поширеною в ООН практикою прикінцевого кліше, в якому адресат просить поширити інформацію про документ, аби з ним могли ознайомитись якомога більше представників інших держав.

Проте, клішованість є характерною не тільки для нот у рамках ООН. Наприклад, у вербальній ноті МЗС Мавританії, де зовнішньополітичне відомство запрошує на урочисте підняття мавританського стягу (див. Додаток А-11), також наявні зазначені форми:

تهدي وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيون في الخارج للجمهورية الإسلامية الموريتانية
أطيب تحياتها إلى جميع البعثات الدبلوماسية المعتمدة في نواكشوط... [165]

*«Міністерство Закордонних Справ, Африканської Співпраці та Мавританців
За Кордоном Ісламської Республіки Мавританія засвідчує свою повагу усім
дипломатичним представництвам, акредитованим у Нуакишоті...»*

وتغتنم وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيون في الخارج هذه الفرصة لتعرب مجددا
لجميع البعثات الدبلوماسية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها [165].

*«Міністерство Закордонних Справ, Африканської Співпраці та Мавританців
За Кордоном користується цією нагодою, аби поновити усім вельмишановним
дипломатичним представництвам запевнення у своїй високій повазі.» (Див.
Додаток А-11).*

Отже, клішованість певних структурних елементів є спільною для розглянутих арабських вербальних нот ознакою незалежно від події або площини відносин, в яких здійснюється комунікація.

Нота з Додатку А-1 складається з 7 довгих речень, 6 з яких є складними, та одного простого речення, а саме:

وتحتفظ جمهورية مصر العربية بكامل حقوقها في هذا الصدد... [155]

«Арабська Республіка Єгипет залишає за собою всі свої права щодо цього.»

Окрім того, фіксуємо домінантну роль розповідних речень (7) із повною відсутністю питальних та спонукальних. Фактично, частини спонукування у тексті зводяться або до окремих уривків речень, що, тим не менш, є його сурядними частинами:

كما تؤكد جمهورية مصر العربية... وتشدد على أن أي تبعات قد تترتب على تلك النقاط غير مقبولة... [155]

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує... і наголошує, що будь-які наслідки, які можуть виникнути з цих пунктів, є неприйнятними...»,

або ж до цілих речень:

وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة تعميم هذه المذكرة باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при Організації Об'єднаних Націй просить розповсюдити цю ноту як документ Генеральної Асамблеї...» (див. Додаток А-1).

Що ж до однорідних членів речення, їхня представленість варіюється залежно від типу складного речення. До прикладу, в уривку складнопідрядного речення:

...على نحو يتعارض مع مبادئ وأحكام القانون الدولي واتفاقية الأمم المتحدة لقانون البحار، ويتنافى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية... [155]

«...таким чином, що суперечить принципам і положенням міжнародного права та Конвенції ООН з морського права, а також суперечить конституційній легітимності лівійської держави...»

фіксуємо два однорідні присудки, а саме يتعارض та يتنافى (обидва – «суперечить»), а у частині:

وتود جمهورية مصر العربية في هذا الصدد أن تؤكد انفتاحها وحرصها على التعاون والتشاور مع دول الجوار والتفاوض معها بحسن نية... [155]

«У цьому зв'язку Арабська Республіка Єгипет хотіла б підтвердити свою відкритість і прихильність до співпраці, консультацій і переговорів із сусідніми країнами на засадах добросовісності...»

помічаємо однорідні додатки, а саме انفتاحها «її відкритість», حرصها «її бажання», تعاون «співпраця», تشاور «консультації» та تفاوض «перемовини», так само як у частині:

وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة تعميم هذه المذكرة باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 72 (أ) من جدول الأعمال، ونشرها في الموقع الشبكي... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при Організації Об'єднаних Націй просить поширення (досл.) цієї ноти як документа Генеральної Асамблеї за пунктом 72 (а) порядку денного та публікації (досл.) на вебсайті...» (див. Додаток А-1).

Загалом, через велику кількість підрядних частин у складнопідрядних реченнях, що становлять більшість у досліджуваному тексті (4) виокремлення однорідних членів речення є ускладненим, що дозволяє характеризувати досліджуваний текст як складне багатоконпонентне утворення із неоднорідним синтаксисом.

На синтаксичному рівні досліджувані арабські вербальні ноти характеризуються наявністю т. зв. супердовгих конструкцій. Наведемо приклад супердовгої конструкції, зафіксованої при аналізі вербальної ноти Постійного представництва Арабської Республіки Єгипет від 12 квітня 2023 р. на адресу Генерального секретаря ООН, що містить у собі декілька складнопідрядних речень:

إن حكومة جمهورية مصر العربية تؤكد رفضها واعتراضها على كامل ما ورد في المذكرة الشفوية المشار إليها أعلاه ومرفقاتها، وبالأخص ما تضمنته من نقاط إحداثيات بقائمة الإحداثيات الجغرافية للحدود البحرية الشرقية لدولة ليبيا في البحر الأبيض المتوسط، المعلنه من جانب وزارة الخارجية والتعاون الدولي "الحكومة الوحدة الوطنية" المنتهية الولاية، على نحو يتعارض مع مبادئ وأحكام القانون الدولي واتفاقية الأمم المتحدة لقانون البحار، ويتنافى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية بمقتضى قرارات مجلس الأمن بما في ذلك القراران 2570 (2021) و2571 (2021)، وبما يفعل حقوق مصر السيادية الأصلية والثابتة. وتحفظ جمهورية مصر العربية بكامل حقوقها في هذا الصدد [155].

«Уряд Арабської Республіки Єгипет підтверджує своє неприйняття та заперечення проти всього, що зазначено (досл. «проти всього, про що йдеться») у вищенаведених вербальній ноті та додатках до неї, особливо щодо точок координат, включених до списку географічних координат східних морських кордонів Держави Лівія в Середземному морі, оголошеного Міністерством закордонних справ та міжнародного співробітництва «Уряду національної єдності», повноваження якого не є чинними, таким чином, що суперечить принципам і положенням міжнародного права та Конвенції ООН з морського

права, а також суперечить конституційній легітимності лівійської держави відповідно до резолюцій Ради Безпеки, включаючи резолюції 2570 (2021) і 2571 (2021). Зважаючи на викладене (досл. «що робить»), права Єгипту є обґрунтованими та суверенними і Арабська Республіка Єгипет залишає за собою повну свободу дій щодо цього.» (Див. Додаток А-1).

Наведене речення є детермінантним у досліджуваній вербальній ноті, тобто таким, що містить предикативне ядро та виражає думку, що доповнює, ілюструє або ж виражає головну [42, с. 81–84]. Іншими словами, детермінантні речення регулюють текст на рівні синтаксису, виконуючи ідентичну семантичну функцію.

Подібну до цієї та інших тенденцій, зазначених вище, помічаємо і в текстах, датованих ХХ ст., як-от звернення Постійного представництва Арабської Сирійської Республіки до Генерального секретаря ООН у 1982 р. (див. Додаток А-12):

يقدم الممثل الدائم للجمهورية السورية العربية لدى الأمم المتحدة تهانيه إلى الأمين العام للأمم المتحدة، وبالإشارة إلى رسالة البعثة الدائمة للعراق لدى الأمم المتحدة الواردة في الوثيقة A/37/S-89/14873 يتشرف ببيان ما يلي: ... [156]

«Постійний Представник Арабської Сирійської Республіки при Організації Об'єднаних Націй засвідчує свою повагу Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй та, посилаючись на лист Постійного представництва Іраку при Організації Об'єднаних Націй з документу A/37/S-89/14873, має честь повідомити таке: ...»

ويرجو أن تتكرموا بتعميم هذه المذكرة بوصفها وثيقة رسمية من وثائق الجمعية العامة في إطار البند ٥٨ من القائمة الأولية، ومن وثائق مجلس الأمن [156].

«Постійне Представництво просить поширити цю ноту як офіційний документ Генеральної Асамблеї у рамках пункту 85 пріоритетного списку, а також як документ Ради Безпеки.» (Див. Додаток А-12).

У наведених уривках фіксуємо такі спільні риси, як складносурядність, складнопідрядність та клішованість. Зокрема, частини يقدم الممثل ... و يتشرف ... «представник засвідчує... та має честь...» та يرجو ... بوصفها وثيقة رسمية من وثائق الجمعية العامة ... ومن وثائق مجلس الأمن «просить... як офіційний документ Генеральної

Асамблеї..., а також як документ Ради Безпеки» є однорідними присудками та означеннями відповідно, а частина *ما يلي* досл. «що слідує» є підрядною частиною. Водночас, помічаємо характерну вже тоді для текстів такого типу тенденцію, що полягає у наданні переваги складним реченням над простими (усі 6 речень ноти (Додаток А-12) є складними). Прості речення відсутні. 5 речень є складнопідрядними, одне є змішаним (із сурядними та підрядними частинами), наприклад:

يقدم الممثل الدائم للجمهورية السورية العربية لدى الأمم المتحدة تهانيه إلى الأمين العام للأمم المتحدة، وبالإشارة إلى رسالة البعثة الدائمة للعراق لدى الأمم المتحدة الواردة في الوثيقة A/37/S-89/14873 يتشرف ببيان ما يلي:... [156]

«Постійний Представник Арабської Сирійської Республіки при Організації Об'єднаних Націй засвідчує свою повагу Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй та, посилаючись (досл. «з посиленням») на лист Постійного представництва Іраку при Організації Об'єднаних Націй з документу A/37/S-89/14873, має честь повідомити таке:...»,

تضمنت الرسالة مزاعم موجهة ضد حكومة الجمهورية العربية السورية تدعى بأن هناك تعاوناً بين سورية وإيران في "تفجير مبنى السفارة العراقية في بيروت" [156].

«У листі (досл. «лист містить») наявні претензії до Арабської Сирійської Республіки, згідно з якими (досл. «стверджують») нібито має місце співпраця Сирії та Ірану з метою “підірвати будівлю Посольства Іраку в Бейруті”»

(складнопідрядне) та:

وليس هذه المزاعم بدون أساس وغير صحيحة كلياً فحسب ولكن الحكومة السورية شجيتها في ذلك الوقت بوصفها محض اختلاق يهدف إلى صرف انتباه عن الحالة المتدهورة في العراق نفسه، نتيجة لحربه ضد جمهورية إيران الإسلامية [156].

«Ці претензії небезпідставні, але й не правдиві до кінця, проте Сирійська Республіка тоді засудила їх, кваліфікувавши як інсинуації, що мали на меті відвернення уваги від занепаду в самому Іраку в результаті його війни проти Ісламської Республіки Іран.» (усі – див. Додаток А-12)

(змішане).

Ідентично до ноти у Додатку А-1, єдиним спонукальним реченням у ноті з Додатку А-12 є останнє речення, а саме:

ويرجو أن تتكرموا بتعميم هذه المذكرة بوصفها وثيقة رسمية من وثائق الجمعية العامة في إطار البند ٥٨ من القائمة الأولية، و من وثائق مجلس الأمن [156].

«Постійне Представництво просить поширити цю ноту як офіційний документ Генеральної Асамблеї у рамках пункту 85 пріоритетного списку, а також як документ Ради Безпеки.» (Див. Додаток А-12).

Отже, частка спонукальних речень у цьому тексті складає 16,6% від усіх речень (решта – розповідні, питальні речення відсутні).

Переходячи до стилістичних фігур, зауважимо, що синтаксичний рівень вважаємо проміжним етапом між лінгвістичною та прагматичною складовими тексту, адже, по-перше, він оперує та вбирає в себе макроодиниці лінгвістичного прошарку (лексика, морфологія), по-друге, взаємозв'язок речень формує дискурс, в рамках якого генерується прагматичний аспект інформації та комунікації. Вищевказана нота складається з 6 абзаців, 7 речень та 423 слів – у середньому 60 слів на речення, що ускладнює досягнення комунікативної мети, адже, як зазначають науковці, діапазон слів, які середньостатистична людина здатна запам'ятати за один раз у межах оперативної пам'яті, складає від двох до семи слів [25, с. 298]. Речення набуває об'єму завдяки його штучному подовженню через додавання прийменників (у досліджуваному уривкові це و («і», «та»), що забезпечує полісиндетон.

Полісиндетон – фігура мови, що шляхом додавання сполучників до речення посилює експресивну складову речення та його однорідних членів [16, с. 41]. У контексті дослідження дискурс-стратегій арабських дипломатичних документів полісиндетон варто розглядати саме як аспект лінгвопрагматичного впливу, адже він є вагомим чинником для прикінцевого перлокутивного ефекту – «інтендованого вдалого впливу мовця на думки, почуття і дії адресата або третьої особи через локутивний та ілокутивний акти» [8, с. 122; 10, с. 56]. І попри неможливість реальної оцінки наслідків комунікації (часто дипломатичне звернення/заява залишається без відповіді, або ж на нього відповідають в умовах усного (іноді

неформального) спілкування), можемо чітко бачити у дискурсі мовця прагнення спричинити реакцію адресата.

Смисловий ланцюг досліджуваного тексту виглядає таким чином: 1-е речення – вітання, 2-е речення – твердження, 3-є речення – твердження, 4-е речення – твердження, 5-е речення – твердження, 6-е речення – заклик. Таким чином, сугестивні інтенції, що уособлюють ілокутивні сили, розподілено в тексті з акцентом саме на позиції автора – про це свідчать, зокрема, початкові звороти у кожному з речень (абзаців), а саме *إن حكومة مصر العربية تؤكد* «Уряд Арабської Республіки Єгипет засвідчує» (2-е речення), *كما تؤكد جمهورية مصر العربية* «Арабська Республіка Єгипет також наголошує» (3-є речення), *كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته* «Єгипет також наголошує на вже опублікованому» (4-е речення), *وتود جمهورية مصر العربية* «Арабська Республіка Єгипет хотіла б» (5-е речення) і *وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية* «Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет сподівається» (6-те речення).

Проте, наведені синтаксичні модальності не є єдиними можливими для використання у проаналізованих вербальних нотах, адже синтаксис, що переходить у лінгвопрагматику, ґрунтується як на сугестії, так і на експліцитній складовій тексту, причому сутність взаємодії речень та визначення на цій підставі детермінантного чинника може бути виражено різноманітними мовними засобами. До прикладу, вербальна нота Міністерства Закордонних Справ Королівства Марокко до всіх дипломатичних місій, акредитованих у країні, щодо обмежень у пересуванні у зв'язку з Covid-19, містить ту ж кількість речень та абзаців, проте автор тексту оперує стратегією не твердження, а заклику, модулюючи запит через іменники, що за визначенням є менш наповненими зі смислової точки зору в контексті спонування до дії. Так, марокканська нота фактично не містить імпліцитне ядро, що значно полегшує синтаксис – детермінантним є перше речення, де наявні привітання і головна думка, а саме:

تهدي وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج أطيب تحياتها إلى البعثات الدبلوماسية والمنظمات الدولية بالرباط وتتشرف بأن تحيطها علما أنه في سياق تعزيز إجراءات حالة الطوارئ

الصحية، قررت السلطات المغربية حظر التنقل الليلي يوميا من الساعة السابعة مساء إلى الساعة الخامسة صباحا، وذلك خلال شهر رمضان [167].

«Міністерство закордонних справ, африканського співробітництва та у справах марокканців за кордоном висловлює найкращі побажання дипломатичним місіям та міжнародним організаціям у Рабаті та має честь повідомити їм, що в контексті посилення надзвичайних заходів у сфері охорони здоров'я влада Марокко вирішила заборонити нічне пересування щодня з 19:00 до 5:00 ранку протягом місяця Рамадан.» (Див. Додаток А-16).

Як ми показали у статті «Дискурс-стратегія арабської вербальної ноти» [33], детермінантні речення здебільшого ґрунтуються на ключових словах, масштабування яких у межах речення і формує синтаксис тексту. Зокрема, наведене речення має за основу структуру *حظر التنقل الليلي* «заборона на нічне пересування», що посилює роль речення як визначального у документі.

Подібне фіксуємо також у ноті Постійного представництва Арабської Республіки Єгипет при ООН від 21 липня 2021 р., де детермінантним реченням є:

ولقد قررت الأمانة عدم إدراج إشارة إلى أنشطة الوكالة في مجال تطبيق الضمانات الكاملة النطاق في الشرق الأوسط، على الرغم من إرسال مصر عدة طلبات إليها للقيام بذلك في ضوء التطورات الجديرة بالذكر... [169]

«Незважаючи на те, що єгипетська сторона зверталася до Агентства з низкою запитів щодо оприлюднення таких кроків у світлі змін, яких зазнав регіон і які заслуговують на увагу, Дирекція вирішила не зазначати кроки Агенства, що забезпечили б беззаперечну імплементацію згаданих гарантій на Близькому Сході...» (див. Додаток А-10).

У згаданій ноті ключовими словами серед інших є *أمانة* «Дирекція» та *وكالة* «Агентство». Також зауважуємо наведену тенденцію у ноті Представництва Лівії при Лізі арабських держав від 30 вересня 2020 р. (див. Додаток А-14), а саме у реченні:

ونظرا لظروف التي تمر بها المنطقة والعالم جراء تفشي جائحة كوفيد-19، فإن دولة ليبيا تعتذر عن رئاسة الدورة المشار إليها أعلاه وتنتقل إلى ممارسة هذا الدور في ظروف أفضل... [164]

«З огляду на умови, з якими стикнулися регіон та світ через поширення вірусу Ковід-19, Держава Лівія відмовляється від головування на вказаному засіданні та сподівається виконати відповідні зобов'язання у кращі часи, ...»,

де ключовими словами є رئاسة «головування» та جائحة «вірус» (див. Додаток А-14).

Зі стилістичних фігур фіксуємо еліпсування:

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق... [155]

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує своє заперечення та невизнання всіх...»,

كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته بتاريخ 12 كانون الثاني/يناير 2023... [155]

«Єгипет також підтверджує передачу 12 січня 2023 року...»,

що наявне також у ноті з Додатку А-12, а саме:

تضمنت الرسالة مزاعم موجهة ضد حكومة الجمهورية العربية السورية... [156]

«У листі наявні претензії до Арабської Сирійської Республіки...»,

... تدعى بأن هناك تعاوناً بين سورية وإيران في "تفجير مبنى السفارة العراقية في بيروت" [156].

«...згідно з якими нібито має місце співпраця Сирії та Ірану з метою “підірвати будівлю Посольства Іраку в Бейруті”.»;

- мезархію:

إن حكومة جمهورية مصر العربية تؤكد رفضها واعتراضها على كامل ما ورد في المذكرة الشفوية المشار إليها أعلاه ومرفقاتها،... [155]

«Уряд Арабської Республіки Єгипет підтверджує своє неприйняття та заперечення проти всього, що зазначено у вищенаведеній вербальній ноті та додатках до неї, ...»;

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق وتقدم به الجانب الليبي... [155]

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує своє заперечення та невизнання всіх представлених раніше лівійською стороною...» (див. Додаток А-1).

Розглянемо для порівняння детальніше синтаксис вербальної ноти з Додатку А-2.

Ідентично до попередньої ноти (Додаток А-1), досліджувана нота містить клішовані фрази на початку та наприкінці документу, а саме:

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى...[163]

«Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів засвідчує свою повагу Консульству...»,

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها...إلى...[163]

«Міністерство користується цією нагодою, щоб висловити шановному консульству свою найвищу вдячність і повагу...».

Текст складається з трьох речень, сума слів у яких становить 177 слів. Два речення з трьох є складнопідрядними, третє речення є простим. Розглянемо менше складнопідрядне речення:

وعليه تغدو الوزارة ممتنة من القنصلية الموقرة التكرم نحو العمل على تخليص إجراءات استلام جثمان المتوفية المذكورة أعلاه، وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية بأنه سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة، وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة[163].

«Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за його добрий жест щодо завершення процедур отримання тіла вищезгаданого покійного; у разі ж відсутності відповіді, ми хотіли б повідомити Консульство, що з вищезазначеним тілом відповідними органами країни буде вчинено дії, спрямовані на захист громадського здоров'я в країні.» (Див. Додаток А-2).

Фактично, речення має два смислових ядра, а саме:

وعليه تغدو الوزارة ممتنة من القنصلية الموقرة التكرم نحو العمل على تخليص إجراءات استلام جثمان المتوفية المذكورة أعلاه...[163]

«Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за його добрий жест щодо завершення процедур отримання тіла вищезгаданого покійного...»

та:

...سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة، وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة[163].

«...з вищезазначеним тілом відповідними органами країни буде вчинено дії, спрямовані на захист громадського здоров'я в країні.».

З'єднання двох підрядних частин в одну забезпечено частиною وفي حال عدم الرد «у разі ж відсутності відповіді, ми хотіли б повідомити Консульство, що...», де автор висуває умову, ключові аспекти якої обговоримо далі.

Всі речення є розповідними за природою, спонукальні та питальні речення відсутні.

Однорідні члени речення, зокрема рівноправні однорідні присудки фіксуємо у частині:

...وعليه تم نقل الجثمان للطلب الشرعي بنموذج ايداع جثمان رقم 10477 وتم تحويل الملف إلى نيابة السير والمرور... [163]

«...тіло було передано за вимогою судових інстанцій за формою передачі тіла № 10477, а справу було передано...»,

وعليه تغدو الوزارة ممثلة من القنصلية الموقرة التكرم نحو العمل... [163]

«Міністерство вдячне шановному Консульству за його добрий жест щодо завершення процедур отримання тіла вищезгаданого покійного...»,

...وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية... [163]

«... у разі ж відсутності відповіді, хотіли б повідомити Консульство...»

(характерною в останньому прикладі є зміна автором категорії особи та числа у ході одного речення, що, тим не менш, не має впливу на місце підмета у реченні); однорідні означення:

...الحادث اتضح المدهوسة (المتوفية) المدعوة _____ الجنسية... [163]

«...встановлено, що потерпілу (загиблу) звати (в оригіналі слово مدعوة «названа») _____, громадянство _____...»

Зі стилістичних фігур фіксуємо еліпс:

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى... [163]

«Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів висловлює найкращі побажання...»,

وعليه تغدو الوزارة ممثلة من القنصلية الموقرة التكرم... [163]

«Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за...»,

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة... [163]

«Міністерство користується цією нагодою, щоб висловити шановному консульству...».

У цьому контексті перейдімо до детального аналізу ноти МЗС ОАЕ (див. Додаток А-2). Перший абзац ноти, що містить інформацію, на якій ґрунтується

інтенція комуніканта, викладено одним довгим реченням (120 слів без урахування особистих даних померлої особи). Фіксуємо ідентичну до наявної у попередньо дослідженому тексті тенденцію, що полягає у штучному нашаруванні каскаду складнопідрядних та складносурядних речень через полісиндетон:

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى قنصلية _____ وتأسف الوزارة بأن تفيد القنصلية الموقرة عن تلقينا كتاب من الجهات المختصة بتاريخ 2025/3/5 بشأن الإبلاغ عن وفاة المدعوة/_____ الجنسية ويحمل جواز السفر _____ وتوفت بتاريخ 2025/02/14 ورد بلاغ حادث دهس بليغ المؤدي للوفاة على شارع الشيخ محمد بن زايد باتجاه الشارقة والمعاناة على مكان الحادث اتضح المدهوسة (المتوفية) المدعوة _____ الجنسية 34 سن هذا ونتيجة عبورها الشارع من الأماكن غير المخصصة لعبور المشاة (سرعة الشارع 110 كم/س) مما أدى لدهسها من قبل مركبة هذا ونتج عن الحادث وفاة المدهوسة في موقع الحادث متأثرة بإصابتها بالبلغة وعليه تم نقل الجثمان للطلب الشرعي بنموذج إيداع جثمان رقم 10477 وتم تحويل الملف إلى نيابة السير والمرور، من اختصاص شرطة البرشاء [163].

Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів висловлює найкращі побажання Консульству _____. Міністерство з жалем повідомляє шановне Консульство, що ми отримали лист від компетентних органів від 05.03.2025 щодо повідомлення про смерть /_____— _____ Аль Хамсія, власниці паспорта _____, що померла 14.02.2025; було отримано повідомлення про серйозне збиття, що призвело до загибелі на вулиці Шейх Мухаммад бін Заїд у напрямку до Шарджі. За результатами огляду місця пригоди встановлено, що потерпілу (загиблу) звати _____, громадянство _____, 34 роки. Внаслідок переходу нею вулиці у невстановленому для пішоходів місці (обмеження швидкості 110 км/год) її збив (досл. «що призвело до її збиття») транспортний засіб. У результаті аварії потерпіла від наїзду загинула на місці пригоди внаслідок тяжких тілесних ушкоджень; відповідно (досл. «через що» (прибл. переклад)), тіло було передано за вимогою судових інстанцій за формою передачі тіла № 10477, а справу було передано до прокуратури дорожнього руху під юрисдикцією поліції аль Барші. (Див. Додаток А-2).

Речення:

...وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية بأنه سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة [163].

(досл.) «...(i) доводимо до відома, що у випадку відсутності відповіді з боку Консульства з тілом вчинятимуться дії компетентними органами країни з метою забезпечення громадського здоров'я у країні.»

є комплексним, адже окремі мовленнєві акти виконують в межах одного дискурсу дві й більше комунікативні функції, причому одна з них первинна, а саме:

وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية بأنه... [163]

«...(i) доводимо до відома, що у випадку відсутності відповіді з боку Консульства...» (за термінологією Л. Славової [50, с. 324] – ілокуціон та перлокуціон);

решта – додаткові, а саме:

...بأنه سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة... [163]

«...з тілом вчинятимуться дії компетентними органами країни...»

...وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة [163].

«...з метою забезпечення громадського здоров'я у країні.» (обидва – ілокуціони).

Тим не менш, принцип сугестії не впливає на текст документів чітко визначеним чином і має динамічне у контексті її позиціонування в тексті ядро, причому часто саме сугестія керує синтаксисом, а не навпаки. Зокрема, у вербальній ноті Постійного представництва Єгипту у Відні на адресу Міжнародного агентства з атомної енергії (див. Додаток А-10) синтаксис сформовано шляхом перелічування автором ключових пунктів його інтенцій, що у комплексі з заохочувальною до співпраці інтенцією адресанта зміщує акцент на середину ноти (третій з шести її пунктів), а саме на слова:

ولقد قررت الأمانة عدم إدراج إشارة إلى أنشطة الوكالة في مجال تطبيق الضمانات الكاملة النطاق في الشرق الأوسط، على الرغم من إرسال مصر عدة طلبات إليها للقيام بذلك... [169]

«Незважаючи на те, що єгипетська сторона зверталася до Агентства з низкою запитів щодо оприлюднення (таких кроків)... Дирекція вирішила не зазначати кроки Агентства, що забезпечили б беззаперечну імплементацію згаданих гарантій на Близькому Сході...» (див. Додаток А-10).

Для порівняння розглянемо ноту Постійного представництва Алжиру при ООН, адресовану Генсеку ООН (див. Додаток А-13). У вказаному документі наявні вже виявлені нами риси, притаманні розглянутим текстам арабських вербальних нот на синтаксичному рівні. Нота складається з двох речень, перше з яких є складнопідрядним, друге – простим. Наведемо перше речення:

تهدي البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة تحياتها إلى مكتب رئيس الجمعية العامة، وبالإشارة إلى ترشح الجزائر لعضوية مجلس حقوق الإنسان للفترة 2023-2025، في الانتخابات المزمع إجراؤها في نيويورك في 11 تشرين الأول/أكتوبر 2022، تتشرف بأن تحيل طيه تعهداتها والتزاماتها الطوعية خلال فترة ولايتها فيما يتعلق بتعزيز وحماية وإعمال جميع حقوق الإنسان والحريات الأساسية المعترف بها، وفقا لقرار الجمعية العامة 251/60 المؤرخ 15 آذار/مارس 2006 (انظر المرفق) [157].

«Постійне представництво Алжирської Народної Демократичної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює свою повагу Офісу Голови Генеральної Асамблеї та, посилаючись на кандидатуру Алжиру на членство в Раді з прав людини на період 2023-2025 років на виборах, запланованих на 11 жовтня 2022 року в Нью-Йорку, має честь передати цим свої добровільні зобов'язання та обіцянки протягом терміну своїх повноважень щодо сприяння, захисту та реалізації всіх визнаних прав людини та основних свобод відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї 60/251 від 15 березня 2006 року (див. додаток).» (Див. Додаток А-13).

Речення складається з 37 слів, початкова частина якого є клішованою та якій відповідає прикінцева частина, а саме:

تهدي البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة تحياتها إلى... [157]

«Постійне представництво Алжирської Народної Демократичної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює свою повагу...»

та:

وترجو البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة ممتنة تعميم هذه

المذكرة... [157]

«Постійне представництво Алжирської Народної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює вдячність за поширення цієї вербальної ноти...»

Частина першого речення, що надає йому рис складного, є такою:

...تتشرف بأن تحيل طيه تعهداتها والتزاماتها الطوعية خلال فترة ولايتها فيما يتعلق بتعزيز وحماية وإعمال جميع حقوق الإنسان والحريات الأساسية المعترف بها...[157]

«...має честь передати цим свої добровільні зобов'язання та обіцянки протягом терміну своїх повноважень щодо (в оригіналі – «що стосуються») сприяння, захисту та реалізації всіх визнаних прав людини та основних свобод...».

Природа першого речення є розповідною, друге ж речення є спонукальним у частині:

وترجو البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة ممثلة...[157]
«Постійне представництво Алжирської Народної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює вдячність (в оригіналі «просить»)...» (див. Додаток А-13).

Звертаємо увагу на спонукальну природу прикінцевої частини першого речення, а саме انظر المرفق «дивіться додатки».

Фіксуємо значну кількість однорідних додатків у частині:

...تتشرف بأن تحيل طيه تعهداتها والتزاماتها الطوعية خلال فترة ولايتها فيما يتعلق بتعزيز وحماية وإعمال جميع حقوق الإنسان والحريات الأساسية المعترف بها...[157]

«...має честь передати цим свої добровільні зобов'язання та обіцянки протягом терміну своїх повноважень щодо сприяння, захисту та реалізації всіх визнаних прав людини та основних свобод...»

та однорідних присудків у частині:

تهدي البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة تحياتها...وتتشرف بأن تحيل طيه تعهداتها...[157]

«Постійне представництво Алжирської Народної Демократичної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює свою повагу... має честь передати цим свої добровільні зобов'язання та обіцянки протягом терміну своїх повноважень щодо сприяння...» (див. Додаток А-13).

Подібно до розглянутих вище текстів арабських вербальних нот характерною для цієї ноти стилістичною фігурою є еліпсування:

تهدي البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة تحياتها إلى...وبالإشارة إلى ترشح الجزائر لعضوية مجلس حقوق الإنسان...[157]

«Постійне представництво Алжирської Народної Демократичної Республіки при Організації Об'єднаних Націй висловлює свою повагу... та, посиляючись на кандидатуру Алжиру на членство в Раді з прав людини...» (див. Додаток А-13).

Лінгвопрагматичний рівень

На нашу думку, синтаксичний рівень є останнім етапом формування остаточної архітектури лінгвопрагматики, а оскільки лінгвопрагматичну складову арабських дипломатичних документів вбачаємо за доцільне розглядати шляхом висвітлення повного тексту документа, вважаємо також, що на цьому етапі доцільно розрізнити ілокутивний та безпосередній намір мовця, що у випадку з текстами документів варто аналізувати, ґрунтуючись на сугестивній взаємодії речень.

Розглянемо лінгвопрагматичні особливості побудови вербальної ноти Постійного представництва Арабської Республіки Єгипет від 12 квітня 2023 р. на адресу Генерального секретаря ООН (див. Додаток А-1).

Ілокутивна сила, або ж ілокутивний намір, позначає надання висловленню необхідної комунікативної спрямованості [27, с. 208]. На відміну від безпосереднього наміру мовця, що полягає в інформуванні Генерального секретаря ООН про претензії єгипетської сторони (характер безпосереднього він набуває з огляду на відкрите прохання єгипетської сторони поширити досліджуваний документ, виражене в останньому абзаці вербальної ноти), ілокутивний намір є прихованим, неочевидним та виражає закладену інтенцію. Одиницею, якою оперує ілокутивний намір, є імплікатура, яку Герберт Пол Грайс, що заклав підвалини досліджень за цим напрямом, тлумачить як реальний смисл неконвенційного висловлення [104, с. 44]. У досліджуваному тексті ілокутивна сила виражена у прагненні Єгипту змусити Лівію відмовитись від попередньо визначених позицій на морі та підкреслити напівофіційну природу рішення як такого. Про перший аспект свідчать заяви Постійного представництва Єгипту про :

تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق وتقدم به الجانب الليبي من نقاط

الإحداثيات...

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує незгоду та відмову визнавати усі географічні координати, що раніше запропонувала лівійська сторона...»

та:

...، ويتنافى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية...

«...розбіжності з конституцією Лівійської держави...»,

а другий аспект сформовано у частині

...المعلنة من جانب وزارة الخارجية والتعاون الدولي "الحكومة الوحدة الوطنية"...

«..., про які заявляло Міністерство закордонних справ та міжнародної співпраці “Уряду національної єдності”...»

– обидва уривки є імплікатурами, наявність яких зумовлена порушенням максими комунікативної співпраці Грайса і смисл яких розглянемо нижче.

За Грайсом, комунікація може вважатись адекватною у випадку, коли не порушено жодну з чотирьох максим її нормативного відтворення, а саме максими кількості, якості, доцільності та способу. Імплікатури ж з’являються внаслідок порушення щонайменше одного із зазначених постулатів. У наведеному документі наявність вказаних імплікатур зумовлено порушенням максими способу, що передбачає ясність, недвозначність викладення, його лаконічність та чітко визначений порядок реалізації [104, с. 45–46].

У вербальній ноті Постійного представництва Єгипту (див. Додаток А-1) лапки у посиланні на лівійський уряд у цьому контексті свідчать про характер непостійності перехідного уряду Лівії, що у загальній стилістиці документу спонукає до сприйняття Лівії як непередбачуваного міжнародного гравця, який не просто діє всупереч принципу добросусідських відносин, а й порушує власне законодавство (*يتنافى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية*). Варто зазначити, що графічний рівень впливу на адресата є можливим виключно у письмовому вимірі дискурсу, адже імплікація таких засобів в усне мовлення, хоч і видається можливою (знак лапок, показаний двома пальцями обох рук), є дуже малоімовірною у рамках офіційно-ділового стилю.

Менш очевидним видається порушення максими способу у випадку із сформульованою незгодою Постійного представництва Єгипту із зайнятою Лівією позицією щодо моря. Якщо мотивацією звернення є висвітлення факту порушення, спонукання до припинення такого порушення є цілком природньою кінцевою точкою звернення. Проте, нота не містить прямого прохання припинити порушувати морський простір Єгипту – натомість, другий, третій та четвертий абзаци фактично дублюють інформацію, викладену раніше, що свідчить про порушення лаконічної складової максими способу. Зокрема, йдеться про уривки:

إن حكومة مصر العربية تؤكد رفضها واعتراضها على كامل ما ورد... [155]

«Уряд Єгипетської держави підкреслює свою незгоду та відкидає все, що...»,»

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق وتقدم به الجانب الليبي من نقاط الإحداثيات... [155]

«Єгипетська держава висловлює незгоду та відмову визнавати усі географічні координати, що раніше запропонувала лівійська сторона...»

та:

كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته... المتضمن قرار رئيس جمهورية مصر العربية... بشأن تحديد الحدود البحرية... [155]

«Єгипетська держава наголошує, що... рішенням Президента Арабської Республіки Єгипет від... щодо визначення морських кордонів...» (див. Додаток А-1).

Порушення максими способу може мати вирішальний вплив на сприйняття тексту реципієнтом, причому це може не залежати від структурованості решти тексту. Зокрема, у вербальній ноті Представництва Арабської Сирійської Республіки до Офіса Генерального секретаря ООН від 14 травня 2009 року (див. Додаток А-9) вказаний постулат порушено у двох екстремумах тексту, а саме його початковій та прикінцевій частинах у реченнях:

وتود بعثة الجمهورية العربية السورية... توضيح حرص الدستور السوري والقوانين المختلفة... على محافظة المواطن السوري على جنسيته وعدم تجريده منها إلا في حالات استثنائية خاصة جدا... [168]

«Представництво Сирійської Арабської Республіки хотіло б... розтлумачити прагнення, викладені у конституції та відповідних законах...щодо

збереження громадянином Сирії його громадянства та позбавлення його громадянства у виключних випадках...»

وتشير إلى أن هذه النصوص لا تفعل بشكل أوتوماتيكي، وإنما يرتبط ذلك بإجراءات مطولة، قد لا تؤدي في نهايتها إلى التجريد من الجنسية إلا في حالات خاصة جدا واستثنائية حرصا على احتفاظ المواطن السوري لجنسيته... [168]

«Представництво також хотіло б зазначити, що положення наведених текстів не застосовуються автоматичним чином, натомість вони передбачають тривалі процедури, що призведуть до позбавлення особи громадянства лише у виключних і специфічних випадках...» (див. Додаток А-9).

Так, сам факт неодноразового викладення певної тези із однаковими лексемами (استثنائي «виключний» та خاص «специфічний») дає підстави вважати, що автор потребує додаткових пояснень власних концепцій через невпевненість у їх належному сприйнятті реципієнтом, що спричиняє зсув лінгвопрагматичного ландшафту (див. Додаток А-9).

Сумнівним видається посилання на рішення, ухвалені Єгипетською стороною щодо власних морських кордонів, адже морська демаркація здійснюється передусім з огляду на положення Міжнародної конвенції ООН з морського права від 1982 р. (т. зв. конвенція Монтего-Бей), а не на політичні ухвали очільників країн. Оскільки цей аспект міжнародного права за визначенням є відомим Генеральному секретареві ООН, що є адресатом вербальної ноти, інформування про рішення, що стосуються морських кордонів і ухвалені єгипетським очільником, має на меті надати додаткову політичну і дипломатичну вагу документу – йдеться про т. зв. прагматичну настанову, яка, ідентично до природи взаємодії пари ілокутивна сила – імплікатура, формується за рахунок прагматичної пресупозиції. У цьому зв'язку вбачаємо за доцільне розмежувати комунікативну та прагматичну настанови, адже якщо перша являє собою вихідну інтенцію автора тексту, друга є «вираженням мовленнєвими засобами усвідомленим наміром автора справити вплив на адресата, тобто досягнути певного прагматичного ефекту» [1, с. 9].

Що ж до прагматичної пресупозиції, то це інформація, наявна у свідомості комунікантів, однак не пов'язана безпосередньо з головною думкою продуцента

[18, с. 38]. Так, заклик єгипетської сторони до врахування рішення Президента Єгипту:

كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته... المتضمن قرار رئيس جمهورية مصر العربية... بشأن تحديد الحدود البحرية... [155]

«Єгипетська сторона наголошує, що... рішенням Президента Арабської Республіки Єгипет від... щодо визначення морських кордонів...» (див. Додаток А-1)

є завідомо позбавленим логіки, проте спрямований насамперед на досягнення прагматичної мети, а саме привернення всебічної уваги до порушеного питання. Водночас, незалежно від прагматичного колапсу такої пресупозиції (варіативність якого ми спостерігатимемо надалі), автор намагається оперувати контрастними елементами, що сліднують одразу за прагматичною пресупозицією, а саме:

وتود جمهورية مصر العربية في هذا الصدد أن تؤكد انفتاحها وحرصها على التعاون والتشاور مع دول الجوار والتفاوض معها... [155]

«У цьому зв'язку Арабська Республіка Єгипет хотіла б підтвердити свою відкритість і прихильність до співпраці, консультацій і переговорів із сусідніми країнами...» (див. Додаток А-1).

Іншим прикладом прагматичної настанови з ідентичною лінгвопрагматичною оточуючою архітектурою є таке речення, вжите у ноті Посольства Ісламської Республіки Мавританія, що було адресовано Міністерству Закордонних Справ Держави Лівія:

لقاء فخامة رئيس الجمهورية الإسلامية الموريتانية، رئيس الاتحاد الإفريقي، مع الضيف الليبي، تم بطلب هذا الأخير من أجل التباحث حول موضوع اللقاء المزمع عقده في الأيام المقبلة بالتنسيق مع اللجنة رفيعة المستوى المعنية بالملف الليبي برئاسة السيد ساسونغيسو رئيس جمهورية الكونغو؛... [160]

«Зустріч Його Високоповажності Президента Ісламської Республіки Мавританія, Президента Африканського Союзу, з його лівійським гостем було ініційовано лівійською стороною з метою обговорення підготовки до зустрічі, проведення якої заплановано на найближчі дні у координації з Комітетом високого рівня, залученим до розгляду справи, під головуванням пана Сасу Нгесо, Президента Республіки Конго; ...» (див. Додаток А-8).

З огляду на характер ноти, що передбачає спростування опублікованих у ЗМІ матеріалів, начебто присвячених згаданих зустрічі, наведену прагматичну пресупозицію гармонійно вплетено у текст, для якого вона за визначенням не є обов'язковою, адже про зустріч обом сторонам відомо безвідносно до ноти.

Прагматичний контраст утворюється, коли автор продовжує словами:

ما تم تداوله من أخبار في الإعلام المحلي، مجرد تخمينات من بعض الصحفيين. تم التعامل معها بسرعة والأمر بسحب ما تضمنه من أخبار وصور؛... [160]

«Матеріали, поширені у місцевих ЗМІ, є виключно здогадками низки журналістів, і всі відповідні новини і фото було швидко вилучено; ...» (див. Додаток А-8).

Стратегія тезового викладення (через знак «-») дає змогу лаконічніше викласти матеріал з прямішим переходом до суті.

Усі вищенаведені аспекти сприяють розбудові мережі експліцитних (задекларованих) та імпліцитних (прихованих) смислів. Експліцитні смисли – це смисли, що піддаються ясному та прямому визначенню; імпліцитні смисли є недоступними безпосередньому спостереженню та виражаються за допомогою прагматичних маркерів, сутність яких можна передати як дискурсивні слова [4, с. 3, 5]. Нівелюючи власні формальні характеристики, дискурсивні слова налагоджують співвідношення комунікативної ситуації дискурсу зі змістом висловлюваного [4, с. 4]. Наприклад, реченнями, що містять дискурсивні слова, є такі:

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها... [155]

«(окрім того, також, зокрема, так) Арабська Республіка Єгипет підтверджує своє заперечення...»

كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته بتاريخ 12 كانون الثاني/يناير 2023... [155]

«(окрім того, також, зокрема, так) Єгипет підтверджує передачу 12 січня 2023 року...» (див. Додаток А-1).

На прикладі двох наведених речень продемонстровано, як одне дискурсивне слово та підходи продуцента до його інтеграції у текст, а реципієнта до його

інтерпретації створюють низку можливих комбінацій смислів, кожна з яких формує дискурс відповідно до взаємодії зазначених складових.

З урахуванням зазначеного, можемо виокремити таку мережу експліцитних та імпліцитних смислів у вербальній ноті Постійного представництва Єгипту з Додатку А-1:

Експліцитний смисл 1 – Єгипетська сторона незгодна з позицією лівійської сторони щодо морських кордонів;

Експліцитний смисл 2 – Єгипетська сторона вважає, що привернення уваги до вказаного питання сприятиме його вирішенню;

Імпліцитний смисл 1 – Єгипетська сторона вважає, що проблема демаркації морських кордонів пов'язана із політичною нестабільністю у Державі Лівія;

Імпліцитний смисл 2 – Єгипетська сторона переконана, що рішення очільника Єгипту мають юридичну вагу в контексті міжнародного морського права.

Розвиваючи тему посилянь на інші акти комунікації в середині одного комунікативного поля, зауважимо, що прагматична пресупозиція не є еквівалентною фоновим знанням, оскільки останні є природним ресурсом, потреба у залученні до дискурсу якого гармонійно лягає у канву наративу, адже є логічно підкріпленою відносно інтенції мовця. Так, посилення на фонові знання реалізуються через призму інтертекстуальності, що позначає взаємопов'язаність усіх текстів незалежно від того, усні вони чи письмові, тобто, передбачає наявність в адресата фонових знань, що дозволять йому пов'язати два окремих тексти в одне ціле [123; 32, с. 66]. Отже, риторика ноти передбачає, що інформація, на яку посиляється автор, вже відома адресату. Описану тенденцію спостерігаємо в таких уривках:

[155]...، (A/77/742) ومرفقاتها ... 2023 شباط/فبراير 13 المؤرخة الشفوية المؤرخة 13 شباط/فبراير 2023...، [155]

«...та, посиляючись на вербальну ноту, датовану 13 лютого 2023... та додатки до неї (A/77/742),...»,

...ويتناهى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية... بما في ذلك القراران 2570 (2021) و 2571 (2021)

[155]...،

«...та суперечить конституційній легітимності лівійської держави... зокрема у частині рішень 2570 (2021) та 2571 (2021),...»

та:

من ضمنها المذكرة الشفوية المؤرخة 23 كانون الأول/ديسمبر 2019... لدى الأمم المتحدة
[155](A/74/628).

«...зокрема вербальну ноту, датовану 23 грудня 2019...при Організації Об'єднаних Націй (A/74/628).» (Усі – див. Додаток А-1).

Цей елемент лінгвопрагматичного впливу фіксуємо також у ноті Держави Лівія, а саме у реченні:

وبالإشارة إلى مذكرة الأمانة العامة (مكتب الأمين العام) رقم 5/3795 بتاريخ 2020/9/30 [164]...

«І посилаючись на ноту Генерального секретаріату (Офіс Генерального секретаря) за номером 3795/5 від 30/9/2020...» (Див. Додаток А-14).

Письмовий дискурс у цьому контексті є гнучким середовищем комунікації, адже дозволяє здійснити пошук ноти, на яку посилаються, постфактум – після прочитання тексту.

Звернемо також увагу на вищевказану специфіку особи дієслів у документі – зведення усіх складових ноти, що відповідають за вчинення дії або ж спонукання до неї, під категорію однієї особи вбачаємо за доцільне розглянути у контексті дейксисної класифікації. Природу дейксису, що є функцією або ж значенням мовної одиниці, яка виражається лексичними або граматичними засобами, визначено К. Бюлером, німецьким психологом та лінгвістом, який групував дейксис у рамках категорій персонального, часового та просторового [30, с. 235; 96, с. 94]. Зокрема, особовий дейксис передбачає експліцитну персоналізацію дії шляхом ширшого смислового наповнення займенників. Так, засвідчення поваги до Генерального секретаря ООН:

تهدي البعثة الدائمة لجمهورية مصر... أطيب تحياتها... [155]

«Постійне представництво Республіки Єгипет... засвідчує (свою) повагу...», відмова від визнання рішень лівійської сторони:

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها... [155]

«Єгипетська держава висловлює незгоду та відмову визнавати...»

та заклик до вжиття кроків:

ترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية... [155]

«Постійне представництво Республіки Єгипет просить...» (див. Додаток А-1)

є взаємозамінними з погляду генералізації та конкретизації адресанта комунікації. Попри те, що Постійне представництво Єгипту представляє насамперед інтереси Єгипту, доцільність підкреслення факту існування структури-адресанта на етапі засвідчення поваги визначена як пріоритетна (تهدي البعثة الدائمة... «Постійне представництво засвідчує...»), а на етапі відторгнення маневрів лівійської сторони – як факультативна (تؤكد جمهورية مصر العربية اعتراضها... «Арабська Республіка Єгипет висловлює незгоду...»). Така регуляція автором вибіркості у визначенні головної дійової особи сприяє розбудові комплексної дискурс-стратегії, мета дейксису в рамках якої лишається відносно інших лінгвопрагматичних засобів незмінною – здійснити непрямий вплив на адресата.

Як було вказано вище, важливим елементом змісту повідомлюваного у вербальній ноті є наявність клішованих вступної та заключної частин. Незважаючи на загалом заохочувальний до конфронтації характер вербальної ноти з Додатку А-1, вступна частина, а саме

تهدي البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية... أطيب تحياتها... [155]

«Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет засвідчує (свою) повагу...»,

лишається незмінною. Обов'язковість протокольного декламування незалежно від намірів мовця відбиває вплив історії розвитку дипломатії, зокрема у країнах арабського світу, де мова натяків та хитрощів передбачає певну рамковість, про що детальніше йдеться далі.

Як ми вже визначили у статті «Модальності дослідження «дискурсу» в арабській мовознавчій традиції» [36], параметри соціалізації і спрощення доступу до інформації, що у сумі дають явище глобалізації, сприяють поширенню тенденції до набуття вербальними нотами відносно відкритішого для публіки характеру. Так,

ідентично до досліджуваного тексту, в якому наведене явище спостерігаємо у реченні:

وتتود جمهورية مصر العربية في هذا الصدد أن تؤكد انفتاحها وحرصها على التعاون والتشاور مع دول الجوار والتفاوض معها بحسن نية... [155]

«У цьому зв'язку Арабська Республіка Єгипет хотіла б підтвердити свою відкритість і прихильність до співпраці, консультацій і переговорів із сусідніми країнами на засадах добросовісності...» (див. Додаток А-1),

варто відзначити вербальну ноту МЗС Ісламської Республіки Мавританія (див. Додаток А-4), яка так само має відкритіший за притаманний кулуарним дипломатичним розмовам характер. На це вказує, по-перше, те, що вона містить запрошення на масштабний захід (що за визначенням потребує відкритості), а по-друге, у ній автором вказано номер телефону контактної особи, що має на меті спрощення документообігу (або ж його цілковите уникнення) та розсилання ноти електронною поштою, про що свідчить замалий для фізичної доставки досліджуваного документа часовий проміжок між датою його написання (11 грудня 2024 р.) та подією, про яку йдеться (17 грудня 2024 р.):

للمزيد من المعلومات يرجى الاتصال بالسيد/سيدي محمد ولد بمب، مستشار وزير الثقافة والفنون والاتصال والعلاقات مع البرلمان، على الرقم 11111111 [166].

«Отримати додаткову інформацію Ви можете, зв'язавшись з паном Мухаммадом Валідом Бамба, Міністром-радником з питань культури, мистецтв, зв'язків та парламентських зносин, за номером 11111111.» (справжній номер змінено з метою збереження конфіденційності) (див. Додаток А-4).

Аналізуючи ноту МЗС ОАЕ (див. Додаток А-2), констатуємо, що панель смислів речення виглядатиме таким чином:

Експліцитний смисл 1 – якщо Консульство не надасть відповідь Міністерству, робота з тілом провадитиметься Міністерством;

Експліцитний смисл 2 – якщо Міністерство і провадитиме подальші дії з тілом, це буде виключно задля охорони публічної гігієни;

Імпліцитний смисл 1 – якщо Консульство не надасть відповідь Міністерству, ймовірніше за все тіло буде кремовано незалежно від подальших можливих волевиявлень рідних померлої.

Реальну інтенцію адресанта підкріплено недетермінованим у реченні часовим проміжком, у рамках якого відповідь Консульства була б запобіжником відносно провадження Міністерством будь-яких додаткових дій із тілом. Оскільки процедура фізичної підготовки репатріації тіла померлого громадянина іноземної держави найчастіше лягає на похоронну компанію та відповідальні підрозділи Міністерства закордонних справ (консульські посадові особи здебільшого здійснюють виключно документальний супровід труни/урни з прахом), розпорядження тілом на розсуд країни акредитації (у цьому випадку ОАЕ) спрощує логістичний параметр та зменшує документообіг. А отже, імплікатура з інкорпорованим до неї констативом з функціями директиву-спонукання (контекстуальне позначення модальності з метою заклику до дії – *«Ви (Консульство) маєте відреагувати, якщо питання репатріації тіла є важливим для Вас»*), промісиву (має на меті «зміцнення статусного положення адресата» [50, с. 323]) – *«якщо Консульство не відреагує, гарантуємо, що урегулювання питання з тілом ляже на компетентні органи ОАЕ»*) та менасиву (інструмент управління поведінкою співрозмовника, передбачення перлокутивних ефектів комунікації [там само]) – *«якщо Консульство не відреагує, подальші дії з тілом незалежно від побажань родичів померлої вчинятимуться виключно на розсуд компетентних органів ОАЕ»*) закладає потрійний імпліцитний смисл у межах двох експліцитних.

Продемонстрована смислова архітектура зациклена у дейксисній моделі слова *ذلك* «те», «це» – *وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة* «і це з метою охорони громадського здоров'я у країні», а саме в його просторовому вимірі. Лаконічне посилення на зазначений причинно-наслідковий конструкт вимагає обґрунтування сформульованої саме таким чином умови – саме тому наприкінці частини, що обрамляє головну думку, автор посиляється на громадське здоров'я (*الصحة العامة*). Водночас, площина досліджених інтенцій впливає із т. зв. дискурсивного слова *عليه*

« (i) тоді», а саме...و عليه تم نقل الجثمان «тіло було переправлено...», що визначає темпоральний параметр, ґрунтуючись на дейксистному забарвленні.

Зафіксовано анафоричні переходи з просторовим чинником, зокрема після ознайомлення адресата з особистою інформацією щодо загиблої (у ноті наведено ім'я) автор, у міру опису подій, що призвели до загибелі особи, спочатку вдається до позначення مدهوسة «та, яку збили», потім конкретизує (на нашу думку, недоречним чином) надане позначення словом متوفية «померла», «загибла» і в подальшому переходить до іншої парадигми сприйняття й подачі інформації щодо особи, адже друга половина ноти містить посилення на особу виключно у контексті наведених подій (جثمان «труп», جثمان المتوفية «труп померлої (загиблої)»).

Брак лаконічності у комплексі з вищенаведеним нехтуванням концепцією ясності думки зумовлює порушення комунікативної максими Грайса способу дії. Водночас, сталі форми звернення та подяки за увагу до меседжу, а саме:

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى قنصلية [163]...
«Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів засвідчує повагу Консульству -назва країни-...»

та:

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها [163]...
«Міністерство користується цією нагодою аби поновити Консульству запевнення у своїй високій повазі...» (див. Додаток А-2)

вказують на клішованість, що автоматично інтегрується до тексту ноти незалежно від контексту звернення. У випадку з дипломатичною кореспонденцією кліше позначають мовленнєвий етикет та мовленнєві етикетні форми. Так, Ф. Бацевич розуміє мовленнєвий етикет як «систему усталених форм спілкування, прийнятих відповідно до соціальних ролей комунікантів і моральних норм поведінки людей у суспільстві» [6, с. 199].

Певною мірою кліше сприяють появі у тексті евфемізмів, особливо коли звернення до дипломатичного представництва іншої держави стосується такої чутливої теми, як смерть людини. Евфемізми – «емоційно нейтральні слова або вирази, які вживають замість синонімічних їм слів або виразів, що видаються

мовцеві непристойними, грубими або нетактовними» [6, с. 199]. Концепція сталої форми звернення за будь-якого контексту задає тон меседжу, а головна думка обрамляється автором відповідно до характеру вступного слова. На нашу думку, саме у випадку з дипломатичним текстом евфемізм набуває дещо відмінної від стандартної форми.

Обираючи риторику та формуючи дискурс, комунікант намагається уникати надто прямих та очевидних тверджень, що, разом із намаганням визначити відповідального за трагічну подію, пояснює подекуди надмірно деталізований опис подій. Вказівка на *عبورها الشارع من الأماكن غير المخصصة لعبور المشاة* «перехід вулиці у непристосованому для цього місці» та *وفاة المدهوسة في موقع الحادث متأثرة بإصابتها البليغة* «смерть внаслідок важких поранень» за звичайних обставин (формального спілкування) носять скоріш факультативний характер – так, наприклад, співробітники похоронних служб скоріш обмежаться словом «тіло» або «труп». Натомість, інформування іноземної сторони про смерть її громадянина не є тривіальним приводом, і у такому випадку текст є сумішшю діаметрально протилежних тональностей, а саме традиційної ввічливості та стриманого смутку.

На нашу думку, вказана тенденція зумовлена віднесенням консульської галузі співробітництва до окремої категорії дипломатичних взаємин. Так, відповідно до підпункту 3 статті 2 частини 1 Віденської конвенції про консульські зносини «розірвання дипломатичних зносин не тягне за собою автоматичне розірвання консульських зносин» [124]. Це можна пояснити намаганням держав захистити права тих своїх громадян, що можуть перебувати на території країни, з якою відносини входять у кризу.

Комплекс наведених факторів формує специфічну площину максими комунікації у галузі функціонування офіційно-ділового стилю арабської мови. У цьому випадку йдеться про ситуацію, близьку до комунікативної девіації, де порушується максима кількості [6, с. 265–266] – на думку арабського адресанта, близький до художнього опис є доцільним, у той час як на думку європейського адресата, описувати смерть у таких фарбах може здатися недоречним. Утворюється комунікативний парадокс – оскільки кожна зі сторін сприймає текст через призму

власних уявлень про адекватність дискурсу, досягнення ідеального розуміння не є можливим. Певним чином зазначений парадокс можна порівняти із концепцією перекладу текстів, зокрема дипломатичного спрямування, для яких ґрунтовність використаних перекладачем мовних засобів може сприяти як деформації закладеної автором інтенції, так і наданню їй оптимальнішої для реципієнта форми [31, с. 185–186; 38, с. 19–20].

Розглянемо детальніше проаналізовані вище вербальні ноти на предмет наявних в них мовленнєвих актів. З усіх мовленнєвих актів, зазначених, зокрема, у праці О. Яшенкової [58, с. 85–90], найбільш поширеними вважаємо експресиви, декларативи та комісиви. Це пояснюється самим характером дипломатичної письмової комунікації та чинниками, що таку комунікацію зумовлюють, причому з огляду на значну кількість складних речень у нотах часто речення містить цілу низку мовленнєвих актів, наприклад:

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق وتقدم به الجانب الليبي من نقاط الإحداثيات وترفض اعتبارها كحدود بحرية مشترك بين مصر وليبيا... وتشدد على أن أي تبعات قد تترتب على تلك النقاط غير مقبولة، وتمثل اعتداء على الحقوق السيادية لمصر في منطقتها الاقتصادية... [155]

«Арабська Республіка Єгипет також підтверджує своє заперечення та невизнання всіх точок координат, представлених раніше лівійською стороною, і відмовляється вважати їх спільним морським кордоном між Єгиптом і Лівією, ...і наголошує, що будь-які наслідки, що можуть стосуватись цих координат, є неприйнятними і являють собою атаку на суверенні права Єгипту в його ексклюзивній економічній зоні...» (див. Додаток А-1),

де перша частина речення є експресивом з лексикою відповідного типу, а друга частина – комісивом, що накладає на адресата певні зобов'язання.

Виходячи з зазначеного, можемо констатувати, що переважна більшість досліджуваних арабських вербальних нот складається з гібридних мовленнєвих актів, які мають ілокутивну силу двох і більше мовленнєвих актів. До прикладу:

وعليه تغزو الوزارة ممتنة من القنصلية الموقرة التكرم نحو العمل على تخليص إجراءات استلام جثمان المتوفية المذكورة أعلاه، وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية بأنه سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة، وذلك حفاظا على الصحة العامة في الدولة [163].

«Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за його добрий жест щодо завершення процедур отримання тіла вищезгаданого покійного; у разі ж відсутності відповіді, ми хотіли б повідомити Консульство, що з вищезазначеним тілом відповідними органами країни буде вчинено дії, спрямовані на захист громадського здоров'я в країні.» (Див. Додаток А-2),

де перша частина є експресивом з елементами декларативу (адже клішована природа тексту вербальних нот не дозволяє однозначно визначити автентичність подяки), друга – комісивом.

Вищерозглянутий лінгвопрагматичний інструментарій також дозволяє стверджувати, що мовленнєві акти в нотах є непрямыми, адже, на нашу думку, сутність ілокутивної сили сприймається шляхом логіко-інференційних міркувань з урахуванням контексту. Візьмемо один з пунктів вербальної ноти Арабської Республіки Єгипет на адресу Міжнародного Агентства з Атомної Енергії (Див. Додаток А-10):

مصر من أشد المدافعين عن نظام ضمانات الوكالة والدور المستقل الذي تؤديه الوكالة بصفتها السلطة المختصة الوحيدة المسؤولة عن التحقق من الوفاء بالالتزامات المتعلقة بالضمانات التي تعهدت بها الدول الأطراف بموجب المادة الثالثة من المعاهدة [169].

«Єгипет є одним з головних прибічників системи гарантій Агентства та незалежної ролі, яку відіграє Агентство, адже воно є єдиним компетентним органом, відповідальним за дотримання зобов'язань, пов'язаних із гарантіями, дотримуватися яких, у свою чергу, зобов'язалися держави-члени згідно з пунктом 3 Угоди.» (див. Додаток А-10),

де три слова, а саме السلطة الوحيدة المسؤولة «єдиний орган, відповідальний» вже на початку тексту закладають підвалини комплексного дискурсу з урахуванням специфічного ієрархічного трактування адресантом ролі адресата у контексті визначеної проблематики.

Попередньо узагальнивши вказані пункти, констатуємо, що у текстах досліджених арабських вербальних нот переважають складні комплексні мовленнєві акти, наприклад:

وجددير بالإشارة أنه خلال توقيت حظر التنقل الليلي، سيتم توقيف العمل بتراخيص التنقل الاستثنائية المسلمة من طرف السلطات المحلية وكذا شواهد التنقل من أجل العمل المسلمة من طرف القطاعين العام والخاص [167].

«Варто зазначити, що на час заборони нічних пересувань буде припинено дію спеціальних дозволів на пересування, виданих представниками місцевої влади, та дозволів, виданих з метою забезпечення функціонування державного та приватного секторів.» (Див. Додаток А-16),

де один компонент акту є головним, а другий – залежним, наприклад декларатив з поясненням.

З урахуванням того, що вербальні ноти є текстами, які складаються з 3 і більше речень, вважаємо, що як самі тексти нот, так і речення, що складають текст, є універсальними мовленнєвими актами, адже усі вони взаємодіють у складній контекстуальній екосистемі.

Довжина речень, синтаксичні фігури, притаманні розглянутим текстам вербальних нот (як-от полісиндетон та еліпс), клішованість та інші вищезазначені риси, притаманні проаналізованим арабським вербальним нотам, свідчать про вторинну (інституційну) природу мовленнєвих актів таких текстів, адже наведені риси є характерними для вузькопрофільної сфери діяльності та не можуть бути інтегровані саме у таку комбінації до тексту іншого стилю/типу. Наприклад:

وأحاطت الحكومة علما، مع استياء شديد، بمحتويات العدد رقم 3335 من الجريدة الرسمية للاتحاد الأوروبي، المؤرخ 12 حزيران/يونيو 2025 (أنظر المرفق الثاني)، والذي يفيد بأن الجمهورية الهيلينية قد أعلنت عن دعوة دولية إلى تقديم عروض لمنح تصاريح للتقليب عن الهيدروكربونات واستغلالها في مناطق بحرية واقعة جنوب جزيرة كريت [154].

«Республіка з чималим подивом дізналась про зміст офіційного вісника Європейського Союзу за №3335 від 12 червня 2025 р. (див. Додаток 2), в якому йдеться про оголошення Республікою Греція міжнародного конкурсу пропозицій щодо видачі дозволів на розвідку та експлуатацію вуглеводнів у шельфових районах, що пролягають на південь від Криту.» (Див. Додаток А-5),

де інтертекстуальність, еліпс, полісиндетон та низка інших інструментів впливу на синтаксичному та лінгвопрагматичному рівнях засвідчують властиві тільки дипломатичним колам форми спілкування.

Зрештою, усі досліджені вербальні ноти за визначенням є кооперативними мовленнєвими актами і складаються з таких актів, адже принцип підготовки вербальної ноти ґрунтується на потребі в отриманні реакції від адресата.

Таким чином, можемо констатувати, що попри, здавалося б, уніфікований характер побудови різних складових дискурсу – ідентичні підходи до обрання дієслівної форми (третья особа однини), незмінне дотримання офіційно-ділового стилю – дискурс текстів проаналізованих арабських вербальних нот функціонує у межах низки лінгвопрагматичних сполук, адекватне розуміння яких забезпечує комплексне сприйняття тексту адресатом. Натомість інші арабські документи офіційно-ділового стилю можуть мати відмінні забарвлення та мотивацію, що, відповідно, іншим чином впливатиме на формування дискурсу та тексту. Щоб продемонструвати це, розглянемо інший вид арабських дипломатичних документів – комюніке деяких зовнішньополітичних відомств арабських країн.

2.3.2. Комюніке (بيان صحفي)

Лексичний рівень

Розглянемо лексичні особливості комюніке Міністерства закордонних справ (далі – МЗС) Республіки Ірак від 16 квітня 2025 р., що стосується підтримки, висловленої Йорданському Хашимітському Королівству (див. Додаток Б-1).

Контекст полягає у згуртуванні низки арабських держав та Іраку зокрема навколо Йорданії та операції зі знешкодження та взяття під варту йорданськими силовими і безпековими відомствами підпільного злочинного угруповання, що, згідно з оприлюдненими даними, займалось незаконним імпортом запчастин для ракет, гвинтівок і т. п. [133].

Комюніке складається зі 146 слів, усі з яких належать до питомої лексики, запозичення відсутні. З професіоналізмів виокремимо «ميثاق الأمم المتحدة» «Статут ООН», що є єдиним таким словосполученням і складає 2% від усієї лексики. Рідковживані слова відсутні.

Привертає увагу емоційна забарвленість деяких слів документу на кшталт «الشقيقة» «братня», «أشد العبارات» «якнайсильніші слова», «زعزعة» «підриг», «ازدهار»

«процвітання», що вбачаємо за доцільне пояснити публічним характером документу та його спрямованістю не тільки на зовнішньополітичне відомство країни-партнера, а й на громадськість. У межах двох розташованих поруч у тексті синтагм, а саме: *وقوف العراق الثابت* «тверда підтримка Іраком» та *التزامه الراسخ* «непохитне дотримання ним (Іраком)» наявна синонімія у парі лексем *ثابت* – *راسخ* «твердий» – «непохитний», (значення є взаємозамінними). Всього синоніми становлять 4,1% лексики в тексті.

Зі стилістичних засобів виокремимо:

метонімію:

تعرب وزارة الخارجية عن تضامن جمهورية العراق الكامل... [138]

«Міністерство закордонних справ висловлює повну солідарність Республіки Ірак...»,

وإذ تؤكد الوزارة وقوف العراق الثابت... [138]

«Міністерство підтверджує тверду підтримку Іраком...»,

كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر... [138]

«Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню зв'язків...»,

وتشدد الوزارة على أن أمن المملكة الأردنية الهاشمية يعد جزءا لا يتجزأ... [138]

«Міністерство підкреслює, що безпека Йорданського Хашимітського Королівства є невід'ємною частиною...»;

метафору:

...، وتدين بأشد العبارات المحاولات الهادفة إلى زعزعة أمنها واستقرارها... [138]

«..., рішуче засуджує спроби, спрямовані на підриив його безпеки та стабільності...»;

епітет:

وإذ تؤكد الوزارة وقوف العراق الثابت... [138]

«Міністерство підтверджує тверду підтримку Іраком...»,

...يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي... [138]

«...Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків...».

Окремо зауважимо, що метафора, нехарактерна для текстів офіційно-ділового стилю, набуває у таких текстах ознак т.зв. стертої метафори, тобто такої, що з часом втратила первісний ступінь емоційного наповнення.

Порівняємо лексичний склад проаналізованого комюніке з комюніке МЗС Алжирської Народної Демократичної Республіки, опублікованого з нагоди візиту до цієї країни Міністра закордонних справ Республіки Гана Самюеля Окудзето Аблакwa, що мав місце 30 квітня 2025 р. (див. Додаток Б-2).

Формальним мотивом для публікації зазначеного комюніке є візит та перемовини, що відбулись в його рамках. У фрагментах:

...أعقبتها جلسة عمل موسعة بمشاركة أعضاء وفدي البلدين [142].

«..., після якої мало місце розширене робоче засідання за участі членів делегацій двох країн.»

...محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية لجمهورية غانا الشقيقة... [142]

«...віч-на-віч переговори з Міністром закордонних справ братньої Республіки Гана...»

слова з двома діаметрально протилежними значеннями (انفراد «самотність» та مشترك «спільний») формують векторну антонімію, тобто антонімію, слова в якій «позначають винятково дві протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки, відношення» [53, с. 27–29; 55, с. 61]. Таким чином, антоніми становлять 1,3% усієї лексики у тексті.

Текст цього комюніке складається зі 149 слів, з яких виокремлюємо 5 слів іноземного походження; усі з них є власними назвами, наприклад غانا «Гана» (застосовано двічі). Відповідно, запозичення складають 3,35% від усіх слів у тексті. Ідентично до комюніке МЗС Республіки Ірак (див. Додаток Б-1), відсоток слів-професіоналізмів у тексті є дуже низьким, що дозволяє вже на цьому етапі констатувати відповідну тенденцію. Рідковживані слова відсутні. Що ж стосується емоційно забарвлених слів, фіксуємо такі лексеми, як متميزة «видатні», «відмінні» і طموحة «амбітні», що складає 1,3% від всього тексту.

Повертаючись до теми синонімії, зазначимо, що у другому абзаці комюніке наявна синонімія у частині

...العلاقات التاريخية والتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها... [142]

«...розглянути історичні та відмінні відносини між Алжиром і Ганою в низці сфер та аспектів...»,

а саме на рівні слів أبعاد (досл. «розміри») та محاور (досл. «вісі»), що є ідеографічними синонімами, тобто такими, що «передають різні значення відтінки одного і того самого поняття» [41, с. 64]. Отже, синоніми становлять 1,3% усієї лексики у тексті.

В обох досліджуваних текстах події, що є ядром комунікативної інтенції продуцента, носять схвальний та позитивно-заохочувальний характер. Водночас, ідею спільності може також бути реалізовано через призму засудження іншої сторони, як-от у комюніке МЗС Арабської Республіки Єгипет від 2 липня 2025 р. (див. Додаток Б-4), де єгипетське зовнішньополітичне відомство спочатку засуджує:

تدين جمهورية مصر العربية التصريحات للمسؤولين الإسرائيليين الداعية لضم الضفة الغربية المحتلة... [139]

«Арабська Республіка Єгипет засуджує висловлювання ізраїльських посадовців, що закликають до приєднання окупованого Західного берегу...»,

а потім звертається безпосередньо до міжнародної спільноти:

وتطالب مصر المجتمع الدولي بالتدخل الفوري لوضع الحد لتلك الانتهاكات السافرة... [139]

«Єгипет закликає міжнародну спільноту втрутитись, аби покласти край цим відвертим порушенням...».

Ту ж тенденцію фіксуємо у комюніке МЗС Королівства Саудівська Аравія від 2 липня 2025 р. (див. Додаток Б-5), опублікованому з тієї ж нагоди; зокрема, саудівська сторона спочатку засуджує:

تعرب وزارة الخارجية عن إدانة المملكة العربية السعودية واستنكارها لتصريحات مسؤول في سلطات الاحتلال الإسرائيلية... [137]

«Міністерство закордонних справ висловлює засудження та несхвалення Королівством Саудівська Аравія заяв посадовців окупаційної влади Ізраїля...»,

а потім посилається на міжнародне право та ухвалені у цьому зв'язку рішення:

وتجدد الوزارة التأكيد على... أهمية إلزام السلطات الإسرائيلية بالقرارات الدولية،... ووفقا للقرارات الشرعية الدولية ومبادرة السلام العربية،... [137]

«Міністерство знов наголошує на... важливості дотримання Ізраїльською владою міжнародних рішень, ...згідно із законними міжнародними рішеннями та арабською мирною ініціативою, ...»,

та комюніке зовнішньополітичного відомства Королівства Бахрейн, опублікованому 23 червня 2025 року після удару збройних сил Ісламської Республіки Іран по території Держави Катар (див. Додаток Б-6), де бахреїнська сторона спочатку закликає до мирного врегулювання, посиляючись на братерські відносини:

تعرب مملكة البحرين عن تضامنها الكامل مع الشقيقة دولة قطر وهو ما تتطلبه الأخوة والدم مما يؤكد تضامن دول مجلس التعاون لدول الخليج العربية... [135]

«Королівство Бахрейн висловлює цілковиту солідарність з братньою Державою Катар, адже цього вимагають братерські та кровні зносини, що підтверджують солідарність Ради співробітництва арабських держав Перської затоки...»,

а потім на міжнародне право:

...وتعتبر انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر ومجالها الجوي، والقانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة... [135]

«...(Міністерство) вбачає у цьому кричущє порушення суверенітету Держави Катар та її повітряного простору, а також порушення міжнародного права та статуту ООН.»

Розглянемо також детальніше вищенаведені комюніке, частини яких ми вже мали нагоду проаналізувати, а саме спільне комюніке Королівства Марокко та Ісламської Республіки Мавританія (див. Додаток Б-3), комюніке МЗС Єгипту від 2 липня 2025 р. (див. Додаток Б-4).

Спільне комюніке Королівства Марокко та Ісламської Республіки Мавританія (див. Додаток Б-3) [143] складається з 356 слів. Словами-запозиченнями у вказаному тексті є слова «січень» (Yanāyir), «газ» (Ghāz), «Нігерія» (Nījīriyā) та «водень» (Hīdrūjīn) (двічі), що складають 1,4% від частки усіх слів у тексті. Частка слів-професіоналізмів становить 0,56% та представлена منكرة

التفاهم «меморандум про взаєморозуміння». Пасивна лексика відсутня. З емоційно забарвленої лексики фіксуємо طموحات «амбіції», أفضل الممارسات «найкращі практики», ازدهار «процвітання» – наведені лексеми складають 1,1% від всього тексту. Синонімію простежуємо у парах слів دينامية التشاور – تنسيق مستمر «динаміка консультацій» – «постійна координація», تتميتها – تعزيز العلاقات الثنائية «розвиток двосторонніх відносин» – «їхнє (тобто «відносин») зростання» та ін. (всього – 5,6% слів всього тексту). Образні засоби відсутні.

Щодо комюніке МЗС Арабської Республіки Єгипет від 2 липня 2025 року (див. Додаток Б-4) [139], то його текст складається зі 163 слів. Зауважуємо, що текст налічує 3 слова-запозичення, а саме إسرائيل «Ізраїль» (Isrā'īl) та похідні (використано у тексті двічі) і يونيو «червень» (Yūnyū), що становить 1,6% усієї лексики тексту, решта слів є питомою арабською лексикою. Слова-професіоналізми та рідковживані слова у досліджуваному тексті відсутні. Водночас, варто звернути увагу на частку емоційно забарвлених слів, що становить 4,4% та яку представлено такими словами і словосполученнями: تدين «засуджує», قاطع «рішучий», تشدد «наполягає» (двічі) та ін. Синонімічний ряд є яскраво представленим, а саме такими словами і словосполученнями: المنافية للقانون – غير الشرعية «незаконний» – «неправомірний», تشدد – تطالب «вимагає» – «наголошує» та ін. (всього – 14,5% всієї лексики у тексті).

Зі стилістичних засобів увиразнення тексту (див. Додаток Б-2) фіксуємо метонімію:

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والمتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا... [142]

«Зустріч дала можливість розглянути історичні та відмінні відносини, що пов'язують Алжир та Гану...»,

...في دعم الجهود الرامية إلى تعزيز السلم والتنمية والتكامل في القارة الإفريقية... [142]

«...задля підтримки зусиль, спрямованих на сприяння миру, розвитку та інтеграції на африканському континенті...»;

До прикладу, зі стилістичних засобів комюніке АНДР (див. Додаток Б-9) фіксуємо:

метонімію:

وعلى المستوى الثنائي، اتفق الطرفان على تعزيز... [141]

«На двосторонньому рівні сторони досягли згоди щодо зміцнення...»,

...فقد سمحت المحادثات بتأكيد التزام الطرفين بأعلى درجات التنسيق... [141]

«(досл.) Перемовини дозволили запевнити у поновленні зобов'язань обох сторін щодо вищих рівнів координації...»;

епітет:

شكل اللقاء فرصة للوقوف على الأشواط النوعية... [141]

«Зустріч також стала нагодою обговорити значні успіхи, ...»,

...وهو ما تتطلبه رابطة الأخوة والدم... [141]

«...і це те, чого вимагає братерський та кровний зв'язок...».

Морфологічний рівень

Розглянемо морфологічні особливості досліджуваного документу на матеріалі комюніке МЗС Республіки Ірак (див. Додаток Б-1).

Зі 146 слів комюніке 59 слів є іменниками, що становить 40,4% від усіх слів у тексті. З 59 іменників 34 є абстрактними, найчастотнішими з них є استقرار «стабільність» (застосовано 4 рази), أمن «безпека» (4), محاولة «спроба», مبدأ «принцип», مواجهة «протистояння» (усі – по 2). Таким чином, частка абстрактних іменників складає 57,6%, решта іменників є конкретними і з них можемо виділити передусім власні назви (зокрема ті, що складаються з іменників, прикметників та ін.), що становлять 15,7% тексту (23 слова), наприклад المملكة الأردنية الهاشمية «Йорданське Хашимітське Королівство» (4 застосування). 14 з 59 наявних у тексті іменників (у розрізі аналізу саме цієї частини мови) є власними назвами, зокрема المملكة الأردنية الهاشمية «Йорданське Хашимітське Королівство» (4 застосування) та جمهورية العراق «Республіка Ірак» (3), що становить 23,7% усіх іменників тексту. 11 іменників з 59 застосовано у формі множини, що становить 18,6% всіх іменників у тексті, з них виокремимо محاولات «спроби» та مبادئ «принципи» (по 2 застосування).

Що ж стосується прикметників, їх у тексті налічуємо 24, що становить 16,4% від усіх слів. Переважають відносні прикметники, частка яких становить 66,6% від усіх прикметників у тексті (16 прикметників). Найбільш частотними є أردنية هاشمية «Йорданське Хашимітське» та دولي «міжнародний» (по 3 застосування). Зазначимо

також, що у тексті наявний прикметник вищого ступеня порівняння, а саме *أشد* «найсильніші».

Переходячи до дієслова, зауважимо, що дієслова становлять всього 6,1% від усіх слів у тексті (9 слів). Окрім того, так само, як у текстах вербальних нот, дієслова використовуються виключно у формі третьої особи однини – *يجدد* «поновлює», *تشدد* «наполягає», *تدين* «засуджує» і т. п.

Якщо розглядати дієслово з фокусом на виконавця дії, а не на акт здійснення дії як такої, бачимо, що подібно до вербальних нот форма особи дієслова у комюніке є незмінною та передбачає здійснення комунікації так би мовити зі сторони – так, усі без виключення дієслова у досліджуваному тексті стоять у формі третьої особи однини (напр. *تعرب* «виражає», *تؤكد* «підкреслює», «підтверджує», *تهدف* «той, що має на меті» і т. п.). У межах першого абзацу роль підмета – *وزارة* «міністерство» – за винятком першого дієслова у реченні відіграє вбудований у дієслово займенник, що з урахуванням граматичних особливостей арабської мови зумовлює уподібнення людської пам'яті умовному фізичному оточенню акту комунікації (див. там само). Наприклад, у першому реченні слова *تعرب وزارة الخارجية* «Міністерство закордонних справ виражає» по ходу речення перетворюються на *تدين* «засуджує», а потім на *تشكل* «категоризує». У вищезгаданому комюніке Бахрейну (див. Додаток Б-6) таке морфологічне перетворення спостерігаємо у межах речення, а не тексту, зокрема речення починається словами:

إن مملكة البحرين تعلن عن إدانتها الشديدة للهجوم... [135]

«Королівство Бахрейн заявляє про рішуче засудження атак...»,

і потім шляхом еліпсування автор переходить до категорій коротших лексем через дієслова ідентичної особи та числа, а саме:

...، وتعتبره انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر... [135]

«...і вважає це кричущим порушенням суверенітету Держави Катар...».

Щодо інших частин мови, зауважимо, що займенник представлено у тексті досліджуваного комюніке (див. Додаток Б-1) 1 раз. Таким чином, займенники становлять 0,6% від усіх слів у тексті. Числівники не зафіксовано.

Що ж до службових частин мови, прагнення спрощення у сприйнятті адресантом (яким є передусім широкий загаль, інакше б інформація з комюніке стала об'єктом повідомлення у закритому листуванні, наприклад, вербальній ноті) мінімізує цю складову тексту комюніке, проте не відкидає повністю – нечисленні частки виступають у ролі елементів, що інтенсифікують імпліцитні та експліцитні смисли, лінгвопрагматичну природу яких варто розглянути детальніше у розділі, присвяченому саме цій складовій тексту. У кількісному відношенні частки складають 6 одиниць, що становить 4,8% усіх слів у тексті, а саме: *أي* «будь-який» (2 застосування), *إن* «тоді», *أن* «що», «щоб», *إن* «воістину», *كما* «так само як», «теж».

Частка прийменників у тексті становить 15,7% (у тексті зафіксовано 23 прийменники). Найчастотнішими прийменниками є *إلى* «до», «у напрямку» (5 застосувань), *في* «у», «в» та *ب* «при» (прибл. значення).

Сполучники ж становлять 8,2% від усіх слів (у тексті фіксуємо 12 сполучників). Найчастотнішим сполучником є *و* «та», «і» (11 застосувань), одного разу застосовано *ما* «що», «те, що» у зв'язці з прийменником *ل* «при» (прибл. значення), що закріплює за словом значення «те, що».

Охарактеризуємо детальніше кількісний бік морфологічного рівня комюніке МЗС Алжиру (див. Додаток Б-2).

Як вже було зазначено, текст складається зі 149 слів, з яких 66 слів є іменниками, що становить трохи менше половини усіх слів у тексті, а саме 44,2%. З них 59% іменників є абстрактними, решта – конкретні. З абстрактних іменників виокремимо *شؤون* «справи» (3 застосування у тексті). Примітним є той факт, що це єдиний абстрактний іменник, що застосовано у тексті 2 і більше разів, адже решту таких іменників застосовано не більше разу. Налічуємо у тексті 29 слів, які є власними назвами, що складаються з іменників, прикметників та ін.; серед них 43,9% від усіх іменників в тексті. Так, передусім з власних імен варто виокремити *غانا* «Гана» та *الجزائر* «Алжир» (лише 2 та 1 застосування відповідно), що свідчить про активний пошук автором шляхів урізноманітнення лексичної наповненості тексту з метою уникнення надлишкового повторення назв двох ключових для тексту

країн. З 66 іменників 17 використано у формі множини, що становить 25,7% усіх іменників у тексті. 5 іменників є запозиченнями, а саме імена представників Республіки Гана (3,3% усіх іменників).

Що стосується прикметників, у тексті їх налічується 24 одиниці, що становить 16,1% від усіх слів (149). 17 прикметників (70,8%) є відносними, решта – якісні. З відносних прикметників виокремимо *خارجي* «зовнішній» та похідні (з застосування), *تاريخي* «історичний» і *مشترك* «спільний» (по 2 застосування).

Натомість, у тексті фіксуємо всього 9 дієслів (6% тексту). У цьому зв'язку варто зазначити, що загалом, лексичне та морфологічне наповнення тексту свідчить про близькість жанру комюніке до новинних статей з фактажною подачею інформації, де роль перформативних та констативних дієслів залежить від вихідних інтенцій автора, основними з яких, на нашу думку, можуть бути такі (одна з наведених): 1) інформування автором громадськості про подію; 2) висловлення автором позиції щодо події. У першому випадку (як-от у комюніке Алжирської Народної Демократичної Республіки) у тексті домінують констативні дієслова (*أجرى* «провів», «здійснив», *شكل* «явив собою», *أعقب* «слідував за», «був після», *تبادل* «обмінялись») в їхньому декларативному вимірі, які автор підкріплює перформативними дієсловами локального за змістом, проте все ж підсилюючого значення, як-от у випадку зі словом *تجمع* («пов'язують») у реченні:

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والمتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا... [142]

«...зустріч стала нагодою для розгляду історичних та відмінних відносин, що пов'язують Алжир і Гану...»

та *يتماشى* «є ідентичним/відповідним», *يتوفر* «є в наявності у великій кількості/мати у великій кількості» і *يستجيب* «є відповідним» у реченні:

...وكذا بحث السبل الكفيلة بإضفاء المزيد من الزخم عليها، لاسيما في الشق الاقتصادي، وذلك بما يتماشى

مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«...а також вивчити шляхи їх подальшого зміцнення, зокрема в економічній сфері, відповідно до наявних у двох країн можливостей та їхніх амбітних прагнень розвитку.»

У другому випадку автор оперує насамперед перформативними дієсловами, аби позначити позицію, і вдається до низки морфологічних перетворень з метою збереження динамічності канви тексту – до прикладу, в комюніке Арабської Республіки Єгипет таку тенденцію фіксуємо у реченні:

تدين جمهورية مصر العربية التصريحات الصادرة عن المسؤولين الإسرائيليين الداعية لضم الضفة الغربية المحتلة،... [139]

«Арабська Республіка Єгипет засуджує висловлювання ізраїльських посадовців, що закликають до приєднання окупованого Західного берегу,...» (див. Додаток Б-4)

на рівні слів تدين «засуджує» та الداعية لضم досл. «що заохочують до приєднання» (в оригіналі використано недієслівну форму); у комюніке Королівства Саудівська Аравія в реченні:

وتجدد الوزارة التأكيد على موقف المملكة الرفض لأي محاولات للتوسع في الاستيطان على الأراضي الفلسطينية،... [137]

«Міністерство поновлює запевнення в абсолютному неприйнятті Королівством будь-яких спроб розширення поселень на палестинських землях,...» (див. Додаток Б-5)

на рівні слів تجدد «поновлює», رافض досл. «той, що відкидає», توسع «розширення».

Частки كذا «(і) тоді», لا سيما «особливо», «зокрема» та كما «(а) також» у таких випадках впливають з головної думки, висловленої у детермінантному реченні.

Фіксуємо у тексті 1 займенник, що становить 0,6% від усіх слів, а саме التي «які».

Текст налічує 23 прийменники, що становить 15,4% від усіх слів. Найчастотнішими є ب «при» (приблизне значення – прим. автора) (7 застосувань), في «в», «у» та ل «при» (приблизне значення – прим. автора) (по 3 застосування).

Сполучники представлено 12 словами, усі з яких – و «та», «і» (8% від усіх слів).

Отже, спробуємо охарактеризувати деякі морфологічні особливості досліджуваних комюніке на основі спостережених даних.

Одна з них полягає у переважанні абстрактних іменників над конкретними. Так, у комюніке МЗС Республіки Ірак, присвяченому зусиллям Республіки Вірменія та Азербайджанської Республіки з досягнення миру в регіоні Кавказу (див. Додаток Б-7) [136], з 88 слів, з яких складається комюніке, 40 є іменниками, що становить 45,4% усіх слів. З них 24 слова (60%) є абстрактними, а найчастотнішими є слова *جمهورية* «республіка» (3 застосування), *أمن* «безпека» та *توصل* «досягнення» (по 2 застосування). У комюніке Сирійської Арабської Республіки від 23 червня 2025 року, присвяченому накладенню на урядовців режиму Башара Асада санкцій (див. Додаток Б-8) [140], частка іменників становить 46,5% (зі 174 слів у тексті 81 є іменниками), частка ж абстрактних іменників становить 46,9 (38 іменників з 81 є абстрактними). Наведене дозволяє припустити, що діапазон використання абстрактних іменників у текстах проаналізованих комюніке коливається від 46% до 60% всіх іменників.

Що ж стосується прикметників, то зі 106 слів комюніке Королівства Саудівська Аравія від 2 липня 2025 року (див. Додаток Б-5) 22 слова є прикметниками (20,7% слів у тексті), з них 18 прикметників відносні, що становить 81% від усіх прикметників у тексті. Найбільш частотними є слова *دولي* «міжнародний» (3 застосування), *إسرائيلي* «ізраїльський» та *فلسطيني* «палестинський» (по 2). Комюніке Арабської Республіки Єгипет від того ж дня (див. Додаток Б-4) [139] налічує 176 слів, з яких 38 (21,5%) є прикметниками. Частка ж відносних прикметників становить 92,1% (35 відносних прикметників), а отже констатуємо, що у проаналізованих текстах арабських комюніке відносні прикметники переважають над якісними.

Аналізуючи представленість числівників, зазначимо, що якщо у текстах Додатків Б-1 і Б-2 [138; 142] числівники не зафіксовано, то, до прикладу, у комюніке з Додатку Б-3 [143] і Додатку Б-4 [139] числівники становлять 1,9%, 7 слів і 3,4%, 6 слів відповідно. Натомість, така низька представленість числівників може свідчити не тільки про тенденцію до відповідної частотності їх застосування, а й про підходи продуцента до необхідності деталізації подій, що не є вираженою у текстах комюніке.

Синтаксичний рівень

Декларативний характер тексту комюніке Іраку (див. Додаток Б-1) зумовлює відсутність потреби у значній кількості складних синтаксичних конструкцій у реченнях. Окрім того, для текстів такого типу нехарактерним є застосування клішованих структур, про що свідчить їхня відсутність у тексті досліджуваного документу.

Насамперед відзначимо різницю між вербальними нотами та комюніке у контексті середньої кількості слів на речення. Так, у досліджуваному тексті на одне речення припадає 31,25 слова, у тексті комюніке МЗС Алжирської Народної Демократичної Республіки цей показник становить 49,6 слова, натомість у ноті Постійного представництва при ООН Арабської Республіки Єгипет (див. Додаток А-1) на одне речення припадає у середньому 76,5 слів, а у тексті МЗС ОАЕ (див. Додаток А-2) – 75,6 слів, що більше ніж вдвічі переважає кількість слів на речення у комюніке Додатку Б-1.

Текст складається з 4 речень, три з яких є складними, одне простим. Простим є речення:

كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية، ودعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمن والاستقرار، وذلك انسجاماً مع مبادئ ميثاق الأمم المتحدة والشرعية الدولية [138].

«Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків з Йорданським Хашимітським Королівством і підтримує всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і міжнародного права.»

Усі речення є розповідними та відповідають загальному тону документа. З однорідних членів речення виокремимо такі:

- однорідні присудки *تعرب* «висловлює» та *تدين* «засуджує», однорідні додатки *انتهاك لمبادئ السيادة الوطنية* «серйозну загрозу суспільному миру» та *مساس خطير بالسلم المجتمعي* «порушення принципів національного суверенітету та положень міжнародного права» у реченні:

تعرب وزارة الخارجية عن تضامن جمهورية العراق الكامل مع المملكة الأردنية الهاشمية الشقيقة، وتدين بأشد العبارات المحاولات الهادفة إلى زعزعة أمنها واستقرارها، لما تشكله من مساس خطير بالسلم المجتمعي، وانتهاك لمبادئ السيادة الوطنية وأحكام القانون الدولي[138].

«Міністерство закордонних справ висловлює повну солідарність Республіки Ірак із братнім Йорданським Хашимітським Королівством та рішуче засуджує спроби, спрямовані на дестабілізацію його безпеки та стабільності, оскільки вони становлять серйозну загрозу суспільному миру та порушення принципів національного суверенітету та положень міжнародного права.»

- однорідні додатки التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية - односторонній додаток до الرامية إلى صون الأمن والاستقرار «всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності» у реченні:

كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية، ودعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمن والاستقرار، وذلك انسجاماً مع مبادئ ميثاق الأمم المتحدة والشرعية الدولية[138].

«Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків з Йорданським Хашимітським Королівством і підтримує всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і міжнародного права»

Зі стилістичних фігур фіксуємо:

- еліпс:

تعرب وزارة الخارجية عن تضامن جمهورية العراق الكامل...[138]

«Міністерство закордонних справ висловлює повну солідарність Республіки Ірак...»,

وتشدد الوزارة على أن أمن المملكة الأردنية الهاشمية...[138]

«Міністерство підкреслює, що безпека Йорданського Хашимітського Королівства...»;

- полісиндетон:

كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية، ودعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمن والاستقرار، وذلك انسجاماً مع مبادئ ميثاق الأمم المتحدة والشرعية الدولية[138].

«Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків з Йорданським Хашимітським Королівством і підтримує всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності, (досл. «і») відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і міжнародного права.»

Порівняємо досліджуваний текст з комюніке МЗС Алжирської Народної Демократичної Республіки (див. Додаток Б-9) з погляду наповненості стилістичними фігурами. Так, у вказаному тексті фіксуємо:

- еліпс:

استقبل وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجلية الوطنية بالخارج والشؤون الإفريقية... وزير الشؤون الخارجية والتعاون الدولي لجمهورية الصومال الفيدرالية... [141]

«Державний Міністр, Міністр закордонних справ, державних громад за кордоном та африканських справ... зустрівся з Міністром закордонних справ і міжнародного співробітництва Федеративної Республіки Сомалі...»,

وبهذه المناسبة، أجرى الوزيران محادثات موسعة بمشاركة أعضاء وفدي البلدين... [141]

«З цієї нагоди, Міністри провели розширені перемовини за участі членів делегацій обох країн...»;

- полісиндетон:

كما شكل القاء فرصة للوقوف على الأشواط النوعية التي قطعتها دولة الصومال الشقيقة على درب إعادة بناء مؤسسات وطنية قوية وجامعة، وتجديد التزام الجزائر بدعم جهود القيادة الصومالية الرامية إلى ترسيخ دعائم الأمن والاستقرار والنماء، سواء على الصعيد الثنائي أو من موقع الجزائر المزدوج بمجلس الأمن الأممي ومجلس السلم والأمن الإفريقي [141].

«Зустріч стала нагодою для обговорення виняткових успіхів, яких братня Держава Сомалі досягла на шляху реконструкції сильних державних та суспільних інституцій, а також для того, аби Алжир поновив свої зобов'язання щодо підтримки керівництва Сомалі, спрямовані на зміцнення основ миру, стабільності та розвитку як на двосторонньому рівні, так і на рівні представленості Алжиру в Раді Безпеки ООН та Африканській Раді миру й безпеки.»

Отже, в обидвох текстах фіксуємо ідентичний набір стилістичних засобів вираження, а саме еліпс та полісиндетон, що дозволяє припустити застосування саме таких засобів при підготовці текстів арабських комюніке.

У контексті переходу до аналізу комюніке з Додатку Б-2 і забігаючи наперед, зазначимо, що відомий є той факт, що синтаксис тексту визначається його комунікативною функцією, а не розміром, адже останній залежить від інтенції комуніканта. Комюніке мають на меті інформувати про подію, а отже характерним для них є необтяжена надлишком складних речень синтаксична структура тексту. До прикладу, найбільш синтаксично насиченим у цьому контексті є другий абзац досліджуваного комюніке, де фіксуємо низку підрядних частин (підкреслено хвилястою лінією) та одну складносурядну (підкреслено рискою) частину:

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها، وكذا بحث السبل الكفيلة بإضفاء المزيد من الزخم عليها، لاسيما في الشق الاقتصادي، وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«Зустріч стала нагодою розглянути історичні та відмінні відносини, що пов'язують Гану та Алжир у низці сфер та аспектів, а також обговорити можливості посилення роботи на вказаному напрямі, зокрема в економічній сфері, (досл. «що відповідає») відповідно до наявних в обох країнах можливостей та їхніх амбітних прагнень розвитку.»

Комунікативну стратегію наведеного комюніке можемо визначити як висвітлення спільних прагнень та інтересів, і тут вона співпадає з його головною думкою. Переважну більшість інтенцій виражено експліцитно, що, на нашу думку, підвищує шанси дотримання автором однієї стратегії протягом всього тексту. Про зазначене свідчать, зокрема, такі фрагменти:

...، وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«..., відповідно до наявних в обох країнах можливостей та їхніх амбітних прагнень розвитку.»,

та

كما تبادل الوزيران الرؤى والتحليل بخصوص الأوضاع الراهنة بجوارهما الإقليمي المشترك... [142]

«(досл. «Обидва») Міністри також обмінялися думками та аналізом поточної ситуації в їхньому спільному регіональному сусідстві...»,

які можемо назвати дискурсоутворюючими з огляду на їхню відповідність емоційному спрямуванню тексту та його смислового наповнення, зокрема з

урахуванням схожого синтаксису в двох різних абзацах, де автор почергово акцентує увагу на *يتماشى* (досл. «відповідає чомусь»), *يتوفر عليها البلدان* (досл. «ті, якими у великій кількості володіють дві країни»), *تبادل الوزيران* (досл. «два Міністри обмінялись») та *بجوارهما الإقليمي المشترك* (досл. «в їхньому регіональному спільному сусідстві»), які є спільними елементами однієї ідеї.

Розглянемо синтаксичні особливості тексту комюніке Алжирської Народної Демократичної Республіки (див. Додаток Б-2).

Вказаний текст складається зі 149 слів, що формують 3 речення, середня довжина яких складає 49,6 слова. Клішовані частини відсутні. Усі речення є складними, з них 2 складнопідрядних. Нижче наводимо вказані речення:

أجرى وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية... محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية لجمهورية غانا... أعقبها جلسة عمل موسعة... [142]

«Державний міністр, Міністр закордонних справ... провів віч-на-віч переговори з Міністром закордонних справ Республіки Гана..., яким передувало розширене робоче засідання...»,

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية... التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها... [142]

«Зустріч дала можливість розглянути історичні відносини, що... пов'язують Алжир та Гану в низці сфер та аспектів...».

Усі речення в досліджуваному тексті є розповідними. Однорідні члени речення фіксуємо у частинах:

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والمتميزة... [142]

«Зустріч дала можливість розглянути історичні та відмінні відносини...» (однорідні означення),

كما تبادل الوزيران الرؤى والتحليل... [142]

*«Міністри також обмінялися думками та аналізом...» (однорідні додатки),
[142]...وأكدًا على ضرورة مواصلة التنسيق... في دعم الجهود الرامية إلى تعزيز السلم والتنمية والتكامل... [142]*

«...наголосили на необхідності продовження координації... задля підтримки зусиль, спрямованих на сприяння миру, розвитку та інтеграції...» (однорідні додатки) (усе – див. Додаток Б-2).

Задля кращого розуміння репрезентованості однорідних членів речення у текстах арабських комюніке розглянемо комюніке МЗС Королівства Саудівська Аравія від 9 серпня 2025 року (див. Додаток Б-10).

Так, з однорідних членів речення можемо виокремити такі:

تعرب وزارة الخارجية عن خالص تعازي... جراء وفاة وإصابة عدد من أفراد الجيش... [134]

«Міністерство Закордонних Справ висловлює співчуття... через смерть та поранення низки військовослужбовців...» (однорідні обставини),

وتعرب المملكة عن تعازيها ومواساتها... وتضامنها... [134]

«Королівство висловлює співчуття та жаль...і солідарність...» (однорідні додатки),

...لبسط سيادة الحكومة اللبنانية على كافة أراضي البلاد بما يضمن أمنها واستقرارها... [134]

«...задля забезпечення суверенітету Лівану на всій його території, що гарантуватиме його безпеку та стабільність...» (однорідні додатки) (усе – див. Додаток Б-10).

Проілюструймо вживання однорідних членів речення на прикладі комюніке МЗС Королівства Бахрейн (див. Додаток Б-6). Однорідні означення фіксуємо в таких уривках:

...وهو ما تتطلبه رابطة الأخوة والدم... [135]

«...і це те, чого вимагає братерський та кровний зв'язок...»,
...هذه الظروف التي تمر بها المنطقة لبذل الجهود اللازمة لضبط النفس وتجنب التصعيد وحل جميع الخلافات
بالوسائل السلمية [135].

«...обставини, що переживає регіон, задля докладення зусиль, необхідних для холоднокривності, деескалації та вирішення будь-яких конфліктів мирним шляхом.»,

...وتعتبره انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر ومجالها الجوي، وللقانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة [135].

«... та вбачає у цьому кричущі порушення суверенітету Держави Катар та її повітряного простору, а також міжнародного права та Статуту ООН.»

Розглянувши 3 тексти комюніке у контексті наявності в них однорідних членів речення, можемо констатувати, що єдиним спільним елементом для усіх текстів є однорідні означення, які можуть бути як узгоджувані так і неузгоджувані.

Зокрема, з 11 наявних у трьох вищезгаданих текстах (див. Додатки Б-2, Б-10 і Б-6) [142; 134; 135] однорідних означень 4 є узгодженими, що становить 36,3%, натомість неузгоджені означення становлять 63,7% (встановлено наявність 7 неузгоджених означень). Таким чином, можемо зробити висновок щодо схильності авторів досліджених арабських комюніке до збагачення синтаксису текстів шляхом застосування означень різних типів.

Зі стилістичних фігур виділимо такі:

- еліпс:

أجرى وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجالية الوطنية بالخارج والشؤون الإفريقية، السيد أحمد عطف، اليوم بمقر الوزارة، محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية لجمهورية غانا الشقيقة، السيد صامويل أوكودزيتو أبالكوا... [142]

«Державний міністр, Міністр закордонних справ, національних громад за кордоном і у справах Африки пан Ахмед Аттаф сьогодні у штаб-квартирі міністерства провів віч-на-віч переговори з Міністром закордонних справ братньої Республіки Гана паном Самуелем Окудзето Абалаква...»,

كما تبادل الوزيران الرؤى والتحليل بخصوص الأوضاع الراهنة... [142]

«Міністри також обмінялися думками та аналізом поточної ситуації...»;

- полісиндетон:

شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها، وكذا بحث السبل الكفيلة بإضفاء المزيد من الزخم عليها، لاسيما في الشق الاقتصادي، وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«Зустріч дала можливість розглянути історичні та відмінні відносини, що пов'язують Гану та Алжир у низці сфер та аспектів, а також обговорити можливості посилення роботи на вказаному напрямі, зокрема в економічній сфері, відповідно до наявних в обох країнах можливостей та їхніх амбітних прагнень розвитку.» (Див. Додаток Б-2).

Текст комюніке сформовано таким чином, що головна думка комунікується безпосередньо та без попередньої інформаційної настанови (відсутні кліше та формальні вербальні визначення учасників комунікації), а отже перше речення тексту набуває характер детермінантного:

أجرى وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجالية...محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية
لجمهورية غانا الشقيقة...[142]

«Державний Міністр, Міністр закордонних справ та справ громади... провів віч-на віч переговори з Міністром закордонних справ братньої Республіки Гана...».

Якщо розглядати детермінантне речення за принципом вакууму, а саме в його ізольованому, неінтегрованому до схеми більшого тексту вигляді, воно є виключно інформативом – інтенцією, що полягає в інформуванні співрозмовника. Варто зазначити, що будь-яке висловлювання, заклик, запитання і т. п. мають інтенційне ядро – так, перед тим, як впелести речення до схеми реалізації справжнього комунікативного наміру, внаслідок чого його роль у тексті еволюціонує, автор надає дискурсу смислову глибину, аби належним чином забезпечити функціонування ілокутивних сил у ньому.

Подібно до вищенаведеної схеми, за якою відбувається розбудова лексичного та морфологічного рівнів арабських комюніке, синтаксичний ландшафт видозмінюється так само залежно від інтенції комуніканта. Зокрема, за результатами застосування ідентичного до вказаного методу розподілу інтенцій комюніке зазначаємо, що для досліджуваних комюніке-інформативів характерним є стиль викладення із рівними за задумом та наповненням інформаційними блоками. До прикладу, комюніке Алжиру (т.зв. «документ-інформування») має поділ на три абзаци, предикативне ядро кожного з яких діє в одній емоційно-смисловій площині та ґрунтується на факультативних лексико-семантичних елементах, наприклад, для першого абзацу це зауваження про *محادثات على انفراد مع وزير* «переговори віч-ні-віч з Міністром» та *أعقبتها جلسة عمل موسعة* «(після) відбулось розширене засідання», для другого абзацу це:

...وذلك بما يتمشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان...[142]

*«...відповідно до наявних в обидвох країнах можливостей...»,
для третього абзацу це:*

...وذلك استنادا إلى ما يتقاسمه البلدان من قيم مشتركة ورصيد تاريخي متفرد...[142]

«...на основі спільних цінностей та унікальної історичної спадщини двох країн...»,

де усі наведені приклади доповнюють текст, але не є обов'язковими для інтенціональної канви автора. Натомість, у комюніке Бахрейну (див. Додаток Б-6) кожне таке відхилення від вихідної ідеї насправді не є ним і не може вважатись не обов'язковим через безпосередній смисловий зв'язок усіх частин тексту, наприклад, у другому абзаці вказаного тексту зазначається, що:

تعرب مملكة البحرين عن تضامنها الكامل... مما يؤكد تضامن دول مجلس التعاون... في هذه ظروف الحساسية التي تمر بها المنطقة... [135]

«Королівство Бахрейн висловлює цілковиту солідарність..., що підтверджують солідарність Ради співробітництва...у цих специфічних умовах, які наразі переживає Регіон...» (див. Додаток Б-6).

Комунікативна стратегія комюніке МЗС Республіки Ірак (див. Додаток Б-1) схожим до алжирського комюніке чином ґрунтується на спільних інтересах, проте у даному випадку продуцент зосереджується на комунікації від зворотнього, а саме від того, що загрожуватиме обидвом країнам у разі браку співпраці або ж повної відмови від неї. Таким чином, йдеться про стратегії схвалення та переконування, про що свідчать речення:

وإذ تؤكد الوزارة وقوف العراق الثابت إلى جانب المملكة الأردنية الهاشمية في مواجهة أي تحديات تمس أمنها واستقرارها، فإنه يرى في استقرار الأردن دعامة أساسية لتحقيق التوازن والازدهار في المنطقة [138].

«Міністерство підтверджує тверду підтримку Іраком Йорданського Хашимітського Королівства у протистоянні будь-яким викликам, які загрожують його безпеці та стабільності, і вважає, що стабільність Йорданії є фундаментальною опорою для досягнення рівноваги та процвітання в регіоні.»

та:

كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية، ودعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمن والاستقرار... [138]

«Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків з Йорданським Хашимітським Королівством і підтримує всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності...» (див. Додаток Б-1).

Лінгвопрагматичний рівень

У продовження раніше порушеної теми експліцитних та імпліцитних смислів зауважуємо, що речення

وإذ تؤكد الوزارة وقوف العراق الثابت إلى جانب المملكة الأردنية الهاشمية في مواجهة أي تحديات تمس أمنها واستقرارها... [138]

«(І тому) Міністерство підтверджує тверду підтримку Іраком позиції Йорданського Хашимітського Королівства у його боротьбі з (будь-якими) викликами, що стосуються його безпеки та стабільності...»,

на перший погляд зумовлено самою ідеєю підтримки, а отже, з нього випливає така мережа смислів:

Експліцитний смисл 1 – Ірак підтримує Йорданію в її боротьбі з (будь-якими) викликами, що стосуються безпеки та стабільності Королівства;

Експліцитний смисл 2 – Йорданія бореться з викликами, що стосуються безпеки та стабільності Королівства;

Імпліцитний смисл 1 – Якби не вдала операція, проведена йорданськими спецслужбами, Ірак міг би не висловити підтримку.

Частка *إن* «отже», «(а) тому» надає висловлюванню смислову глибину, адже її застосування не є обов'язковим у контексті висловлення підтримки адресату меседжу, а отже її введення до тексту спрямоване на реалізацію прагматичної мети – неприхованого натяку на реальні мотиви комюніке.

Те ж стосується частки *كما* «а також», що контекстуально відбиває намір мовця підкреслити передумови підтримки однією країною іншої. Розглянемо уривок складносурядного речення:

...كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية... [138]

«...а також поновлює запевнення у рішучому дотриманні Іраком зобов'язань щодо братнього партнерства з Йорданським Королівством...».

Дублюючи контекстуальний наратив першої частини речення, розглянутої у попередньому абзаці, цей уривок дає змогу здійснити такий розподіл смислів:

Експліцитний смисл 1 – Ірак продовжуватиме співпрацю з Йорданією;

Експліцитний смисл 2 – Співпраця Іраку з Йорданією є досить плідною;

Імпліцитний смисл 1 – Ірак висловлює підтримку також і у цій галузі відносин, бо раніше вже підтримав Йорданію в її прагненні протистояти викликам власній безпеці та стабільності, що, у свою чергу, може бути зумовлено виключно останніми подіями у королівстві.

Натомість, слово *ذلك* «*те*», «*це*», хоч і підпадає під категорію дискурсивних, належить до іншої групи лінгвопрагматичних інструментів, а саме є моделлю вищезгаданого дейксису. Але, якщо у попередніх випадках йшлося про персональний дейксист, *ذلك* позначає саме його просторову категорію, адже посилається на місцезнаходження події/інформації. У реченні:

كما يجدد العراق... دعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمم والاستقرار، وذلك انسجاماً مع مبادئ ميثاق الأمم المتحدة... [138]

«(А також) Ірак поновлює запевнення у підтримці всіх зусиль, спрямованих на збереження безпеки та стабільності (, і це) відповідно до принципів статуту ООН...»

просторове посилення на ідею, що комунікується, не є принциповим, адже його відсутність не мала б впливу на кінцевий статус інформації. Проте, *ذلك* є маркером метафоричного застосування дейктичної форми, і його роль полягає саме у цьому, адже він створює передумови для відчуття фізичного існування думки.

В умовах довгих (попри невеликий обсяг тексту) речень дейксист покликаний розставити смислові акценти. Так, у комюніке Сирійської Арабської Республіки від 23 червня 2025 р. автор вказує, що:

ترحب الوزارة... بفرض العقوبات على عدد من قيادات فلول النظام البائد... وذلك على خلفية تورطهم في ارتكاب جرائم جسيمة... [140]

«Міністерство вітає... накладання санкцій на низку представників залишків колишнього режиму... (досл. «і це») з огляду на їхню причетність до скоєння тяжких злочинів...» (дейксист зациклено у тому ж слові – *ذلك*) (див. Додаток Б-8).

У тексті МЗС Бахрейну (див. Додаток Б-6) зауважуємо дейксист у слові *هو* в реченні:

كما تعرب مملكة البحرين عن تضامنها الكامل مع الشقيقة دولة قطر وهو ما تتطلبه رابطة الأخوة والدم... [135]

«Королівство Бахрейн висловлює цілковиту солідарність з братньою державою Катар, (досл. «і це те, що») адже цього вимагають братерські та кровні зносини...».

Вищевказана анафора також безпосередньо пов'язана із дейкисними моделями, а саме із дейкисом в його особистісному вимірі, адже категорія третьої особи, в яку за визначенням закладено *وزارة* «міністерство», як виконавця, позначає позицію всієї держави, компілюючи таким чином моделі сприйняття позиції адресанта, зокрема, у сполуках *تعرب الوزارة* «міністерство виражає», *تؤكد الوزارة* «міністерство переконане», *تشدد الوزارة* «міністерство наголошує» і т. п.

Зазначене свідчить про те, що на відміну від вербальної ноти, комюніке є лексично та граматично менш прив'язаним до концепції рамковості. Органіграма повідомлення, попри зацикленість меседжу, не є сталою – так, передумови для зрозумілого читачу синтаксису є сприятливішими за звернення у рамках вербальних нот. Попри відсутність клішованості (перше речення є прямим переходом до суті):

تعرب وزارة الخارجية عن تضامن جمهورية العراق الكامل... [138]

«Міністерство закордонних справ Республіки Ірак виражає цілковиту солідарність...»

та нашарування каскаду маленьких речень у середині одного великого через полісиндетон (другий абзац комюніке, де сполучниками *و* «і» та *ف* «отже», «тож» до вихідного речення приєднано чотири складносурядних речення), слухач з великою вірогідністю сприйме інтенцію з першого разу.

Помітною є вищевказана абсолютна відсутність у комюніке клішованих структур. Припускаємо, що це може бути зумовлено відкритішим форматом звернення (комюніке часто публікують на якомога більшій кількості цифрових платформ з метою його подальшого розповсюдження) та усвідомленням адресантом пріоритетних та переважаючих комунікативних практик реального адресата, яким є суспільство, а не Йорданське Хашимітське Королівство, основний масив наративів якому, скоріш за все, було передано до початку підготовки відповідного тексту.

Зауважимо також, що незважаючи на значну кількість засобів лінгвопрагматичного впливу, зазначений текст не порушує комунікативні максими Грайса, адже є у міру лаконічним, релевантним та позбавленим очевидних спроб маніпуляції свідомістю читача, водночас лишаючи простір для подальших міркувань на тему конкретних інтенцій автора та можливої реакції адресата.

Щодо комюніке Алжирської Народної Демократичної Республіки (див. Додаток Б-2), то друге речення у тексті розкриває справжні наміри мовця та визначає зміст досліджуваної комунікації. Ідея «інформування громадськості про результати зустрічі» не є обов'язковою, якщо розглядати текст виключно через призму комунікативного акту інформативу. Натомість, аби обґрунтувати появу тексту як таку, автор конкретизує результати проведеної зустрічі, що мають бути позитивно сприйняті громадською думкою. Підсилюючи компоненти

[142]...استعراض العلاقات التاريخية والتميز في مختلف أبعادها ومحاورها...

«...демонстрація історичних та відмінних взаємин різних масштабів та сфер...»

та:

...وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«...(досл. «і це те, що») відповідає можливостям, наявним в обох країн, та відповідає їхнім прагненням амбітного розвитку.»

свідчать про ілокутивний намір мовця продемонструвати вигідний для його країни наслідок зустрічі та дозволяють визначити таку мережу смислів досліджуваного тексту:

Експліцитний смисл 1 – очільники зовнішньополітичних відомств Алжиру та Гани мали зустріч;

Експліцитний смисл 2 – зустріч була плідною та завершилась конкретними домовленостями;

Імпліцитний смисл 1 – результати зустрічі є важливими передусім для народу Алжиру, що невдовзі відчує їхній вплив на конкретні галузі співробітництва між двома державами.

Наведені смисли підкріплено вищезазначеними дейксисними моделями, закодованими у дискурсивних словах *كنا* «(i) *modi*», *ذلك* «(i) *modi*», *لا سيما* «особливо», «зокрема» та *كما* «(a) *також*», з яких перші два належать до категорії темпорального дейксису, інші ж категоризуємо як просторовий дейксис. Отже, відзначаємо значну кількість дискурсивних слів, що окрім виконання функції пов'язуючої для частин речення ланки, генерують нові смислові шари імпліцитного та експліцитного полів.

Посилання на *جمهورية غانا الشقيقة* «братню Республіку Гана» є імплікатурою, адже така характеристика міждержавних відносин у тексті зумовлена ілокутивними намірами мовця та не є принциповою для тексту-інформативу, яким досліджуваний документ є за визначенням.

У третьому реченні фіксуємо інший підхід продуцента до ілокутивного впливу на адресанта, а саме через глобалізацію інтенції (виведення її у регіональний вимір). В уривках:

[142]... *بخصوص الأوضاع الراهنة بحوارهما الإقليمي المشترك*...

«...щодо теперішнього стану їхнього спільного регіонального діалогу...»

та:

[142]... *دعم الجهود الرامية إلى تعزيز السلم والتنمية والتكامل في القارة الإفريقية*...

«...підтримка зусиль, спрямованих на посилення миру, розвитку та інтегрованості африканського континенту...»

попри їхнє за визначенням міжнародне охоплення (адже йдеться про дві держави), увагу сфокусовано на впливі зустрічі на африканський континент як такий.

Ключовою ідеєю досліджуваного тексту, як ми вже визначили, є «спільність». Так, маємо низку дискурс-компонентів, що пропульсують вказаний намір мовця, а саме:

[142]... *العلاقات التاريخية التي تجمع بين الجزائر وغانا*...

«...історичні стосунки, що поєднують Алжир та Гану...»,

[142]... *وذلك بما يتماشى مع الإمكانات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما*...

«...і це відповідає можливостям, наявним в обох країн, та відбиває їхнє прагнення...»,

...بخصوص الأوضاع الراهنة بحوارهما الإقليمي المشترك... [142]

«...щодо теперішнього стану їхнього спільного регіонального діалогу...»

та:

...استنادا إلى ما يتقاسمه البلدان من قيم مشتركة... [142]

«...з урахуванням спільних цінностей, що їх поділяють держави...».

Оскільки зазначена думка не протирічить концепції успішності візиту, збережено принцип взаємодії комунікативних максим та смислових ланок, що не спричиняють утворення експліцитних та імпліцитних смислів на цьому етапі.

Зауважимо, що комунікація може вважатись успішною незалежно від наповнення мікро- та макропрагматичних ніш тексту. Ця теза підкріплюється результатами здійсненого нами аналізу комюніке, що вказують на досяжність імпліцитних смислів, неперевантажених великою кількістю елементів, розуміння яких можливе виключно через призму адекватного сприйняття адресантом суб'єктивно-оцінних одиниць. Зазначена тенденція є принципово важливою у контексті здійснюваного дослідження, адже, якщо у порівнянні з вербальною нотою структура комюніке не є настільки ж комплексною, вказаний фактор не має вирішального впливу на перлокутивні ефекти тексту.

У розрізі аналізу функціонування мовленнєвих актів у комюніке зауважимо, що головною відмінністю комюніке від вербальних нот у цьому зв'язку є вагоміша роль у них репрезентативів (насамперед у вступних частинах). Наприклад:

استقبل وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجالية الوطنية بالخارج والشؤون الإفريقية، السيد أحمد عطايف، صبيحة اليوم بمقر الوزارة، وزير الشؤون الخارجية والتعاون الدولي لجمهورية الصومال الفيدرالية، السيد عبد السلام عبيدي علي، الذي يقوم بزيارة رسمية إلى الجزائر [141].

«Державний Міністр, Міністр закордонних справ, державних громад за кордоном та африканських справ Ахмед Аттаф зустрівся сьогодні у Міністерському Палаці з Міністром закордонних справ і міжнародного співробітництва Федеративної Республіки Сомалі Адсассаламом Абді Алі, що прибув до Алжиру з офіційним візитом.» (Див. Додаток Б-9).

З огляду на викладене зауважимо також, що так само, як у вербальних нотах, мовленнєві акти комюніке за кількістю ілокутивних сил є гібридними, адже поєднують дві різні ілокутивні сили, як-от у реченні:

وتجدد الحكومة السورية التزامها بملاحقة كل من تورط في هذه الجرائم، أينما وجد، داخل البلاد أو خارجها، لضمان تقديمهم إلى العدالة وإنصاف الضحايا [140].

«Сирійська Арабська Республіка поновлює запевнення у покаранні кожного, хто брав участь у цих злочинах, незалежно від місця перебування, в середині країни або ж за її межами, задля передачі їх правосуддю та збереження пам'яті про жертв.» (Див. Додаток Б-8),

де завдяки лексичному вибору автора погрозу (комісив) закамouflьовано незабарвленими емоційно словами (декларатив).

Помітну роль у текстах арабських комюніке відіграє баланс прямих та непрямих мовленнєвих актів, що є наслідком використання авторами значнішої кількості репрезентативів у ситуаціях, коли за ними сліднують мовленнєві акти іншого типу, як-от у реченнях:

أجرى وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية... محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية لجمهورية غانا الشقيقة، السيد صامويل أوكودزيتو أبالكاوا، أعقبتها جلسة عمل موسعة بمشاركة أعضاء وفدي البلدين. شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها، وكذا بحث السبل الكفيلة بإضفاء المزيد من الزخم عليها، لاسيما في الشق الاقتصادي، وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة [142].

«Державний міністр, Міністр закордонних справ, ...провів віч-на-віч переговори з Міністром закордонних справ братньої Республіки Гана паном Самуелем Окудзето Абалаква. Після переговорів відбулось розширене робоче засідання за участю членів делегацій двох країн.

Зустріч стала нагодою розглянути історичні та відмінні відносини, що пов'язують Гану та Алжир у низці сфер та аспектів, а також обговорити можливості посилення роботи на вказаному напрямі, зокрема в економічній сфері, відповідно до наявних в обох країнах можливостей та їхніх амбітних прагнень розвитку.» (Див. Додаток Б-2),

де за репрезентативом слідує мовленнєвий акт, що містить водночас експресив та репрезентатив.

Щодо типу зв'язків, то для досліджуваних комюніке характерними є комплексні мовленнєві акти, в яких перший компонент є головним, а другий – залежним, наприклад:

تعرب وزارة الخارجية عن ترحيب جمهورية العراق بإعلان التوصل إلى اتفاق سلام بين جمهورية أرمينيا وجمهورية أذربيجان، وتجدد الوزارة أملها في أن يسهم هذا الاتفاق بتحقيق الاستقرار وتعزيز الأمن في منطقة القوقاز، وينعكس إيجابيا على الشعبين الصديقين [136].

«Міністерство закордонних справ Республіки Ірак вітає підписання угоди між Республікою Вірменія та Азербайджанською Республікою та поновлює сподівання щодо того, що ця угода сприятиме досягненню стабільності та зміцненню безпеки у регіоні Кавказу і матиме позитивний вплив на взаємовідносини двох дружніх народів.» (Див. Додаток Б-7).

З огляду на вищезазначене можемо констатувати, що подібно до вербальних нот, природа мовної складової мовленнєвих актів комюніке є універсальною, адже йдеться про два і більше речень, що утворюють зв'язний текст і подекуди містять більше одного мовленнєвого акту в межах одного з таких речень.

Виходячи з тих же переконань, визначаємо тип універсальності мовленнєвих актів комюніке як вторинний, адже попри глобалізацію дискурсу таких текстів через призму його медіатизації, розглянуту нами зокрема у тезових матеріалах «Медіатизація дипломатичного підстилю арабської мови» [35, с. 200–202], структура мовленнєвих актів та їх наповнення є характерними для чітко окресленої сфери діяльності, а інтенції комюніке, хоч і винесені на загал, все ж підпорядковуються інституційним потребам.

За позицією мовленнєвих актів у дискурсі виокремимо розглянуту вище тенденцію до використання у низці комюніке вступного речення як репрезентативу (якщо йдеться, приміром, про висвітлення зустрічі між очільниками відомств), що свідчить про ініціальну природу таких актів, адже інтенція, закладена до речень зазначеного типу, не є імпліцитною, проте стимулює продовження дискурсу.

Мовленнєві акти, що сліднують за ініціальним, у ході становлення дискурсу перетворюються на реактивні.

Ґрунтуючись на наведених твердженнях, вважаємо також, що розмежування односторонніх та кооперативних мовленнєвих актів у комюніке є комплексним завданням, адже вищезазначені комюніке-інформування про подію можуть не мати на меті мовленнєву взаємодію двох комунікантів (див. Додатки Б-1, Б-2) [138; 142]; проте, у разі, якщо мовленнєві акти тексту містять комісиви та експресиви (див. Додатки Б-4, Б-5, Б-6) [139; 137; 135], кооперативна природа таких актів є очевидною.

Задля отримання повної картини лінгвопрагматичного ландшафту арабських дипломатичних документів розглянемо інший тип дипломатичної кореспонденції, що належить до найбільш поширених у дипломатичній практиці, а саме листи.

2.3.3. Листи (رسالة)

Лексичний рівень

Розглянемо лист Постійного представника Сирійської Арабської Республіки при ООН, адресований Генеральному секретареві ООН та Голові Раді Безпеки ООН і датований 15 жовтня 2025 року (див. Додаток В-1).

Контекст звернення полягає в заявлених сирійською стороною злочинах, вчинених Ізраїльською державою проти Сирії 10 жовтня 2024 року, та активній фазі війни Ізраїльської держави із військовим угрупованням ХАМАС, що триває з 7 жовтня 2023 р.

Лист складається з 210 слів, з яких 5 є запозиченнями, а саме *إسرائيلي* «Ізраїль» та похідні (4 застосування у тексті), що складає 1,9% всіх слів у тексті. Решта, а саме 97,7%, є питомою лексикою. До стилістично маркованої лексики можемо віднести *جمعية عامة* «Генеральна Асамблея», *مجلس الأمن* «Рада Безпеки» (2 застосування), *جدول الأعمال* «порядок денний» (3,8% від усіх слів у тексті). Пасивна лексика відсутня. Частка емоційно забарвленої лексики становить 22,3% (47 слів). У цій категорії виокремимо словосполучення *كيان الاحتلال الإسرائيلي* «ізраїльське окупаційне утворення», що фіксуємо у тексті 4 рази (25,5% усієї емоційної лексики

у досліджуваному листі). Фіксуємо низку словосполучень, що знаходять відповідне семантичне відлуння як попри віддалене позиціонування автором у тексті, як-от *الاعتداءات الإسرائيلية المتكررة* «перманентні ізраїльські напади», *العدوان الأثم* «гріховна агресія» і *التهديد الجسيم* «серйозна загроза», так і завдяки почерговості використання, а саме *إرهاب* «тероризм» та *نشر الدمار* «поширення знищень», *دول المنطقة* «держави регіону» та *شعوبها* «їхні народи» (див. Додаток В-1). Так, частка синонімів у тексті становить 6,1% від усієї лексики (13 слів). Антоніми, пароніми та омоніми відсутні.

Що ж стосується тропів, фіксуємо у досліджуваному листі такі:

метонімія:

شن كيان الاحتلال الإسرائيلي عدوانا جويًا... [176]

«Ізраїльське окупаційне утворення здійснило повітряну агресію...»,

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الأثم، وتؤكد... [176]

«Сирійська Арабська Республіка найрішучіше засуджує цю гріховну агресію та стверджує, ...»,

...وهو ما يؤكد التهديد الجسيم الذي يمثله كيان الاحتلال الإسرائيلي لأمن المنطقة... [176]

«...це підтверджує серйозну загрозу, яку представляє ізраїльське окупаційне утворення для безпеки регіону...»,

وتجدد الجمهورية العربية السورية مطالبتها الأمم المتحدة ومجلس الأمن بتحمل مسؤوليتهما... [176]

«Сирійська Арабська Республіка знову закликає Організацію Об'єднаних Націй і Раду Безпеки взяти на себе відповідальність...»;

епітет:

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الأثم،... [176]

«Сирійська Арабська Республіка найрішучіше (досл. «найрішучішими виразами») засуджує цю гріховну агресію...»,

...وهو ما يؤكد التهديد الجسيم الذي يمثله كيان الاحتلال الإسرائيلي لأمن المنطقة... [176]

«це підтверджує серйозну загрозу, яку представляє ізраїльське окупаційне утворення для безпеки регіону...»,

...عبر ممارساته العدوانية الإجرامية القائمة على الإرهاب ونشر الدمار... [176]

«...через свої злочинні, агресивні дії, що пропагують тероризм та поширення руйнувань...»,

... بتحمل مسؤوليتهما في اتخاذ الإجراءات الحازمة والفورية بحق كيان الاحتلال الإسرائيلي... [176]

«...взяти на себе відповідальність і вжити негайних рішучих заходів проти ізраїльського окупаційного утворення...»,

...، وتؤكد أن كيان الاحتلال يمارس سياسة ممنهجة قائمة على تدمير... [176]

«...та стверджує, що окупаційне утворення проводить систематичну політику, засновану на знищенні...».

У контексті наявності стилістичних засобів у листах розглянемо цю складову у листі Постійного представника Об'єднаних Арабських Еміратів Мухаммада абу Шагаба від 2 січня 2025 року (див. Додаток В-4). Так, у вказаному тексті фіксуємо:

метонімію:

...والمتمثل بقضية احتلال جمهورية إيران الإسلامية لجزر الإمارات العربية المتحدة... [174]

«... пов'язаний із окупацією Ісламською Республікою Іран островів Держави Об'єднані Арабські Емірати...»

وفي هذا السياق يتعين على مجلس الأمن إبقاء هذا البند في نظره... [174]

«У цьому зв'язку Раді Безпеки належить залишити цей пункт, аби...»;

епітет:

...وبما يكفل التوصل لتسوية عادلة وشاملة ودائمة وتحقيق السلم... [174]

«...і що дозволило б досягти та реалізувати справедливий, всеосяжний та тривалий мир...» (див. Додаток В-4).

Отже, на текст, що складається зі 153 слів, припадає 3 типи стилістичних засобів, по 1 на кожен тип. Іншими словами, на 51 слово припадає 1 троп. До прикладу, в тексті листа Постійного представника Сирійської Арабської Республіки при ООН, адресованого Генеральному секретареві ООН та Голові Раді Безпеки ООН і датованого 15 жовтня 2025 року (див. Додаток В-1), на 210 слів тексту припадає 11 тропів 3 типів, тобто приблизно 1 троп на 19 слів.

Перейдімо до листа Постійного представника Судану при ООН аль Харіса Ідріс аль Харіса, адресованого Голові Ради Безпеки ООН і датованого 23 січня 2025 р. (див. Додаток В-2).

Лист присвячено т.зв. Національному Плану захисту цивільних осіб під час війни та на етапі розбудови миру, появу якого зумовлено збройним конфліктом у Республіці Судан.

Текст листа складається з 265 слів, з яких 3 слова (1,1%) є словами-запозиченнями, а саме *جنيف* «Женева», *بروتوكولاتها* «її протоколи» та *اللوجيستي* «логістичний». Решта слів (98,9%) належать до питомої лексики. Зі стилістично маркованих слів виокремимо *القانون الدولي الإنساني* «міжнародне гуманітарне право» (3 застосування у тексті), *مجلس الأمن* «Рада Безпеки», *ميثاق الأمم المتحدة* «Статут ООН», *اتفاقية جنيف* «Женевська конвенція», *الأمم المتحدة* «ООН» (по 1 застосуванню). Отже, частка стилістично маркованих слів становить 7,1%, решта ж слів (92,9%) належать до міжстильової лексики. Рідковживана лексика відсутня. З емоційно-забарвленої лексики фіксуємо слово *قسرا* «насильно», що становить 0,3% від усієї лексики, решта слів (99,7%) належать до лексики, що не є емоційно забарвленою. Пасивна лексика відсутня. З синонімів фіксуємо зокрема, але не виключно таку пару: *مسؤولياتها* «її конституційна відповідальність» – *الدستورية* «її державна відповідальність» (загалом 60 слів (22,7% усіх слів)). Також помічаємо антонімію у парі *مرحلة بناء السلام* – *الحرب* «війна» – «етап побудови миру», що репрезентовано у 1,5% лексики тексту. Омоніми та пароніми відсутні. З тропів фіксуємо такі:

метонімія:

...أود أن أحيطكم علماً بأن حكومة جمهورية السودان... قد قامت بإعداد الخطة الوطنية... [175]

«...я хочу повідомити вам, що уряд Республіки Судан... підготував Національний План...»,

وتشكل هذه الخطة جزءاً من التزام السودان بالقانون الدولي... [175]

«Цей План є частиною зобов'язань Судану щодо міжнародного права та...»,

...، كما تؤكد هذه الخطة التزام حكومة السودان بالقانون الدولي الإنساني... [175]

«...цей План також підтверджує зобов'язання уряду Судану щодо дотримання міжнародного гуманітарного права...»,

وتستند الخطة إلى مرجعيات دولية ووطنية... [175]

«План ґрунтується на міжнародних і національних зобов'язаннях...»,

وإن حكومة السودان تتطلع إلى تعاون الأمم المتحدة... [175]

«Уряд Судану сподівається на співпрацю з боку Організації Об'єднаних Націй та...»,

...، كما تطلب من الأمم المتحدة دعم جهود حكومة السودان في ها الصدد... [175]

«...він також просить Організацію Об'єднаних Націй підтримати зусилля уряду Судану в цьому зв'язку...»;

епітет:

...، مع إيلاء اهتمام خاص لمبادئ حماية المدنيين وتعزيز السلام المستدام... [175]

«..., приділяючи особливу увагу принципам захисту цивільного населення та просуванню сталого миру в рамках національної відповідальності...» (див. Додаток В-2).

Складна регіонально-безпекова ситуація зумовлює зсув лінгвопрагматичних пріоритетів при підготовці дипломатичної кореспонденції, що має вплив на лексико-семантичне наповнення текстів. Відповідно, залежно від контексту різняться, хоч і незначним чином, частотність застосування емоційно забарвлених слів, що констатуємо за результатами аналізу листа Постійного представника ОАЕ при ООН Мухаммада абу Шугаба від 29 квітня 2025 року щодо звинувачень, висунутих суданською стороною на адресу ОАЕ (див. Додаток В-5). З емоційно забарвленої лексики фіксуємо *الادعاءات* «підриг авторитетності», *تقويض مصداقياته* «бrehливі обвинування», *الاعتداءات التي لا أساس لها* «бrehливі обвинування», *الكاذبة* «бrehливі обвинування», *التجاهل الصارخ* «кричуще ігнорування» та ін. Таким чином, з 904 слів, з яких складається текст листа, 47 належать до емоційно забарвленої лексики (5,1%). Відзначимо також значну кількість епітетів у складі словосполучень, а саме *معلومات* «оманливі дані», *الحملة التضليلية* «бrehлива кампанія», *الاقتباس بشكل مغلوط* «некоректне цитування», *تشويه مضمونه بشكل* «бrehливі обвинування», *الادعاءات الكاذبة* «бrehливі обвинування», *مكرر* «перманентна дискредитація його вмісту» та ін.

Морфологічний рівень

Текст листа Постійного представництва при ООН (див. Додаток В-1) складається з 210 слів, з яких 87 є іменниками (41,4%). 55 іменників є абстрактними (63,2% всіх іменників у тексті), 32 іменники є конкретними (37,7%). З абстрактних найбільш уживаними є *جمهورية* «республіка» (4 застосування), *احتلال* «окупація» (3),

كیان «напади» та عدوان «агресія» (по 2). З конкретних виокремимо слово «утворення», «організм», що використано 5 разів. Частка власних назв (зокрема тих, що складаються з іменників, прикметників та ін.) становить 12,8% від усіх іменників у тексті (27 слів) та представлена, зокрема, словами لبنان «Ліван» та حمص «Хомс⁸». 23 іменники (27%) використано у формі множини, з яких виокремимо اعتداءات «напади», شعوب «народи» та وثائق «документи» (усі – по 2 застосування), 73,2% іменників використано у формі однини.

Перейдемо до прикметників. У тексті фіксуємо 40 прикметників (19% всіх слів у тексті), з яких 31 прикметник є абстрактним (77,5%), решта є якісними. З відносних прикметників найбільш частотними у досліджуваному тексті є سورية «сирійська», عربية «арабська» (по 5 застосувань) та إسرائيلي «ізраїльський» (4 застосування). З якісних виокремимо слово أشد «найсильніший», що є єдиним прикметником вищого ступеня порівняння у тексті.

Дієслово представлено у досліджуваному тексті 14 словами (6,6% від усіх слів у тексті). У цьому зв'язку відзначимо, що подібним до текстів розглянутих вербальних нот та комюніке чином дискурс провадиться переважно шляхом використання дієслів виключно у третій особі незалежно від категорії часу такого дієслова. До прикладу, 12 з 14 дієслів у тексті використано у формі теперішньо-майбутнього часу (85,7%), а саме يلي «те, що слідує», «те, що йде далі», تدين «засуджує», تؤكد «є переконаним», يمارس «провадить», «здійснює», يمثله «провадить», «здійснює» і т. п., усі з яких використано у формі третьої особи однини. Водночас, слова أود «волю», أنقل «передаю» та أمل «сподіваюсь» відбивають особистісний характер звернення, що притаманний саме дипломатичним листам, адже використання дієслів у формі першої особи (однини чи множини), як ми вже побачили, не є характерним для вербальних нот та комюніке. Так, частка дієслів, застосованих у першій особі, відносно усіх дієслів у тексті складає 21% (3 дієслова з 14) та 25% відносно дієслів у формі теперішньо-майбутнього часу (3 дієслова з 12).

⁸ Місто у Сирії.

Займенник представлено 9 словами (4,2%), а саме هذا «цей», هذه «ця» та هو «він», التي «яка», «які», «та, що», الذي «який», «той, що» та словом ما «те, що» у різних формах (4 застосування).

Числівник представлено 3 числами, а саме «10», «2024» та «34», та одним словом, а саме الأول «перший». Підрахунок числівників, що графічно виражено числами, вбачаємо за доцільне здійснювати шляхом прочитання таких чисел на арабський манер; наприклад, «10» є одним словом (عشر), «34» складається з трьох слів «أربع وثلاثون» і т. п. Отже, числівники фіксуємо у 4,2% слів тексту (9 слів).

Частку в досліджуваному тексті виражено словом أن «щоб» (прибл. значення), що використано двічі (0,95% слів у тексті).

Сполучник представлено словом و «і», «та» (використано 16 разів, що становить 7,6% усіх слів у тексті).

Прийменник представлено 29 словами (13,8% слів у тексті), найчастотнішими з яких є ب «при», «من» «з», «від» та على «на» (8, 7 та 6 застосувань відповідно, що становить 27,5%, 24,1% та 22,2% прийменників у тексті відповідно).

Прислівники у досліджуваному тексті відсутні.

Головною морфологічною відмінністю листа від вербальної ноти є ілюкутивний аспект займенникових морфем. Попри те, що незалежно від типу звернення у рамках міжвідомчої дипломатичної кореспонденції усі тексти візуються керівником місії, дискурс вербальної ноти, як ми вже побачили, формується на основі такої архітектури відомчого підпорядкування, в якій у ланцюгу «держава-адресант – МЗС держави-адресанта – дипломатичне представництво держави-адресанта – керівник дипломатичного представництва держави адресанта – адресат» вербально увага звертається передусім на позицію держави-адресанта. Натомість, лист є підсилюючим елементом, що подекуди додається особисто керівником дипмісії до вербальної ноти з метою привернення уваги до важливості питання. Так, постійний представник Сирії в ООН Кусай ад-Дахак активно впроваджує звороти першої особи однини, а саме بناء على تعليمات من... «...хотів...أود أن أنقل إليكم ما يلي:...», «з огляду на доручення від моєї Держави...», «...وأأمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها...» та «сподіваюсь на публікацію та

поширення цього листа...». Окрім того, фіксуємо використання іменників у неприродній для них формі т.зв. штучної множини, яку визначаємо як форму іменникової множини, утворену у відриві від реальних мовленнєвих потреб з урахуванням комунікативних мотивів. Наприклад, слова ممارسات («практики», «дії»), سياسات («політики» (від слова «політика»)) та مطالب («потреби»), що набувають форми множини через спробу комуніканта наповнити концепційне поле фоновими елементами впливу.

Перейдімо до листа Постійного представника Судану при ООН аль Харіса Ідріс аль Харіса, адресованого голові Ради Безпеки ООН і датованого 23 січня 2025 р. (див. Додаток В-2).

Досліджуваний текст складається з 265 слів, з яких іменниками є 130 слів (49% усіх слів). На зазначені 130 іменників припадає 92 абстрактних іменники (70,8% усіх іменників у тексті) та 38 конкретних (29,2%). З абстрактних іменників виокремимо слова قانون «закон» (5 застосувань) та حكومة «уряд» (4 застосування). З конкретних найчастотнішим є слово السودان «Судан» (7 застосувань). 36 слів (зокрема тих, що складаються з іменників, прикметників та ін.) (13,5% усіх слів) є власними назвами, найчастотніша власна назва – السودان «Судан» (7 застосувань). 20 іменників застосовано у формі множини (15,3% усіх іменників), з них найчастотнішим є слово مدنيون «цивільні» (7 застосувань). За винятком двох слів, а саме جنيف «Женева» та بروتوكولات «протоколи» (1,5% від усіх іменників), усі іменники у тексті є словами арабського походження.

У тексті фіксуємо також 36 прикметників (13,5% усіх слів у тексті), з них 31 прикметник є відносним (86,1%). Найчастотнішими відносними прикметниками є دولي «міжнародний» та وطني «державний», «національний» (5 та 4 застосування, 16,12% та 12,9% від усіх відносних прикметників відповідно).

У тексті налічуємо 13 дієслів (4,9% усіх слів у тексті), з яких 2 дієслова застосовано у формі теперішньо-майбутнього часу (15,3% усіх дієслів у тексті), решту застосовано у формі минулого часу. 10 дієслів застосовано у формі третьої особи однини, 3 дієслова – у формі першої особи однини (23% від усіх дієслів), а саме أود «волю», أحيط «повідомляю» та أرجو «прошу». Дієслово أرجو «прошу» з

останнього речення можемо вважати частиною кліше, що має імплікатурну основу, так само як у листі Постійного представника Об'єднаних Арабських Еміратів при ООН Мухаммада абу Шагаба від 2 січня 2025 року, адресованому Голові Ради Безпеки ООН, а саме أرجو ممتنا (досл.) «зі вдячністю прошу» у реченні:

أرجو ممتنا تعميم هذه الرسالة باعتبارها وثيقة من وثائق مجلس الأمن [174].

«Прошу поширити цей лист в якості документа Ради Безпеки.»,

або ж засобами прагматичного заохочення, як-от يتعين على «належить» (щось зробити) у реченні

...يتعين على مجلس الأمن إبقاء هذا البند... [174].

«...Раді Безпеки належить залишити цей пункт...» (див. Додаток В-4).

Звернемо детальнішу увагу на специфіку дієслів у листах і порівняємо текст листа Постійного представництва Судану при ООН (див. Додаток В-2) з листом Постійного представництва Сирії при ООН (див. Додаток В-1) і листом Постійного представництва Катару при ООН від 23 червня 2025 року (див. Додаток В-6). З 26 дієслів у листі 18 слів використано у формі теперішньо-майбутнього часу (69,2%), з них 3 дієслова у формі першої особи однини, а саме أكتب «пишу», ألفت «звертаю», «привертаю» (увагу) та أرجو «прошу» (11% усіх дієслів у тексті та 16,6% дієслів теперішньо-майбутнього часу). До прикладу, лист Постійного представництва Республіки Ірак при ООН від 13 червня 2025 року (див. Додаток В-7) містить 15 дієслів, з яких 14 використано у формі теперішньо-майбутнього часу (93,3%), з них 2 дієслова використано у формі першої особи однини, а саме أتشرف «маю честь» та أنقل «передаю» (13,3% від усіх дієслів у листі та 14,2% від дієслів, що застосовано у тексті у формі теперішньо-майбутнього часу). Отже, частка дієслів у формі першої особи однини у розглянутих листах відносно усіх дієслів у розглянутих текстах коливається у межах від 11% до 23%.

Числівників у тексті не зафіксовано.

У листі фіксуємо також 10 займенників (3,7% усіх слів у тексті), зокрема هذه «ця», «ці» (4 застосування), هذا «цей», هما «вони вдвох», ذلك «той» та ін.

Налічуємо також 4 частки (1,5% від усіх слів у тексті), а саме *أن* «щоб» (прибл. значення) (2 застосування), *إن* «адже» (прибл. значення) та *قد* «справді» (прибл. значення) (по 1 застосуванню).

З прийменників фіксуємо 36 слів (13,5% від усіх слів у тексті). Найчастотнішими є слова *من* «з», «від», *ب* «при» та *في* «у», «в» (по 7 застосувань у тексті).

Сполучник представлено 32 словами (12% від усіх слів у тексті), найчастотнішим з яких є *و* «та», «і» (28 застосувань, 87,5% сполучників з тексту).

Прислівників у тексті не зафіксовано.

Порівнюємо частотність застосування службових частин мови у досліджуваному листі (див. Додаток В-2) з листом Постійного представництва Катару при ООН від 21 липня 2025 року, присвяченому підписанню мирної угоди між Демократичною Республікою Конго та Руандійською Республікою (див. Додаток В-8) [173]. Так, з 307 слів у тексті до службових частин мови належать 6 часток (1,9% усіх слів у тексті, найчастотнішою є *أن* «щоб» (прибл. переклад) (3 застосування)), 37 прийменників (12% від усіх слів у тексті, найчастотнішими є *في* «в», «у» (10 застосувань) та *إلى* «до» (7 застосувань)), 33 сполучника (10,7% від усіх слів, усі – *و* «та», «і») і 2 прислівника (0,6% тексту, представлено словами *عندما* «коли» та *حين* «коли»). Отже, межа використання часток у проаналізованих арабських дипломатичних листах становить від 0,95% до 1,9%, прийменників – від 12% до 13,8%, сполучників – від 7,6% до 12%, прислівників – від 0% до 0,6%. Загалом, за результатами аналізу частка службових частин мови у текстах такого типу становить від 22,35% до 27%.

Синтаксичний рівень

Відзначаємо клішовані форми, притаманні досліджуваним листам, що належать до кореспонденції ООН у завершальних частинах листів з Додатків В-1, В-2 та В-9, а саме:

آمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة... [176]

«Прошу опублікувати і поширити цей лист як документ Генеральної Асамблеї...» (див. Додаток В-1),

وأرجو التكرم بتعميم هذه الرسالة ومرفقاتها كوثيقة من وثائق مجلس الأمن [175].

«Прошу поширити цей лист і додати до нього як документ Ради Безпеки.»
(Див. Додаток В-2)

та:

وآمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة،... [177]

«Прошу опублікувати і поширити цей лист як документ Генеральної Асамблеї...» (див. Додаток В-9).

Елемент, що наслідуює клішованість, прослідковуємо також в окремих контекстуальних нішах, а саме у випадках, коли йдеться про збройну агресію проти держави країни-адресанта, зокрема:

...وتؤكد أنها تحتفظ بحقها في اتخاذ ما تناسبه بإجراءات لحماية أمنها الوطني وسيادتها، وفقا للميثاق وللقواعد القانون الدولي [179].

«...та наголошує, що зберігає за собою повне право вживати заходи, які вбачає за доцільне, з метою захисту державної безпеки та суверенітету відповідно до положень Статуту та міжнародного законодавства.» (Див. Додаток В-7)

та:

...وتؤكد دولة قطر أنها تحتفظ بحق الرد المباشر، بما يتناسب مع شكل وحجم هذا الاعتداء السافر، وبما يتوافق مع الميثاق والقانون الدولي [178].

«...і Держава Катар наголошує на тому, що зберігає за собою повне право прямої та дзеркальної відносно типу та ступеня кричущої агресії відповіді згідно зі Статутом та міжнародним законодавством.» (Див. Додаток В-6).

У листі Постійного представництва Сирійської Арабської Республіки при ООН (див. Додаток В-1) 2 речення є простими, 3 речення є складними. До прикладу, речення:

بناء على تعليمات من حكومتي، ولاحقا رسائنا ذات الصلة بالاعتداءات الإسرائيلية المتكررة على أراضي الجمهورية العربية السورية، أود أن أنقل إليكم ما يلي:... [176]

«За дорученням мого уряду та після наших повідомлень щодо неодноразових нападів Ізраїлю на територію Сирійської Арабської Республіки я хотів би передати Вам таке:...» (див. Додаток В-1)

є простим, натомість речення:

شن كيان الاحتلال الإسرائيلي عدوانا جويًا، من اتجاه شمال لبنان، فجر يوم الخميس، 10 تشرين الأول/أكتوبر 2024، مستهدفا المنطقة الصناعية في ريف حمص، مما تسبب بالحاق أضرار مادية كبيرة بالممتلكات العامة والخاصة [176].

«Ізраїльське окупаційне утворення здійснило повітряну агресію з напрямку північного Лівану на світанку в четвер, 10 жовтня 2024 року, націлившись на промислову зону в сільській місцевості Хомс, завдавши (досл. «що завдало») значної матеріальної шкоди державній та приватній власності.» (Див. Додаток В-1)

є складнопідрядним. Таким чином, 40% речень у досліджуваному тексті є простими, 60% є складними. До прикладу, лист Постійного представництва Держави Катар при ООН, присвячений підписанню мирної угоди між Демократичною Республікою Конго та Руандійською Республікою (див. Додаток В-8), містить 10 речень, 5 з яких є простими, і 5 – складними, зокрема:

وقد حضر مراسم التوقيع ممثلون رسميون من كلا الطرفين صحبة وفد قطري رفيع المستوى [173].

«На церемонії підписання були присутні офіційні представники обох сторін у супроводі катарської делегації високого рівня.» (Див. Додаток В-8)

та:

وتضمنت إعلان المبادئ التزامات متبادلة بين الجانبين، إضافة إلى إطار عام يمهّد السبيل لإجراء مفاوضات بناءة تهدف إلى التوصل إلى اتفاق سلام شامل [173].

«На додачу до загальновизнаних рамок, що уможливляють проведення конструктивних переговорів, і які мають на меті досягнення збіжності позицій щодо всеохоплюючої мирної угоди, у заяві також йшлося про взаємні принципи дотримання сторонами їхніх зобов'язань.» (Див. Додаток В-8).

Отже, можемо констатувати, що для досліджуваних арабських дипломатичних листів характерним є застосування майже рівнозначної кількості простих та складних речень.

Аналізуючи співвідношення речень за метою висловлювання (див. Додаток В-1), помічаємо, що усі речення є розповідними. Ця тенденція підтверджується за результатами відповідних підрахунків у текстах листів Постійного представництва Іраку при ООН від 13 червня 2025 року (див. Додаток В-7), де з 9 речень усі є

розповідними, та від 30 червня 2025 року (див. Додаток В-10), де 3 речення з 3 є розповідними.

Перейдімо до аналізу однорідних членів речення:

شن كيان الاحتلال الإسرائيلي عدوانا جويًا، من اتجاه شمال لبنان، فجر يوم الخميس، 10 تشرين الأول/أكتوبر 2024... [176]

«Ізраїльське окупаційне утворення здійснило повітряну агресію з напрямку північного Лівану на світанку в четвер, 10 жовтня 2024 року...» (неоднорідні обставини) (див. Додаток В-1),

وتجدد الجمهورية العربية السورية مطالبتها الأمم المتحدة ومجلس الأمن بتحمل مسؤوليتهما في اتخاذ الإجراءات الحازمة والفورية... [176]

«Сирійська Арабська Республіка знову закликає Організацію Об'єднаних Націй і Раду Безпеки взяти на себе відповідальність і вжити негайних та рішучих заходів...» (однорідні додатки та неоднорідні означення) (див. Додаток В-1),
وأمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 34 من جدول الأعمال، ومن وثائق مجلس الأمن [176].

«Прошу опублікувати і поширити (досл. «публікацію та поширення») цей лист як документ Генеральної Асамблеї за пунктом 34 порядку денного та як документ Ради Безпеки.» (однорідні додатки) (Див. Додаток В-1).

Співставлення вищенаведеного з однорідними/неоднорідними членами речення у тексті листа Постійного представництва ОАЕ при ООН від 29 квітня 2025 року (див. Додаток В-4), зокрема:

لذلك، من الضروري أن تشرع الأطراف المتحاربة في الانخراط فوراً، وبحسن النية، و دون أي شروط مسبقة في المفاوضات... [174]

«З урахуванням зазначеного необхідно, аби сторони конфлікту негайно, на засадах добрих намірів та без будь-яких попередніх умов перейшли до перемовин...» (неоднорідні обставини) (див. Додаток В-4)

إن تحقيق السلام واستدامته في السودان يتطلب من المجتمع الدولي... [174]

«Досягнення миру в Судані та його стабілізація вимагають від міжнародного співтовариства...» (однорідні підмети), (див. Додаток В-4)

لقد أدت أفعال القوات المسلحة السودانية وقوات الدعم السريع إلى إطالة أمد هذه الأزمة، ويجب محاسبة كلا الطرفين على ما ارتكباه من فظائع [174].

«Дії Збройних сил Судану та Сил швидкого реагування призвели до поглиблення кризи і обидві сторони має бути притягнуто до відповідальності за скоєні (досл. «звірства, що вони скоїли») ними звірства.» (однорідні підмети та неоднорідні присудки), (Див. Додаток В-4)

свідчить про різнохарактерність застосування як головних, так і другорядних однорідних та неоднорідних членів речення.

Зі стилістичних фігур виокремлюємо мезархію:

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات... [176]

«Сирійська Арабська Республіка найрішучіше засуджує...»,

وتجدد الجمهورية العربية السورية مطالبتها... [176]

«Сирійська Арабська Республіка знову закликає...» (див. Додаток В-1).

Мезархію фіксуємо також у листі Постійного представництва ОАЕ при ООН від 29 квітня 2025 року (див. Додаток В-5) у реченнях:

وتشير الإمارات العربية المتحدة إلى أنه، على عكس الاعتداءات الكاذبة... [172]

«Об'єднані Арабські Емірати наголошують, що на відміну від брехливих обвинувачень...»,

إن الإمارات العربية المتحدة لن تسمح للاعتداءات التي لا أساس لها... [172]

«Об'єднані Арабські Емірати не дозволять безпідставним обвинуваченням...»,

من جهتها، ستواصل الإمارات العربية المتحدة دعمها الثابت... [172]

«Зі свого боку, Об'єднані Арабські Емірати продовжать непохитну підтримку...»,

وستواصل الإمارات العربية المتحدة العمل عن كثب مع شركائها... [172]

«Об'єднані Арабські Емірати продовжать тісну співпрацю з партнерами...» (див. Додаток В-5).

Розглянемо текст листа Постійного представництва Судану при ООН аль Харіса Ідріс аль Харіса, адресований Голові Ради Безпеки ООН і датований 23 січня 2025 р. (див. Додаток В-2).

На додаток до вищезазначеної клішованої форми, застосованої наприкінці тексту, фіксуємо також клішований вступ, а саме:

بناء على تعليمات من حكومة بلادي... [175]

«За дорученням уряду моєї країни...» (див. Додаток В-2),

що є фактично ідентичним до вступного речення у листі Постійного представництва Сирійської Арабської Республіки при ООН (див. Додаток В-1):

بناء على تعليمات من حكومتی... [176]

«На доручення мого уряду...»

Досліджуваній текст складається з 5 речень, 2 з яких є простими, 3 – складними. До прикладу:

وتستند الخطة إلى مرجعيات دولية ووطنية، تشمل ميثاق الأمم المتحدة، والقانون الدولي الإنساني، واتفاقية جنيف وبروتوكولاتها، فضلا عن الوثيقة الدستورية واتفاق سلام جوبا، وتغطي الخطة مرحلتين أساسيتين هما: الحماية المدنية، وتوفير بيئة حماية مستدامة لحقوق المدنيين، بما في ذلك العودة الطوعية للنازحين وإعادة الإعمار وبناء السلام [175].

«План ґрунтується на міжнародних і національних даних, включно (досл. «що включають») зі Статутом ООН, міжнародним гуманітарним правом, Женевською конвенцією та протоколами до неї, а також Конституційним документом і мирною угодою Гойї, та охоплює два основних етапи: захист на місцях і забезпечення сталого середовища для захисту прав громадян, включно з добровільним поверненням переміщених осіб, реконструкцією та розбудовою миру.» (складносурядне речення),

وأرجو تعميم هذه الرسالة ومرفقاتها كوثيقة من وثائق مجلس الأمن [175].

«Прошу поширити цей лист і додатки до нього як документ Ради Безпеки.» (просте речення) (Див. Додаток В-2).

Усі з речень досліджуваного тексту є розповідними, спонукальні та питальні речення відсутні.

З однорідних членів речення помічаємо такі:

وتشكل هذه الخطة جزءا من التزام السودان بالقانون الدولي والقانون الدولي الإنساني وتعزيز سيادة القانون، واحترام حقوق الإنسان، وتوفير الحماية اللازمة للمدنيين المتضررين في النزاع المسلح وحرب العدوان على السودان... [175]

«Цей План є частиною зобов'язань Судану щодо міжнародного права та міжнародного гуманітарного права, зміцнення верховенства права, поваги до прав людини та забезпечення необхідного захисту цивільних осіб, які постраждали від збройного конфлікту та агресивної війни проти Судану...» (однорідні обставини),
وان حكومة السودان تتطلع إلى تعاون الأمم المتحدة وكافة الشركاء الدوليين لدعم تنفيذ هذه الخطة، سواء من خلال توفير الدعم المادي أو اللوجستي أو الفني...[175]

«Уряд Судану сподівається на співпрацю з боку Організації Об'єднаних Націй та всіх міжнародних партнерів у підтримці реалізації цього плану шляхом надання матеріальної, логістичної чи технічної підтримки...» (однорідні додатки та однорідні означення) (див. Додаток В-2).

Стилістичні фігури представлено еліпсом, а саме у реченнях:

بناء على تعليمات من حكومة بلادي، أود أن أحيطكم علماً بأن حكومة جمهورية السودان...[175]
«За дорученням мого уряду я хочу повідомити вам, що уряд Республіки Судан, ...»,

وان حكومة السودان تتطلع إلى تعاون الأمم المتحدة وكافة الشركاء الدوليين...[175]

«Уряд Судану сподівається на співпрацю з боку Організації Об'єднаних Націй та всіх міжнародних партнерів...»

та полісиндетоном:

وتستند الخطة إلى مرجعيات دولية ووطنية، تشمل ميثاق الأمم المتحدة، والقانون الدولي الإنساني، واتفاقية جنيف وبروتوكولاتها، فضلاً عن الوثيقة الدستورية واتفاق سلام جوبا، وتغطي الخطة مرحلتين أساسيتين هما: الحماية المدنية، وتوفير بيئة حماية مستدامة لحقوق المدنيين، بما في ذلك العودة الطوعية للنازحين وإعادة الإعمار وبناء السلام[175].

«План ґрунтується на міжнародних і національних даних, включно зі Статутом ООН, (i) міжнародним гуманітарним правом, (i) Женевською конвенцією та протоколами до неї, а також Конституційним документом і мирною угодою Гойї. (I) План охоплює два основних етапи: захист на місцях і забезпечення сталого середовища для захисту прав громадян, (i) включно з добровільним поверненням переміщених осіб, реконструкцією та розбудовою миру.» (усе – див. Додаток В-2).

Ті ж стилістичні фігури фіксуємо у листі Постійного представництва ОАЕ (див. Додаток В-5):

من المؤسف إصرار ممثل السودان لدى الأمم المتحدة على إساءة استخدام المحافل الدولية... [172]

«Шкода констатувати наполегливість Представника Судану при Організації Об'єднаних Націй в його експлуатуванні міжнародних кіл...»,

فعلى سبيل المثال، عمد ممثل السودان في نيابه أمام مجلس الأمن... [172]

«Так само Представник Судану вдався у своєму зверненні до Ради Безпеки...»,

وتشير الإمارات العربية المتحدة إلى أنه، على عكس الاعتداءات الكاذبة لممثل السودان... [172]

«Об'єднані Арабські Емірати також зазначають, що на відміну від брехливих звинувачень з боку Представника Судану...» (еліпс) (див. Додаток В-5)

та у листі Постійного представництва Сирії при ООН від 16 липня (див. Додаток В-9):

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الإسرائيلي الغاشم، وترفض رفضاً قاطعاً أية زرائع واعتداءات تروج لها سلطات الاحتلال الإسرائيلي لمحاولة تبريره، وتؤكد أن تلك الاعتداءات ما هي إلا استمراراً للنهج العدواني الإسرائيلي ضد سورية والذي تجلى خلال الأشهر الماضية... [177]

«Сирійська Арабська Республіка рішуче засуджує цю варварську агресію Ізраїлю та повністю відторгає будь-які приводи та обвинувачення, які ізраїльська окупаційна влада поширює, намагаючись виправдати цю агресію, і переконана, що ця агресія є нічим іншим як продовженням політики ізраїльської агресії, (і) яка проявляється в останні місяці...» (полісиндетон) (див. Додаток В-9).

Лінгвопрагматичний рівень

Розглянемо лист Постійного представництва Сирійської Арабської Республіки при ООН від 15 жовтня 2024 р.

На додачу до вищевказаних морфологічних засобів формування дискурсу, автором свідомо підкреслюється власна роль як ланки передачі інформації (наприклад, коли він посилається на حكومتی «свою державу», що ухвалила рішення з піднятого питання) – прагматична пресупозиція, що впливає з традиції дипломатичної комунікації, де продуцент не є ініціатором такої комунікації і водночас закріплює за собою право висловлювати думку держави, яку представляє, за умовними рамками наданих йому повноважень. Тим не менш, впровадження

такої дискурсивної схеми не можемо вважати послідовним через наявність у рамках одного речення двох взаємовиключних за контекстом морфемних утворень, а саме *حكومتی* «моя держава» та *رسائلنا* «наші листи».

Оскільки формація дискурсу ґрунтується на парадигмі сприйняття Ізраїлю як *كيان الاحتلال* «окупаційне утворення», потенційні перлокутивні ефекти прямо пропорційні сенсу, що вкладається автором у таке твердження. Зважаючи на вже розглянуті нами раніше тексти, можемо стверджувати, що імплікатури в арабських дипломатичних документах часто межують із маніпуляцією, адже джерелом концепцій, на які натякає у рамках таких імплікатур автор, часто є не конструкти послідовного мислення, а експлуатація існуючих фактів на свою користь, що відбувається здебільшого всупереч усталеним нормам міжнародних зносин. Категоризувати таку характеристику Ізраїля, як імплікатуру, не можемо через прямоту зробленої заяви; так само не можемо віднести таку характеристику до розряду прагматичних пресупозицій, адже переконання щодо визнання міжнародною спільнотою окупаційного характеру ізраїльської політики не є унормованими попри окремі рішення міжнародних інстанцій щодо характеристики дій Ізраїлю. Допоміжні підтексти на зразок *بناء على تعليمات من حكومتی* «з огляду на інформацію від моєї Держави...», *لاحقا لرسائلنا ذات الصلة بالاعتداءات الإسرائيلية المتكررة* «на додачу до наших листів щодо перманентних нападів Ізраїлю» насправді такими не є, адже якщо і являють собою посилення на характеристику, надану раніше у пов'язаних текстах (інтертекстуальність), є суб'єктивними, а їхній сталий характер є очевидним виключно для адресанта.

Схожі елементи фіксуємо і в інших досліджуваних листах, зокрема у листі Постійного представництва Сирії при ООН від 18 липня 2025 р. (див. Додаток В-9):

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الإسرائيلي الغاشم،... وتؤكد أن تلك الاعتداءات ما هي إلا استمرارا للنهج العدواني الإسرائيلي ضد سورية والذي تجلى خلال الأشهر الماضية... [177]

«Сирійська Арабська Республіка рішуче засуджує цю варварську агресію Ізраїля... та переконана, що ця агресія є нічим іншим як продовженням політики ізраїльської агресії, (i) яка проявляється в останні місяці...»,

та листі Постійного представництва Іраку при ООН від 13 червня 2025 р. (див. Додаток В-7):

وأتشرف بأن أنقل إلى سعادتكم، وإلى أعضاء مجلس الأمن الموقرين، موقف حكومة جمهورية العراق إزاء الانتهاك الخطير المرفوض من قبل الكيان الإسرائيلي... [179]

«Маю честь довести до Вашого відома, шановні члени Ради Безпеки, позицію Республіки Ірак щодо неприпустимого та небезпечного порушення Ізраїльським утворенням...».

Активне вживання констативів у першій третині листа, а саме *شن كيان الاحتلال* «ізраїльський окупаційний організм вчинив» та:

...مما تسبب بإلحاق إضرار مادية كبيرة... [176]

«...що призвело до завдання значної матеріальної шкоди...»,

вже меншою мірою підпадають під поняття суб'єктивних, адже продуцент наводить конкретні приклади атак, зокрема

...من اتجاه شمال لبنان، فجر يوم الخميس، 10 تشرين الأول/أكتوبر 2024... [176]

«...з північного боку Лівану, на світанку 10 жовтня 2024 р....» (див. Додаток В-1),

хоч і даючи їм суб'єктивну оцінку *إضرار مادية كبيرة* «значна матеріальна шкода». Ця тенденція вдало перегукується з перформативами інформативного типу другої третини тексту, де комунікант переходить від парадигми минулого до теперішнього (*شن* «завдав», *تسبب* «спричинив» – *تدين* «засуджує», *تشكل* «являє собою», *تجدد* «поновлює», *يضمن* «містить»).

Попри емоційний стиль викладення, досліджуваний текст постає як виключно суб'єктивний погляд продуцента на перебіг бойових дій, що до того ж доповнюється демаркацією межі компетенції сирійської сторони (йдеться передусім про атаки Ізраїлю на Хомс (حمص), район Рафат (رفاة) та його населення й інші сирійські мухафази⁹. Так, на перший погляд, кількість інформативів затьмарює інтенцію комуніканта, що полягає у спонуканні до дії, адже комунікант виходить з принципу, що адресат вже знайомий з викладеною у тексті інформацією, і формує

⁹ Основна адміністративно-територіальна одиниця першого рівня у Сирії..

дискурс-стратегію з метою привернути увагу та інструменталізувати викладені дані. Дихотомія інтерпретації у цьому випадку не є можливою, адже акузативи – констативи та перформативи, основною функцією яких є обвинувачення – задають тон усьому повідомленню:

...التهديد الجسيم الذي يمثله الاحتلال الإسرائيلي... عبر ممارسته العدوانية الإجرامية القائمة على الإرهاب ونشر الدمار والتي تشكل امتدادا لسياسات رعاته من الدول الاستعمارية الغربية... [176]

«...велика небезпека, якою є ізраїльський окупант... шляхом скоєння злочинів тероризму та поширення руйнувань, що є продовженням політик(и) його сподвижників з колоніальних країн Заходу...» (див. Додаток В-1).

Натомість, фіксуємо колізію мотивацій, у рамках якої лежить імплікатура – звертаючись до Генерального секретаря ООН, сирійська сторона усвідомлює, що структура ООН постала на основі волі держав-переможців у Другій світовій війні, більша частина з яких (за виключенням Росії й Китаю) є країнами Глобального Заходу – США, Франція, Велика Британія. Підкреслення «колоніального» характеру «політик(и) Заходу» у цьому випадку не є доречним, адже шкодить прагматичній складовій тексту, утворюючи смислову прогалину. На цьому етапі можемо виокремити експліцитні та імпліцитні смисли:

Експліцитний смисл 1 – Ізраїль скоює злочини тероризму та є окупантом;

Експліцитний смисл 2 – Ізраїль скоює злочини за мовчазної підтримки держав Заходу;

Імпліцитний смисл 1 – держави Заходу мають усвідомити, що, підтримуючи Ізраїль, вони повторюють власну політику колоніальних взаємин ХІХ ст. та повинні покласти цьому край.

Оскільки імплікатури за визначенням несуть щонайменше два смисли, а саме один прихований та один очевидний, їхнє місце у текстах зі складною лінгвопрагматичною структурою не обмежується основною частиною, як це здебільшого є у випадку з арабськими дипломатичними документами. Натомість, імплікатури є рухомими і трапляються так само у прикінцевих частинах, як-от вищезгадана структура أرجو ممثلاً (досл. «зі вдячністю прошу»), що з плином часу стала клішованою в арабській мові і застосовується у реченні:

أرجو ممتنا تعميم هذه الرسالة باعتبارها وثيقة من وثائق مجلس الأمن [160].

«Прошу поширити цей лист в якості документа Ради Безпеки.»

Різноманітність дискурсу підриває закладені пресупозиції, адже за напівприхованим обвинуваченням слідує заклик:

وتجدد الجمهورية العربية السورية مطالبتها الأمم المتحدة ومجلس الأمن بتحمل مسؤوليتهما في اتخاذ الإجراءات الحازمة والفورية... [160]

«Сирійська Арабська Республіка поновлює свою вимогу до Організації Об'єднаних Націй та Ради Безпеки щодо взяття ними відповідальності за вжиття рішучих та термінових мір...» (див. Додаток В-1).

Об'єктивний розрахунок на вжиття ООН зазначених заходів після обвинувачення у колоніальних нахилах не виглядає послідовним, зокрема на фоні того, що аказативи на адресу Ізраїлю підкріплені фактажною інформацією:

شن كيان الاحتلال...عدوانا جويًا من اتجاه شمال لبنان فجر يوم الخميس.. [160]

«Ізраїльський окупант здійснив ворожу повітряну атаку з півночі Лівану на світанку четверга...» (див. Додаток В-1),

у той час як аказативи стосовно держав Заходу носять декларативний характер.

Імплікатури фіксуємо також у листі Постійного представництва Республіки Ірак при ООН від 13 червня 2025 р. (див. Додаток В-7):

وتجدد جمهورية العراق التزامها الكامل بمبادئ حسن الجوار، وعدم التدخل في الشؤون الداخلية للدول، واحترام القانون الدولي، وتؤكد أنها تحتفظ بحقوقها في اتخاذ ما تراه مناسباً من إجراءات لحماية أمنها الوطني وسيادتها، وفقاً للميثاق ولقواعد القانون الدولي [179].

«Республіка Ірак поновлює свої беззаперечні зобов'язання щодо принципів добросусідства, невтручання у внутрішні справи інших держав і поваги до міжнародного права, та наголошує, що зберігає за собою право вчиняти на власний розсуд ті дії, що є доцільними задля захисту її державної безпеки та суверенітету згідно зі Статутом та нормами міжнародного права.»

та у листі Постійного представництва ОАЕ при ООН від 29 квітня 2025 р. (див. Додаток В-5):

كما يجب أن تتبنى الأمم المتحدة ردا أكثر حزما تجاه العرقلة الممنهجة للمساعدات واستخدامها كسلاح، ويتعين عليها أن تدين علنا أيًا من الطرفين المتحاربين عندما يعرقل وصول المساعدات الإنسانية، فالوضع الميداني يتطلب اتخاذ إجراءات ملموسة بما في ذلك: [172]

«Організація Об'єднаних Націй також мала б рішучіше відповідати на систематичне гальмування процесу надання допомоги та його використання в якості зброї; окрім того, Організації варто публічно засудити обидві сторони конфлікту в умовах, коли гуманітарна допомога гальмується, а становище цивільного населення потребує вжиття значних заходів, зокрема: ...».

Повертаючись до листа Постійного представника Сирії при ООН (див. Додаток В-1), зауважимо, що на додачу до наведених вад тексту звертаємо також увагу на брак градації дійових осіб ноти. Так, якщо переважна більшість тексту висвітлює конфлікт інтересів Ізраїль-Сирія, наприкінці останнього абзацу основної частини адресат посилається на:

...الاعتداءات المستمرة على دول المنطقة وشعوبها... [160]

«...перманентні напади на держави регіону та їхні народи...»,

що з огляду на вже визначену проблематику конфлікту та відсутність попередніх посилок на інших політичних гравців регіону в інших абзацах позбавляє спробу імплементації глобального (регіонального) підходу прагматичних передумов.

До прикладу, на нашу думку, принцип глобалізації дискурсу належнішим чином реалізовано у листі Постійного представника Держави Катар при ООН від 23 червня 2025 р. (див. Додаток В-6):

وتعرب دولة قطر عن الإدانة الشديدة لهذا الهجوم الصاروخي...، وتعتبره انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر ومجالها الجوي، والقانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة... [178]

«Держава Катар рішуче засуджує ракетну атаку... і вважає її кричущим порушенням суверенітету Держави Катар та її повітряного простору, а також порушенням міжнародного права та Статуту ООН...»,

وقد كانت دولة قطر من أوائل الدول التي حذرت من مغبة التصعيد الإسرائيلي في المنطقة... [178]

«Держава Катар була однією з перших, хто попереджав про наслідки ізраїльської ескалації в регіоні...»,

адже у зазначеному листі ідея *наслідків ескалації в регіоні* (допоміжна), що є міжнародною за характером, ґрунтується на ідеї *порушення міжнародного права* (головна), що є обширнішою.

Перейдімо до листа з Додатку В-2.

Внутрішньодержавне протистояння примушує автора вдаватись до різких висловів, проте ця різкість не є еквівалентною тій, що ми спостерігали у ноті Постійного представника Сирії при ООН. На відміну від сирійського *كيان الاحتلال* «окупаційне утворення», що уособлює відкрите обвинувачення, представник Судану обмежується натяком на роль Судану саме як жертви конфлікту. Така позиція за визначенням є природньою для країни, що є учасником бойових дій, адже незалежно від обставин ані агресор ані жертва ніколи не беруть відповідальність за початок бойових дій як такий. Визначаючи конфлікт як *حرب العدوان* «агресивна війна», аль Харіс Ідріс аль Харіс закладає подвійний смисл у таку її характеристику, адже послуговується імплікатурою позиціонування Судану як жертви, що жодним чином не сприяла розв'язанню війни попри відкриту симпатію Судану до Росії, найманці якої беруть участь у боях на боці СШР. Маніпулятивний підтекст полягає також у тому, що Судан є єдиною арабською країною, що визнає анексію Криму.

На основі зазначеної імплікатури генеруються інші маніпулятивні твердження, наприклад:

...تشمل (الخطة) ميثاق الأمم المتحدة واتفاقية جنيف وبروتوكولاتها... [175]

«...(План) містить Устав ООН, Женевську конвенцію та її протокол» (див. Додаток В-2),

що покликані відвернути увагу від парадоксального геополітичного позиціонування Республіки Судан відносно держави-агресора, що є справжнім джерелом конфлікту.

Попри те, що вказані уривки містять інтегровану прагматичну пресупозицію (автор розраховує на усвідомлення адресантом взаємозв'язку між Планом та міжнародними конвенціями, виконання яких саботує головний союзник Республіки), з точністю кваліфікувати таким чином необґрунтовані посилення на міжнародні документи не можна, адже невбачання нами логічної ланки між

викладеними елементами не означає ідентичного сприйняття матеріалу дипломатами, що розділяють думку аль Харіса Ідріса аль Харіса щодо винуватців конфлікту та подальших дій у цьому зв'язку. Утворюється лінгвопрагматичний парадокс, за якого стовідсоткове визначення перлокутивних ефектів не є можливим.

Натомість, оскільки прямі обвинувачення не є частиною дискурс-стратегії у досліджуваному тексті, відзначаємо, що незалежно від політичних поглядів адресата автор не комунікує справжню інтенцію напряду. Утворюється така мережа смислів:

Експліцитний смисл 1 – Судан потерпає від кровопролитної війни;

Експліцитний смисл 2 – Судан потребує допомоги міжнародної спільноти у покладенні краю збройному конфлікту, зокрема шляхом реалізації Плану;

Імпліцитний смисл 1 – з певних причин Судан не може/не хоче із впевненістю сказати/заявити, які саме країни стоять за підтримкою США, проте прагне вирішення конфлікту.

Зазначена концепція є надважливою в аналізі листа, адже потреба у Плані, про який здебільшого йдеться у тексті, виникла з огляду на військову агресію. Тим не менш, штучна концентрація уваги адресата на експліцитній частині інтенції і надалі є одним з головних пріоритетів автора. Так, з метою підкреслення важливості خطة «плану» аль Харіс Ідріс аль Харіс, як вже зазначалось у частині аналізу морфологічних складових листа, неодноразово застосовує модель особистісного дейксису هذه «ця», наприклад у реченнях:

... ، كما تؤكد هذه الخطة التزام حكومة السودان... [175]

«...цей План також підтверджує прихильність уряду Судану...»,

تشكل هذه الخطة جزءا من التزام السودان... [175]

«Цей План є частиною відданості Судану...»

та:

...تعاون الأمم المتحدة... لدعم تنفيذ هذه الخطة... [175]

«...співпраця з боку Організації Об'єднаних Націй... у підтримці реалізації цього Плану, ...» (див. Додаток В-2).

У цьому випадку така вказівка на план є факультативною, адже єдиним планом, про який йдеться, є Мирний План Республіки Судан.

Дейксис також фіксуємо у листі Постійного представника Республіки Ірак при ООН від 13 червня 2025 р. (див. Додаток В-7):

وعليه تطالب حكومة جمهورية العراق مجلس الأمن المرفق بما يلي: [179]

«Отже (прибл. переклад), Республіка Ірак просила б шановну Раду Безпеки про таке:...»

та у листі Постійного представника Держави Катар при ООН від 19 липня 2025 р. (див. Додаток В-8):

وتأمل دولة قطر أن يكون هذا الإعلان بداية حقيقية لمستقبل يسوده السلام والاستقرار والتنمية، وتؤكد التزامها

بمواصلة دعم هذه العملية... [173]

«Держава Катар також сподівається, що ця заява є початком майбутнього, на чолі якого стоятимуть мир, стабільність та розвиток, і поновлює свої зобов'язання щодо продовження підтримки цього процесу...».

Масштабнішу дейксисну інтенцію закладено у реченні:

وإن حكومة السودان تتطلع إلى تعاون الأمم المتحدة وكافة شركاء الدوليين لدعم تنفيذ هذه الخطة،... [175]

«Уряд Судану сподівається на співпрацю з боку Організації Об'єднаних Націй та всіх міжнародних партнерів у підтримці реалізації цього плану, ...» (див. Додаток В-2).

Оскільки, як видається, отримання підтримки з боку усіх держав, представлених в «ООН» *أمم متحدة* не є можливим, так само як не є можливим надання підтримки *كافة الشركاء الدوليين* «усіма міжнародними партнерами», таке формулювання запиту охоплює значно менше за визначене продуцентом реальне коло потенційних респондентів, а отже, автор завідомо уникає надмірної персоналізації.

Важливу роль з точки зору лінгвопрагматики відіграє повтор як головних складових тексту, так і другорядних. На прикладі епіфори можемо бачити специфіку її застосування та впливу на формування дискурсу в досліджуваних дипломатичних текстах, зокрема у рамках співставлення епіфори у межах частини:

...مبدأ إيجاد الحلول الإفريقية للمشاكل الإفريقية [175].

«...принципу пошуку африканських рішень африканських проблем.» (Див. Додаток В-2)

і тексту ноти як такого, де, як ми вже зазначали, кожен з абзаців, до якого закладено головну думку, містить у межах перших 10-12 слів слово خطة «план». Так, якщо повторення лексем у структурних частинах тексту є характерним для досліджуваних арабських дипломатичних документів, повторення у межах смислової ланки речення містить естетично-емоційний компонент, непритаманний текстам офіційно-ділового стилю, та може бути обґрунтовано пошуком емотивних інструментів впливу на адресата.

Ідея впровадження концепції «африканських проблем» передбачає, окрім вказаного, що адресату відомі ці проблеми. Надання тексту регіонального виміру реалізується через призму інтертекстуальності, зокрема у частинах:

[175]...الحلول الإفريقية للمشاكل الإفريقية...

«...африканські рішення африканських проблем...»

та:

وتستند الخطة إلى مرجعيات دولية ووطنية، تشمل ميثاق الأمم المتحدة، والقانون الدولي الإنساني، واتفاقية جنيف وبروتوكولاتها، فضلا عن الوثيقة الدستورية واتفاق سلام جوبا... [175]

«План ґрунтується на міжнародних і національних зобов'язаннях, включно зі Статутом ООН, міжнародним гуманітарним правом, Женевською конвенцією та протоколами до неї, а також Конституційним документом і мирною угодою Гойї...» (див. Додаток В-2).

Отже, на основі здійсненого аналізу арабських дипломатичних листів фіксуємо відносну персоналізацію дискурсу шляхом застосування морфем першої особи, помірну емоційну забарвленість тексту, що відповідає вищеописаним тенденціям дипломатичних текстів, подібні до стратегій формування вербальних нот підходи щодо структурування «вступ-головна думка-висновок» та лінгвопрагматичні ресурси.

Розглянемо природу мовленнєвих актів в текстах арабських дипломатичних листів.

На нашу думку, оскільки стилістично лист є ближчим до ноти, ніж до комюніке, аналіз його мовленнєвих актів, що часто ґрунтуються на характері інтенцій тексту (які у нотах є комплекснішими за комюніке), варто провадити насамперед (але не виключно) шляхом зіставлення цих двох типів кореспонденції.

Так, оскільки природа листа за визначенням передбачає принаймні на певному етапі особисту участь автора у комунікації, а не через узагальнені поняття, вважаємо, що таким чином збільшується вірогідність застосування декларативів, експресивів та комісивів, наприклад:

بناء على تعليمات من حكومتی، أكتب لكم لألفت انتباهكم وأعضاء مجلس الأمن بصورة عاجلة إلى تصعيد
بالغ الخطورة يمثل بانتهاك سافر لسيادة دولة قطر وسلامتها الإقليمية، مما يشكل تهديدا مباشرا للأمن والسلام
الإقليميين [178].

«За дорученням мого Уряду я звертаюсь до Вас, аби терміново привернути Вашу увагу та увагу членів Ради Безпеки до небезпечної ескалації, яка полягає у кричущому порушенні суверенітету Держави Катар та її регіонального становища, що становить безпосередню загрозу для безпеки та миру в регіоні.» (Див. Додаток В-6),

وعليه، تطالب جمهورية العراق مجلس الأمن الموقر بما يلي:... [179]

«Виходячи з зазначеного, Республіка Ірак просила б у шановної Ради Безпеки таке: ...» (див. Додаток В-7).

Для листів також є характерними гібридні мовленнєві акти, адже вони містять дві та більше ілокутивні сили, до прикладу:

ولا ينبغي لمجلس الأمن أيضا أن يسمح لهذه المحاولات من جانب ممثل السودان بصرف انتباه المجتمع
الدولي عن الوضع الإنساني في السودان، خاصة في ظل التجاهل الصارخ من كلا الطرفين المتحاربين للقانون الدولي
الإنساني [172].

«Раді Безпеки на варто дозволяти ці спроби з боку представника Судану відвернути увагу міжнародної спільноти від гуманітарного становища у Судані, особливо у світлі кричущої бездіяльності обох сторін, що порушують міжнародне гуманітарне право.» (Див. Додаток В-5),

де в одному реченні наявні і комісив і експресив.

З огляду на багаторівневий характер мовленнєвих актів та наближеність листів до нот за лінгвопрагматичним наповненням, зокрема у контексті імплікатур, дейксису і т. п., вважаємо, що з точки зору способу вираження у листах переважають непрямі мовленнєві акти.

Водночас, за типом зв'язку для досліджуваних листів характерними є комплексні мовленнєві акти, що мають особливий тип субординації простих актів, які утворюють складний акт (головний акт та залежний), наприклад:

بناء على تعليمات من حكومة بلادي، أودعكم رابطا جدولا من وزارة خارجية جمهورية العراق بالخروقات والتجاوزات التركية على الأراضي والأجواء العراقية، التي بلغت 1087 خرقا للمدة من 1 كانون الثاني/يناير 2025 إلى 31 نيسان/أبريل 2025 (أنظر المرفق)[181].

«За дорученням уряду моєї країни передаю Вам довідкові матеріали, підготовлені Міністерством Закордонних Справ Республіки Ірак, щодо порушень Туреччиною наземного та повітряного просторів Іраку; кількість зазначених порушень за період з 1 січня по 31 квітня 2025 року становить 1087 (див. додатки).» (Див. Додаток В-10).

Керуючись чинниками довжини та здійсненим раніше аналізом синтаксису арабських дипломатичних листів, можемо констатувати, що за рівнем мовної складової мовленнєві акти у таких текстах є універсальними, адже утворюють зв'язний текст.

Також, ідентично до розглянутих вище текстів нот та комюніке тексти листів мають притаманну сфері дипломатії структуру дискурсу та лінгвопрагматичного ландшафту в ньому, а отже складаються з вторинних мовленнєвих актів та формують у межах тексту цілісний акт.

Залежно від позиції в дискурсі акти у листах можуть бути ініціальними та реактивними, наприклад:

يشرفني أن أنهى إلى علمكم أن دولة قطر استضافت اليوم، 19 تموز/يوليه 2025، في الدوحة حفل توقيع إعلان مبادئ بين حكومة جمهورية الكونغو الديمقراطية وتحالف نهر الكونغو/حركة 23 مارس، في خطوة تعتبر تطورا مهما في الجهود الرامية إلى تحقيق السلام والاستقرار في المنطقة الشرقية من الكونغو[173].

«Маю честь повідомити Вам, що 19 липня 2025 р. Держава Катар мала у м.Доха прийняття з нагоди підписання принципової угоди між урядом

Демократичної Республіки Конго та Союзом річки Конго/Рухом 23 березня, що є важливим кроком на шляху досягнення миру та стабільності у східному регіоні Конго.»,

та:

وقد حضر مراسم التوقيع ممثلون رسميون من كلا الطرفين صحبة وفد قطري رفيع المستوى [173].

«На церемонії підписання були присутні офіційні представники обох сторін у супроводі катарської делегації високого рівня.» (Див. Додаток В-8).

Зрештою, мовленнєві акти проаналізованих арабських дипломатичних листів за типом реактивності є кооперативними, адже передбачають мовленнєву взаємодію щонайменше двох комунікантів, наприклад:

بناء على تعليمات من الحكومة اللبنانية، أودعكم رابطا نسخة من تقرير اللجنة الوطنية للقانون الدولي الإنساني المفصل حول الانتهاكات والخروقات الإسرائيلية للمبادئ الإنسانية وقواعد إدارة العمليات العدائية (انظر المرفق) [180].

«За дорученням Уряду Лівану передаю Вам копію звіту Державного комітету з міжнародного гуманітарного права, присвяченого порушенням Ізраїлем гуманітарних принципів та здійсненню агресії (див. додатки).» (див. Додаток В-3),

що за визначенням є кооперативним мовленнєвим актом, адже передача звіту передбачає потребу в реакції адресата на нього.

Висновки до розділу 2

Під дискурсом дипломатичних документів ми розуміємо систему усних та письмових текстів, що пов'язані між собою характерними саме для цього різновиду мови способами подачі та передачі інформації і тенденціями у мовленні, в яких домінує офіційно-діловий стиль.

Письмова дипломатична мова реалізується у відповідній кореспонденції, а саме у вербальних нотах, листах, комюніке, меморандумах, резолюціях. У рамках кожного з наведених типів дипломатичного листування автор переслідує різні цілі і викладає інформацію залежно як від типу кореспонденції, так і від сторонніх суб'єктивних чинників. Найбільш поширеними формами арабського

дипломатичного листування є вербальні ноти (مذكرة شفوية), листи (رسالة) та комюніке (بيان صحفي).

Незважаючи на низку спільних для розглянутих вербальних нот, комюніке та листів властивостей, на кожному з досліджених рівнів очевидними є принципові відмінності, а саме:

1) На лексичному рівні:

- для вербальних нот характерною є стилістично забарвлена (в рамках досліджених текстів приблизно 8,2% всієї лексики) і емоційно маркована лексика (6,9%), застосування емоційно маркованої лексики як у сталих синтагмах, так і у головній частині тексту, відсутність пасивної лексики, низька представленість синонімії (2,2%) та антонімії (0,4%), використання метонімії як домінантного стилістичного засобу (прибл. 85% усіх стилістичних засобів);

- комюніке вирізняються відносно низькою представленістю емоційно забарвленої (1,6%) та стилістично маркованої (0,54%) лексики, що пояснюємо потребою продуцента в охопленні ширшого діапазону інтерпретацій та публічним характером таких документів, помірним використанням синонімії та ширшою гамою стилістичних засобів, з яких фіксуємо метонімію (61% усіх стилістичних засобів), епітет (30%) та стерту метафору (7%);

- листи мають персоналізованіший лексичний фон, що виражається значним використанням емоційно забарвленої (5,45%) лексики та синонімів (14,4%), насиченішу за вербальні ноти та ближчу до комюніке панель стилістичних засобів, представлену метонімією (70% усіх стилістичних засобів) та епітетом (30%).

Для усіх типів досліджених текстів характерною є також низька частотність застосування запозиченої лексики (2,05% для нот, 1,2% для комюніке, 1,7% для листів), відсутність омонімів та паронімів.

2) На морфологічному рівні:

- для вербальних нот характерною є наближена до балансу представленість у тексті абстрактних та конкретних іменників (з тенденцією до переважання абстрактних (59% до 41%)) і переважання перформативних дієслів

над констативними (69% до 31%); зафіксовано домінуючу роль відносних прикметників над якісними (86% до 14%), що пояснюємо прагненням автора до експлуатації абстрактніших (менш конкретних) ідей, низьку представленість займенників (2,9% від усієї лексики) та застосування усіх без виключення наявних у тексті дієслів у формі третьої особи однини;

- для комюніке характерною є наближена до балансу представленість у тексті абстрактних та конкретних іменників (з тенденцією до переважання абстрактних (55,5% до 44,5%)), домінуюче використання дієслів у формі третьої особи однини (інших форм не зафіксовано); переважання відносних прикметників над якісними (77% до 23%), майже повна відсутність числівників (1,3%) (зокрема тих, що позначають дату, номер документа, на який потенційно може посылатись автор, і т. п.), що, на нашу думку, свідчить про меншу прив'язаність комюніке до факту події, про яку йдеться, та про більшу сконцентрованість на абстрактних факторах, що сприяли/стали наслідком цієї події;

- у листах відзначаємо помірну представленість особи автора через дієслова у формі першої особи однини (17% усіх дієслів досліджених текстів) та загальну представленість дієслів у формі третьої особи однини (83%), графічну представленість числівників як у формі чисел (90% усіх числівників), так і у формі слів (10%).

Спільним для усіх типів досліджених документів є переважання абстрактних іменників над конкретними, відносних прикметників над якісними, дієсловами у формі третьої особи однини над формами інших особи та числа, однакова представленість службових частин мови відносно всіх слів у тексті (прибл. 30%).

3) На синтаксичному рівні:

- у нотах активно застосовуються кліше (початкові та прикінцеві), повністю відсутні прості речення, середня довжина одного речення може становити до 65 слів, однорідні члени речення представлено насамперед однорідними означеннями, зі стилістичних засобів зафіксовано еліпсування, полісиндетон, мезархію, спонукальні та питальні речення відсутні, абсолютну більшість становлять розповідні;

- у комюніке автор оперує коротшими реченнями (максимальна довжина – 50 слів), частка простих речень складає 25-30% речень тексту, розповідні речення є домінантними, стилістичні засоби представлено еліпсом та полісиндетоном, мезархію не застосовано, складносурядні речення представлено майже на ідентичному до складнопідрядних рівні, кліше не є характерними для документів такого типу;

- для листів характерним є близьке до збалансованого співвідношення складних та простих речень, клішованість, що може бути продиктовано вимогами/традиціями організації, для якої документ підготовлено, помірна кількість однорідних членів речення, а саме однорідних підметів, додатків, означень; стилістичні засоби представлено еліпсом, мезархією та полісиндетоном.

Спільними для усіх типів досліджуваних документів елементами є представленість складних речень, полісиндетону та еліпсу, а також середня довжина речень, що перевищує 40 слів.

4) На лінгвопрагматичному рівні:

- ноти характеризуються складною дискурс-стратегією, в рамках якої функціонують імплікатури, прагматичні пресупозиції та дейксис, також зафіксовано інтертекстуальність та широку мережу експліцитних та імпліцитних смислів; серед ілокутивних сил та засобів сугестії варто відзначити експресиви, декларативи та комісиви, а також вторинну природу непрямих кооперативних мовленнєвих актів;

- комюніке мають прозорішу дискурс-стратегію, що ґрунтується на так само розгалуженій системі експліцитних та імпліцитних смислів, проте роль у них імплікатур, прагматичних пресупозицій та інтертекстуальності є доволі обмеженою; зафіксовано належну представленість дейксису та дискурсивних слів; мовленнєві акти (комісиви, декларативи) є відкритішими за характером, переважають вторинні непрямі універсальні мовленнєві акти, завдяки яким формується текст одного великого кооперативного мовленнєвого акту – комюніке;

- листи є документами, наближеними за своєю структурою до вербальних нот, адже є носіями фактично ідентичного інструментарію, проте з

урахуванням особи адресата перлокутивні ефекти реалізуються через призму менш завуальованих висловлювань і емоційнішої подачі інформації, що забезпечуються декларативами, експресивами і комісивами, які є у листах вторинними непрямыми універсальними кооперативними мовленнєвими актами.

Спільною для усіх типів досліджених документів є мережа експліцитних та імпліцитних смислів, розвинуте дейксисне поле та природа мовленнєвих актів, що лишається сталою незалежно від типу документа та специфіки адресата.

РОЗДІЛ 3. ПИСЬМОВИЙ ТА УСНИЙ РІЗНОВИДИ АРАБСЬКОМОВНОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Як відомо, дипломатичний підстиль офіційно-ділового стилю, який узгоджує діяльність людей у сфері дипломатичних відносин, може функціонувати як у письмовій, так і в усній формах. Усна форма використовується в дипломатичних переговорах, публічних виступах очільників держав та інших уповноважених осіб на самітах, з'їздах, конференціях, заявах дипломатичних представництв у засобах масової інформації тощо. У дипломатичній практиці є й такі специфічні види документів, як «усні послання» та «усні заяви», тексти яких зачитуються, але не передаються адресату. Те саме розмежування може бути екстрапольовано на поняття дискурсу.

Далі ми зосередимося на співвідношенні, яке існує між письмовим та усним різновидами арабського дипломатичного дискурсу з метою визначення спільних та відмінних рис, що їх характеризують.

3.1. Письмовий та усний дискурси – теорія співзалежності

Письмовий дискурс існує у площині констант, деякі з яких властиві не лише найбільш поширеним видам комунікації, а й притаманні саме її письмовому виміру. Як ми вже мали нагоду переконатись при аналізі письмових дипломатичних арабських текстів, попри те, що лінгвопрагматична структура написаного є, як і у випадку з будь-яким іншим типом комунікації, рухомою залежно від інтерпретування адресатом, механіка впливу на процес сприйняття все ж носить відносно фіксований характер, адже передбачає можливість повторного перегляду сприйнятої вперше інформації.

Менше з тим, стратегія побудови письмового дискурсу дипломатичних текстів арабської мови не може існувати у вакуумному просторі – вона ґрунтується не тільки на соціальних та культурно-історичних чинниках мови, якою провадиться комунікація, а й на взаємодії з потребами та викликами, що постають перед продуцентом у ході здійснення усної комунікації. Відповідно, постає потреба у

з'ясуванні ключових відмінностей між усним та письмовим вимірами арабської офіційно-ділової комунікації.

Попередньо здійснені науковцями у галузі мовознавства дослідження щодо визначення характерних особливостей усного дискурсу дають підстави для детальнішого дослідження у цій сфері на матеріалі арабської мови. Так, Д. Тенен ще наприкінці ХХ ст. зазначала, що в умовах усної комунікації «продуцент може посылатися на безпосередні елементи оточення, які бачить та чує реципієнт» [117, с. 80]. Окрім того, на відміну від письмового спілкування, у межах якого інтерпретація текстів не передбачає роз'яснень з боку комуніканта, у режимі усної комунікації продуцент може висловлювати думку менш зрозумілим чином, адже у режимі усного спілкування існує можливість поставити уточнюючі запитання або ж зробити відповідну ремарку. Зрештою, усний дискурс здебільшого здійснюється за умови паритетності ієрархічних позицій учасників такої комунікації, натомість у випадку з письмовим дискурсом такий соціальний контекст не є принциповою передумовою [117, с. 80–81].

Натомість, Ю. І. Черняк вказує на деривативний характер взаємодії усного та письмового дискурсів, зазначаючи, що усний дискурс – це «первинна, фундаментальна форма існування мови, а письмовий дискурс є лише похідним від усного» [54, с. 95]. Більш того, дослідник, акцентуючи увагу на природі розгортання усного та письмового дискурсів, зауважує, що в усному дискурсі мовлення породжується предикаціями, клаузами та інтонаційними одиницями, має «відносно завершений інтонаційний контур» та ґрунтується на наявності контакту між продуцентом та реципієнтом у часі і просторі, тоді як письмовий дискурс інтегрує предикації у складні речення, що сприяє утворенню інших синтаксичних конструкцій [54, с. 95].

Спираючись на ці тези, розглянемо декілька зразків усних арабських текстів дипломатичного спрямування і спробуємо визначити низку панівних спільних і відмінних відносно письмового дискурсу тенденцій їх побудови.

Для свого аналізу ми обрали жанр промови, оскільки саме на матеріалі цього жанру риторичного мистецтва, відомого як *البلاغة* al-balāġa, яке має тривалу

традицію в арабській філологічній науці, на нашу думку, можна якнайкраще простежити особливості арабського красномовства в дипломатії на сучасному історичному етапі. Окрім того, вважаємо, що промова є найбільш репрезентативним жанром усного різновиду дипломатичного дискурсу арабської мови, адже саме шляхом промов найчастіше здійснюється усна комунікація як серед дипломатів країн світу, так і представників арабських країн, що відповідає первинним комунікативним потребам людини, як-от висловлення думки без обов'язкового її опротестування (на відміну від дебатів) або ж декларація точки зору не у контексті суспільно-насаджених соціальних норм (на відміну від коментарів за підсумками зустрічей, що носять характер протокольних кулуарних звернень).

У ході аналізу усних текстів промов ми застосовуватимемо ідентичну до використаної у розрізі аналізу письмових текстів методику, а саме визначимо насамперед контекст створення тексту промови, далі проаналізуємо лексичні, морфологічні та синтаксичні особливості її побудови (спочатку спільні з письмовими дипломатичними документами, а потім відмінні від них) і врешті перейдемо до лінгвопрагматичної характеристики тексту.

З огляду на переважно значний обсяг виступів арабських політичних діячів, ми обрали лише найбільш показові їхні частини, текст яких поданий у додатку Г.

3.2. Промова як жанр усного різновиду арабськомовного дипломатичного дискурсу: модальності співіснування з письмовим різновидом

З урахуванням численних викликів, з якими останнім часом стикаються як регіон Близького Сходу, так і регіон Північної Африки, а саме безпекові питання, гуманітарний аспект, проблематика матеріального забезпечення населення і т. п., вбачаємо за доцільне дослідити промови постатей, що у своїх виступах безпосередньо або ж частково торкаються таких питань і виступи яких припадають на відповідний історико-соціальний контекст, а саме Короля Йорданії Абдалли II бін аль Хусейна, Короля Марокко Мухаммада VI та Президента Республіки Ірак Абдул Латифа Рашида.

3.2.1. Промова Короля Йорданії Абдалли II бін аль Хусейна

Контекст промови полягає у триваючому станом на травень 2024 р. військовому конфлікті Ізраїлю з угрупованням ХАМАС, що оперує у Секторі Газа (див. Додаток Г-1).

Лексичний та морфологічний рівні

Спільні ознаки

1. Синонімія

У тексті промови фіксуємо використання значної кількості синонімічних рядів. Як для досліджуваних нами письмових, так і для усних арабських текстів офіційно-ділового стилю характерною є експлуатація логічних синонімів, що виникають внаслідок фіксування у слові диференціальних ознак поняття. Такі слова фіксуємо зокрема у рядках *ظلم – موت* «подяка» – «визнання заслуг», *شكر – تقدير* «темрява» – «смерть», *عنف – صراع* «ненависть» – «боротьба».

До прикладу, такі синонімічні пари слів можна спостерігати також у промові Прем'єр-міністра Республіки Ірак Мухаммада Шіа ас-Судані на відкритті Каїрської мирної конференції 21 жовтня 2023 р. (див. Додаток Г-6), а саме:

أتقدم إلى الشقيقة مصر بالعرفان والتقدير... [150]

«Висловлюю подяку та повагу братньому Єгипту...»

та:

إنه لمن الضعف حقاً أن نصور بالكلمات ما يحدث يومياً من أعمال فظيعة لا تنقطع ومذابح لا تتوقف... [150]

«Надзвичайно складно описати словами безперервні жахіття та безупинну різанину...»

та у промові очільника Королівства Саудівська Аравія Салмана бін Абдул Азіза на Джиддійській Конференції з безпеки та зростання від 16 липня 2022 р. (див. Додаток Г-7):

وإنه يسرنا ما يشهده العراق مؤخراً من تحسنٍ في...، ... سينعكس على شعبه الشقيق بالرخاء

والازدهار... [151]

«Ми раді зауважити, що за останній час Ірак покращив..., ...позитивно відбивається на благополуччі та процвітанні братнього народу...»

У цьому зв'язку варто зазначити, що синонімія в промовах, подібно до письмових арабських дипломатичних текстів, наявна у текстах як з позитивною, так і з негативною конотацією. До прикладу, якщо вищезазначені лексеми *عرفان* «подяка» та *تقدير* «повага» діють відповідно до контексту вступного слова на Каїрській мирній конференції, а отже використовуються з метою привітати усіх присутніх та організаторів зокрема, то словосполучення *أعمال فظيعة لا تتقطع* «безперервні жахіття» і *مذابح لا تتوقف* «безупинна різанина» у рамках цього ж виступу, але вже в його основній частині, покликані акцентувати увагу на неприпустимості вчинення окремими регіональними гравцями дій, що, на думку продуцента, є несумісними з принципами мирного співіснування держав.

2. Використання множини для незлічуваних понять

Фіксуємо застосування іменника у формі множини у випадку, коли значення такого іменника у формі однини не викривлює зміст, зокрема у слові *مساعات* (досл. «допомоги»). У цьому зв'язку вважаємо, що використання іменника у формі множини у таких випадках свідчить про його метафоричне забарвлення і транслює прагнення продуцента акцентувати увагу на різносторонності денотата (наприклад, гуманітарний, матеріальний і політичний виміри допомоги), як-от у реченні:

...وبالتعاون مع الأشقاء والشركاء الدوليين، في إيصال المساعدات إلى الأهل في غزة، ... [148]

«...у співпраці з нашими братами та міжнародними партнерами, для доставки допомоги (досл. «допомог») народу Гази, ...» (див. Додаток Г-1).

Цю особливість також фіксуємо у промові Короля Бахрейну (виголошеній Першим віцепрем'єр-міністром країни Халідом бін Абдалла аль Халіфом) на надзвичайному Саміті Ліги арабських держав 11 листопада 2024 р. (див. Додаток Г-4):

...وامتدت إلى لبنان، مما أدى إلى تفاقم التوترات والتصعيد العسكري في المنطقة... [130]

«...вона дісталась Лівану, що призвело до загострення напруги (досл. «напруг») та військової ескалації в регіоні...»;

та у промові Президента Ліванської Республіки Жозефа Ауна від 4 березня 2025 р. на надзвичайному Саміті Ліги арабських держав:

وأن القوة في نضالات الشعوب، هي... قوة موازين القوى الشاملة [145].

«Адже сила у боротьбі (досл. «боротьбах») народів, вона... сила балансу (досл. «балансів») загальних сил.» (Див. Додаток Г-5).

На нашу думку, факт застосування множини для незлічуваних іменників незалежно від типу арабського дипломатичного тексту варто інтерпретувати насамперед через призму загальної схильності носіїв арабської мови до якомога експресивнішого висловлення думки. Ця особливість може виражатись як шляхом лексичних змін, що ми могли спостерігати у пункті 1, так і шляхом зазначених морфологічних перетворень. Наведені інструменти, хоч і належать до різних рівнів словотвору, є одним цілим з погляду чинників їх утворення. До прикладу, вбачаємо за доцільне припустити, що утворення множини *نضالات* (досл. «боротьби») контекстуально відповідає парі *نضال وصراع* «боротьба і битва» (обидва слова означають «боротьба»), але з метою урізноманітнення засобів збагачення мови автор надав перевагу морфологічній трансформації перед лексичною, яка до того вже мала місце у тексті.

3. Моделі дієслів

У тексті переважають перформативні дієслова в їхніх декларативному, інформативному та менасивному спрямуваннях з домінантними директивами. Декларативи та інформативи спостерігаємо у реченнях:

واقع أليم وغير مسبوق تشهد منطقتنا العربية،... [148]

«Наш арабський регіон є свідком болісної та безпрецедентної...»,

فإننا نشدد على ضرورة الاستمرار في دعم وكالة "الأونروا" [148]...

«...ми наголошуємо на необхідності продовжувати підтримувати БАПОР...»,

إن ما تشهده غزة اليوم من تدمير سيطرك نتائج كبرى... [148]

«Руйнування, яке сьогодні спостерігає Газа, матиме серйозні наслідки...» (див. Додаток Г-1).

Директиви фіксуємо у реченнях:

فعلى الحرب أن تتوقف، وعلى العالم أن يتحمل مسؤوليته الأخلاقية والإنسانية لينهي صراعا ممتدا منذ أكثر

من سبعة عقود... [148]

«Війна має припинитися, і світ має взяти на себе моральну та гуманітарну відповідальність за припинення (досл. «аби він закінчив») конфлікту, який тягнеться понад сім десятиліть...»,

[148] إحقاق الأمن والسلام في المنطقة يتطلب منا تكثيف الجهود...

«Досягнення безпеки та миру в регіоні вимагає від нас активізації наших зусиль...»,

[148] أمل أن يكون اجتماعنا القادم في ظل ظروف أفضل على شعوبنا ...

«Я сподіваюся, що наша наступна зустріч пройде в кращих умовах для наших народів...» (див. Додаток Г-1).

Те саме помічаємо у промові Президента Ісламської Республіки Мавританія Мухаммада Валід аш-Шейха аль Газуані на полях засідання Африканського Союзу в Аккрі, Гана, від 17 лютого 2024 р. (див. Додаток Г-10):

[149] وهكذا، ... يتعين تركيز جهودنا جميعا على معالجة الوضع المتأزم والمتردى،...

«Отже, ... ми усі маємо (досл. «нам належить») зосередити наші зусилля на розв'язанні критичного та катастрофічного становища, ...»;

[149] يستوجب منا هذا الواقع العمل جميعا على تكريس مبادئ دولة القانون...

«Ця реальність вимагає від нас спільних зусиль з метою закласти фундамент принципів міжнародного права...».

Оскільки мета дипломатичного тексту незалежно від того, усний він чи письмовий, насамперед полягає у переконанні та спонуканні, стилістична палітра частин, що відповідають безпосередньо за дію, є ідентичною в обох випадках. Водночас, у наведених прикладах директиви يتعين «належить» يستوجب «вимагає», يتطلب «вимагає» та ін., хоч і носять характер зобов'язання, все ж дозволяють казати про нестачу конкретики, адже якщо يتعين تركيز جهودنا جميعا вказує на потребу в «зосередженні наших зусиль», то постає питання відповідальності за докладення або недокладення таких зусиль, адже конкретного адресата не зазначено. З цього випливає, що попри об'єктивну належність дієслова до окремого функціонального поля, його справжнє значення у контексті може розкриватись залежно від допоміжних чинників, як-от конкретизація виконавця дії.

Відмінні ознаки

1. Релігійно забарвлена лексика

На противагу письмовим арабськомовним дипломатичним текстам в усних текстах вагому роль відіграє лексика релігійного спрямування. Так, посилення на Аллаха фіксуємо у вступі (див. Додаток Г-1):

باسم الله الرحمن الرحيم والصلاة والسلام على سيدنا محمد النبي العربي الهاشمي الأمين...[148]

«В Ім'я Аллаха Милосердного і Милостивого, мир і благословення нашому Вчителю Мухаммеду, вірному арабському Хашимітському пророку...»,

та у кінцевій частині:

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته [148].

«Нехай буде на вас мир, милість і благословення Боже.»

Фактично, йдеться про синергію двох чинників, утворених внаслідок еволюції концепції сугестивного впливу в арабських дипломатичних текстах. Зокрема, як ми вже зазначали у ході огляду історії арабської дипломатії, вплив Корану на перші дипломатичні записки, що готувались Мухаммадом та його сподвижниками, виражався як у риториці таких записок, близькій до стилю викладення Священного Письма, так і в конкретних лексемах, що безпосередньо належать до релігійно забарвленої лексики. Натомість, як ми могли спостерігати у вже проаналізованих нами письмових арабських дипломатичних текстах, для письмового виміру така лексика не є частиною інструментарію впливу на слухача – сугестії, про яку йтиметься далі, адже очевидним є факт еволюції таких текстів у бік звичнішого для письмової комунікації сьогодення офіційно-ділового стилю, бодай навіть і сповненого довгих речень зі складними частинами. Водночас, на увагу заслуговує також елемент т. зв. «живого виступу» і прямої взаємодії з аудиторією, для якої релігійний компонент є вагомим соціокультурним складником, а отже і чинником вияву реакції, яку значно легше зчитати за умов декламування таких текстів привселюдно. Саме взаємодія цих двох модальностей зумовлює відмінність у цьому аспекті лексичного наповнення тексту.

2. Фонетична фіксація

Однією з головних відмінностей усного тексту відносно письмового є можливість його слухового сприйняття. У цьому зв'язку констатуємо, що оратором подекуди здійснюється навмисна вимова кінцевих частин у словах-членах граматичного ланцюга (ідафи), що розглядаємо як спробу фонетичного смислового акценту через специфічний асонанс прикінцевих літер. До прикладу, словосполучення *المملكة العربية* «Арабське Королівство» у реченні:

...وأن أتقدم بالشكر إلى أخي خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبد العزيز والمملكة العربية السعودية... [148]

«Я також висловлюю подяку моєму братові Королю Салману бін Абдул Азізу і братньому Королівству Саудівська Аравія...»,

لمساندة الحكومة «задня допомоги Уряду...» у реченні:

إحقاق الأمن والسلام في المنطقة يتطلب منا تكثيف الجهود لمساندة الحكومة الفلسطينية... [148]

«Досягнення миру та стабільності вимагає від нас докладення більших зусиль у контексті допомоги Уряду Палестини...»,

الدولية («міжнародні») у реченні:

ولا بد من حشد الجهود الدولية... [148]

«Необхідно мобілізувати міжнародні зусилля...»

та *لحماية شبابنا* у реченні:

...الذي يتصدى له الأردن بحزم منذ سنوات لحماية شبابنا من هذا الخطر الخارجي [148].

«...з яким завзято бореться Йорданія, аби захистити нашу молодь від цієї зовнішньої загрози.» (Див. Додаток Г-1).

У контексті дослідження фонетичної фіксації зауважимо, що варто розрізняти нагальну потребу у вимові кінцевих частин певних слів, яка є обов'язковою з граматичного погляду, та факультативні акценти. До прикладу, якщо у словосполученні *حزم منذ سنوات لحماية شبابنا* «...завзято протягом років, аби захистити нашу молодь» фіксація кінцевої літери у слові *حماية* «захист» є обов'язковою, адже вона забезпечує граматичний зв'язок цього і наступного слова, то у структурі *حشد الجهود الدولية* «мобілізувати міжнародні зусилля» така фіксація не є обов'язковою, і слугує вона передусім інструментом розставлення смислових

акцентів, покликаних розділити текст (подекуди у межах одного речення) на окремі смислові пункти. На нашу думку, такий підхід до структуризації смислових частин промови є доцільним, адже, як ми побачимо надалі, довжина речень, що є спільною ознакою для розглянутих нами письмових та усних арабських дипломатичних текстів, зумовлює потребу в механізмах спрощення сприйняття ключових ідей продуцента.

Синтаксичний рівень

Спільні ознаки

1. Однорідні/неоднорідні члени речення

У досліджуваному тексті (див. Додаток Г-1) виокремимо такі однорідні/неоднорідні члени речення:

- неоднорідні означення:

فإننا نشدد على ضرورة الاستمرار في دعم وكالة... وزيادة المخصصات لهذه المنظمة الأساسية والمهمة [148].

«Ми наголошуємо на необхідності продовження підтримки агенції... та збільшенні фінансування для цієї важливої та основоположної організації...»,

...، فنحن ملتزمون بالحفاظ على الوضع التاريخي والقانوني القائم فيها... [148]

«...، і ми зобов'язані зберегти історичний та законний статус-кво...»;

- однорідні додатки:

إن ما تشهده غزة اليوم من تدمير سيترك نتائج كبرى في الأجيال التي عاصرت الموت والظلم... [148]

«Ті руйнування, які сьогодні переживає Газа, матимуть ще більші наслідки для поколінь, що пережили смерть та пітьму...».

До прикладу, в промові з Додатку Г-7 фіксуємо:

- однорідні додатки:

...لتعميق الشراكة الاستراتيجية بين دولنا والولايات المتحدة الأمريكية... [151]

«...зادля поглиблення стратегічного партнерства між нашою державою та Сполученими Штатами Америки, ...»;

- однорідні підмети:

كما أن التحديات البيئية التي يواجهها العالم حالياً وعلى رأسها التغير المناخي، وعزم المجتمع الدولي على

الإبقاء على درجة حرارة الأرض وفقاً للمستويات التي حددتها اتفاقية باريس،... [151]

«Адже виклики навколишнього середовища, з якими сьогодні стикнувся світ і головним з яких є кліматичні зміни, та прагнення міжнародного співтовариства залишатись на рівні температури Землі, визначеному Паризьким договором...».

У контексті аналізу однорідних та неоднорідних членів речення як безпосередніх складових арабськомовних дипломатичних текстів можна зауважити, що подібні синтаксичні конструкції становлять типову для арабської мови загалом і, як ми побачимо далі, для арабськомовних офіційно-ділових текстів зокрема, особливість форматування тексту. Доцільно припустити, що це є черговим відгуком впливу Корану на становлення арабської дипломатичної мови, адже Священне Письмо сповнене довгих речень, неодмінним прийомом побудови яких є використання однорідних та неоднорідних членів.

2. Складні речення

У досліджуваному тексті (див. Додаток Г-1) фіксуємо такі складнопідрядні речення:

واقع أليم وغير مسبوق تشهده منطقتنا العربية، في ظل المأساة التي يعيشها الأهل في غزة إثر الحرب البشعة، التي وضعت جميع المواثيق والعهود الدولية على المحك [148].

«Наш арабський регіон переживає важкі та безпрецедентні часи через горе, в якому живе народ Гази внаслідок брудної війни, що поставила усі міжнародні угоди та домовленості на кін.»,

إن ما تشهده غزة اليوم من تدمير سيترك نتائج كبرى في الأجيال التي عاصرت الموت والظلم،... [148]

«Ті руйнування, які сьогодні переживає Газа, матимуть ще більші наслідки для поколінь, що пережили смерть та пітьму...».

До прикладу, у промові з Додатку Г-6 помічаємо такі складні речення з підрядними означальними:

إنه لمن الضعف حقاً أن نصور بالكلمات ما يحدث يومياً من أعمال فظيعة لا تنقطع ومذابح لا تتوقف،... [150]

«Надзвичайно складно описати словами (досл. «нам описати») безперервні жахиття (досл. «жахиття, що не припиняються») та безупинну різанину (досл. «різанину, що не закінчується»), що тривають щоденно...»

та:

أما أن لنا وقف معاناة هذا الشعب المكافح الصامد، الذي يصفه بعض الأصدقاء في كلماتهم بأنه أعمال إرهابية،... [150]

«Чи не прийшов для нас час покласти край стражданню цього відважного народу, що б'ється, та дії якого деякі дружні держави називають “терористичними”...».

Повертаючись до вищенаведеної тези, варто додати, що складне речення може як складатись зі структур, покликаних урізноманітнити його лексичний шар, як-от ... *نصور بالكلمات... أعمال فظيعة لا تتقطع ومذابح لا تتوقف...* «...нам описати...жахіття, що не припиняються, та різанину, що не закінчується...», так і являти собою нашарування структур із фактично різними смисловими вісями координат, як-от ... *ألم غير مسبوق تشهده منطقتنا... في ظل المأساة التي يعيشها أهل...* «наш арабський регіон переживає... через горе, в якому живе народ...». Зауважимо, що в українському перекладі ускладненість конструкцій означальними зворотами може втрачатися, і тоді речення виглядає як просте («Надзвичайно складно описати словами безперервні жахіття та безупинну різанину.»).

3. Супердовгі речення

У промові домінують супердовгі конструкції, у межах яких середня довжина речень складає близько 32 слова. Найдовшим у тексті є перше (вступне) речення (46 слів), найменшим є дев'яте речення (21 слово), що тим не менш значно перевищує кількість слів, запам'ятати яку, як ми вже зазначали, середньостатистична людина не здатна за допомогою короткочасної пам'яті (7 слів).

Ця особливість вписується в загальну тенденцію до нашарування складних речень із численними сурядними та підрядними частинами, характерну як для арабської мови в цілому, так і для її дипломатичного виміру зокрема. Можемо також припустити, що розглянута вище фонетична фіксація є чинником, який спрощує сприйняття реципієнтом почутого, а у разі глобальнішого його застосування, як ми побачимо у подальшому, почасти нівелює ефект перевантаженості речення.

4. Клішованість

Письмова арабська дипломатична кореспонденція різниться у частині клішованих структур (кліше застосовуються передусім у вербальних нотах, але не у листах та комюніке). Водночас констатуємо, що тексти, які належать до усного арабського дипломатичного дискурсу, в переважній більшості мають чітко визначені зачин та кінцівку, що виражено структурою *السلام عليكم ورحمة الله وبركاته* «мир вам, милість і благословення Аллаха» (див. Додатки Г-1, Г-4, Г-6 та Г-10) [148; 130; 150; 149].

Ця особливість дипломатичних текстів, хоч і може варіюватись залежно від типу повідомлення (особливо у випадку з письмовими текстами), на нашу думку, слугує додатковим свідченням високого ступеня інтегрованості Корану в арабський соціокультурний механізм та внеску пророка Мухаммада у процес становлення арабської дипломатії, адже він був, як ми зазначали у першому розділі нашого дослідження, одним із творців цієї складової тодішньої арабської політичної культури.

5. Стилiстичнi фiгури

Для досліджуваних промов характерними є анафори, що покликані повторно акцентувати увагу читача на окремих структурних елементах тексту та надати йому виразнішу форму. До прикладу, в досліджуваному тексті автор вдається до звертання, оформленого за допомогою словосполучення *الإخوة القادة* (досл. «брати-лідери»), що дає змогу слухачу не тільки зафіксувати перехід до нової думки, а й поділити текст на умовні абзаци. У промові з Додатку Г-10 таким звертанням є *أيها أصحاب الجلالة والفخامة* «Шановні пані та панове» [149], а у Додатку Г-4 – *السيدات والسادة* «Ваші Величності, Високості та Екселенції» [130].

Анафора у цьому випадку відіграє насамперед роль тієї ж фонетичної факсації, хоч і діє, на відміну від неї, у вимірі синтаксису, адже дає змогу зафіксувати закінчення одного блоку тексту або ж думки і перехід до наступного. В умовах домінування складних речень над простими такий прийом є прикладом успішної видозміни ландшафту тексту.

Відмінні ознаки

1. Інтонаційний розподіл

У нашій статті «Комунікативні тактики побудови арабського дипломатичного тексту [34, с. 108] ми вже торкалися теми однієї з ключових відмінностей між усним та письмовим дискурсом, що полягає у керуванні інтонацією та розподілі за абзацами. На відміну від письмового дискурсу, в рамках якого такий розподіл забезпечується за графічною (візуальною) та смисловою складовою, синтаксис усного дискурсу формується на інтонаційній основі, а саме на просодії, що позначає зміни у гучності, темпі, висоті й ритмі фонетики. Так, тон, довгота, мелодика та інтонація мовленнєвого потоку беруть безпосередню участь у формуванні дискурс-стратегії [14, с. 72]. Інтонація не лише є засобом оформлення усного мовлення, а й визначає комунікативно-прагматичне та емоційно-експресивне значення висловлювання [13].

Таким чином, розподіл усного тексту за абзацами завідомо є суб'єктивним, адже ґрунтується на персональному сприйнятті адресантом інформації. У цьому зв'язку припускаємо, що відповідна інтенція автора виражена в епізодичних вставках-звертаннях *الإخوة القادة* («Брати Лідери»), що слугує вказівкою на початок нового смислового абзацу. До прикладу, за першою згадкою про *الإخوة القادة* слідують три речення (паузи тривалістю в 1 секунду і більше позначено «×»):

واقع أليم × وغير مسبوق × تشهده منطقتنا العربية ×، في ظل المأساة التي يعيشها × الأهل في غزة إثر الحرب البشعة، التي وضعت جميع المواثيق × والعهود الدولية × على المحك. إن ما تشهده غزة اليوم × من تدمير × سترك نتائج كبرى في الأجيال التي عاصرت الموت والظلم. وستحتاج غزة × لسنوات لتستعيد عافيتها، وما تعرضت له لن يمنح المنطقة والعالم الاستقرار، بل سيطلب المزيد من العنف والصراع. فعلى الحرب أن تتوقف، وعلى العالم أن يتحمل مسؤوليته الأخلاقية والإنسانية × لينهي صراعا ممتدا منذ أكثر من سبعة عقود ×، ونمهد الطريق أمام أبنائنا وبناتنا في أمتنا العربية الواحدة × لمستقبل يخلو من الحرب والموت والدمار [148].

«Наш арабський регіон × є свідком болісної та безпрецедентної реальності × у світлі трагедії, яку переживає × народ Гази в результаті жахливої війни, що поставила на кін × всі міжнародні угоди × та конвенції. Руйнування ×, яке сьогодні спостерігає Газа ×, матиме серйозні наслідки для поколінь, які були свідками смерті та несправедливості. Газі знадобляться × роки, аби відновитись. Те, що вона пережила, не принесе стабільності в регіон і світ, а радше принесе більше насильства та конфліктів. Війна має припинитися, і світ має взяти на себе

моральну та гуманітарну відповідальність× за припинення конфлікту, який тягнеться понад сім десятиліть×, прокладаючи шлях для наших синів і дочок у нашій об'єднаній арабській нації× до майбутнього без війни, смерті та руйнування.» (Див. Додаток Г-1)

У наведеному уривку наявні 10 пауз в 1 секунду і більше. Згадані паузи ускладнюють розуміння тексту, адже вони мають місце у тих частинах речень, смислова складова яких не потребує обов'язкового інтонаційного розриву. Наприклад, у реченні *... وستحتاج غزة لسنوات لتستعيد عافيتها... («Газі знадобляться× роки, аби відновитись...»)* пауза ускладнює розуміння інформації, адже ділить речення на дві частини, не пов'язані одне з одним смисловим ланцюгом.

Лінгвопрагматичний рівень

Спільні ознаки

1. Дейксис

Характерним для обох типів дискурсу є застосування дейксису, зокрема в його персональному вимірі. Вказану тенденцію фіксуємо як у використанні продуцентом морфеми *نحن* «ми» у випадках зі словосполученнями *منطقتنا العربية* «наш арабський регіон» та реченнями:

[148] *...ونمهد الطريق لأبنائنا وبناتنا في أمتنا العربية...*

«...прокладаючи (досл. «ми прокладаємо») шлях для наших синів і дочок у нашій об'єднаній арабській нації...»,

[148] *...، إننا نشدد على ضرورة الاستمرار في دعم وكالة "الأونروا"...*

«..., ми наголошуємо на потребі у продовженні підтримки агентства БАПОР...»,

[148] *...، فنحن ملتزمون بالحفاظ على الوضع التاريخي والقانوني القائم فيها...*

«..., ми прагнемо зберегти його історичний і правовий статус-кво...»,

[148] *لا بد من تعزيز تنسيقنا...*

«Ми маємо посилити нашу координацію...»

та:

[148] *...، علينا مواجهة الفئات والجماعات المسلحة...*

«..., ми маємо протистояти озброєним групам...»,

так і у випадку з узагальненою формою застосування третьої особи однини, наприклад:

أن ما تشهده غزة اليوم من تدمير سيترك نتائج... [148]

«Те, що переживає сьогодні Газа, матиме наслідки...»,

وعلى العالم أن يتحمل مسؤوليته الأخلاقية والإنسانية... [148]

«Світ має взяти на себе моральну та людську відповідальність...»

та:

...، في ظل المأساة التي يعيشها أهل غزة... [148]

«... у світлі трагедії, яку переживає народ Гази...». (див. Додаток Г-1)

Персональний дейксис також наявний у промові з Додатку Г-10:

وليس من المقبول بقاء أكثر من 17% من أطفالنا خارج المدرسة الابتدائية؛ ولا عدم تمكن 75% من

شبابنا... [149]

«Неприпустимо, аби більше 17% наших дітей лишалось поза початковою освітою та аби у 75% нашої молоді не було можливості...»,

فقارتنا هي الأكثر تأخرا على طريق تحقيق الهدف الرابع من أهداف التنمية المستدامة... [149]

«Наш континент є останнім у контексті реалізації четвертої з задач стабільного розвитку, ...».

Так само як перегукуються елементи фонетичної фіксації та інтонаційного розподілу в рамках синтаксису, у межах різних рівнів форматування тексту можлива перехресна взаємодія на лінгвопрагматичному та морфологічному рівні, принаймні у контексті чинників утворення та успіху реалізації. Так, якщо успіх застосування моделей окремих дієслів, як ми вже зазначали, може ґрунтуватись на подальшій конкретизації виконавця дії, то персональний дейксис так само може як сприяти моральному зближенню з реципієнтом (لا بد من تعزيز تنسيقنا) «ми маємо посилити нашу координацію»), так і розмивати межі визначення реального виконавця дії (وعلى العالم) «світ має взяти на себе моральну та людську відповідальність...»).

2. Інтертекстуальність

Перехресне посилення на нормативно-правовий акт, що не тлумачиться у тексті, а слугує виключно як підґрунтя для подальшої подачі інформації, теж є

притаманною усному різновиду арабськомовного дипломатичного дискурсу рисою.

Згаданий елемент фіксуємо у фрагменті:

...ودعم الأثقاء الفلسطينيين في الحصول على كامل حقوقهم المشروعة وقيام دولتهم المستقلة على خطوط
الرابع من حزيران عام 1967 وعاصمتها القدس الشرقية [148].

«...підтримати наших палестинських братів у отриманні їхніх повних законних прав щодо створення своєї незалежної держави на лінії 4 червня 1967 року зі Східним Єрусалимом у ролі столиці». (Див. Додаток Г-1)

Інтертекстуальність також наявна у промові з Додатку Г-5:

منذ مبادرة بيروت للسلام سنة 2002، حتى إعلان الرياض في تشرين الثاني (نوفمبر) الماضي،... [145]

«3 часів Бейрутської Мирної ініціативи 2002 року і до заяви Ер-Ріяда у минулому листопаді...».

Інтертекстуальність в арабських дипломатичних текстах впливає як на ступінь деталізації опису подій (на рівні сприйняття тексту), так і на сприйняття продуцента як такого, що впевнено володіє декламованим матеріалом (на рівні сприйняття адресанта). Посилання на історичні події та дипломатичні документи сприяє утворенню в адресата причинно-наслідкових зв'язків, що і є однією з цілей адресанта, як-от в уривку منذ مبادرة بيروت للسلام سنة 2002، حتى إعلان الرياض في تشرين الثاني (نوفمبر) الماضي،... «3 часів Бейрутської Мирної ініціативи 2002 року і до заяви Ер-Ріяда у минулому листопаді...», де часові рамки з посиланням на історичний факт покликані створити відчуття окремої парадигми дій, що мала місце у зазначений період.

3. Імплікатури

Імплікатуру фіксуємо у реченні (див. Додаток Г-1):

لا بد من تعزيز تنسيقنا العربي للتصدي لجملة التحديات أمام بلداننا، وضمان احترام سياسة حسن الجوار
وعدم التدخل في الشؤون العربية [148].

«Необхідно посилити координацію арабських держав, аби протистояти викликам, що постали перед нами, та забезпечити повагу до принципу добросусідства і невтручання в арабські справи...».

На нашу думку, підкреслена частина є імплікатурою, адже спікер натякає на держави Заходу, втручання яких у конфлікти на Близькому Сході та в Африці, на його погляд, становить небезпеку для арабських держав.

Для порівняння наведемо зразок імплікатури з промови у Додатку Г-6:

ألم يحن الوقت لوضع حد لهذا الاحتلال، أما أن لنا وقف معاناة هذا الشعب المكافح الصامد، الذي يصفه بعض الأصدقاء في كلماتهم بأنه أعمال إرهابية، بينما الجرائم المدمرة الممنهجة للاحتلال الصهيوني إنها أعمال دفاع عن النفس وفق القانون الدولي،... [150]

«Чи не настав час покласти край цій окупації, чи не час зупинити страждання волелюбного народу, що б'ється, та який деякі з наших друзів називають терористами, в той час як перманентні руйнівні злочини сіоністської окупації – це виключно самозахист згідно з міжнародним правом...»,

де автор може натякати як на країни арабського регіону, заяви високопосадовців яких щодо Сектору Газа він наводить, так і на країни Заходу, низка з яких є партнерами арабських держав і які можуть мати інший погляд на характер ситуації, що склалась на Близькому Сході.

Ключовим висновком, якого ми дійшли в контексті визначеного нами спільного характеру застосування імплікатур у письмових та усних арабських дипломатичних текстах, є те, що саме імплікатури відображають сутність дипломатії та міждержавної співпраці, втілюючи, зокрема, прагнення оратора бути якомога красномовнішим, не переходячи визначених для самого себе меж. Якщо дейксис, прагматичні пресупозиції, інтертекстуальність і т. п. свідчать про таке прагнення реципієнта меншою мірою (прикладом може слугувати розглянута нами вище концепція браку конкретизації у випадку з визначенням дійових осіб у дейксисних моделях), то імплікатури є квінтесенцією таких підходів до провадження дипломатичного дискурсу, адже в окремих випадках їх застосування набуває ознак маніпуляції.

Відмінні ознаки

Відмінних ознак не зафіксовано.

Відсутність відмінних ознак на лінгвопрагматичному рівні свідчить про те, що цей рівень розбудови тексту ґрунтується на сталих механізмах впливу

сприйняття продуцентом мовленнєвих потреб на його фактичну мовленнєву поведінку. Зокрема, ідея помірного обтяжування тексту численними лінгвопрагматичними інструментами є сталою і сприймається адресантом як норма.

3.2.2. Промова Короля Марокко Мухаммада VI

У продовження аналізу промов учасників саміту Ліги Арабських держав розглянемо промову Короля Марокко Мухаммада VI на тому ж 33 з'їзді керманичів арабських країн, виголошену від імені Короля Прем'єр-міністром цієї країни Азізом Аханнушом (див. Додаток Г-2).

Контекст промови полягає у триваючому станом на травень 2024 р. військовому конфлікті Ізраїлю з угрупованням ХАМАС, що оперує у Секторі Газа. Варто також зазначити, що Марокко тривалий час не було членом Ліги Арабських держав, а саме у період з 1984 по 2019 роки, пояснюючи це незгодою з позицією решти арабських держав щодо конфлікту в Західній Сахарі.

Лексичний та морфологічний рівні

Спільні ознаки

1. Синонімія

Відзначаємо вже природне для дипломатичних текстів утворення ланцюгів слів, що належать до одного денотата, а саме *مستقلة – ذات السيادة* «незалежна» – «суверенна» у реченні:

...، إقامة دولته المستقلة وذات السيادة على حدود الرابع من يونيو 1967، ... [132]

«..., побудова незалежної та суверенної держави на кордонах червня 1967 р. ...»,

اندماج – تكامل «інтеграція» – «консолідація» у реченні:

إننا نسجل بكل أسف، أن التكامل والاندماج الاقتصادي لم يصل بعد إلى المستوى الذي نطمح إليه، ... [132]

«З жалем констатуємо, що економічна інтеграція та консолідація ще не досягли того рівня, якого ми прагнемо...»,

تفاهم – تواصل – تكامل «взаєморозуміння» – «об'єднання» – «взаємна підтримка контактів» у реченні:

...، وتحقيق تطلعاتها إلى المزيد من التفاهم والتواصل والتكامل بين مكوناتها [132].

«... та реалізація прагнень щодо більших взаєморозуміння, об'єднання та взаємної підтримки контактів»

та إعداد – تأهيل «підготовка» – «надання (кваліфікації)» у реченні:

ذلك أن إعداد وتأهيل شباب واع ومسؤول،... [132]

«Це тому що підготовка та надання молоді кваліфікації обізнаної та відповідальної ...» (див. Додаток Г-2).

Те ж фіксуємо у промові Президента Арабської Республіки Єгипет Абдул Фатаха ас-Сісі на 34 Саміті Африканського Союзу від 6 лютого 2021 р. (див. Додаток Г-9):

...، وتنفيذ بنودها وأنشطتها في ظل التحديات والصعوبات القائمة متمنين له التوفيق،... [146]

«... та виконанні її пунктів і задач у світлі викликів та складнощів, ми бажємо йому успіху...»,

ليس ثمة شك فيما تمثله جائحة "كورونا" من تحد كبير أمام قارتنا الأفريقية بما يستوجب المزيد من التضامن

والتكاتف،... [146]

«Безсумнівно, Коронавірус є великим викликом для нашого африканського континенту, що вимагає від нас більшої солідарності та згуртованості, ...».

У розвиток попередніх спостережень стосовно синонімії зазначимо, що семантика синонімічних рядів може мати не лише позитивну чи негативну конотацію, а й нейтральну. До прикладу, ряди إعداد – تأهيل «підготовка» – «надання (кваліфікації)» та صعوبات – تحديات «виклики» – «складнощі» функціонують у реченнях, де їхня роль, хоч і полягає в урізноманітненні лексичного інструментарія, однак не є однозначно позитивно або негативно забарвленою. У цьому зв'язку можемо констатувати відсутність прив'язки синонімії до конкретної конотації в розглянутих арабськомовних дипломатичних текстах.

2. Моделі дієслів

У тексті переважають перформативні дієслова в їхніх декларативному та інформативному спрямуваннях з помірним використанням директивних форм. Йдеться, зокрема, про такі дієслова, як يجسد «формує» у реченні (див. Додаток Г-2):

...، في ظرفية عصبية، جهويا ودوليا، يجسد حرصنا المشترك على مواجهة القضايا الملحة،... [132]

«... в обставинах напруженості, як у межах країни, так і у міжнародному вимірі, формує наше спільне прагнення протистояти нагальним проблемам...»,
نجدد «поновлюємо» у реченні:

وهنا نجدد التأكيد على دعمنا الثابت للشعب الفلسطيني الشقيق،... [132]

«Тож ми поновлюємо нашу непохитну підтримку братньому народові Палестини...»,

а також نؤكد «підтверджуємо», «запевняємо», نواصل «продовжуємо» та ін. З директивів виокремимо:

ليس ثمة شك فيما تمثله جائحة "كورونا" من تحد كبير أمام قارتنا الأفريقية بما يستوجب المزيد من التضامن والتكاتف،... [146]

«Безсумнівно, Коронавірус є великим викликом для нашого африканського континенту, що вимагає від нас більшої солідарності та згуртованості...» (див. Додаток Г-9),

وتفرض هذه التحديات الخطيرة والملحة على المجتمع الدولي اتخاذ إجراءات حاسمة، والوفاء بمسؤولياته الإنسانية والقانونية،... [130]

«Ці небезпечні та перманентні виклики накладають на міжнародне співтовариство зобов'язання щодо вжиття рішучих заходів та виконання своїх законодавчих та гуманітарних обов'язків ...» (див. Додаток Г-4).

У наведених уривках повторно констатуємо подекуди брак конкретизації дійових осіб, на яких покладається ідейна відповідальність. Зокрема, як ми можемо спостерігати в останньому прикладі, попри те, що саме تحديات «виклики» виконують дію تفرض «накладають», головною дійовою особою у цьому випадку є المجتمع الدولي «міжнародне співтовариство», яке, за продуцентом, має اتخاذ إجراءات حاسمة «вжити рішучих заходів», що вкотре акцентує увагу на проблематиці конкретизації виконавця дії незалежно від моделі дієслова.

Відмінні ознаки

1. Епітети

У наведеному тексті наявна значна кількість прикметників та інших частин мови, смислова роль яких полягає не у тлумаченні думки з метою її кращого викладення, а у наданні предмету обговорення додаткових ознак, що не є

обов'язковою умовою адекватного сприйняття реципієнтом. Наприклад, словосполучення *قمة هامة* «важливий саміт» у реченні (див. Додаток Г-2):

إن انعقاد هذه القمة الهامة، في ظرفية عصبية... [132]

«Цей важливий саміт проходить у важких умовах...»,

دعنا الثابت «наша непохитна підтримка» у реченні:

وهنا نجدد التأكيد على دعنا الثابت للشعب الفلسطيني الشقيق،... [132]

«Тож ми поновлюємо запевнення у нашій непохитній підтримці братнього палестинського народу...»,

а також *تنسيق وثيق* «міцна координація» та ін.

У Додатку Г-5 фіксуємо епітети у формі прикметників:

وها هو الآن يعود ثانيا إلى شرعيته العربية، بفضلكم وبشهادتكم وبدعمكم الدائم المشكور والمقدر [145].

«І тепер він повертається також до своєї арабської легітимності, і це завдяки Вашому сприянню, Вашим словам та Вашій підтримці, які були постійними, цінними, та яким ми дякуємо.»,

а також у формі іменників та прикметників у межах одного речення:

فرح الحياة الحرة الكريمة السيدة المزهرة اليانعة، المنفتحة على كل ما هو جمال وحق وخير وعدل وقيم إنسانية جامعة حية [145].

«Радість вільного, щедрого, щасливого, квітучого і наповненого життя, відкритого до краси, права, добра, справедливості та живих суспільних людських цінностей.» (Див. Додаток Г-5).

Варто також зазначити, що ключова відмінність полягає не у факультативній природі прикметників, що може мати місце як у письмових, так і в усних арабськомовних дипломатичних текстах, а насамперед у їхній позиції у тексті та кількісному факторі. Епітет у живому спілкуванні втілюється, як ми можемо спостерігати у наведених уривках, шляхом його застосування через різні частини мови, а також може бути як частиною урочистого привітання, як-от у першому прикладі з Додатку Г-5, так і складником основної частини тексту, як-от у другому прикладі з тієї ж промови.

2. Релігійно-забарвлена лексика

Подібно до промови Короля Йорданії, очільник Марокко вдається до сталих виразів, покликаних возвеличити Аллаха та підкреслити «об'єднувальну» природу тексту, наголошуючи на повазі та належності всіх учасників саміту до однієї конфесії. Таку тенденцію помічаємо на початку тексту в реченні:

الحمد لله، والصلاة والسلام على مولانا رسول الله وآله وصحبه... [132]

«Хвала Богу, мир і благословення нашому Покровителеві, Посланнику Аллаха, його сім'ї та його сподвижникам...»

та наприкінці у реченнях:

وقفنا الله جميعا، لما فيه خير وصلاح أمتنا العربية، وتحقيق التطلعات المشروعة لشعبونا [132].

«Нехай Аллах скеровує нас усіх до того, що є найкращим для нашої арабської нації, та досягнення законних прагнень наших народів.»,

والسلام عليكم ورحمة الله تعالى وبركاته [132].

«Нехай буде на вас мир, милість і благословення Аллаха.» (Див. Додаток Г-2)

До прикладу, в промові з Додатку Г-9 також помічаємо релігійно забарвлену лексику в заключному реченні:

أشكركم على حسن الاستماع والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته [146].

«Я дякую Вам за Вашу увагу, нехай буде на Вас мир, милість і благословення Аллаха.»

У світлі вже реалізованих спостережень вбачаємо за доцільне додати, що окрім сталих форм початкової та кінцевої частин промов увагу також привертають окремі випадки звертання до Бога, як до чинника впливу на перебіг подій – конотація, якої висловлення набуває внаслідок нестандартного позиціонування у тексті, як-от у випадку зі словами *«وقفنا الله جميعا، لما فيه خير وصلاح أمتنا العربية...»* *«Нехай Аллах скеровує нас усіх до того, що є найкращим для нашої арабської нації...»*, адже зазначена форма, як ми вже могли спостерігати, не є клішованою.

Синтаксичний рівень

Спільні ознаки

1. Однорідні члени речення

З однорідних членів речення фіксуємо такі:

- однорідні присудки:

فالتعليم، منطلق كل فعل تنموي مستدام، ورافد قوي للأمن والاستقرار وبه اكتساب وتطوير المهارات، التي تفتح آفاق فرص العمل الملائمة، وتعمل على تقليص دوائر البطالة، والفقر، والهشاشة [149].

«Навчання – джерело стабільного розвитку, сприятливий чинник для безпеки та стабільності, що супроводжуються набуттям та розвитком нових вмінь, які відкривають нові горизонти для працевлаштування та зменшують безробіття, бідність та вразливість.» (Див. Додаток Г-10),

- однорідні додатки:

وأود في هذا السياق أن أعرب مجدداً عن تمسكنا بمبادرة السلام العربية كإطار لتسوية القضية الفلسطينية وإنهاء الاحتلال،... [131]

«У цьому зв'язку хочу також повторно висловити нашу прихильність щодо арабської мирної ініціативи як рамки для вирішення Палестинського питання та покладення краю окупації...» (див. Додаток Г-8),

إن مستقبل المنطقة الذي ننشده يتطلب تبني رؤية تضع في أولوياتها تحقيق الأمن والاستقرار والازدهار،... [151]

«Майбутнє регіону, якого ми прагнемо, потребує утворення окремої візії, пріоритетом якої буде досягнення миру, стабільності та процвітання...» (див. Додаток Г-7);

- однорідні означення:

...، وتوثيق الأواصر الثقافية والاجتماعية المشتركة ومجابهة التحديات الأمنية والسياسية،... [151]

«...та затвердження спільних культурних та громадських зв'язків, а також протистояння безпековим та політичним викликам...» (див. Додаток Г-7).

Повторно акцентуємо увагу на факторі різноманіття палітри однорідних членів речення, адже у наведених прикладах наявні і головні члени речення (присудок), і другорядні (означення, додаток), що є однорідними. Зазначене свідчить про відсутність прив'язки до сталого синтаксису, який, попри домінування складних речень, може не містити у собі однорідні члени.

2. Складні речення

Зі складних речень (див. Додаток Г-10) фіксуємо зокрема такі, що мають підрядні означальні, додаткові, мети та ін.:

إن ما كان يتطلع إليه الآباء المؤسسون، هو في جوهره ما بنينا عليه معاً أجندة 2063 المترجمة لخططنا الرامية إلى قيام إفريقيا التي نريدها: [149]

«Те, чого прагнули батьки-засновники, це насправді грунт, на якому ми разом створили План-2063, що є відображенням наших прагнень зробити таку Африку, якої прагнемо ми...»,

ولا تزال الحاجة ماسة إلى إصلاح منظمة الأمم المتحدة بما يضمن تعزيز حضور قارتنا في هيئاتها القيادية،... [149]

«Потреба у реформуванні системи ООН, що стосуватиметься посилення присутності нашого континенту в її керівних ланках, так само (досл. «не перестає бути») відчутна...»,

ويكفي لندرك مدى حاجة هذا النظام الدولي إلى الإصلاح، أن ننظر إلى ما يجري بقطاع غزة،... [149]

«Аби зрозуміти ступінь потреби у реформуванні цієї системи, (досл. «нам») достатньо подивитись на те, що відбувається у Секторі Газа...».

Складні речення з підрядними додатковими і означальними наявні також у промові з Додатку Г-7:

ونأمل أن تؤسس قمتنا هذه لعهد جديد من التعاون المشترك،... [151]

«Ми сподіваємось, що цей саміт сприятиме започаткуванню нової епохи співробітництва...»,

промові з Додатку Г-10:

على الرغم مما أحرز هنا وهناك من تقدم في بعض المسارات، فلا يزال البطء والتعثر الطابع العام لجهودنا في سبيل تنفيذ التطلعات السبعة التي هي مقاصد أجندة 2063 [149].

«Попри прогрес, якого мені вдається досягти на деяких ділянках (досл. «тут і там»), загальні повільність та перешкодження нашим зусиллям щодо імплементації сімох цілей, визначених Планом-2063, так само (досл. «не перестають бути») відчутні.»

та у промові з Додатку Г-8:

وأغتنم هذه السانحة لأجدد الشكر لكل الدول 184 التي صوتت لصالح بلادي،... [131]

«Також, користуючись цією нагодою, хочу висловити подяку усім 184 країнам, що проголосували за нашу Державу...»,

كما أدعو من هذا المنبر مجلس الأمن، إلى إصدار قرار يؤكد بموجبه حماية حل الدولتين الذي يحظى بإجماع دولي ووقف الأعمال أحادية الجانب،... [131]

«З цього місця я також закликаю Раду Безпеки до ухвалення рішення, що підтверджуватиме захист принципу двох держав, який є загальносхваленим, та принципу одностороннього припинення вогню...».

Перевага складних речень у письмовому тексті над такими реченнями в усному тексті полягає у тому, що при взаємодії з письмовим текстом реципієнт особисто регулює темп речення, а отже й інтонацію повідомлюваного. Натомість, у випадку з усним текстом інструмент інтонації, як ми вже могли спостерігати, переходить до продуцента, а отже вірогідність ускладнення інтерпретації у такому разі є вищою.

3. Супердовгі конструкції

Наведений нами текст складається з 343 слів, найдовше речення складається з 39 слів:

أود في البداية، أن أعرب لأخي الأعز، صاحب الجلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، عن خالص شكري وبالح تقدير على دعوته الكريمة لنا، لحضور هذه القمة العربية، متمنيا لمملكة البحرين الشقيقة كامل التوفيق في رئاستها لهذه الدورة الثالثة والثلاثين [132].

«На початку я хотів би висловити моєму дорогому братові, Його Величності Королю Хамаду бін Ісі аль Халіфі, мою щирю подяку та глибоку вдячність за його люб'язне запрошення взяти участь у цьому Арабському саміті. Я бажаю братньому Королівству Бахрейн успіхів у його головуванні на цій тридцять третій сесії.».

Зазначимо також, що з 10 речень тексту (особисті вступні звернення та кінцівка не враховуються) у 5 кількість слів коливається у межах від 31 до 34 слів, що дозволяє говорити про відповідний середній розрахунок автора тексту (незалежно від усвідомлення такого вибору) щодо оптимальної кількості слів на речення. Водночас маємо врахувати, що розподіл на речення можливий як за інтонаційним параметром, що лишає ширше поле інтерпретації синтаксису, так і за графічним (досліджуваний текст розміщено на офіційному веб-ресурсі Міністерства закордонних справ Королівства Марокко) [170].

4. Клішованість

Вже традиційними для арабськомовних офіційно-ділових текстів є клішовані фрази, що здебільшого можемо кваліфікувати як релігійно-забарвлені, як-от:

الحمد لله، والصلاة والسلام على مولانا رسول الله وآله وصحبه [132].

«Хвала Аллаху, мир і благословення нашому Покровителеві, Посланнику Бога, його сім'ї та його сподвижникам.»

والسلام عليكم ورحمة الله تعالى وبركاته [132].

«Нехай буде на вас мир, милість і благословення Аллаха.» (Див. Додаток Г-2).

5. Стилiстичні фігури

Зі стилістичних фігур фіксуємо такі:

- еліпс:

أرحب بكم في المملكة العربية السعودية... [151]

«Вітаю Вас у Королівстві Саудівська Аравія, ...»,

ولذلك تبنت المملكة نهجاً متوازناً للوصول للحياد الصفري... [151]

«I тому Королівство створило збалансовану програму нульового нейтралітету...» (див. Додаток Г-7),

وإذ تؤكد مصر على أهمية الاستناد إلى القانون التأسيسي للاتحاد الأفريقي... [146]

«I тому Єгипет поновлює запевнення у дотриманні основоположного закону Африканського Союзу, ...» (див. Додаток Г-9);

- полісиндентон:

فالتعليم، منطلق كل فعل تنموي مستدام، ورافد قوي للأمن والاستقرار وبه اكتساب وتطوير المهارات، التي تفتح آفاق فرص العمل الملائمة، وتعمل على تقليص دوائر البطالة، والفقر، والهشاشة [149].

«Навчання є джерелом стабільного розвитку, (i) сприятливим чинником для безпеки та стабільності, а також набуття та розвитку нових вмінь, що відкривають нові горизонти для працевлаштування та зменшують безробіття, бідність та вразливість.» (Див. Додаток Г-10),

و ندعو إيران باعتبارها دولة جارة، يربطنا بشعبها روابط دينية وثقافية، إلى التعاون مع دول المنطقة لتكون جزءاً من هذه الرؤية، من خلال الالتزام بمبادئ الشرعية الدولية، وعدم التدخل في الشؤون الداخلية للدول الأخرى، والتعاون مع الوكالة الدولية للطاقة الذرية، والوفاء بالتزاماتها في هذا الشأن [151].

«(i) Ми закликаємо Іран, який вважаємо державою-сусідом та з народом якого нас пов'язують духовні та культурні узи, до співпраці з країнами регіону та інтеграції до цього бачення шляхом дотримання принципів міжнародного права та невтручання у внутрішні справи інших країн, (i) співпраці з міжнародним агентством з атомної енергії та дотримання відповідних зобов'язань.» (Див. Додаток Г-7).

Ключовим у розрізі полісиндетону є фактор складних речень та їхньої ролі в арабськомовному дипломатичному тексті. Намір нашарування додаткових частин зумовлює потребу в елементах зв'язування тексту, і саме тут авторів стають у нагоді численні прийменники. Що стосується еліпсу, то його особливість полягає у тому, що на противагу загальновідомій схильності носіїв арабської до багатослівності, зокрема у контексті підготовки усних текстів, автори вбачають за доцільне робити лаконічнішими назви держав у ході декламування. Цей підхід жодним чином не свідчить про неповагу до власної або ж інших держав, проте сприяє скороченню необов'язкових структур і не шкодить розумінню сказаного.

Відмінні ознаки

1. Інтонаційний розподіл

Ідентично до проаналізованого вище тексту, промова марокканського Прем'єр-міністра не має чіткої інтонаційної структури. Єдина послідовність, яку можемо виокремити у цьому зв'язку, полягає у фізичній потребі переведення оратором подиху приблизно раз на 6 слів у першій частині смислового абзацу (зафіксовано 4 паузи на 26 слів першого речення нижченаведеного абзацу) та намагання утриматись від необов'язкових пауз у другій частині такого абзацу (зафіксовано 2 паузи на 38 слів у другій частині згаданого абзацу):

إننا نسجل بكل أسف ×، أن التكامل والاندماج الاقتصادي ×، بين بلدان منظمتنا ×، لم يصل بعد إلى المستوى الذي نطمح إليه ×، رغم توفر كل مقومات النجاح لدى دولنا. وفي هذا السياق، لا يسعنا إلا أن نتأسف، من جديد ×، على عدم قيام اتحاد المغرب العربي بدوره الطبيعي ×، في دعم تنمية مشتركة للدول المغاربية، ولا سيما من خلال ضمان حرية تنقل الأشخاص ورؤوس الأموال والسلع والخدمات × بين دوله الخمس [132].

«Ми з жалем констатуємо ×, що економічна інтеграція та консолідація × між країнами нашої організації × ще не досягли того рівня, якого ми прагнемо ×,

попри наявність усіх елементів успіху в наших країнах. У цьому контексті ми можемо ще раз із жалем констатувати[×] невиконання Союзом Арабського Магрибу своєї природної ролі[×] у підтримці спільного розвитку країн Магрибу, зокрема, забезпечення вільного руху людей, капіталу, товарів і послуг між його п'ятьма державами-членами.» (Див. Додаток Г-2).

2. Стилiстичнi фiгури

- анафора (не зафіксована в письмових текстах арабського дипломатичного дискурсу):

وَألا يكون مقرأً ولا ممرّاً لسياسات النفوذ الخارجية. ولا مستقراً لاحتلالات أو وصايات أو هيمنات.
وَألا يسمح لبعضه بالاستقواء بالخارج ضد أبناء وطنه. حتى ولو كان هذا الخارج صديقاً أو شقيقاً.
وَألا يسمح لبعضه الآخر، باستعداد أي صديق أو شقيق. أو إيدائه فعلاً أو حتى قولاً [145].

«Не бути ані майданчиком або ж коридором для іноземного впливу, ані прихистком або ж поплічником окупації.

Не дозволяти іншим посилюватись деінде за рахунок синів своєї (прим. Ліванської) держави, хай навіть це буде друг або ж брат.

Не дозволяти іншим ані чинити агресію до будь-кого з друзів чи братів, ані завдавати шкоди як фізично так і вербально.» (Див. Додаток Г-5).

Зазначимо, що анафора загалом не є типовою ані для усних, ані для письмових арабських дипломатичних текстів. Проте розглянутий раніше фактор живого спілкування (декламування) значною мірою спонукає автора до застосування нетипових для офіційно-ділового стилю структур, імпровізаційний характер яких заслуговує на окрему увагу. На нашу думку, в цьому випадку йдеться про заздалегідь підготовлений пасаж, що загалом відповідає риторичі ліванського Президента у цій конкретній промові і вдало контрастує із класичною моделлю стриманості в офіційно-діловому стилі.

Лінгвопрагматичний рівень

Спільні ознаки

1. Дейксис

Констатуємо неодноразове використання дейксису, а саме (див. Додаток Г-2):

- просторового:

وهنا نجد التأكيد على دعمنا الثابت للشعب الفلسطيني الشقيق... [132]

«Тут (досл.) ми поновлюємо запевнення у нашій непохитній підтримці братнього палестинського народу...»,

وهنا نؤكد بأن قطاع غزة جزء لا يتجزأ من الأراضي الفلسطينية... [132]

«Тут (досл.) ми підтверджуємо, що сектор Газа є невід'ємною частиною палестинських територій...»,

ذلك أن إعداد وتأهيل شباب واع ومسؤول، هو الثروة الحقيقية لدولنا... [132]

«І це тому що (прибл. переклад) підготовка та надання молоді кваліфікації обізнаної та відповідальної є справжнім багатством наших націй...».

Просторовий дейксис також фіксуємо у промові з Додатку Г-5:

وها أنا هنا بينكم، أجسد العهد [145].

«І ось я тут серед Вас, уособлюю цілу епоху.»;

- разом з персональним:

وبصفتنا رئيس لجنة القدس، سنواصل ويتنسيق وثيق مع أخينا فخامة السيد محمود عباس،... [145]

«Як голова (досл. «як призначені») Комітету аль Кудс, ми продовжуватимемо, тісно співпрацюючи з нашим братом, Його Високоповажністю паном Махмудом Аббасом...»,

إننا نسجل بكل أسف، أن التكامل والاندماج الاقتصادي، بين بلدان منظمنا... [145]

«Ми з жалем констатуємо, що економічна інтеграція та консолідація між країнами нашої організації...»,

إن مستقبل أمتنا العربية يظل رهينا بإيجاد تصور استراتيجي مشترك،... [145]

«Майбутнє нашої арабської нації як і раніше залежить від розвитку спільного стратегічного бачення...».

Персональний дейксис також фіксуємо у промові з Додатку Г-9:

...ونؤكد حرصنا على الاضطلاع بمسؤولياتنا سعياً لتوفير اللقاح لدول القارة [146].

«...ми також поновлюємо запевнення (досл. «наше бажання») у взятті на себе (досл. «наших») зобов'язань щодо забезпечення вакциною країн континенту.».

На цьому етапі вже можемо констатувати, що персональний дейксис є найбільш поширеним типом дейксису в арабськомовних дипломатичних текстах. Це пояснюється зручністю його інструменталізації для узагальнень як державного

рівня (بمسؤولياتنا نؤكد حرصنا... «підтверджуємо наше запевнення щодо... наших зобов'язань»), так і міжнародного (أمتنا العربية «наша арабська нація»), зокрема у випадку з численними арабськими державами, для яких концепція спільних цінностей, культури та історії є провідною. Що стосується просторового дейксису, його застосування, на нашу думку, ґрунтується на інших передумовах, спільна конвертація яких, наприклад, у слово هنا «тут» або ж تلك «і тому» (прибл. переклад) є скоріш ознакою виключно ідейних конекторів – дискурсивних слів, про які йшлося у попередніх розділах.

2. Інтертекстуальність

Фіксуємо також перехресне посилання на історичні події та факти, а саме у промові з Додатку Г-2:

وهنا نجدد التأكيد على دعمنا الثابت للشعب الفلسطيني الشقيق، من أجل استرجاع حقوقه المشروعة، وإقامة دولته المستقلة وذات السيادة، على حدود الرابع من يونيو 1967،... [132]

«Тут ми знову заявляємо про нашу непохитну підтримку братнього палестинського народу в його зусиллях відновити свої законні права та створити свою незалежну та суверенну державу на кордонах 4 червня 1967 року...»;

та промові з Додатку Г-6:

... كما أنه مستمر في خرق اتفاقية جنيف الثالثة الخاصة بأسرى الحروب، والاتفاقية الرابعة التي توفر الحماية للمدنيين في الأراضي المحتلة... [150]

«... а також перманентне порушення третьої Женевської конвенції щодо військових заручників та Четвертої конвенції, згідно з якою цивільному населенню надається захист на окупованих землях...».

У розрізі аналізу вбачаємо за доцільне зазначити, що вірогідність належної інтерпретації інтертекстуальності є нижчою за таку вірогідність у випадку, до прикладу, з імплікатурами. Це пояснюється не складністю збалансування експліцитних та імпліцитних інтенцій, а насамперед володінням декламованим матеріалом, що є бажаною, але не обов'язковою умовою при ознайомленні з такими текстами. Так, посилання на الاتفاقية الرابعة التي توفر الحماية للمدنيين في الأراضي المحتلة «Четверту конвенцію, згідно з якою цивільному населенню надається захист на окупованих землях», хоч і є, на перший погляд, очевидним і таким, що не має

прихованих сенсів, потребує наявності належних фонових знань у реципієнта, аби він міг належним чином пов'язати цю паралель. Окрім того, висунуту нами тезу підтверджують слова *في الأراضي المحتلة*... «на окупованих землях», які, у випадку неналежного володіння реципієнтом необхідними знаннями, можуть трактуватись ним не як складова конвенції, а виключно як посилення на бачення арабських держав щодо Сектору Газа.

3. Імплікатури

Як відомо, у підготовці офіційно-ділових текстів геополітичний контекст відіграє ключову роль.

Оскільки Марокко як в Африці, так і серед інших арабських держав сприймається як держава, що притримується поглядів західних країн, чутливість питань, що стосуються Сектору Газа та Ізраїлю, є більшою порівняно зі сприйняттям поглядів решти арабських держав. Так, речення:

لا يسعنا إلا أن نتأسف، من جديد، على عدم قيام اتحاد المغرب العربي بدوره الطبيعي، في دعم تنمية مشتركة للدول المغاربية... [132]

«... ми можемо ще раз із жалем констатувати невиконання Союзом Арабського Магрибу своєї природної ролі у підтримці спільного розвитку країн Магрибу...» (див. Додаток Г-2)

сприймається різним чином залежно від походження та політичних поглядів реципієнта.

До прикладу, до Союзу Арабського Магрибу входить 5 країн, а саме Марокко, Мавританія, Алжир, Туніс та Лівія. Оскільки станом на червень 2025 року дипломатичні відносини між Марокко та Алжиром розірвано (з серпня 2021 року), поведінковий патерн реципієнта алжирського походження можемо охарактеризувати як завідомо негативний відносно продуцента, а отже ці слова сприйматимуться як спроба скинути відповідальність за нереалізовані цілі на інших. Натомість, реципієнт з Мавританії скоріш за все з меншим скепсисом ставитиметься до слів марокканських співрозмовників, адже попри однакове ядро історичних сутичок (Алжир і Мавританія у 80-х рр. XX ст. брали участь у збройному конфлікті, пов'язаному із Західною Сахараю, на яку претендувало також

Марокко) станом на червень 2025 року Мавританія активно співпрацює із Марокко у низці сфер та підтримує партнерські відносини. Отже, незалежно від політичного та соціокультурного бекграунду слухача сенс сказаного не є очевидним та передбачає низку опцій у контексті сприйняття інформації.

З інших імплікатур виокремимо:

... وإنهاء الاحتلال الذي يعد السبب الجوهري في عدم استقرار منطقة الشرق الأوسط، مهيبًا بالضمير الحي للمجتمع الدولي أن يتحمل المسؤولية الأخلاقية والتاريخية... [131]

«... та покладення краю окупації, що є головною причиною нестабільності регіону Близького Сходу та заклику до совісті міжнародного співтовариства взяти на себе моральну та історичну відповідальність...» (див. Додаток Г-8);

صحيح أننا بحاجة إلى توسيع وتنويع الشراكات مع مختلف الأطراف، لكن على نحو لا نصير به مسرح تنافس، أو تصفية حسابات بين الغير، تعود غالبا علينا بالتأزم والاضطراب، اقتصاديا، واجتماعيا، وخاصة أمنيا [149].

«Ми й справді потребуємо розбудови та урізноманітнення партнерств з низкою сторін, проте таким чином, аби уникнути завдання шкоди здоровій конкуренції і не допустити взаємного зведення рахунків учасників процесу, що зазвичай спричиняє складнощі та негаразди в економічному, соціальному та особливо безпековому плані.» (Див. Додаток Г-10).

Відмінні ознаки

Відмінних ознак не зафіксовано.

3.2.3. Промова Президента Республіки Ірак Абдул Латифа Рашида

Розглянемо промову Президента Республіки Ірак Абдул Латифа Рашида на 31 Саміті арабських держав, що мав місце 1-2 листопада 2022 року.

На відміну від досліджених вище промов, наведений текст не був виголошений після початку активних бойових дій на Близькому Сході у жовтні 2023 р., а отже до уваги варто брати саме безпекову ситуацію у самій Республіці Ірак, в окремих регіонах якої станом на вересень 2025 р. продовжують оперувати терористичні угруповання.

Лексичний та морфологічний рівні

Спільні ознаки

1. Синонімія

Синонімічні ряди є поширеним явищем у досліджуваному тексті, зокрема таку тенденцію фіксуємо у сполуках *تحكيك – حلول* «розв'язання» – «вирішення» у реченні (див. Додаток Г-3):

حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتحكيك الأزمات وبلوغ الحلول العادلة والسريعة [147].

«Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз і досягненні справедливих і швидких рішень.»,

بلداننا – شعوبنا «наші країни» – «наші народи» у реченні:

ليحفظ الله سلام بلداننا وشعوبنا، وسلام العالم ككل والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته [147].

«Нехай Аллах береже мир наших країн і (наших) народів, мир у всьому світі. Нехай буде з вами мир, милість і благословення Божє.»

دماء – تضحيات «жертви» – «кров» у реченні

ونتوقع أننا أصبحنا قريبين أكثر من أي وقت آخر من إدراك هذه المبادئ، تقديراً للتضحيات وللدماء التي سُفكت في أكثر من بلد من بلداننا... [147]

«Ми очікуємо, що ми стали ближчими, ніж будь-коли, до реалізації цих принципів через жертви і кров, яку було пролито не в одній нашій країні...».

Синонімію також фіксуємо у промові з Додатку Г-6:

...ويضيف إلى أعباء الأزمات الاقتصادية العالمية عبئاً آخر، ويفتح الباب على صراعات أعمق وأوسع... [150]

«... і спричиняє на додачу до важких світових економічних криз іншу кризу, а також відкриває двері для глибших та ширих конфліктів...»,

та з Додатку Г-8:

... متطلعا معكم إلى انتصار الحق وإنصاف كفاح الشعب الفلسطيني الذي طالت تضحياته ومعاناته... [131]

«... прагнучи разом із Вами перемоги права та вишанування боротьби палестинського народу, чії жертви та страждання продовжують множитись...».

У підтвердження раніше висловленої нами тези щодо необов'язковості для застосування синонімії наявності виключно позитивної чи негативної конотації повідомлюваного відзначаємо, що такі ряди можуть бути не лише позитивними (بلوغ الحلول – تفكيك الأزمات «розв'язання криз» – «досягнення рішень») чи негативними (تضحيات – دماء «жертви» – «кров»), а й нейтральними (شعبنا – بلداننا «наші країни» – «наші народи»).

2. Моделі дієслів

Відзначимо значну кількість перформативних дієслів переважно декларативного спрямування, як-от ننجح «матимемо успіх» та سيكون «буде», «стане» у реченні (див. Додаток Г-3):

حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتفكيك الأزمات... [147]

«Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз...»,

ونتوقع «очікуємо» у реченні:

ونتوقع أننا أصبحنا قريبين أكثر من أي وقت آخر من إدراك هذه المبادئ... [147]

«Ми очікуємо, що ми стали ближчими, ніж будь-коли, до реалізації цих принципів...»

та ستعمل (досл.) «працюватиме» і يستجيب «відповідає», «є відповідним» у реченні:

أمام الحكومة العراقية الكثير من المسؤوليات التي ستعمل عليها وبما يستجيب لإرادة شعبنا من أجل الإصلاح... [147]

«Уряд Іраку стикається з багатьма обов'язками, які він візьме на себе у спосіб, що відповідає волі нашого народу щодо реформ...».

Також фіксуємо перформативні дієслова декларативного спрямування у промові Президента Арабської Республіки Єгипет з Додатку Г-11:

يسعدني أن أهنئكم يا سيادة الجمعية العامة... [171]

«Я радий (досл. «мене робить щасливим, радісним») вітати Вас, шановна Генеральна Асамблея...»,

إن حضوري اليوم وحديثي إليكم يحمل معان عديدة... [171]

«Моя присутність та моє звернення до Вас є (досл. «несуть») сповненими багатьма сенсами...».

Відмінні ознаки

1. Релігійно-забарвлена лексика

Оскільки вступні та завершальні речення є, як ми вже переконались раніше, клішованими формулами для усного офіційно-ділового дискурсу арабської мови, варто звернути увагу на вставки в інших частинах тексту. До прикладу, речення (див. Додаток Г-3):

ليحفظ الله سلام بلداننا وشعوبنا، وسلام العالم ككل والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته [147].

«Нехай Аллах береже мир наших країн і (наших) народів, мир у всьому світі. Нехай буде з вами мир, милість і благословення Аллаха.»

містить пряме посилення на Аллаха, що не є характерною для письмових текстів того ж спрямування рисою незалежно від позиції таких лексем у тексті.

3. Епітети

Роль прикметників у досліджуваному тексті здебільшого обмежується факультативним предикатом, що виконує не тільки функцію тлумачення думки, а й функцію надання тексту естетичних рис. До прикладу, прикметники *إيجابية* «позитивні» та *فاعلة* «дієві» у реченні (див. Додаток Г-3):

...هو منطلق صحيح في احترام سيادة أي بلد، وهو منطلق لا بد منه لتكون المساعدة *إيجابية* و*فاعلة* [147].

«... і це правильний крок у бік поваги до суверенітету кожної з країн, а також крок, необхідний для надання ефективної (досл. «ПОЗИТИВНОЇ») та дієвої допомоги.»

سريعة «швидкі» і *عادلة* «справедливі» у реченні:

حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتفكيك الأزمات وبلوغ *الحلول العادلة والسريعة* [147].

«Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз і досягненні справедливих і швидких рішень.»

та *شقيقة* «братні» і *صديقة* «дружні» у реченні:

...، ونتوقع أن تحظى جهود الحكومة بتفاعل *إيجابي* من الدول *الشقيقة والصديقة* [147].

«... розраховуємо на дієву співпрацю з урядом з боку братніх і дружніх країн.».

Епітети також ідентифікуємо у промові з Додатку Г-11:

هذه الثورة التي أسست الشرعية الحقيقية... [171]

«Ця революція, що заклала підвалини справжньої законності...»,
...سيعا إلى ما يتطلب إليه شعب مصر، لإقامة دولة مصر الحديثة، الدولة الوطنية، الديمقراطية، الدستورية والقانونية الحديثة [171].

«... прагнучи досягти того, чого вимагає народ Єгипту, а саме створення сучасної Єгипетської держави, національної держави, демократичної, конституційної, законної і сучасної.».

та у промовах з Додатку Г-4:

وفي الختام، نجدد شكرنا للمملكة العربية السعودية الشقيقة وقيادتها الحكيمة... [130]

«Врешті, ми поновлюємо нашу подяку братньому Королівству Саудівська Аравія та її мудрому Керівництву...».

і Додатку Г-8:

... حيث ما يزال شعب... محروماً من حقه الأساسي في تقرير المصير، عبر استفتاء حر ونزيه... [131]

«..., адже народ так само позбавлений основоположного права на самовизначення шляхом проведення вільного та добросовісного референдуму...».

Ідентично до попереднього проаналізованого тексту відзначаємо, що ключовою відмінністю специфіки застосування епітетів у досліджуваних усних арабських дипломатичних текстах відносно письмових є їхня позиція у тексті. До прикладу, епітети в уривку الحكيمة الشقيقة السعودية العربية المملكة شكرنا للمملكة عبر استفتاء حر ونزيه... [131] «Врешті, ми поновлюємо нашу подяку братньому Королівству Саудівська Аравія та її мудрому Керівництву...» застосовано автором у кінцевій частині тексту, що не є характерним для вже розглянутих письмових арабських дипломатичних текстів. Окрім того, можна зауважити таку суттєву відмінність усних дипломатичних текстів, як потенційна можливість використання значної кількості епітетів на одне речення та один об'єкт опису, як-от: إقامة دولة مصر الحديثة، الوطنية، الديمقراطية، الدستورية... «...само створення сучасної Єгипетської держави, національної держави, демократичної, конституційної, законної і сучасної...». Як засвідчив

здійснений нами аналіз, для досліджених письмових арабських дипломатичних текстів використання такої кількості близьких за конотацією епітетів не є характерним.

Синтаксичний рівень

Спільні ознаки

1. Однорідні члени речення

У промові з Додатку Г-3 фіксуємо такі однорідні члени речення:

- однорідні додатки:

كما أتقدم بجزيل الشكر والعرفان لفخامة الأخ الرئيس قيس سعيد وللجمهورية التونسية الشقيقة على حسن إدارة أعمال القمة السابقة [147].

«Я також висловлюю подяку та шану Його Високості Брату Кайсу Сайєду з братньої Туніської Республіки за високий рівень організації попереднього саміту.»;

- однорідні присудки та однорідні означення:

نأمل ونسعى من أجل أن تكون هذه القمة منطلقاً جاداً ومنتجاً في تنقية أجواء العمل المشترك [147].

«Ми також сподіваємось та прагнемо, аби цей саміт став вагомим і продуктивним початком поліпшення атмосфери спільної роботи.»;

حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتفكيك الأزمات وبلوغ الحلول العادلة والسريعة [147].

«Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз і досягненні справедливих і швидких рішень.».

В інших промовах, зокрема у Додатку Г-7, фіксуємо однорідні означення:

...من خلال تبني "نهج متوازن" وذلك بالانتقال المتدرج والمسؤول نحو مصادر طاقة أكثر ديمومة... [151]

«... шляхом формування «збалансованої програми» та поступового і відповідального переходу до витриваліших джерел енергії...»;

у Додатку Г-9 фіксуємо однорідні додатки:

... مع الالتزام بمراعاة الحصص والأنصبة في الوظائف وفقاً لمبادئ التضامن، ومدى مساهمة الدول الأعضاء... [146]

«... а також зобов'язання дотримуватись квот та обов'язків, передбачених принципами солідарності та строком роботи держав-учасниць...».

Констатуємо, що принцип використання різних однорідних членів речення у межах одного речення зберігається. Окрім того, на цьому етапі вбачаємо за доцільне зафіксувати елемент майже обов'язкової наявності однорідних членів речення у вступних частинах усних арабських дипломатичних текстів, де автор зазвичай намагається якомога красномовніше привітати усіх присутніх та подякувати за організацію заходу та/або допомогу, як-от у випадку з реченням: *كما أتقدم بجزيل الشكر والعرفان لفخامة الأخ الرئيس... «...Я також висловлюю подяку та шану Його Високості Брату...».*

2. Складні речення

У досліджуваному тексті фіксуємо складні речення з різними типами підрядних, зокрема означальних та додаткових (див. Додаток Г-3):

أمام الحكومة العراقية الكثير من المسؤوليات التي ستعمل عليها وبما يستجيب لإرادة شعبنا من أجل الإصلاح والبناء وتعزيز فاعلية العراق في محيطه الإقليمي والدولي [143].

«На уряд Іраку лягає чимало обов'язків, які він візьме на себе у спосіб, що відповідає волі нашого народу щодо реформ, розвитку та підвищення ефективності Іраку в його регіональному та міжнародному середовищі.»,
ونتوقع أننا أصبحنا قريبين أكثر من أي وقت آخر من إدراك هذه المبادئ، تقديراً للتضحيات وللدماء التي سُفكت في أكثر من بلد من بلداننا،... [147]

«Ми очікуємо, що ми стали ближчими, ніж будь-коли, до реалізації цих принципів, через жертви і кров, яку було пролито не в одній нашій країні...».

Складні речення з підрядними різного типу ідентифікуємо й в інших текстах промов, зокрема з Додатку Г-8:

ومن هذا المنظور فإن الجزائر التي تتأهب لتبوء مقعدها غير الدائم بمجلس الأمن، تعي ثقل المسؤولية الملقاة على عاتقها بالنظر للتحديات الجمة التي تواجهها المجموعة الدولية [131].

«З урахуванням зазначеного Алжир, який готувався до того, аби повернути місце непостійного члена Ради Безпеки, усвідомлює вагу відповідальності, що лягає на його плечі з огляду на численні виклики, з якими стикнулася міжнародна спільнота.»

та з Додатку Г-11:

إن الثورة المصرية التي أسست الشرعية التي أمثلها أمامكم اليوم لم تكون نتاج لحظة أم انتفاضة عابرة، كما أنها لم تكن أبدا رياحا هبت في ربيع أم خريف [171].

«Єгипетська революція, що заклала підвалини законності, представником якої перед Вами зараз є я, не була наслідком випадкового моменту або ж виступу, а також ніколи не була вітром, що разово вдарив навесні або ж восени.».

3. Супердовгі конструкції

Текст складається з 420 слів, найдовше речення містить 56 слів, середня довжина речення – 28 слів. Нижче наводимо текст найдовшого речення у тексті:

والشكر موصول هنا للأخ أمين عام الجامعة الدكتور أحمد أبو الغيط ومن خلال معاليه لكافة السادة العاملين بالأمانة العامة في جامعة الدول العربية على جهودهم ودورهم النبيل في تقريب ما أمكن تقريبيه من وجهات النظر وبما ساعد على تحقيق هذه القمة ويساعدها في تحقيق المأمول منها [147].

«Ми також висловлюємо подяку Генеральному секретарю Ліги д-ру Ахмеду Абул Гейту, а також у його особі всьому персоналу Генерального секретаріату Ліги арабських держав за їхні зусилля та благородну роль у зближенні точок зору, що допомогло організувати цей саміт та допоможе досягти його цілей.» (Див. Додаток Г-3).

До прикладу, супердовга конструкція у промові з Додатку Г-4 складається з 68 слів:

معربين عن تقديرنا للمملكة العربية السعودية بقيادة خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبد العزيز آل سعود، ودعم ومساندة صاحب السمو الملكي الأمير محمد بن سلمان بن عبد العزيز آل سعود، ولي العهد رئيس مجلس الوزراء، حفظهما الله، على هذه الدعوة الكريمة التي تعكس التزام المملكة الشقيقة طويل الأمد تجاه قضايا الأمتين العربية والإسلامية وتفانيها في تحقيق الأمن والسلام والاستقرار في المنطقة [130].

«Також висловлюємо подяку Королівству Саудівська Аравія, яке очолює Хранитель Двох Святинь Король Салман бін Абдул Азіз ас-Сауд, і підтримку та готовність підтримувати Його Високість Мухаммада бін Салмана, наступника престолоа та Голову Ради міністрів, нехай його береже Аллах, за це люб'язне запрошення, що відбиває непохитні зобов'язання братнього Королівства щодо питань двох народностей, арабської та ісламської, і дає усвідомлення можливої реалізації безпеки, миру і стабільності.».

Супердовгі речення, як ми вже зазначали раніше, можуть сприйматись виключно через призму застосування продуцентом інших інструментів синтаксису, що у цьому випадку є допоміжними, як-от інтонаційний розподіл. Ця особливість є помітнішою, зокрема, тоді, коли автор вдається до використання численних сполучників, що розбивають думку на низку смислових частин, які можуть бути або частиною одного речення, або формувати блок окремих речень.

4. Стилiстичнi фiгури

Зi стилiстичних фiгур у досліджуваному тексті фіксуємо (див. Додаток Г-3):

- еліпс:

[147]... فخامة الأخ الرئيس عبد المجيد تبون، رئيس الجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية المحترم...

«Його Високоповажність Брат (досл.) Президент Абдул Маджид Теббун, Шановний Президент Арабської Народної Демократичної Республіки...»,

[147]... من دواعي سروري أن أبتدى كلمتي بأحر التهاني للجزائر العزيزة...

«Для мене щастя починати промову словами вітання на адресу братнього Алжиру...»;

- полісиндетон:

إن مراعاة وتقدير وحدة ومصالح الشعوب في السلام والتنمية والبناء هو منطلق صحيح في احترام سيادة أي بلد، وهو منطلق لا بد منه لتكون المساعدة ايجابية وفعالة [147].

«Увага і повага до єдності та інтересів народів, що провадяться у мирі, (i) зростанні та розвитку, це правильний крок у бік поваги до суверенітету кожної з країн, а також крок, необхідний для надання ефективної та дієвої допомоги.»

Ті ж стилістичні фігури помічаємо у промові з Додатку Г-6, а саме:

- еліпс:

[150]... فخامة الأخ الرئيس عبد الفتاح السيسي، رئيس جمهورية مصر العربية المحترم...

«Його Високоповажність Брат і Президент Абдул Фатах ас-Сісі, Шановний Президент Арабської Республіки Єгипет...»,

[150]... أتقدم إلى الشقيقة مصر بالعرفان والتقدير لدعوتها إلى هذا الاجتماع...

«Висловлюю подяку та шану братньому Єгипту за його запрошення на цю зустріч...»;

- полісиндетон:

... وقد يمتد الصراع إقليمياً بما يهدد إمدادات الطاقة إلى الأسواق العالمية، ويضيف إلى أعباء الأزمات الاقتصادية العالمية عبئاً آخر، ويفتح الباب على صراعات أعمق وأوسع... [150]

«..., а боротьба може перекинутись на весь регіон, що загрожуватиме постачанню енергії на світові ринки та стане ще одним тягарем світової економічної кризи, (і) відкриє двері для запекліших та більших конфліктів...».

Відмінні ознаки

1. Паузи у декламуванні

Однією з ключових відмінностей між усним та письмовим дискурсом, що набуває особливої критичності у контексті дипломатичної роботи, є плавність вимови, що може мати вплив на сприйняття реципієнтом інформації. Візьмемо найдовше речення у досліджуваному тексті та розглянемо його на предмет пауз у вимові, пов'язаних з помилками при декламуванні (вказані фрагменти виділено «×»):

والشكر موصول هنا للأخ أمين عام لجامعة ×الدول×... أمين عام الجامعة الدكتور أحمد أبو الغيط ومن خلال معاليه لكافة السادة العاملين بالأمانة العامة في جامعة الدول العربية على جهودهم ودورهم النبيل في تقريب ما أمكن تقريبيه من وجهات النظر وبما ساعد على تحقق هذه القمة ويساعدها في تحقيق المأمول منها [147].

«Ми також висловлюємо подяку Генеральному секретарю Ліги ×держав×... Генеральному секретарю Ліги д-ру Ахмеду Абул Гейту, а також у його особі всьому персоналу Генерального секретаріату Ліги арабських держав за їхні зусилля та благородну роль у зближенні точок зору, що допомогло організувати цей саміт та допоможе досягти його цілей.» (Див. Додаток Г-3).

Таким чином, вірогідність відходу продуцента від технічно ідеального декламування тексту є значно вищою, коли йдеться про усний дискурс; натомість, якщо розглянуті письмові тексти і передбачають можливі проблеми з тлумаченням/переповіданням написаного, такі проблеми виникають виключно з боку реципієнта, а отже ймовірність неточностей при ознайомленні з текстом є значно нижчою.

Лінгвопрагматичний рівень

Спільні ознаки

1. Дейксис

Зважаючи на вже здійснений аналіз та у контексті дослідження вищенаведеного тексту, варто зазначити, що спільною рисою письмового та усного дискурсів дипломатичного підстилю арабської мови є гнучка структура текстоутворюючих елементів. Наприклад, у досліджуваній промові (див. Додаток Г-3) фіксуємо перехід у межах персонального дейксису на рівні морфологічних перетворень, а саме – якщо речення:

من دواعي سروري أن أبتدى كلمتي بأحر التهاني للجزائر العزيزة وللأشقاء الجزائريين... [147]

«Мені приємно розпочати свою промову з найтепліших привітань любому Алжиру та (нашим) алжирським братам...»,

كما أتقدم بجزيل الشكر والعرفان لفخامة الأخ الرئيس قيس سعيد... [147]

«Я також висловлюю щиру вдячність Президенту Кайсу Сайеду...»

утворюють парадигму комунікації представник – аудиторія, то речення:

نأمل ونسعى من أجل أن تكون هذه القمة منطلقاً جاداً ومنتجاً في تنقية أجواء العمل المشترك [147].

«Ми сподіваємося і прагнемо, що цей саміт стане серйозним та дієвим кроком для поліпшення атмосфери для спільних дій.»,

حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتفكيك الأزمات... [147]

«Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз...» (наявний також часовий дейксис у слові *حين* «коли»),

ونتوقع أن تحظى جهود الحكومة بتفاعل إيجابي من الدول الشقيقة والصديقة [147].

«Розраховуємо на позитивні відгуки влади щодо зусиль братніх і дружніх країн.»

є носіями зміщеного відносно попередніх речень предикативного ядра, яке не тільки переходить від категорії однини до категорії множини (від *أبتدى* «я розпочинаю» та *أتقدم* «висловлюю», «висуваю» до *نأمل* «ми сподіваємось», *نسعى* «ми прагнемо», *ننجح* «ми маємо успіх», *عملنا* «наша робота» і *نتوقع* «ми очікуємо»), а й сприяє розгалуженню концепції «ми».

З просторового дейксису виокремимо таке речення:

والشكر موصول هنا للأخ أمين عام الجامعة الدكتور أحمد أبو الغيط... [147]

«Ми також висловлюємо (тут) подяку Генеральному секретарю Ліги д-ру Ахмеду Абул Гейту...».

З дейксису в інших промовах ідентифікуємо:

- просторовий *حين* «коли» та персональний *هذا* «цей» у промові з Додатку Г-10:

من هنا، ناضلت بلادي منذ حوالي خمسين سنة خلت، ومن هذا المنبر بالذات... [149]

«(Звідси) Тут моя країна боролась близько половини сторіччя, і саме з цього місця...»,

أؤكد هنا دعمنا لجهود الأمم المتحدة الرامية لإيجاد حل سياسي... [149]

«Я також поновлюю запевнення у нашій підтримці зусиль ООН, спрямованих на віднайдення політичного рішення...»,

- персональний *هذه* «ця», «ці» з промови у Додатку Г-6:

نقول إن القضية الفلسطينية ما كانت لتصل إلى هذه الأوضاع المأساوية... [150]

«Ми стверджуємо, що Палестинське питання не мало б призвести до такого (досл. цього) сумного стану речей...»

та *نحن* «ми» з промови у Додатку Г-11:

فقد حققنا خطوات متلاحقة وفعالة في مسيرة بناء ونهضة... [171]

«Ми імплементували численні та дієві кроки на шляху до пробудження та формування...».

2. Імплікатури

Оскільки імплікатури за визначенням не можуть існувати в ізольованому лінгвопрагматичному просторі (ідея набуває ознак неочевидної через призму комплексного не-/розуміння адресатом складових тексту, що оточують таку ідею), пропонуємо розглянути вказаний елемент дипломатичного дискурсу саме у світлі співставлення частин тексту та виокремлення ідей, що генеруються у рамках таких частин.

До прикладу, речення з промови Г-3:

من دواعي سروري أن أبتدئ كلمتي بأحر التهاني للجزائر العزيزة وللأشقاء الجزائريين، شعباً ورئيساً وحكومة، وهم يحتفلون بذكرى اندلاع الثورة الجزائرية، كل عام والجزائر بخير وسلام وتقدم [147].

«Мені приємно розпочати свою промову з найтепліших привітань любому Алжиру та нашим алжирським братам, народу, Президенту та уряду, які відзначають річницю початку Алжирської революції. Нехай Алжир буде здоровим, безпечним і процвітаючим кожного року.»

كما أتقدم بجزيل الشكر والعرفان لفخامة الأخ الرئيس قيس سعيد وللجمهورية التونسية الشقيقة على حسن إدارة أعمال القمة السابقة [147].

«Я також висловлюю щиру вдячність Президенту Кайсу Сайеду та братній Республіці Туніс за чудову організацію попереднього саміту.»

попри очевидний відхід автора від лінії адресант – адресат, на перший погляд не є такими, що містять приховану думку. Водночас, абзац:

أمام الحكومة العراقية الكثير من المسؤوليات التي ستعمل عليها وبما يستجيب لإرادة شعبنا من أجل الإصلاح والبناء وتعزيز فاعلية العراق في محيطه الإقليمي والدولي. وهذه المهمات تتطلب من الحكومة الكثير من القوة والحزم والحكمة، كما تتطلب من جميع القوى الوطنية مساندتها، ونتوقع أن تحظى جهود الحكومة بتفاعل إيجابي من الدول الشقيقة والصديقة [147].

«Уряд Іраку стикається з багатьма обов'язками, які він візьме на себе у спосіб, який відповідає волі нашого народу щодо реформ, розвитку та підвищення ефективності Іраку в його регіональному та міжнародному середовищі. Ці завдання вимагають від уряду великої сили, рішучості та мудрості, а також підтримки всіх національних сил. Розраховуємо на позитивні відгуки влади щодо зусиль братніх і дружніх країн.»

дозволяє визначити патерн т.зв. «дипломатичної ввічливості», що має у подальшому бути вигідною іракській стороні, адже вона закликає допомогти усіх присутніх представників арабських держав з легким акцентом на тих, до яких зверталась на початку.

Натомість, у деяких випадках ізолюваність окремих смислових частин не впливає на первісну природу висловлювання, як-от у реченні:

والشكر موصول هنا للأخ أمين عام الجامعة الدكتور أحمد أبو الغيط ومن خلال معاليه لكافة السادة العاملين بالأمانة العامة في جامعة الدول العربية على جهودهم ودورهم النبيل في تقريب ما أمكن تقريبه من وجهات النظر وبما ساعد على تحقيق هذه القمة ويساعدها في تحقيق المأمول منها [147].

«Ми висловлюємо подяку Генеральному секретарю Ліги д-ру Ахмеду Абул Гейту, а також в його особі всьому персоналу Генерального секретаріату Ліги арабських держав за їхні зусилля та благородну роль у зближенні точок зору, що допомогло організувати цей саміт та допоможе досягти його цілей.»

У цьому зв'язку варто взяти до уваги два аспекти наведеного висловлювання, а саме відсутність конкретизації цілей (المأمول منها) досл. «те, на що від нього (саміту) сподіваються») станом на момент, коли речення було озвучено, та можливе неочевидне трактування цілей, про яке почасти йдеться після вказаного висловлювання. Такі структури передбачають іншу відносно вищенаведеної імпліцитну архітектуру, що є передумовою для появи імплікатури. Проте, у даному випадку формула імплікатури, де «+» це експліцитний базис, а «-» – імпліцитний, матиме вигляд «--», адже і детермінантне (речення, що закладає імплікатурне підґрунтя) і допоміжне (речення, що слідує за детермінантним та покликане надати зрозуміліший сенс) не мають чітко визначеної ідейної структури.

З-поміж імплікатур з інших промов, трактування яких вбачаємо легшим навіть попри ізолюваність, можемо виокремити:

...، وقبل كل شيء، فإننا نشير إلى أهمية وقف تدوير القضية الفلسطينية ومحاولة دمجها... [150]

«... та насамперед маємо вказати на неприпустимість розсіювання Палестинського питання та спроб його приховати...» (див. Додаток Г-6),

де автор у подальшому не називає країни, на негативну роль яких у вирішенні Палестинського питання натякає та може намагатись вплинути;

بعد مضي أكثر من ثماني سنوات عن اعتماد برنامج 2030 للتنمية المستدامة وخطة عمل أديس أبابا، لا تزال العديد من الدول النامية تواجه تحديات تستوجب تضامنا أكثر على المستوى الدولي من أجل عالم أفضل، ونموذج اقتصادي فعال وعادل، يسمح بتحقيق أهداف التنمية المستدامة [131].

«Після восьми років, що минули з часів запуску Програми 2030 зі стабільного розвитку та Плану Addis-Abeba, чимало країн продовжують стикатись з викликами, що потребують більшої солідарності на міжнародному рівні задля кращого світу, а також дієвої та справедливої економічної програми, що дозволить реалізувати ціль стабільного розвитку.» (Див. Додаток Г-8),

де автор недостатньо чітко акцентує увагу на сутності потреб держав (які теж не конкретизовано), що може мати на меті генералізацію проблеми та спонукання до перегляду програми щодо більшої кількості учасників (зокрема, держав Африки та Близького Сходу).

Отже, можна стверджувати, що імплікатури, як найважливіший лінгвопрагматичний інструмент, беруть участь у формуванні сугестивного потенціалу арабськомовних дипломатичних промов та здатні визначати комунікативні стратегії ораторів, що їх виголошують. Детальніше це питання розглянемо в наступному підрозділі.

3.3. Комунікативні стратегії та сугестивний потенціал промов в арабськомовному дипломатичному дискурсі

Як ми вже зазначали, на нашу думку, синтаксис є останнім етапом перед формуванням лінгвопрагматичного прошарку тексту. Водночас вважаємо, що сукупність лексичних, морфологічних, синтаксичних і лінгвопрагматичних факторів формує сугестивний потенціал тексту, а саме ступінь психологічного впливу на слухача, що є значно динамічнішим у рамках усного дискурсу, аніж у рамках письмового (насамперед з огляду на швидкість, з якою інформація має сприйматись реципієнтом).

Розглянемо комунікативні стратегії, застосовані у проаналізованих вище текстах арабськомовних промов. У ході аналізу застосовуватимемо типологію комунікативних стратегій (далі – КС), визначених А. Д. Беловою [9, с. 11-16], та власні спостереження, що ґрунтуватимуться зокрема на зазначеній праці, а також результати дослідження сугестивного впливу політичних промов лідерів держав, здійсненого О. С. Снитко [51, с. 8-27]. З метою детальнішого дослідження вербальних форм сугестії до уваги братимуться насамперед лінгвістичні елементи дискурсу, натомість такі складові, як жестикулювання, зорова взаємодія продуцента з реципієнтом та інші невербальні форми психологічного впливу, з огляду на їхню неналежність до прямих форм вербальної взаємодії, не фігуруватимуть у дослідженні. Аналіз комунікативних стратегій здійснюватимемо насамперед через

призму збройного конфлікту між Ізраїлем та угрупованням ХАМАС, що станом на жовтень 2025 р. не є завершеним.

До прикладу, розглянемо уривок з Додатку Г-1:

الإخوة القادة،

واقع أليم وغير مسبوق تشهده منطقتنا العربية، في ظل المأساة التي يعيشها الأهل في غزة إثر الحرب البشعة، التي وضعت جميع المواثيق والعهود الدولية على المحك [148].

«Брати Лідери,

Наш арабський регіон є свідком болісної та безпрецедентної реальності у світлі трагедії, яку переживає народ Гази в результаті жахливої війни, яка поставила на кін всі міжнародні угоди та конвенції.»

Попри те, що наведене речення не є детермінантним, воно є першим у тексті носієм предикату дискурсу, адже у ньому йдеться про найбільш актуальне для арабського світу питання, яким є питання утворення Палестинської держави. Так, кооперативний підхід, висловлений анафорічним *الإخوة القادة* «Брати-Лідери», є відображенням прагнення автора до єднання, що реалізовано через КС інформування (реципієнтів поінформовано про те, що переживає народ у Секторі Газа) та політкоректності (попри засудження природи конфлікту (*الحرب البشعة*) «жахлива, мерзенна війна»), країну-ініціатора конфлікту з погляду арабських країн наразі не ідентифіковано).

Закладені основи КС розвинуто з переходом до комплекснішої парадигми у реченні:

الإخوة القادة،

إحقاق الأمن والسلام في المنطقة يتطلب منا تكثيف الجهود لمساندة الحكومة الفلسطينية للقيام بمهامها، ودعم الأشقاء الفلسطينيين في الحصول على كامل حقوقهم المشروعة وقيام دولتهم المستقلة على خطوط الرابع من حزيران عام 1967 وعاصمتها القدس الشرقية [148].

«Брати Лідери,

Досягнення безпеки та миру в регіоні вимагає від нас активізації наших зусиль, аби підтримати палестинський уряд у виконанні його обов'язків і підтримати наших палестинських братів у отриманні ними повних законних прав

на створення своєї незалежної держави на лінії 4 червня 1967 року зі Східним Єрусалимом у ролі столиці.» (Див. Додаток Г-1),

адже до КС інформування додалась КС лестоців (الأشقاء الفلسطينيين) «палестинські брати») та уникання (державу, що представляє іншу сторону конфлікту в الحرب البشعة «мерзенній війні», все ще не названо). Відзначимо також вдале, на нашу думку, рішення автора імплементувати перманентні звернення الإخوة «брати-лідери», що з урахуванням чисельності арабських держав (більше 20) сприяє єднанню навколо зазначеного питання.

КС уникнення стає такою остаточно у реченні:

ولا بد من حشد الجهود الدولية لضمان عدم الفصل بين الضفة الغربية وقطاع غزة، أو تهجير الأشقاء الفلسطينيين، فضلاً عن وقف التصعيد في الضفة بسبب الإجراءات الإسرائيلية أحادية الجانب [148].

«Необхідно мобілізувати міжнародні зусилля, аби гарантувати, що Західний берег і Сектор Газа не буде розділено, аби палестинські брати не були переселені, а також аби зупинити ескалацію на Західному березі через односторонні заходи Ізраїлю.» (Див. Додаток Г-1),

де попри єдину в промові згадку про іншу сторону конфлікту إسرائيل «Ізраїль», автор так само уникає надання характеристики діям Ізраїлю, що, як ми побачимо надалі, не є характерною для промов арабських очільників рисою.

До прикладу, КС інформування у промові з Додатку Г-10 реалізовано у парадигмі переконування та спонукування, що підкріплено КС схвалення, а не лестоців:

أيها السادة والسيدات،

مررت عشر سنوات على اعتماد خطتنا العشرية الأولى في إطار تنفيذ أجندة 2063، وهي أساس إعداد الخطط التنموية متوسطة المدى للدول الأعضاء، والمجموعات الاقتصادية الإقليمية، وأجهزة الاتحاد الإفريقي [149].

«Шановні пані та панове!

Минуло десять років з часів ухвалення нами першого 10-річного плану в рамках Плану-2063. Цей період став основою для розробки планів середньострокового розвитку держав-членів, регіональних економічних об'єднань та організацій Африканського Союзу.»

що є КС інформування у класичному вигляді,

عشر سنوات لم يكن فيها الظرف الإقليمي والدولي مواتيا، فالأزمات المتلاحقة، والمتزامنة أحيانا كثيرة، الصحية، والبيئية، والاقتصادية، والأمنية...[149]

«Десять років, що не були сприятливими у контексті регіональних та міжнародних умов, адже кризи не просто наступали одна за іншою, а й подекуди накладались у часі, і були пов'язані як із санітарною ситуацією, так і з навколишнім середовищем, економічним, безпековим...»,

де автор розвиває КС інформування, та:

ومع ذلك فإن تقدما مباشرا تم إحرازه في العديد من المجالات من قبيل التقدم في مسار منطقة التبادل الحر القارية الإفريقية...[149]

«Разом з тим, було досягнуто значного прогресу на низці напрямів, як-от Зона вільної торгівлі на Африканському континенті...»,

де автор схвалює реалізовані державами реципієнтів заходи, і зрештою КС спонукання:

ولا تزال الحاجة ماسة إلى إصلاح منظمة الأمم المتحدة بما يضمن تعزيز حضور قارتنا في هيئاتها القيادية...[149]

«Так само відчутною є потреба у реформуванні системи ООН, що передбачатиме збільшення присутності нашого континенту в її керівному складі...» (див. Додаток Г-10).

На цьому етапі можемо констатувати, що утворення у досліджуваних промовах механізму сугестії та імплементації тих чи інших КС залежить від ухвалюваних автором рішень на кожному етапі формування дискурсу. Фактично кожна нова думка, яку пов'язано з попередньою, може або продовжити обрану автором КС, або ж дрейфувати до інших відносно попередньо застосованих (від кооперативної до конфліктної, як ми побачимо надалі, і навпаки). На прикладі розглянутих вище уривків з промови Г-10 помічаємо, що з точки зору продуцента, вірогідність ефективності КС спонукання є вищою у разі, коли її раніше було підкріплено КС інформування. Це можна пояснити бажанням спочатку насамперед ознайомити слухача з обставинами, а потім ініціювати вчинення певних дій.

Проведення дискурсу шляхом його глобалізації, що здебільшого пов'язано з медіатизацією сучасного світу, розглянутою нами у контексті її впливу на

арабськомовний дипломатичний дискурс у тезових матеріалах «Медіатизація дипломатичного підстилю арабської мови» [35], вже перебувало в об'єктиві нашої уваги у попередніх підрозділах дослідження. Сугестія у цьому випадку виражена прагненням винесення проблематики материкового характеру на міжконтинентальний рівень, про що свідчать слова *إصلاح منظمة الأمم المتحدة* «реформування системи ООН». Те ж фіксуємо у промові з Додатку Г-4:

إن مملكة البحرين،... كانت ولا تزال تدعو إلى تحقيق سلام عادل ودائم في الشرق الأوسط. وتماشياً مع تلك الدعوة، ودعماً للجنة الوزارية العربية الإسلامية المشتركة التي تقودها المملكة العربية السعودية، تحت مملكة البحرين المجتمع الدولي، وخاصة مجلس الأمن، على الوفاء بمسؤولياته... [130]

«Королівство Бахрейн... завжди закликало та продовжує закликати до справедливого та сталого миру на Близькому Сході. У світлі цих прагнень та з метою підтримки Спільного арабо-ісламського комітету Міністерства, що функціонує під егідою Королівства Саудівська Аравія, Королівство Бахрейн закликає міжнародне співтовариство, зокрема Раду Безпеки, до взяття на себе відповідальності...»,

де продуцент апелює до *المجتمع الدولي، وخاصة مجلس الأمن* «міжнародного співтовариства, зокрема Ради Безпеки», натякаючи на роль у ній Алжирської Народної Демократичної Республіки, що станом на листопад 2024 р. була непостійним членом Ради Безпеки ООН, та вдаючись до КС переконування і, на нашу думку, спонукування, зокрема у частині *على الوفاء بمسؤولياتها تحت... «закликає... до взяття на себе відповідальності»*. Роль бахрейнської сторони підкреслено словами *لا تزال تدعو «продовжує закликати» і تحت «закликає»*, семантична однорідність яких сприяє гармонійному формуванню наведених КС.

Явище глобалізації дискурсу перегукується з його окремими лінгвопрагматичними складовими, а саме з системоутворюючими чинниками таких складових, зокрема персональним дейксисом. Цей елемент лінгвопрагматики є однією з частин загальної картини, головною метою якої може бути як узагальнити принцип відповідальності за певні дії, так і сприяти згуртуванню навколо спільної ідеї. Це свідчить про безпосередню взаємодію лінгвопрагматики та дискурс-стратегії, що ґрунтується на взаємоперетині КС.

Синоніми є важливим елементом усного арабського дипломатичного дискурсу, адже мають на меті підкреслити суть в умовах обмеженого періоду сприйняття. До прикладу, в реченні з промови з Додатку Г-2:

وهنا، يجب التأكيد على أن هذا الوضع، ليس قدراً محتوماً، وإنما يتطلب اعتماد رؤية واقعية، تؤمن بالبناء المشترك، وتستند إلى الالتزام بمبادئ حسن الجوار،...[132]

«Отже, необхідно визнати, що становище, що склалось, не є безвихідною трагедією, і потребує натомість вироблення (досл. «спирання на») реалістичного бачення, що забезпечуватиме спільний розвиток та ґрунтуватиметься на дотриманні принципів добросусідства...»,

де ті ж КС переконування та спонування підсилено синонімією слів *اعتماد* «спирання на» та *تستند* «ґрунтуватиметься», а через словосполучення *البناء المشترك* «спільний розвиток» та *حسن الجوار* «добросусідство» продуцент вербальним шляхом створює атмосферу єднання серед і без того прихильного до його дискурсу реципієнтів.

КС спонування та переконування з інтегрованою синонімією фіксуємо також у промові з Додатку Г-3:

من الواجب أن ندرك مسؤولياتنا إزاء بلداننا ومنطقتنا في هذا الظرف الحساس. أدعو الله العلي القدير أن يوفقنا جميعاً لما فيه عزة ورفعته بلداننا، وأن نجتمع دائماً على وحدة الموقف والكلمة...[147]

«Необхідно, аби ми усвідомили власну відповідальність за наші країни та регіони у настільки чутливих умовах. Нехай Аллах об'єднає нас завдяки нашій силі та перевагам наших країн, і нехай ми завжди зустрічатимемось на позиціях єдності поглядів і слів...»,

адже слова *عزة* «сила» та *رفعة* «перевага», так само як синтагми *وحدة الموقف* «єдність позицій, поглядів» та *وحدة الكلمة* «єдність слів» вдало доповнюють зазначені кооперативні КС, виражені не тільки тим, що залежить безпосередньо від учасників комунікації (*من الواجب أن ندرك* «ми маємо усвідомити»), а й тим, чому мають сприяти вищі сили (*أدعو الله...أن يوفقنا* «Нехай Аллах об'єднає нас»).

Проте парадигма кооперативних КС може мати спонукальний характер не тільки через призму факторів спонування до позитивного, а й шляхом апелювання до негативного досвіду, як-от у промові з Додатку Г-6:

نخاطب الضمائر والعقول، ونقول إن القضية الفلسطينية ما كانت لتصل إلى هذه الأوضاع المأساوية لو أن القرارات الدولية جرى احترامها، ولو أن الهيئات الدولية تولت مسؤولياتها،... [150]

«Ми закликаємо до совісті та розуму і певні, що Палестинське питання не дійшло б такої сумної точки, якби рішення міжнародного співтовариства поважались і якби міжнародні організації взяли на себе відповідальність...»,

де іменник у формі множини замість однини الضمائر досл. «совісті» та العقول досл. «розуми» (обидва – у формі множини) вдало доповнюють апеляцію до спокуси з аналогічною граматичною формою الأوضاع المأساوية досл. «становища горя», а умовна форма надає ситуації ефекту невідворотності в умовах звернення, та як у промові з Додатку Г-10:

وإن مشهد ملايين الشباب الأفارقة، المفتقرين إلى المهارات الأساسية، العاطلين عن العمل في بلدانهم أو المتزاحمين في قوارب الموت، على مختلف مسارات الهجرة السرية، بفعل انسداد آفاق العيش الكريم، والمشاركة الفعالة في بناء أوطانهم، لأمر يحز في النفس، ويؤكد الحاجة الماسة إلى إحداث ثورة في منظوماتنا التعليمية [149].

«Бачити мільйони молодих африканців, що не мають базових навичок, не мають роботу в своїх країнах та в пошуках підпільної еміграції десятками сідають у човни, що несуть лише смерть; африканців, що просто шукають гідного життя та ефективної участі у побудові власних країн, є нестерпним та лише наголошує на відчутній потребі в освітній революції у наших державах.».

У наведеному реченні спонування الحاجة الماسة «відчутна потреба» ґрунтується на синтагмах مفتقرين إلى المهارات الأساسية «ті, хто мають нестачу базових навичок», العاطلين عن العمل «безробітні», المتزاحمين في قوارب الموت досл. «великими натовпами сідають до човнів смерті», الهجرة السرية «підпільна еміграція», يحز في النفس «завдає болю», «є нестерпним».

Що ж до протилежних кооперативним КС, то, на наш погляд, варто виокремити КС обвинувачення, що може бути реалізовано як у парадигмі узагальнення (див. Додаток Г-11):

وأود أن أؤكد هنا أن هذه المبادرة ليست مغلفة على أطرافها، بل هي مفتوحة على كل من يريد أن يساهم إيجابيا في حل أزمة في سوريا، هذه الأزمة كلنا مسؤولون عنها، هذه الأزمة لا بد أن نتحرك جميعا في كل العالم لوقف هذه المأساة [171].

«Хочу також підкреслити, що дія цієї ініціативи не обмежується її безпосередніми сторонами, і що вона є відкритою для всіх, хто хоче зробити внесок у розв'язання кризи у Сирії – кризи, відповідальність за яку лежить на кожному з нас, кризи, для закінчення горя якої весь світ має вживати заходів.»

де продуцент попри кооперативну інтенцію вдається до засудження (هذه الأزمة) «відповідальність за цю кризу лежить на кожному з нас»), так і у парадигмі персоналізації (див. Додаток Г-2):

وفي هذا الصدد، فإن الظروف الصعبة التي تمر منها القضية الفلسطينية، جراء العدوان الإسرائيلي السافر على قطاع غزة... [132]

«У цьому зв'язку, складні обставини, що їх переживає Палестинське питання через кричущу агресію Ізраїлю проти Сектору Газа...»,

що виражено емоційно забарвленим словосполученням العدوان الإسرائيلي السافر «кричуща агресія Ізраїлю».

Зазначене свідчить про те, що попри можливість співіснування протилежних за намірами інтенцій у межах одного речення, варто розрізняти природу цих інтенцій з метою розуміння справжніх намірів адресанта. На підтвердження цієї тези звернемо увагу на вищенаведений приклад з Додатку Г-11, де в одному реченні наявні дві полярні за інтенціональним забарвленням КС, які, позаяк, навмисно розміщено саме у порядку «кооперативна КС» – «конфліктна КС». У разі застосування зворотного порядку наведених КС розуміння адресатом думки ускладнюється.

В умовах складного регіонального політичного порядку денного КС персоналізованого звинувачення є особливо поширеною, що спостерігаємо також у промові з Додатку Г-5:

ففي بلدي، تماما كما في فلسطين، ما زالت هناك أرض محتلة من قبل إسرائيل [145].

«У моїй країні, так само як у Палестині, все ще є території, окуповані Ізраїлем.»

і промові з Додатку Г-6:

ألم يحن الوقت لوضع حد لهذا الاحتلال، أما أن لنا وقف معاناة هذا الشعب المكافح الصامد، الذي يصفه بعض الأصدقاء في كلماتهم بأنه أعمال إرهابية، بينما الجرائم المدمرة الممنهجة للاحتلال الصهيوني إنها أعمال دفاع عن النفس وفق القانون الدولي،...[150]

«Чи не настав час покласти край цій окупації, чи не час зупинити страждання волелюбного народу, що б'ється, та який деякі з наших друзів називають терористами, в той час як перманентні руйнівні злочини сіоністської окупації – це виключно самозахист згідно з міжнародним правом,...»,

де різкий перехід до неприхованого звинувачення у синтагмі المدمرة الجرائم «перманентні руйнівні злочини сіоністської окупації» свідчить про усталену серед арабських держав обвинувачувальну форму للاحتلال (الصهيوني) «(сіоністська) окупація».

На противагу раніше проаналізованим уривкам, де у рамках одного речення взаємодіяли кооперативні та конфліктні КС, наведені приклади свідчать про можливість обґрунтування думки виключно конфліктними КС із застосуванням відповідних синтагм. Отже, КС можуть функціонувати і як складові багатокomпонентної формули (кооперативна(і) КС + конфліктна(і) КС), і як окремі чинники формування сугестивного потенціалу арабських дипломатичних текстів.

З урахуванням складних історично-політичних зв'язків між Ізраїлем та країнами арабського світу констатуємо, що КС обвинувачення експлуатується продуцентами у досліджуваних промовах фактично щоразу, коли йдеться про регіональну проблематику. До прикладу, в реченні з промови з Додатку Г-4:

...وتسهيل عودة اللاجئين، وإنهاء الاحتلال الإسرائيلي غير الشرعي، و...[130]

«... полегшення повернення біженців, закінчення незаконної ізраїльської окупації ...»,

де перша персоналізована згадка про Ізраїль супроводжується емоційно забарвленим словосполученням الاحتلال غير الشرعي «незаконна окупація»,

та у реченні з промови з Додатку Г-8:

وأود في هذا السياق أن أعرب مجددا عن تمسكنا بمبادرة السلام العربية كإطار لتسوية القضية الفلسطينية

وإنهاء الاحتلال...[131]

«У цьому зв'язку хотів би поновити наші зобов'язання у контексті мирної арабської ініціативи, що є рамкою задля врегулювання Палестинського питання та закінчення окупації...»»,

де непрямий мовленнєвий акт, в якому вагому роль відіграє Ізраїль, реалізовано шляхом посилення на цю країну без її безпосереднього зазначення, а саме через слово *احتلال* «окупація», що, на думку продуцента, є завідомо достатньою конкретизацією для того, аби надати реципієнту необхідну для розуміння тексту інформацію. На нашу думку, така концепція свідчить про утворення в соціокультурній парадигмі арабських держав підходу, який з плином часу набув ознак фактично ідентичного до синонімії явища, де слова *إسرائيل* «Ізраїль» та *احتلال* «окупація» і його деривати можуть застосовуватись як разом, так і окремо, а саме без найменування держави, при цьому розуміння реципієнтом інформації з великою вірогідністю не буде викривлено.

Повертаючись до кооперативних КС, зазначимо, що важливою складовою усного арабського дипломатичного дискурсу є КС хизування, як-от у промові з додатку Г-8:

ومن هذا المنظور فإن الجزائر التي تتأهب لتبوء مقعدها غير الدائم بمجلس الأمن... [131]

«З урахуванням зазначеного Алжир, який готувався до того, аби повернути місце непостійного члена Ради Безпеки...»»,

де Президент АНДР зазначає факт набуття цією державою місця непостійного члена Ради Безпеки ООН, або ж частину з промови Г-7:

وستقوم المملكة بدورها في هذا المجال حيث أنها أعلنت عن زيادة مستوى طاقتها الإنتاجية إلى 13 مليون

برميل يومياً... [151]

«Королівство ж, у свою чергу, виконає свою роль, адже вже заявило про збільшення рівня виробничих потужностей до 13 мільйонів барелів щодня ...»»,

де очільник Королівства Саудівська Аравія закликає інші держави до докладення більших зусиль, ставлячи у приклад насамперед наміри Королівства.

Близькою за емоційним наповненням, проте іншою за інтенцією до КС хизування є КС похвали, що є характерною для початкових частин арабських

промов і на нашу думку нерозривно пов'язана з КС подяки, як-от у промові з Додатку Г-1:

يسرني أن أعرب لأخي جلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، و بالمملكة البحرين الشقيقة عن بالغ الشكر والتقدير على حسن الاستقبال والتنظيم، وأن أتقدم بالشكر إلى أخي خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبد العزيز والمملكة العربية السعودية الشقيقة على جهودهم في تنظيم الدورة السابقة [148].

«Я радий висловити глибоку подяку та вдячність моєму братові, Його Величності Королю Хамаду бін Ісі аль Халіфі, а також братньому Королівству Бахрейн за теплий прийом та організацію. Я також висловлюю подяку моєму братові, Хранителю Двох Святинь, Королю Салману бін Абдул Азізу, і братньому Королівству Саудівська Аравія за їхні зусилля в організації попередньої сесії.»,

та промові з Додатку Г-8:

كما يسعدني أن أتوجه بأصدق عبارات التهاني إلى السيد دنيس فرنسيس على توليه رئاسة الدورة متمنيا له النجاح والتوفيق في مهامه السامية، معربا كذلك عن تقديري لجهود السيد كسابا كوروسي رئيس الدورة السابقة. كما أسدي خالص الشكر وبالف تقدير لمعالي الأمين العام للأمم المتحدة السيد أنطونيو غوتيرش، مجددا دعم الجزائر لجهوده الحثيثة والجديرة بالثناء لتعزيز دور منظمتنا، والنهوض بها بما يستجيب لتطلعات الشعوب [131].

«З радістю висловлюю найщиріші вітання пану Денісу Френсісу з нагоди його головування на цій сесії та бажаю йому успіхів і найкращих досягнень в його високих задачах. Також дякую пану Касаба Курусі за його старання в організації минулої сесії. Окрім того, висловлюю щиру подяку та засвідчую високу повагу Його Високоповажності Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй Антоніо Гутерришу та поновлюю запевнення у підтримці Алжиром його абсолютно доцільних зусиль зі зміцнення ролі нашого регіону, що заслуговують на повагу, а також поновлюю запевнення у підтримці Алжиром усіх ініціатив, що стосуються прагнень народів.» (Див. Додаток Г-8)

У попередніх підрозділах ми вже констатували, що для проаналізованих усних арабськомовних дипломатичних текстів характерним є вступ, в якому автор прагне насамперед подякувати за можливість взяти участь у заході та за організацію заходу як такого, відзначаючи таким чином роль насамперед дружніх для його країни держав. Спираючись на це, можемо зробити висновок щодо важливості для

арабськомовних дипломатичних текстів КС похвали та КС хизування, що здебільшого впливає саме з попередньо висловленої на адресу інших країн подяки.

Так, зазначені КС експлуатуються продуцентами з метою кращого позиціонування їхніх країн відносно тез, що ними виголошуватимуться та можуть бути неоднозначно сприйняті реципієнтом (див. Додаток Г-8):

كما أدعو من هذا المنبر مجلس الأمن، إلى إصدار قرار يؤكد بموجبه حماية حل الدولتين الذي يحظى بإجماع دولي ووقف الأعمال أحادية الجانب،... [131]

«З цього місця я також закликаю Раду Безпеки до ухвалення рішення, що підтверджуватиме захист принципу двох держав, який є загальносхваленим, та принципу одностороннього припинення вогню...»,

де фіксуємо заклик до розгляду та сприяння ухваленню рішення, що з певних причин не було ухвалено станом на момент виголошення промови (вересень 2024 р.), або спрямовані на емоційний контраст позитивних та негативних аспектів, як-от у промові з Додатку Г-1, де за вищезазначеним урочистим привітанням безпосередньо слідує емоційно-обтяжена частина:

واقع أليم وغير مسبوق تشهده منطقتنا العربية، في ظل المأساة التي يعيشها أهل في غزة إثر الحرب البشعة، التي وضعت جميع المواثيق والعهود الدولية على المحك [148].

«Наш арабський регіон переживає важкі та безпрецедентні часи через горе, в якому живе народ Гази внаслідок брудної війни, що поставила усі міжнародні угоди та домовленості на кін.»

Повертаючись до питання сприйняття Ізраїльської Держави арабськими країнами, зазначимо, що, на нашу думку, різновекторність вже розглянутих вище відповідних КС арабських продуцентів свідчить про комплексний характер цієї проблематики для арабських держав. До прикладу, якщо у 2025 р. на засіданні Ради Безпеки ООН Віцепрем'єр-міністр і Міністр закордонних справ Йорданського Хашимітського Королівства Айман ас-Сафаді дає безпосередню характеристику діям Ізраїльської Держави у Секторі Газа, а саме:

وتوسع إسرائيل مستوطناتها اللاشرعية في الضفة الغربية المحتلة وتحمي إرهاب المستوطنين... [144]

«Ізраїль розширює свої незаконні поселення на окупованому Західному березі і захищає тероризм проти тамтешнього населення...» (див. Додаток Г-12),

то риторика промови, датованої 2024 р., дещо різниться, принаймні у контексті надання Ізраїлю відповідної характеристики:

ولا بد من حشد الجهود الدولية لضمان عدم الفصل بين الضفة الغربية وقطاع غزة، أو تهجير الأثقاء الفلسطينيين، فضلاً عن وقف التصعيد في الضفة بسبب الإجراءات الإسرائيلية أحادية الجانب [148].

«Необхідно мобілізувати міжнародні зусилля, аби гарантувати, що Західний берег і Сектор Газа не буде розділено, аби палестинські брати не були переселені та аби зупинити ескалацію на Західному березі через односторонні дії Ізраїлю.» (Див. Додаток Г-1),

попри очевидне засудження дій Ізраїльської Держави в синтагмі الإجراءات الإسرائيلية «односторонні дії Ізраїлю», а отже застосовано КС уникання.

Отже, з погляду суттєвого впливу на реципієнта досліджені арабськомовні дипломатичні промови ґрунтуються насамперед на кооперативних КС, а саме КС інформування, політкоректності, переконування, спонування, схвалення. КС уникання, хизування та звинувачення, хоч і не належать безпосередньо до кооперативних КС, на нашу думку, частково виконують цю функцію, адже їх спрямовано не тільки на сторону, яку обвинувачують (до прикладу), а й на усіх без виключення реципієнтів інформації, що присутні при виголошенні промови. З найбільш частотних кооперативних КС виокремимо КС похвали, що пояснюємо, зокрема, незмінним для проаналізованих текстів промов висловленням подяки за організацію заходів, у рамках яких декламується промова, а також КС обвинувачення, що станом на середину 20-х рр. ХХІ ст. набула особливого ужитку з урахуванням геополітичних процесів у регіонах, в яких розташовані арабські країни.

Висновки до розділу 3

Усний та письмовий різновиди дискурсу загалом і в розрізі дипломатичного підстилю офіційно-ділового стилю арабської мови зокрема є співзалежними конструктами. Усні дипломатичні тексти здебільшого декламуються на підставі заздалегідь підготовлених письмових текстів, які, тим не менш, розробляються зі свідомою метою їх усного декламування. Письмові тексти можуть бути результатом

попередніх кулуарних (а отже усних) розмов між дипломатами або ж ґрунтуватись на отриманні автором інформації з офіційних (друкованих) джерел.

Обидва згадані типи дискурсу мають спільні та відмінні риси, вірогідність вияву окремих з яких залежить від особистості продуцента. Основними спільними рисами усного та письмового дискурсу дипломатичного підстилю арабської мови є синонімія іменників та дієслів, факультативні прикметники, використання множини для незлічуваних понять, застосування перформативних та констативних моделей дієслів переважно в їхній декларативній формі, стилістичні фігури, представлені супердовгими конструкціями та еліпсом, а також переважна більшість лінгвопрагматичного апарату офіційно-ділового стилю арабської мови, а саме імплікатури разом з імпліцитним та експліцитним ядрами, дейксисні утворення, інтертекстуальність. Що ж до ключових відмінностей, до них належать релігійно-забарвлена лексика, персоналізованість дискурсу, відсутність абзацної структуризації, інтонаційний розподіл складових тексту, паузи у декламуванні, помилки продуцента при декламуванні, клішованість, анафори (усі зазначені аспекти є характерними для усного дискурсу і нехарактерними для письмового).

Так, попри наявність низки спільних рис, системоутворюючі елементи усних та письмових текстів дипломатичного підстилю арабської мови різняться та потребують детального аналізу з метою уникнення логічних помилок та взаємопроникнення ключових для обох типів дискурсу особливостей побудови.

Водночас, варто відзначити сугестивний потенціал усного дипломатичного дискурсу арабської мови, що представлено численними комунікативними стратегіями абсолютно або ж відносно кооперативного спрямування, а саме стратегіями інформування, політкоректності, переконування, спонування, схвалення (абсолютно кооперативні), уникання, звинувачування та хизування (відносно кооперативні). Комплексне застосування зазначених стратегій перебуває у прямій залежності від тональності повідомлення та його проблематики, що підтверджується відповідними тенденціями у розрізі провадження арабськими державними діячами дискурсу на міжнародних майданчиках в умовах триваючого станом на жовтень 2025 р. збройного конфлікту в регіоні Близького Сходу. Зокрема,

з огляду на загальноарабську інтерпретацію дій Ізраїля як агресивних самі вони є ядром значної частини зазначених комунікативних стратегій. Важливим елементом слугує також чисельність арабських держав та можливість ширшого використання низки стратегій саме з урахуванням їх сприйняття арабськими реципієнтами, що сприяє кращому взаєморозумінню ключових комунікантів, якими є насамперед арабські актори.

ВИСНОВКИ

За результатами здійсненого дослідження вважаємо за необхідне зробити такі висновки:

1. Попри значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню дискурсу та питанню його визначення, ця проблематика продовжує перебувати на порядку денному мовознавців. Водночас, не лишає сумнівів як факт еволюції конотації поняття «дискурс» з негативного (позбавлені сенсу розмови) у бік позитивного, ознаменованій насамперед «Дискурсом метода» Р. Декарта, так і подальша розбудова конструкту «дискурсу» в бік дослідження комплексу саме комунікативних чинників з акцентами, у залежності від епохи та бачення дослідника, на низці системоутворюючих для дискурсу векторів, як-от текст, слово, думка і т. п. Так, закладені Т. ван Дейком підвалини дослідження дискурсу, де він виокремлює синтез знань, поведінкових моделей та соціального контексту як основоположні для утворення дискурсу чинники, стали підґрунтям для подальших досліджень у цій галузі мовознавства.

2. Історія формування арабськомовного дипломатичного дискурсу напряду пов'язана з формуванням дискурсу як такого. Так, ще у часи появи Корану (прибл. 644–656 рр.) комунікація, що була зумовлена тафсіром (коментування Корану), риторикою, догматичним богослов'ям та іншими науками, пов'язаними з опановуванням одкровення Аллаха, стикнулась зі справжньою соціокультурною еволюцією, внаслідок якої, у свою чергу, арабська дипломатія та арабськомовний дипломатичний дискурс отримали цивілізаційний поштовх. Ісламське право «фікг», його поширення і трактування потребували взаємодії знавців Корану із тоді ще незнайомими з одкровенням людьми, що відповідало «схильній до подорожей» натурі арабів і спонукало спочатку коранознавців, а потім і людей, наближених до владних кіл, до численних подорожей Арабським Сходом з метою навернення інших народів до ісламу та налагодження з ними співпраці. Так, з плином часу та у міру становлення Арабської Держави виникла не тільки потреба у створенні дипломатичних місій, що реалізовували поставлені завдання, а й прошарок арабської мови, що слугував головним інструментом спілкування посланців у ході

таких подорожей Арабським Сходом. У цьому зв'язку, дипломатичний дискурс можна визначити як пов'язану між собою специфічними способами передачі та подачі інформації систему письмових та усних дипломатичних текстів, що відповідають вимогам офіційно-ділового стилю мовлення.

3. В умовах поширення ісламу землями Арабського Сходу Мухаммадом та його сподвижниками докладались зусилля з метою захисту не тільки інформації, що передавалась із посланцями, а й персон самих посланців, що працювали у спеціальних канцеляріях, прообразах сучасних дипмісій. Тоді ж закладались підвалини традиції дипломатичних прийомів, дипломатичної кореспонденції та інших складових міждержавної діяльності, зокрема й мови дипломатії, утворенню якої сприяло мистецтво декламування Корану, який був єдиним джерелом законів у часи зародження та розвитку дипломатичної мови на Арабському Сході. Ця дисципліна дала поштовх новим видам суспільної діяльності, як-от «спорам» (сучасні дебати), що мали свої чітко визначені правила, певним чином співзвучні із сучасними нормами ведення дебатів. Окрім того, словами зі Священного писма часто обрамлялись і послання, що загалом мали схожу до Корану риторику, яка поширювалась на офіційні звернення, привітання та інші типи дипломатичної кореспонденції тих часів. У ході ж розбудови Арабської ісламської держави дипломатична мова, відповідно до розвитку дипломатії як такої, зазнавала змін і почасти відходила від стилю Корану.

4. Найпоширенішими арабськими документами, що є інструментами дипломатичної кореспонденції, є вербальні ноти (مذكرة شفوية), листи (رسالة) та комюніке (بيان صحفي). Незважаючи на відмінності принципів кінцевої адресації у деяких із вказаних документів (ноти та листи адресуються насамперед представникам іноземних дипломатичних місій, комюніке мають на меті ознайомити громадськість із вагомою для держави подією), лінгвопрагматичне ядро усіх зазначених документів є яскраво вираженим та багатокomплексним, і його дослідження має ґрунтуватися на вивченні таких структурних складових цих текстів, як контекст створення, лексичний, морфологічний та синтаксичний рівні.

5.3 урахуванням специфіки дипломатичної роботи, у рамках якої здійснюється письмова комунікація, комплексний аналіз письмових арабських дипломатичних документів передбачає ретельне дослідження їхнього лексико-граматичного оформлення, яке безпосередньо впливає на формування відповідного лінгвопрагматичного ландшафту. Без розуміння того, які мовні засоби задіюються в процесі створення дипломатичних текстів, неможливо передбачити не лише ступінь їх прикінцевого розуміння адресатом, а й ступінь досягнення адресантом своєї комунікативної мети. Отже, в результаті аналізу арабських вербальних нот, комюніке та листів було виявлено такі ключові ознаки досліджених документів:

1) для вербальних нот характерним є застосування емоційно маркованої лексики як у сталих синтагмах, так і у головній частині тексту; переважання перформативних дієслів над констативними (69% до 31%) та застосування усіх без виключення дієслів у формі третьої особи однини; значна кількість кліше (початкових та прикінцевих); відсутність простих речень, еліпсування, полісиндетон, мезархія; імплікатури, прагматичні пресупозиції, дейксис, інтертекстуальність та широка мережа експліцитних та імпліцитних смислів; серед ілокутивних сил та засобів сугестії варто відзначити експресиви, декларативи та комісиви, а також вторинну природу непрямих кооперативних мовленнєвих актів;

2) для комюніке характерними є низька представленість емоційно забарвленої (1,6%) та стилістично маркованої (0,54%) лексики; домінантне використання дієслів у формі третьої особи однини (інших форм не зафіксовано), переважання відносних прикметників над якісними (77% до 23%); переважання розповідних речень, еліпс, полісиндетон, представленість складносурядних речень майже на ідентичному до складнопідрядних рівні, відсутність кліше;

3) для листів характерними є персоналізованіший лексичний фон, що виражається значним використанням емоційно забарвленої (5,45%) лексики та синонімів (14,4%); помірна представленість особи автора через дієслова у формі першої особи однини (17% усіх дієслів досліджених текстів) та загальна представленість дієслів у формі третьої особи однини (83%); клішованість, помірна кількість однорідних членів речення, а саме однорідних підметів, додатків,

означень; застосування еліпсу, мезархії та полісиндетону; наближеність за структурою дискурсу до вербальних нот.

Спільними для усіх типів досліджених документів ознаками є: низька частотність застосування запозиченої лексики, відсутність омонімів та паронімів, переважання абстрактних іменників над конкретними, відносних прикметників над якісними, дієслів у формі третьої особи однини над формами інших особи та числа, однакова представленість службових частин мови відносно всіх слів у тексті (прибл. 30%), представленість складних речень, полісиндетону та еліпсу, середня довжина речень, що перевищує 40 слів, мережа експліцитних та імпліцитних смислів, розвинуте дейксисне поле та природа мовленнєвих актів, що лишається сталою незалежно від типу документа та специфіки адресата.

6. Лінгвопрагматичний конструкт арабських дипломатичних документів, який лежить в основі утворення арабських дипломатичних текстів, ґрунтується на взаємодії таких складників, як контекстуальний параметр, тип тексту (усний чи письмовий), умови його декламування/передачі (публічний виступ чи відкрите/закрите листування), ієрархічне відношення продуцент-реципієнт. У межах зазначених елементів функціонують лексичні, морфологічні, синтаксичні та лінгвопрагматичні інструменти, що застосовуються адресантом у рамках обраних ним комунікативних стратегій.

7. Усний різновид арабськомовного дипломатичного дискурсу, якщо і має спільні з його письмовим виміром риси, все ж не є ідентичним йому та лише підкреслює відмінності у вихідних положеннях обох наведених парадигм комунікації. Незважаючи на низку спільних елементів, а саме синонімію іменників та дієслів, факультативні прикметники, використання множини для незлічуваних понять, застосування перформативних та констативних дієслів переважно в їхній декларативній формі, супердовгі конструкції, а також ідентичність переважної більшості лінгвопрагматичних ознак офіційно-ділового стилю арабської мови, зокрема наявність імплікатур разом з імпліцитним та експліцитним ядрами, дейксисних утворень та інтертекстуальності, такі елементи, як релігійно-забарвлена лексика, відсутність абзацної структуризації, інтонаційний розподіл

складових тексту, персоналізованість дискурсу, паузи у декламуванні, відносно висока вірогідність помилки продуцента при декламуванні та клішованість (притаманна у випадку з письмовим дискурсом насамперед вербальним нотам) свідчать про взаємодію двох вимірів дискурсу, але не про їхню абсолютну взаємозалежність, адже, якщо письмові тексти і є основоположними для усних текстів, будучи потенційними носіями тенденцій, можливих до застосування в усному дискурсі, одним із небагатьох етапів взаємопроникнення ключових лінгвопрагматичних параметрів у випадку з дипломатичною сферою є підготовка письмового тексту з метою його усного виголошення, що обмежує ареал можливих для застосування в усному дискурсі інструментів письмового дискурсу і натомість збільшує вірогідність імплікацій можливих виключно у рамках усного дискурсу кодових лінгвопрагматичних одиниць, як-от помилка у декламуванні, інтонаційний розподіл і т. п.

8. Сугестивний потенціал арабських дипломатичних промов відображено у комплексі комунікативних стратегій, виявлених нами у ході дослідження таких текстів, а саме стратегій інформування, політкоректності, переконування, спонукання, схвалення (абсолютно кооперативні), уникання, звинувачування та хизування (відносно кооперативні). Ступінь успішності експлуатації вказаних стратегій значним чином ґрунтується не тільки на мовленнєвих навичках і риторичних здібностях особи, що здійснює декламування, а й на прихильності аудиторії до представника держави, що є частиною арабського світу та поділяє бачення арабських держав на ключові для регіонів Близького Сходу та Африки процеси, зокрема конфлікти, як-от збройне протистояння Ізраїлю та ХАМАС.

Вказані особливості ґрунтуються загалом, але не виключно, на історії становлення арабської дипломатії, фоні міждержавних зв'язків між країнами арабського світу та контекстуальному параметрі геополітичного порядку денного, що безпосереднім чином стосується держав Перської Затоки (збройний конфлікт між Ізраїлем та терористичним угрупованням ХАМАС, позиціонування Ірану відносно арабських держав регіону, вигнання Башара Асада з Сирії і т. п.) та країн Африки (розрив дипломатичних відносин між Марокко та Алжиром, питання

Західної Сахари, складна безпекова ситуація в регіоні Сахелю, внутрішньополітичні конфлікти в Лівії і т. п.).

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у вивченні динамічного розвитку геополітичного ландшафту країн арабського світу, глобалізації, що у міру технологічної еволюції та революції стає дедалі відчутнішою у житті середньостатистичної людини, що користується вільним доступом до інформації майже будь-якого типу, та змін, що зазнає арабська мова з огляду як на історичний (наприклад, взаємопроникнення арабської та французької для країн Магрибу), так і на геополітичний (географічна близькість країн Перської Затоки до зони бойових дій між Ізраїлем, Іраном та ХАМАС) параметри. Так, належна підготовка спеціалістів у галузі арабістики вже зараз потребує комплексного розуміння викликів, що постають перед кожною з арабських держав, зокрема у світлі їхніх взаємовідносин між собою, та виокремлення стратегій, адекватне застосування яких дозволить на практиці досягати мети у міждержавній комунікації з представниками арабського світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анастасьєва О. А. Мовні засоби реалізації прагматичної настанови на констатацію та резюмування в англомовному афоризмі. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2016. Т. 2, № 21. С. 9–11.
2. Балануца О. О. Родзинки дипломатії. Дніпро: Середняк Т.К., 2022. 148 с.
3. Бацевич Ф. С. Дискурсивна прагматика: проблемне поле, дослідницька одиниця. *Studia Linguistica*. Київ, 2008. № 1. С. 4–10.
4. Бацевич Ф. С. Імпліцитна інформація у висловленнях і дискурсивні слова (на матеріалі часток української мови). *Мовознавство*. Київ, 2012. № 5. С. 3–12.
5. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвопрагматики. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
6. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
7. Бацевич Ф. С. Прагматичні перформативи: спроба обґрунтування комунікативного статусу. *Мовознавство*. Київ, 2008, №1. С. 31–36.
8. Безугла Л. Р. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / під загальн. ред. Шевченко І. С. Харків: Константа, 2005. 356 с.
9. Белова А. Д. Поняття "стиль", "жанр", "дискурс", "текст" у сучасній лінгвістиці. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сер.: Іноземна філологія*. Київ, 2004. № 32. С. 11–16.
10. Бігунова Н. О. Ілокутивні цілі та перлокутивний ефект мовленнєвого акту схвалення (на матеріалі англомовного літературного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2019. Т. 2, № 38. С. 55–59.
11. Богомолів О. В. Імена революції. Дискурс Арабської весни: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 380 с.
12. Борисов В. А. Дискурс і текст: формально-змістові диференціації. Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи: збірник матеріалів III Всеукр. наук.- практ. конф., м. Харків, 15 листопада 2016 р. С. 29–34.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fec5a2f8-cd30-4010-bb16-bc7b3f88ab6a/content>

13. Голубенко Н. І. Інтонація як засіб вияву і передачі емоційно-експресивного мовлення в інтерсеміотичному художньому перекладі. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Сер.: Філологія. Журналістика*. Київ, 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 181–185.
14. Григорян Н. Р., Дьоміна Н. Ю. Просодичне оформлення англомовного пісенного дискурсу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2023. Т. 1, № 59. С. 71–75.
15. Денисова С. П. Лінгвістика на зламі наукових парадигм: від Фердинанда де Соссюра до Ноама Хомського. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер.: Філологія*. Київ, 2013. Т. 16, № 1. С. 42–49.
16. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Багатосполучниковість. Українська мова: енциклопедія. Київ: НАН України, 2000. 752 с.
17. Дипломатичний протокол та етикет: конспект лекцій / Міністерство освіти і науки України, Державний університет «Одеська політехніка», Кафедра міжнародних відносин та права. Одеса: Державний університет «Одеська політехніка», 2021. 48 с.
18. Доценко О. Л. Прагматична пресупозиція в судовому дискурсі. *Український мовний світ у слов'янському всесвіті: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції*, м. Київ, 28-29 листопада 2019 р. С. 37–39.
19. Єрмоленко С. Я. Норма мовна. *Українська мова: Енциклопедія* (вид. 3-тє, зі змінами і доп.). Київ: Українська енциклопедія, 2007. 856 с.
20. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту. Навчальний посібник. Київ: Академія, 2009. 262 с.
21. Каращук А. Я., Скляр О. О. Навчальний посібник із дипломатичного листування. Київ: Українські пропілеї, 2023. 284 с.
22. Кащицин Н. Є. До проблеми виокремлення дипломатичного дискурсу. *Science and Education a New Dimension. Philology*. Будапешт, 2016. Том 4 (21), № 98. С. 72–75.

- 23.Коваль Л. М. Лінгвопрагматичні витoki езотеричної лінгвістики. *Граматичні читання: матеріали XII Міжнародної наукової конференції International Scientific Conference*, м. Вінниця, 11-12 травня 2023 р. С. 63–65.
- 24.Корольов І. Р. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia Linguistica*. Київ, 2012. № 6. С. 285–305.
- 25.Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту. Київ: Знання, 2008. 425 с.
- 26.Кучеренко А. О. Мовні особливості арабського дипломатичного дискурсу в соціальних медіа (на матеріалах мережі Twitter / Х. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Сер.: Філологія. Журналістика*. Київ, 2024. Т. 35(74), № 1. Частина 2. С. 8–14.
- 27.Максим'юк О. В., Максим'юк Н. В. До питання про статус висловлень зі значенням відмови в контексті сучасних лінгвістичних студій. *Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2017. № 44. С. 207-213.
- 28.Мартинюк О. М. Особливості дипломатичного листування (на матеріалі французької мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2019. Т. 2, № 38. С. 111–114.
- 29.Мацько Л. І. Стилiстика української мови: підручник. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
- 30.Мельник Н. В. Місце дейксису в мовній системі. *Сучасні напрямки досліджень міжкультурної комунікації та методики викладання іноземних мов: збірник наукових праць*. Житомир, 2011. С. 235–237.
- 31.Москаленко К. В. Актуальні питання перекладу арабською текстів міжнародних угод. *Філологія доби глобалізації: візії та перспективи: збірник тезових матеріалів*. 10 жовтня 2025 р., Київ. С. 185–186.
- 32.Москаленко К. В. Арабський дипломатичний дискурс: лінгвопрагматичні аспекти міждержавної угоди. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*. Київ, 2024. Т. 1, № 30. С. 65–69.
- 33.Москаленко К. В. Дискурс-стратегія арабської вербальної ноти. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2025. Т. 1, № 39. С. 124–135.

34. Москаленко К. В. Комунікативні тактики побудови арабського дипломатичного тексту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Семітські мови*. Київ, 2023. Т. 34 (73), № 5. С. 105–111.
35. Москаленко К. В. Медіатизація дипломатичного підстилю арабської мови. *VIII Конгрес сходовознавців: збірник матеріалів*, м. Київ, 20 грудня 2024 р. С. 200–202.
36. Москаленко К. В. Модальності дослідження «дискурсу» в арабській мовознавчій традиції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2025. № 73. С. 114–117.
37. Москаленко К. В. Становлення дипломатичного дискурсу часів пророка Мухаммада. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи* : збірник тезових матеріалів. 6–7 квітня 2023 р., Київ. С. 106–107.
38. Москаленко К. В. Стилістичні проблеми перекладу текстів дипломатичного спрямування арабською мовою. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи*: збірник тезових матеріалів. Частина II. 11–12 квітня 2024 р., Київ. С. 19–20.
39. Музаннар Л. М. Арабськомовний політичний дискурс: характерні риси та специфіка. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: «Філологія»*. Острог, 2018. №. 2 (70). С. 151–155.
40. Павлюк Л. С. Текст і комунікація: основи дискурсного аналізу. Львів: ПАІС, 2009. 76 с.
41. Пламаділ Я. С., Чоботар О. В. Особливості лексичної іменної синонімії в німецькій та українській мовах (на основі творів Каті Петровської «Мабуть Естер» Та Antal Scerb «Reise Im Mondlicht»). *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. Донецьк, 2017. Т. 1, № 9. С. 62–66.
42. Приходько А. М., Олексієнко А. В. Когнітивно-комунікативна організація гіпотаксису з детермінантним підрядним (на матеріалі німецької та англійської мов). *Studia philologica*. Київ, 2016. № 6. С. 81–84.
43. Радзієвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – соціум – культура – мовна особистість: монографія. Київ: ДР «Інформ.-аналіт. агенство», 2010. 491 с.

- 44.Сардачук П. Д., Кулик О. П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи. Навчальний посібник. Київ: Україна, 2001. 176 с.
- 45.Сегеда О. О., Смолянчук В. Ф. Сучасні процеси цифровізації в дипломатичній службі України та Кувейту. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: збірник наукових статей. Чернівці, 2020. Т. 42. С. 77–88.
- 46.Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля К, 2008. 711 с.
- 47.Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного простору (методологічний, прагматико-семантичний і жанрово-лінгвістичний аспекти: на матеріалі політичного різновиду українського масово-інформаційного дискурсу): дис. д-ра філол. наук: 10.01.08. Київ, 2003. 408 с.
- 48.Ситник І. В. Дискурс в сучасній лінгвістиці. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2020. Т. 2, № 45. С. 123–126.
- 49.Ситник І. В. Педагогічний дискурс у типології дискурсу. *Нова філологія*. Одеса, 2021. № 83. С. 244–250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Novfil_2021_83_37
- 50.Славова Л. Л. Домінантні мовленнєві акти у складі дискурсу американського та українського політика. *Studia Linguistica*. Київ, 2016. № 9. С. 320–325.
- 51.Снитко О. С. Сугестивний потенціал політичних промов лідерів держав. *Актуальні проблеми теорії лінгвістики: теорія і практика*. Київ, 2021. № 42. С. 8–27.
- 52.Струганець Л. В. Розвиток поняттєва-категорійного апарату культури мови. У *просторі культури мови і стилю*: науковий збірник. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. С. 95–104.
- 53.Тараненко О. О. Синоніми. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Українська енциклопедія, 2002. С. 27–29.

54. Черняк Ю. І. Інтердисциплінарні виміри проблеми типології дискурсів та літературознавча аналітика. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2010. № 1. С. 94–100.
55. Чорна О. В. Особливості вияву антонімії в українській податковій термінології. *Українська мова*. Київ, 2009, № 4. С. 58–64.
56. Шерстюк Н. В. Дискурс: від становлення поняття до соціально конструкціоністських теорій дискурс-аналізу. *Нова парадигма*. Київ, 2013. № 114. С. 50–58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2013_114_8.
57. Янкович М. В. Поняття дискурсу в гуманітарних науках та визначення терміна «дискурс» у лінгвістиці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. Одеса, 2015. Т. 1, № 15. С. 123–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2015_15%281%29__36
58. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.
59. ‘Abāh S. ‘A. ad-Diblūmāsiyyah. Tārīkhuhā wa-Mu’assasātuhā wa-’Anwā’uhā wa Qawānīnuhā. Madīnat al-Kuwayt : Dār ash-Shaymā’ li an-Nashr wa-t-Tawzī‘, 2009. 212 ş.
- عباه س. أ. الدبلوماسية. تاريخها و مؤسساتها و أنواعها و قوانينها. مدينة الكويت : دار الشيماء للنشر و التوزيع، 2009. 212 ص.
60. Al-Ḥadiqī I., Bin Shīk ‘A. Al-Ḥājāt al-Lughawiyyah li al-‘Āmilīn fī al-Majāl ad Diblūmāsī. *Majallat ad-Dirāsāt al-Lughawiyyah wa-l-Adabiyyah*. Kumbuq, 2016. ş. 54–78.
- الحدقي إ.، بن شيك ع. الحاجات اللغوية للعاملين في المجال الدبلوماسي. مجلة الدراسات اللغوية والأدبية. كومبيق، 2016. ص 54–78.
61. Abū Haif ‘A. Ş. Al-Qānūn ad-Diblūmāsī wa-l-Qunṣulī. Iskandariyyah: Al-Ma‘ārif, 1962. 402 ş.
- أبو هيف ع. ص. القانون الدبلوماسي و القنصلي. اسكندرية : المعارف، 1962. 402 ص.
62. Abū Yūsuf ‘A. Kitāb al-Kharāj. Bayrūt : Dār al-Ma‘rifah, 1979. 223 ş.
- أبو يوسف أ. كتاب الخراج. بيروت : دار المعرفة، 1979. 223 ص.

63. Al-‘Adawī ‘I. ‘A. Al-‘Umawīyyūn wa-l-Bizāntīyyūn. Al-Qāhirah: ad-Dār al Qawmiyyah li at-Ṭibā‘ah wa-n-Nashr, 1963. 302 ṣ.
- العدي، إ. أ. الأمويون و البيزنطيون. القاهرة: الدار القومية للطباعة و النشر، 1963. 302 ص.
64. Al-‘Aqīlī Ḥ. M. Ḥ. Al-Lughah ad-Diblūmāsiyyah wa-Mahārāt al-Kitābah wa-l-Lughah. Baghdād: Dār an-Nukhba,, 2014. 87 ṣ.
- العكيلي ح. م. ح. اللغة الدبلوماسية و مهارات الكتابة و اللغة. بغداد: دار النخبة، 2014. 87 ص.
65. Al-‘Aḥmadī ‘A. Ḥ. Kitāb Makātīb ar-Rasūl. Bayrūt: Dār al-Muhājir, 2013. 669 ṣ.
- الأحمدي ع. ح. كتاب مكاتيب الرسول. بيروت: دار المهاجر 2013. 669 ص.
66. Al-‘Andalusī ‘A. ‘A. Kitāb al-‘Aqd al-Farīd. j. 1, ṭ. 2. al-Qāhirah: Maṭba‘at Lajnat at Ta’līf wa-t-Tarjamah wa-n-Nashr, 1948. 3050 ṣ.
- الأندلسي أ. ع. كتاب العقد الفريد. ج 1 ط 2. القاهرة: مطبعة لجنة التأليف والترجمة والنشر، 1948. 3050 ص.
67. Al-‘Athīr ‘A. al-Kāmil fī at-Tārīkh. j. 3. Bayrūt: Dār Ṣādir li at-Ṭibā‘ah wa-n-Nashr, 1965. 2000 ṣ.
- الأثير أ. الكامل في التاريخ. ج 3. بيروت: دار صادر للطباعة والنشر، 1965. 2000 ص.
68. Al-Fatlāwī S. Ḥ. Qānūn al-Ḥarb wa-Taṭbīquhu fī al-Ḥarb al-‘Irāqiyyah–al-‘Irāniyyah. Baghdād: Dār al-Qādisiyyah, 1984. 300 ṣ.
- الفتلاوي س. ح. قانون الحرب و تطبيقه في الحرب العراقية-الإيرانية. بغداد: دار القادسية، 1984. 300 ص.
69. Al-Fatlāwī S. Ḥ. Ad-Diblūmāsiyyah al-Islāmiyyah (Dirāsāt Muqāranah bi-l-Qānūn ad Duwalī al-Mu‘āṣir). ‘Ammān: Dār ath-Thaqāfah, 2005. 305 ṣ.
- الفتلاوي س. ح. الدبلوماسية الإسلامية (دراسة مقارنة بالقانون الدولي المعاصر). عمان، دار الثقافة. 2005. 305 ص.
70. Al-Ḥanbalī ‘A. ‘A. Shadharāt adh-Dhahab. Bayrūt: Dār Ibn Kathīr, 1986. 5190 ṣ.
- الحنبلي أ. أ. شذرات الذهب. بيروت: دار ابن كثير، 1986. 5190 ص.
71. Al-Ḥasanī ‘A. Tārīkh al-‘Irāq as-Siyāsī al-Ḥadīth. Bayrūt: Maṭba‘at Dār al-Kutub, 2013. 298 ṣ.
- الحسني ع. تاريخ العراق السياسي الحديث. بيروت: مطبعة دار الكتب، 2013. 298 ص.
72. Al-Jalabī Ḥ. Al-Ittijāhāt al-‘Āmmah fī Falsafat al-Qānūn (Muḥāḍarāt Diblūm al-Qānūn al-Khāṣṣ). Manshūrāt Kulliyat al-Ḥuqūq wa-l-‘Ulūm as-Siyāsiyyah wa-l-‘Idāriyyah, al-Far‘ al-‘Awwal. Bayrūt: al-Jāmi‘ah al-Lubnāniyyah, 1985. 552 ṣ.
- الجلبي ح. الاتجاهات العامة في فلسفة القانون (محاضرات دبلوم القانون الخاص). منشورات كلية الحقوق

- والعموم السياسية و الإدارية، الفرع الأول. بيروت : الجامعة اللبنانية، 1985. 552 ص.
73. Al-Karīm J. 'Ishkālāt an-Naṣṣ. Dirāsah Lisāniyyah Naṣṣiyyah. Ad-Dār al-Bayḍā': al Markaz ath-Thaqāfī al-'Arabī, 2009. 590 ṣ.
- الكريم ج. إشكالات النص. دراسة لسانية نصية. الدار البيضاء : المركز الثقافي العربي، 2009. 590 ص.
74. Al-Kattānī 'A. Niẓām al-Ḥukūmah an-Nabawiyyah li Mas'ā at-Tarātīb al-'Idāriyyah. j. 1 wa-j. 2. Bayrūt: Dār 'Iḥyā' at-Turāth al-'Arabī, 2014. 705 ṣ.
- الكثاني. ع. نظام الحكومة النبوية لمسعى التراتيب الإدارية. ج 1 و ج 2. بيروت : دار إحياء التراث العربي، 2014. 705 ص.
75. Al-Qahwātī Ḥ. M. Al-'Irāq bayna al-Iḥtilālayn al-'Uthmāniyyayn. Risālat Mājjistīr muqaddamah 'ilā Kuliyat al-Ādāb. Baghdād: Jāmi'at Baghdād, 1975. 465 ṣ.
- القهواتي ح. م. العراق بين الاحتلالين العثمانيين. رسالة ماجستير مقدمة إلى كلية الآداب. بغداد : جامعة بغداد، 1975. 465 ص.
76. Al-Qur'ān. Sūrat al-'Ankabūt, al-'Āyah 46.
- القرآن. سورة العنكبوت، الآية 46.
77. Al-Qur'ān. Sūrat al-'Isrā', al-'Āyah 110.
- القرآن. سورة الإسراء، الآية 110.
78. Al-Qur'ān. Sūrat al-Kahf, al-'Āyah 54.
- القرآن. سورة الكهف، الآية 54.
79. Al-Qur'ān. Sūrat an-Naḥl, al-'Āyah 125.
- القرآن. سورة النحل، الآية 125.
80. Al-Qur'ān. Sūrat an-Naml, al-'Āyah 30.
- القرآن. سورة النمل، الآية 30.
81. Al-Qur'ān. Sūrat an-Nisā', al-'Āyah 107.
- القرآن. سورة النساء، الآية 107.
82. Al-Qur'ān. Sūrat at-Ṭūr, al-'Āyah 38.
- القرآن. سورة الطور، الآية 38.
83. Al-Qur'ān. Sūrat Hūd, al-'Āyah 32.
- القرآن. سورة هود، الآية 32.
84. Āl-Yāsīn M.M. Al-'Abbāsiyyūn 132–656 H, al-Tārīkh al-'Arabī al-Islāmī. Baghdād: Sharikat al-Wifāq lil-Ṭibā'a al-Fanniyya, 1998. 304 ṣ.

- آل ياسين م. م. العباسيون 132-656هـ، التاريخ العربي الإسلامي. بغداد : شركة الوفاق للطباعة الفنية، 1998. 304 ص.
85. An-Na'mah K.H. Al-Wajīz fī al-'Alāqāt ad-Duwalīyyah. Baghdād: Jāmi'at Baghdād, 1992. 296 §.
86. Ash-Shāmī 'A. H. Ad-Diblūmāsiyyah (Nash'atuhā wa-Taṭawwuruhā wa-Qawā'iduhā) wa-Nizām al-Ḥiṣānāt wa-l-Imtiyāzāt ad-Diblūmāsiyyah. Bayrūt: Maktab Dār ath-Thaqāfah li at-Taṣmīm wa-l-'Intāj, 2007. 847 §.
- الشامي ع. ح. الدبلوماسية (نشأتها و تطورها و قواعدها) و نظام الحصانات و الامتيازات الدبلوماسية. بيروت : مكتب دار الثقافة للتصميم و الإنتاج، 2007. 847 ص.
87. Ash-Shibyānī M., as-Sarkhānī M. Kitāb as-Siyar al-Kabīr. Al-Qāhirah: al-Maṭba'ah Miṣr, 1958. 1472 §.
- الشيباني م.، السرخاني م. كتاب السير الكبير. القاهرة : المطبعة مصر، 1958. 1472 ص
88. Aṣ-Ṣafadī §. Al-Wāfi bi-l-Wafayāt. Bayrūt: Dār 'Iḥyā' at-Turāth al-'Arabī, 2007. 323 §.
- الصفدي ص. الوافي بالوفيات. بيروت : دار إحياء التراث العربي. 2007. ص. 323
89. As-Sāmarā'ī 'A. al-Ḥiwār fī al-Qur'ān al-Karīm. Risālat Mājjistīr muqaddamah 'ilā Kulliyat ash-Sharī'ah al-'Islāmiyyah. Baghdād: Jāmi'at Baghdād, 1989. 192 §.
- السامرائي أ. الحوار في القرآن الكريم. رسالة ماجستير مقدمة إلى كلية الشريعة الإسلامية. بغداد : جامعة بغداد، 1989. 192 ص.
90. Aṣ-Ṣubayḥī M. 'A. Madkhal 'ilā 'Ilm an-Naṣṣ wa-Majālāt Taṭbīqih. Bayrūt: ad-Dār al-'Arabiyyah li al-'Ulūm Nāshirūn, 2008. 157 §.
- الصبيحي م. أ. مدخل إلى علم النص. ومجالات تطبيقه. بيروت : الدار العربية للعلوم ناشرون، 2008. 157 ص.
91. Aṭ-Ṭabarī 'A. J. Tārīkh al-Umam wa-l-Mulūk. Bayt al-Afkār ad-Duwalīyyah, 2009. 2260 §.
- ابن جرير الطبري. تاريخ الأمم و الملوك. بيت الأفكار الدولية، 2009. 2260 ص.
92. At-Tābi'ī M. Ad-Diblūmāsiyyah fī al-Islām. Jiddah wa-ar-Riyāḍ: ash-Sharikah as Sa'ūdiyyah li al-Abḥāth wa-t-Taswīq al-Maḥdūdah, 1981. 42 §.
- التابعي م. الدبلوماسية في الإسلام. جدة والرياض : الشركة السعودية للأبحاث و التسويق المحدودة، 1981. 42 ص.

93. Az-Zamakhsharī 'A. Tafsīr al-Kashshāf 'an Ḥaqā'iq at-Tanzīl wa-'Uyūn al-'Aqāwīl fī Wujūh at-Tanzīl. j. 1. Bayrūt: Dār al-Fikr, 2009. 1235 ṣ.
الزمخشري أ. تفسير الكشاف عن حقائق التنزيل و عيون الأقاويل في وجوه التنزيل. ج 1. بيروت : دار الفكر، 2009. 1235 ص.
94. Barston, R. P.. Modern diplomacy (4th ed.). Abington: Routledge, 2014. 429 p.
95. Benveniste E. Problèmes de linguistique générale, vol. 1. Paris: Éditions Gallimard, 1966. 368 p.
96. Buhler K. Theory of Language. Amstedram: John Benjamis Publishing Co, 2011. 618 p.
97. Būhūsh R. Al-Aslūbiyyāt wa-Taḥlīl al-Khiṭāb. Al-Jazā'ir: Dār Hūmah li an-Nashr wa-t-Tawzī', 2006. 160 ṣ.
بوحوش ر. الأسلوبيات وتحليل الخطاب. الجزائر : دار هومة للنشر والتوزيع، 2006. 160 ص.
98. Cornago N. Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict. Diplomacy. New York: L. Kurtz, 2009. P. 574–580.
99. Darwazah M. 'A. Tārīkh al-'Arab fī al-Islām taḥta Rāyat al-Khulafā' ar-Rāshidīn. Ṣaydā wa Bayrūt: al-Maktabah al-Miṣriyyah, 1925. 690 ṣ.
دروزة م.ع. تاريخ العرب في الإسلام تحت راية الخلفاء الراشدين. صيدا وبيروت : المكتبة المصرية، 1925. 690 ص.
100. Descartes R. Discours de la méthode. Paris: Vrin, 1984. 144 p.
101. Fairclough N. Analysing Discourse: Textual analysis for social research. Routledge, New York. 2003. P. 288.
102. Fairclough N. Critical discourse analysis as a method in social scientific research. *Methods of Critical Discourse Analysis* : ed. by Wodak R. & Meyer M. London, 2001. P. 121–138.
103. Foucault M. L'ordre du discours. Paris: Éditions Gallimard, 1971. 90 p.
104. Grice H.P. Logic and conversation. *Syntax and semantics, Speech arts*. Ew York, 1975. Vol. 3. P. 41–58.
105. Ḥanān A. Tārīkh ad-Diblūmāsiyyah. 2004. URL:
https://arabnationleague.com/a_web/one_sub.php?id=520 (accessed 19.09.2024)
حنان أخميس. تاريخ الدبلوماسية. 2004.

106. Harris Z. S. Discourse Analysis: A Sample Text. Language. Washington, 1952. Vol. 28, № 4. P. 474–494.
107. Ḥasan ‘A. ’I. At-Tārīkh al-Islāmī. Al-Qāhirah: Maktabat an-Nahḍah, 1963. 632 ṣ.
حسن ع. إ. التاريخ الإسلامي. القاهرة : مكتبة النهضة، 1963. 632 ص.
108. Khadāwī M. Madkhal ‘ilā ad-Diblūmāsiyyah. As-Sa‘īdah: Jāmi‘at ad-Duktūr Mulāy at-Ṭāhir, 2020. 114 ṣ.
خداوي م. مدخل إلى الدبلوماسية. السعيدة : جامعة الدكتور مولاي الطاهر، 2020. 114 ص.
109. Khalaf M. ad-Diblūmāsiyyah: an-Nazariyyah wa-l-Mumārasah. ‘Ammān: Dār Zahrān li an-Nashr, 1997. 296 ṣ.
خلف م. الدبلوماسية: النظرية والممارسة. عمان : دار زهران للنشر، 1997. 296 ص.
110. Khatṭāb M. Sh. as-Sifārāt an-Nabawiyyah. Baghdād: Maṭba‘at al-Majma‘ al-‘Ilmī al-‘Irāqī, 1989. 625 ṣ.
خطاب م. ش. السفارات النبوية. بغداد : مطبعة المجمع العلمي العراق، 1989. 625 ص.
111. Marks E. Defining Diplomacy. *InterAgency Journal*. Vol. 7, № 1. Kansas, 2016. P. 62–64.
112. Nawras ‘A. M. K. Ḥukm al-Mamālīk fī al-‘Irāq 1831–1975. Baghdād: Manshūrāt Wizārat al-’I‘lām, 1975. 285 ṣ.
نورس ع. م. ك. حكم الممالك في العراق 1831-1975. بغداد : منشورات وزارة الإعلام، 1975. 285 ص.
113. Rīchārdz J., Shmidt R. Ma‘jam Lūngmān li Ta‘līm al-Lughāt wa-‘Ilm al-Lughah at-Taṭbīqī, t. 1. al-Qāhirah: ash-Sharikah al-Mišriyyah al-‘Ādiliyyah li an-Nashr, 2004. 2080 ṣ.
ريتشاردز ج.، شميدت ر. معجم لونغمان لتعليم اللغات و علم اللغة التطبيقي، ط 1. القاهرة : الشركة المصرية العادلة للنشر، 2004. 2080 ص.
114. Sarḥān ‘A. Qānūn al-‘Alāqāt ad-Diblūmāsiyyah wa-l-Qunṣuliyyah. Al-Qāhirah: Jāmi‘at ‘Ayn ash-Shams, 1986. 351 ṣ.
سرحان ع. قانون العلاقات الدبلوماسية و القنصلية. القاهرة : جامعة عين الشم، 1986. 351 ص.
115. Shunaik H. Ta‘līm al-‘Arabiyyah li-’Aghrād Khāṣṣah. No date. URL:
https://www.academia.edu/35079867/%D8%AA%D8%B9%D9%84%D9%8A%D9%85_%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9_%D9%84%D8%A3%D8%BA%D8%B1%D8%A7%D8%B6_%D8%AF%D8%A8%D9%

84%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A9_pdf).Shuneik

(accessed 02.11.2023).

شنيك ه. تعليم العربية لأغراض خاصة. غير مؤرخ.

116. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic. Analysis of Natural Language. Chicago : University of Chicago Press, 1983. 272 p.
117. Tennen D. Oral and Literate Strategies in Spoken and Written Discourse. *Literacy for life: The demand for reading and writing*. New York, 1983. P. 79–94.
118. United Nations official website. URL: <https://www.un.org/en/> (accessed 27.08.2025).
119. Van der Wal M., Van Bree J. Geschiedenis van het Nederlands. Amsterdam: Spectrum, 2008. 512 p.
120. Van Dijk T. A. Principles of Critical Discourse Analysis Discourse and Society. *Discourse and Society*. London, 1993. Vol. 4, № 2. P. 249–283.
<https://doi.org/10.1177/095792659300400200>
121. Van Dijk T. A. Principles of Critical Discourse Analysis. *The Sociolinguistic Reader. Vol. 2: Gender and Discourse*. London, 1998. P. 367–393.
122. Van Dijk T. A., Walter K. Strategies of Discourse Comprehension. New York: Academic Press, 1983. 264 p.
123. Van Zoonen, L. Intertextuality. *The International Encyclopedia of Media Effects*. Chichester, 2017. Vol. 1, № 6. P. 1–13.
<https://doi.org/10.1002/9781118783764.wbieme0219>
124. Vienna Convention on Consular Relations 1963. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_2_1963.pdf (дата звернення 12.12.2024).
125. Yaqṭīn S. Infitāḥ an-Naṣṣ ar-Riwāʾī (an-Naṣṣ – as-Siyāq). Ad-Dār al-Bayḍāʾ: al-Markaz ath-Thaqāfī al-ʿArabī, 2010. 254 ṣ.
يقطين س. انفتاح النص الروائي (النص-السياق). الدار البيضاء : المركز الثقافي العربي، 2010. 254 ص.
126. Yaqṭīn S. Taḥlīl al-Khiṭāb ar-Riwāʾī. Ad-Dār al-Bayḍāʾ: al-Markaz ath-Thaqāfī al-ʿArabī, 1997. 392 ṣ.
يقطين س. تحليل الخطاب الروائي. الدار البيضاء : المركز الثقافي العربي، 1997. 392 ص.

127. Zakārīna M. Fan al-Ḥadīth wa-Mahārat al-Mutakallim. 2005. URL: <https://pulpit.alwatanvoice.com/articles/2005/12/14/32565.html> (accessed 05.12.2023).

زكارنة. م. فن الحديث و مهارة المتكلم. 2005.

128. Zakkī F. M. ad-Diblūmāsiyyah fī al-‘Ālam al-Mutaghayyir. Baghdād: Jāmi‘at Baghdād, Kuliyat al-‘Ulūm ad-Diblūmāsiyyah, 1992. 852 ṣ.

زكي ف.م. الدبلوماسية في العالم المتغير بغداد : جامعة بغداد، كلية العلوم الدبلوماسية، 1992. 852 ص.

129. Zaytūnī L. Mu‘jam Muṣṭalahāt Naqd ar-Riwāyah. Bayrūt: Dār an-Nahār li an-Nashr, 2002. 235 ṣ.

زيتوني ل. معجم مصطلحات نقد الرواية. بيروت : دار النهار للنشر، 2002. 235 ص.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

130. Al-Baḥrayn Markaz al-‘Akḥbār: Nā‘ib Ra‘īs Majlis al-Wuzarā’ Yushāriku fī al-Qimmah al-‘Arabiyyah wa-l-‘Islāmiyyah ghayr al-‘Ādiyyah. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=fjcb3Y3ZlY0> (accessed 31.06.2025)

البحرين مركز الأخبار : نائب رئيس مجلس الوزراء يشارك في القمة العربية والإسلامية غير العادية. 2024.

131. Al-Khiṭāb al-Kāmil li-Ra‘īs al-Jumhūriyya ‘Abd al-Majīd Tabūn fī ‘Ashghāl ad-Dawrah ath-Thāminah wa-s-Sab‘īn li-l-Jam‘iyyah al-‘Āmmah li al-‘Umam al-Muttaḥidah. 2023. URL: https://www.youtube.com/watch?v=w_SpXit2p4Q (accessed 05.07.2025)

الخطاب الكامل لرئيس الجمهورية عبد المجيد تبون في أشغال الدورة الـ 78 للجمعية العامة للأمم المتحدة. 2023.

132. An-Naṣṣ al-Kāmil li-l-Khiṭāb al-Malakī fī ad-Dawrah 33 li Jāmi‘at ad-Dawlah al-‘Arabiyyah allatī talāhu Ra‘īs al-Ḥukūmah. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=uAkUTethnhM> (accessed 27.06.2025)

النص الكامل للخطاب الملكي في الدورة 33 لجامعة الدولة العربية التي تلاه رئيس الحكومة. 2024.

133. As-Sa‘ūdiyya tad‘am al-Urdunn li al-ḥifāz ‘alā amnihi wa-istiqrārīhi. 2025. URL: <https://www.mubasher.info/news/4432971/%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%B9%D9%88%D8%AF%D9%8A%D8%A9-%D8%AA%D8%AF%D8%B9%D9%85-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%86->

%D9%84%D9%84%D8%AD%D9%81%D8%A7%D8%B8-
%D8%B9%D9%84%D9%89-%D8%A3%D9%85%D9%86%D9%87-
%D9%88%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D9%82%D8%B1%D8%A7%D8%B1%D
9%87 (accessed 06.03.2025)

السعودية تدعم الأردن للحفاظ على أمنه واستقراره. 2025.

134. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya al-Mamlaka al-‘Arabiyya as-Sa‘ūdiyya.

2025. URL:

facebook.com/ksamofa/posts/pfbid0L9xMxT6NQaJbr2KkE4kcD4yag4WWYiG91X
kAxzETaoDav8QZHDnkKBHQS5dhkE6l?rdid=qzchHnRIItS9YcsIr&share_url=htt
ps%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Fshare%2Fp%2F1B4pxb27Vn%2F#
(accessed 27.06.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية المملكة العربية السعودية. 2025.

135. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya al-Mamlaka al-Baḥrayn. 2025. URL:

https://www.instagram.com/p/DLQMI7LN4Yc (accessed 02.05.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية المملكة البحرين. 2025.

136. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya Jumhūriyyat al-‘Irāq. 2025. URL:

https://www.facebook.com/MOFA.IQ/photos/%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%8
6-%D8%B5%D8%AD%D9%81%D9%8A%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D8%A8-
%D9%88%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%8A%D8%A9-
%D8%B9%D9%86-%D8%AA%D8%B1%D8%AD%D9%8A%D8%A8-
%D8%AC%D9%85%D9%87%D9%88%D8%B1%D9%8A%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-
%D8%A8%D8%A5%D8%B9%D9%84%D8%A7%D9%86-
%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%88%D8%B5%D9%84-
%D8%A5%D9%84%D9%89-%D8%A7%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%82-
%D8%B3%D9%84%D8%A7/1164192715750520 (accessed 22.07.2025)

بيان صحفي وزارة الخارجية جمهورية العراق. 2025.

137. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya li-Mamlakat al-‘Arabiyya al-Su‘ūdiyya.

2025.URL: https://www.facebook.com/ksamofa/posts/-

%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%86-%D8%AA%D8%B9%D8%B1%D8%A8-
%D9%88%D8%B2%D8%A7%D8%B1%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D8%AE%D8%A7%D8%B1%D8%AC%D9%8A%D8%A9-
%D8%B9%D9%86-%D8%A5%D8%AF%D8%A7%D9%86%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%85%D9%84%D9%83%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9-
%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%B9%D9%88%D8%AF%D9%8A%D8%A9-
%D9%88%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D9%86%D9%83%D8%A7%D8%B1%D
9%87%D8%A7-
%D9%84%D8%AA%D8%B5%D8%B1%D9%8A%D8%AD%D8%A7%D8%AA-
/1167197328785819/ (accessed 28.05.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية للمملكة العربية السعودية. 2025.

138. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya li-Jumhūriyyat al-‘Irāq. 2025. URL:
<https://mofa.gov.iq/2025/55638/> (accessed 02.06.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية لجمهورية العراق. 2025.

139. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya wa-al-Hijra wa-Shu’ūn al-Miṣrīyīn bi-al-Khārij. 2025. URL:
<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1047958647513981&set=a.110371057939416>
 16 (accessed 15.07.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية والهجرة وشؤون المصريين بالخارج. 2025.

140. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Khārijīyya wa-al-Mughtaribīn fī al-Jumhūriyya al-‘Arabiyya as-Sūrīyya. 2025. URL:
<https://www.facebook.com/photo?fbid=1610215463184766&set=a.1095139451359039>
 39 (accessed 16.07.2025)

بيان صحفي لوزارة الخارجية والمغتربين في الجمهورية العربية السورية. 2025.

141. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Shu’ūn al-Khārijīyya wa-al-Jāliyya al-Wataniyya bi-al-Khārij li al-Jumhūriyya al-Jazā’iriyya ad-Dīmuqrāṭiyya ash-Sha‘biyyah. 2025. URL:
<https://www.facebook.com/MFAAlgeria/posts/pfbid036S2fhj9TkFS1BrrS6ZCrxshbM2bwHdPDUYmJxoRT3zjhox4bYqb6gEB9VPsiC8oql?rdid=YIbILGqFjPDtGfQO#>
 # (accessed 18.05.2025)

بيان صحفي لوزارة الشؤون الخارجية والبالية الوطنية بالخارج للجمهورفة الجزائفة الديمقراطية الشعبفة.
2025.

142. Bayān ṣuḥufī li Wizārat al-Shu'ūn al-Khārijīyya wa-al-Jāliyya al-Waṭaniyya bi-l-Khārij li-l-Jumhūrīyya al-Jazā'irīyya al-Dīmuqrāṭīyya al-Sha'biyya. 2025. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=702729752411506> (accessed 10.06.2025)

بيان صحفي لوزارة الشؤون الخارجية والبالية الوطنية بالخارج للجمهورفة الجزائفة الديمقراطية الشعبفة.
2025.

143. Bayān ṣuḥufī mushtrak li Wizārat li al-Mamlaka al-Maghribīyya wa-al-Jumhūrīyya al-Islāmiyya al-Mūrītāniyya. 2025. URL: <https://www.environnement.gov.ma/fr/partenariat-cooperation/136-2014-02-15-13-28-12/4498-2025-01-24-13-45-12> (accessed 20.07.2025)

بيان صحفي مشترك لوزارة للمملكة المغربية والجمهورفة الإسلامية الموريتانية. 2025.

144. Kalimat al-Urdun fī Majlis al-Amn ḥawla al-Hujūm al-Isrā'īlī 'alā al-Duḥa. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=d8vDlhpwgyI&t=3s> (accessed 14.07.2025).

كلمة الأردن في مجلس الأمن حول الهجوم الإسرائيلي على الدوحة. 2025.

145. Kalimat ar-Ra'īs al-Lubnānī Juzuf 'Aūn fī al-Qimmah al-'Arabiyyah. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QBvmE5lqVTM> (accessed 02.07.2025).

كلمة الرئيس اللبناني جوزوف عون في القمة العربية. 2025.

146. Kalimat as-Sayyid ar-Ra'īs khilāl Mushārakatihi fī ad-Dawrah al-'Ādiyyah al 34 li Mu'tamar Qimmah al-Ittiḥād al-'Afrīqī #Mawqī' ar-Riyāsah. 2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QOmVZNnUONg> (accessed 08.07.2025).

كلمة السيد الرئيس خلال مشاركته في الدورة العادية الـ 34 لمؤتمر قمة الاتحاد الأفريقي #موقع الرئاسة. 2021.

147. Kalimat Fakhāmat Ra'īs al- Jumhūrīyyah fī al-Qimmah al-'Arabiyyah 31 al-Mun'aqidah fī al-Jazā'ir. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=w9lzUAGiBeY&t=10s> (accessed 30.06.2025).

كلمة فخامة رئيس الجمهورفة في القمة العربية 31 المنعقدة في الجزائر. 2022.

148. Kalimat Jalālat al-Malik 'Abd Allāh ath-Thānī fī ad-Dawrah al-'Ādiyyah ath-Thālithah wa-th-Thalāthīn li-Majlis Jāmi'at ad-Duwal al-'Arabiyyah. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MrjXg48vPZI> (accessed 26.06.2025).

كلمة جلالة الملك عبد الله الثاني في الدورة العادية الثالثة والثلاثين لمجلس جامعة الدول العربية. 2024.

149. Kalimat Ra'īs al-Jumhūriyya Muḥammad Walid al-Shaikh al-Ghazwānī ḥaql iftitāḥ ad-Dawra al 37 li al-Jam'iyya al-Āmma li al-Ittiḥād al-Ifriqī. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jgYpWuTZBYQ> (accessed 08.07.2025).

كلمة رئيس الجمهورية محمد ولد الشيخ الغزواني حفل افتتاح الدورة الـ 37 للجمعية العامة للاتحاد الإفريقي. 2024.

150. Kalimat Ra'īs al-Wuzarā' al-'Irāqī Muḥammad Shiyā' as-Sūdānī fī Qimmah al-Qāhirah li as-Salām ḥawla at-Taṣ'īd bi-Ghazzah. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IVdgD6QHOEw&t=129s> (accessed 04.07.2025).

كلمة رئيس الوزراء العراقي محمد شياع السوداني في قمة القاهرة للسلام حول التصعيد بغزة. 2023.

151. Kalimat Walī al-'Ahd as-Sa'ūdī al-'Amīr Muḥammad bin Salmān khilāl Qimmah Jiddah li al-'Amn wa-t-Tanmiya. 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qIbELkX6Wfo> (accessed 05.07.2025).

كلمة ولي العهد السعودي الأمير محمد بن سلمان خلال قمة جدة للأمن والتنمية. 2022.

152. Mudhakkarat at-Tafāhum bayna al-Mamlaka al-Urdunniyya al-Hāshimiyya wa-al-Mamlaka al-'Arabiyya as-Sa'ūdiyya. 2017. URL: <https://www.complete-chain.com/ar/news/%D8%AA%D9%88%D9%82%D9%8A%D8%B9-%D9%85%D8%B0%D9%83%D8%B1%D8%A9-%D8%AA%D9%81%D8%A7%D9%87%D9%85-%D8%A8%D9%8A%D9%86-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AC%D9%84%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%B7%D8%A8%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%A3%D8%B1%D8%AF%D9%86%D9%8A-%D9%88-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D8%AD%D9%82%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D9%8A%D8%A9-%D9%84%D8%B3%D9%81%D8%A7%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%85%D9%84%D9%83%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B3%D8%B9%D9%88%D8%AF%D9%8A%D8%A9> (accessed 27.07.2025).

مذكرة التفاهم بين المملكة الأردنية الهاشمية والمملكة العربية السعودية. 2017.

153. Mudhakkarat at-Tafāhum bayna Dawlat al-Kuwait wa-al-Mamlaka al-‘Arabiyya as-Sa‘ūdiyya. 2025. URL: <https://www.alanba.com.kw/1313538> (accessed 28.07.2025).

مذكرة التفاهم بين دولة الكويت والمملكة العربية السعودية. 2025.

154. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li Dawlat Lībiyā ‘lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-‘Ām li al-Umam al-Muttaḥida. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4085071?ln=ru&v=pdf> (accessed 10.02.2025).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة لدولة ليبيا لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة. 2025.

155. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li Jumhūriyyat Miṣr al-‘Arabiyya lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Shu‘bat Shu‘ūn al-Muḥītāt wa-Qānūn al-Biḥār bi-Maktab ash-Shu‘ūn al-Qānūniyya bi-al-Amāna al-‘Āma. 2023. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4010532?ln=fr&v=pdf> (accessed 14.10.2024).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة موجهة إلى شعبة شؤون المحيطات و قانون البحار بمكتب الشؤون القانونية بالإمانة العامة. 2023.

156. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li al-Jumhūriyya al-‘Arabiyya as-Sūrīyya lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-‘Ām li al-Umam al-Muttaḥida. 1982. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/28786?ln=en&v=pdf> (accessed 26.02.2025).

مذكرة شفوية من العثة الدائمة للجمهورية العربية السورية لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة. 1982.

157. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li al-Jumhūriyya al-Jazā’iriyya ad-Dīmuqrāṭiyya ash-Sharqiyya lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs al-Jam‘iyya al-‘Āmma. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3991898?ln=en&v=pdf> (accessed 04.03.2025).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس الجمعية العامة. 2022.

158. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li al-Mamlaka al-‘Arabiyya as-Sa‘ūdiyya lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-‘Ām li al-Umam al-

Mutaḥida. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4075510?ln=ru&v=pdf> (accessed 01.03.2025).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة. 2025.

159. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li al-Mamlaka al-‘Arabiyya as-Sa‘ūdiyya lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs al-Jam‘iyya al-‘Āmma. 2024. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4063458?ln=ru&v=pdf> (accessed 10.03.2025).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس الجمعية العامة. 2024.

160. Mudhakkara shafawiyya min Sifārat al-Jumhūriyya al-Islāmiyya al-Mūrītāniyya bi-Ṭarābulus muwajjaha ilā Wizārat al-Khārijīyya wa-at-Tā‘āwun al-Dawlī al-Lībiyya. 2024. URL: <https://alakhbar.info/sites/default/files/sites/default/files/2020/55f7eef6-c6e8-4142-8fbe-f6733b51eea0.jpeg> (accessed 11.02.2025).

مذكرة شفوية من سفارة الجمهورية الإسلامية الموريتانية بطرابلس موجهة إلى وزارة الخارجية والتعاون الدولي الليبية. 2024.

161. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya li al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Muttaḥida muwajjaha ilā al-Ba‘thāt al-Qunsuliyya al-Mu‘tamida ‘ind al-Dawla. 2025. مذكرة شفوية من وزارة الخارجية للإمارات العربية المتحدة موجهة إلى البعثات القنصلية المعتمدة لدى الدولة. 2025.

162. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya li Dawlat al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Muttaḥida muwajjaha ilā Qunsuliyya ajnabiyya. 04.03.2025. مذكرة شفوية من وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة موجهة إلى قنصلية أجنبية. 2025.03.04.

163. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya li Dawlat al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Muttaḥida muwajjaha ilā Qunsuliyya ajnabiyya. 06.03.2025. مذكرة شفوية من وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة موجهة إلى قنصلية أجنبية. 2025.03.06.

164. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya wa-at-Tā‘āwun al-Dawlī li Dawlat Lībiyā muwajjaha ilā al-Amanah al-‘Ammah li Jam‘iyat ad-Duwal al-‘Arabiyah. 2020. URL:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=178763620530645&id=103319568075051&set=a.103582848048723> (accessed 14.11.2024).

مذكرة شفوية من وزارة الخارجية والتعاون الدولي لدولة ليبيا موجهة إلى الأمانة العامة لجامعة الدول العربية.
2020.

165. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya wa-at-Tā'āwun al-Ifrīqī wa-al-Mūrītānīyīn fil-Khārij li al-Jumhūriyya al-Islāmiyya al-Mūrītāniyya ilā jamī' al-Ba'thāt ad-Diblūmāsiyya al-Mu'tamida 'ind Nawākshūt. 26.11.2024.

مذكرة شفوية من وزارة الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيين في الخارج للجمهورية الإسلامية الموريتانية إلى جميع البعثات الدبلوماسية المعتمدة لدى نواكشوط. 2024.11.26.

166. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Khārijīyya wa-at-Tā'āwun al-Ifrīqī wa-al-Mūrītānīyīn fil-Khārij li al-Jumhūriyya al-Islāmiyya al-Mūrītāniyya ilā jamī' al-Ba'thāt ad-Diblūmāsiyya al-Mu'tamida lada Nūwākshūt. 11.12.2024.

مذكرة شفوية من وزارة الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيين في الخارج للجمهورية الإسلامية الموريتانية إلى جميع البعثات الدبلوماسية المعتمدة لدى نواكشوط. 2024.12.11.

167. Mudhakkara shafawiyya min Wizārat al-Shu'ūn al-Khārijīyya wa-at-Tā'āwun al-Ifrīqī wa-al-Maghribiyyīn al-Muqīmīn bil-Khārij muwajjaha ilā al-Ba'thāt ad-Diblūmāsiyya wal-Munazzamāt ad-Dawlīyya al-Mu'tamida bi-al-Maghrib. 2020.

URL: <https://diplomatie.ma/ar/%D9%83%D9%88%D9%81%D9%8A%D8%AF-19-%D9%85%D8%B0%D9%83%D8%B1%D8%A9-%D9%85%D8%B0%D9%83%D8%B1%D8%A9-%D8%B4%D9%81%D9%87%D9%8A%D8%A9-%D9%85%D9%88%D8%AC%D9%87%D8%A9-%D8%A5%D9%84%D9%89-%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%B9%D8%AB%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%A8%D9%84%D9%88%D9%85%D8%A7%D8%B3%D9%8A%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%86%D8%B8%D9%85%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84%D9%8A%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B9%D8%AA%D9%85%D8%AF%D8%A9-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%BA%D8%B1%D8%A8> (accessed 24.01.2025).

مذكرة شفوية من وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج موجهة إلى البعثات الدبلوماسية والمنظمات الدولية المعتمدة بالمغرب. 2020.

168. Mudhakkara shafawiyya min Ba‘that al-Jumhūriyya al-‘Arabiyya as-Sūrīyya lada Maktab al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs Majlis Ḥuqūq al-Insān. 2009. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/662985?v=pdf> (accessed 02.12.2024).

مذكرة شفوية من بعثة الجمهورية العربية السورية لدى مكتب الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس مجلس حقوق الإنسان. 2009.

169. Mudhakkara shafawiyya min al-Ba‘that ad-Dā’ima li Jumhūriyyat Miṣr al-‘Arabiyya fī Vīna muwajjaha ilā Amānat al-Wikāla al-Dawliyya li-ṭ-Ṭāqa, taskhīr al-dhurra min ajl as-Salām wa-at-Tanmiyya. 2022. URL: https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/2022/infcirc1009_ar.pdf (accessed 20.11.2024).

مذكرة شفوية من البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية في فيينا موجهة إلى أمانة الوكالة الدولية للطاقة الذرية، تسخير الذرة من أجل السلام والتنمية. 2022.

170. Naṣ khuṭāb Ṣāhib al-Jalāla al-Malik Muḥammad al-Sādis al-Muwajjih ilā al-Qimma al-Thālitha wa-al-Thalāthīn li-Jāmi‘at al-Duwal al-‘Arabiyya URL : <https://diplomatie.ma/ar/%D8%AC%D9%84%D8%A7%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%84%D9%83-%D9%8A%D9%88%D8%AC%D9%87-%D8%AE%D8%B7%D8%A7%D8%A8%D8%A7-%D8%A5%D9%84%D9%89-%D8%A7%D9%84%D9%82%D9%85%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D8%A7%D9%84%D8%AB%D8%A9-%D9%88%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%84%D8%A7%D8%AB%D9%8A%D9%86-%D9%84%D8%AC%D8%A7%D9%85%D8%B9%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A8%D9%8A%D8%A9> (accessed 02.05.2025)

نص خطاب صاحب الجلالة الملك محمد السادس الموجه إلى القمة الثالثة والثلاثين لجامعة الدول العربية.

171. Raṣd. Kalimat Mursī amām al-Jam‘iyya al-‘Āmma li al-Umam al-Muttaḥida. 2012. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=aSC6Jr7Hbbo&t=920s> (accessed 10.07.2025).
رصد. كلمة مرسي أمام الجمعية العامة للأمم المتحدة. 2012.
172. Risāla min al-Mumaththil ad-Dā’im li al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Mutaḥidda lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4081846?ln=en&v=pdf> (accessed 01.07.2025).
رسالة من الممثل الدائم للإمارات العربية المتحدة لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس مجلس الأمن. 2025.
173. Risāla min al-Mumaththila ad-Dā’ima li Dawlat Qaṭar lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-‘Ām li al-Umam al-Mutaḥida wa Ra’īs Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://docs.un.org/ar/S/2025/478> (accessed 20.05.2025).
رسالة من الممثلة الدائمة لدولة قطر لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة ورئيس مجلس الأمن. 2025.
174. Risāla min al-Mundhub ad-Dā’im li al-Imārāt al-‘Arabiyya al-Mutaḥidda lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs Majlis al-Amn. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4071252?ln=ru&v=pdf> (accessed 07.06.2025).
رسالة من المندوب الدائم للإمارات العربية المتحدة لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس مجلس الأمن. 2025.
175. Risāla min al-Mundhub ad-Dā’im li Jumhūriyyat as-Sudān lada al-Umam al-Muttaḥida muwajjaha ilā Ra’īs Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4076518?ln=ru&v=pdf> (accessed 20.02.2025).
رسالة من المندوب الدائم لجمهورية السودان لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيس مجلس الأمن. 2025.
176. Risāla min al-Mundhub ad-Dā’im li al-Jumhūriyya al-‘Arabiyya as-Sūrīyya lada al-Umam al-Muttaḥida ilā al-Amīn al-‘Ām lil-Umam al-Mutaḥida wa Ra’īs Majlis al-Amn. 2024. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4064509?ln=ru&v=pdf> (accessed 14.04.2025).
رسالة من المندوب الدائم للجمهورية العربية السورية لدى الأمم المتحدة إلى الأمين العام للأمم المتحدة ورئيسة مجلس الأمن. 2025.
177. Risāla min al-Mundhub ad-Dā’im li al-Jumhūriyya al-‘Arabiyya as-Sūrīyya lada al-Umam al-Mutaḥida ilā al-Amīn al-‘Ām li al-Umam al-Mutaḥida wa Ra’īs Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://docs.un.org/ar/A/79/973> (accessed 20.05.2025).

رسالة من المندوب الدائم للجمهورية العربية السورية لدى الأمم المتحدة إلى الأمين العام للأمم المتحدة ورئيس مجلس الأمن. 2025.

178. Risāla min al-Mundhūba ad-Dā'ima li Dawlat Qaṭar lada al-Umam al-Mutaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-Ām li al-Umam al-Mutaḥida wa Ra'īsāt Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://docs.un.org/ar/S/2025/409> (accessed 29.07.2025).

رسالة من المندوبة الدائمة لدولة قطر لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة ورئيسة مجلس الأمن. 2025.

179. Risāla min al-Qā'im bi-al-A'māl al-Mu'aqat li al-Ba'that ad-Dā'ima li al-'Irāq lada al-Umam al-Mutaḥida muwajjaha ilā Ra'īsāt Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://docs.un.org/ar/S/2025/382> (accessed 06.08.2025).

رسالة من القائم بالأعمال المؤقت للبعثة الدائمة للعراق لدى الأمم المتحدة موجهة إلى رئيسة مجلس الأمن. 2025.

180. Risāla min al-Qā'im bi-al-A'māl li al-Ba'that ad-Dā'ima li Lubnān lada al-Umam al-Mutaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-Ām li al-Umam al-Mutaḥida wa Ra'īsāt Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4083446?ln=en&v=pdf> (accessed 02.05.2025).

رسالة من القائم بالأعمال للبعثة الدائمة للبنان لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام للأمم المتحدة ورئيسة مجلس الأمن. 2025.

181. Risāla min Nā'ib al-Mundhub ad-Dā'im li al-Ba'that ad-Dā'ima li al-'Irāq lada al-Umam al-Mutaḥida muwajjaha ilā al-Amīn al-Ām wa Ra'īsāt Majlis al-Amn. 2025. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/4085062?ln=fr&v=pdf> (accessed 15.06.2025).

رسالة من نائب المندوب الدائم للبعثة الدائمة للعراق لدى الأمم المتحدة موجهة إلى الأمين العام ورئيسة مجلس الأمن. 2025.

ДОДАТОК А. Вербальні ноти

**Додаток А-1. Вербальна нота Постійного представництва Арабської
Республіки Єгипет, адресована Генеральному секретареві Організації
Об'єднаних Націй і датована 12 квітня 2023 р.**

تهدي البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة أطيب تحياتها إلى شعبة شؤون المحيطات وقانون البحار بمكتب الشؤون القانونية بالأمانة العامة، وبالإشارة إلى المذكرة الشفوية المؤرخة 13 شباط/فبراير 2023 الموجهة إلى الأمين العام من البعثة الدائمة لليبيا لدى الأمم المتحدة ومرفقاتها (A/77/742)، تود جمهورية مصر العربية الإشارة إلى ما يلي:

إن حكومة جمهورية مصر العربية تؤكد رفضها واعتراضها على كامل ما ورد في المذكرة الشفوية المشار إليها أعلاه ومرفقاتها، وبالأخص ما تضمنته من نقاط إحداثيات بقائمة الإحداثيات الجغرافية للحدود البحرية الشرقية لدولة ليبيا في البحر الأبيض المتوسط، المعلنة من جانب وزارة الخارجية والتعاون الدولي "الحكومة الوحدة الوطنية" المنتهية الولاية، على نحو يتعارض مع مبادئ وأحكام القانون الدولي واتفاقية الأمم المتحدة لقانون البحار، ويتنافى مع الشرعية الدستورية للدولة الليبية بمقتضى قرارات مجلس الأمن بما في ذلك القراران 2570 (2021) و2571 (2021)، وبما يفعل حقوق مصر السيادية الأصلية والثابتة. وتحفظ جمهورية مصر العربية بكامل حقوقها في هذا الصدد.

كما تؤكد جمهورية مصر العربية على اعتراضها وعدم اعترافها بكل ما سبق وتقدم به الجانب الليبي من نقاط الإحداثيات وترفض اعتبارها كحدود بحرية مشتركة بين مصر وليبيا، وذلك لكونها تقع بالكامل ضمن المناطق البحرية لجمهورية مصر العربية، وتشدد على أن أي تبعات قد تترتب على تلك النقاط غير مقبولة، وتمثل اعتداء على الحقوق السيادية لمصر في منطقتها الاقتصادية الخاصة وجرفها في البحر المتوسط.

كما تؤكد مصر ما سبق وأودعته بتاريخ 12 كانون الثاني/يناير 2023 والمتضمن قرار رئيس جمهورية مصر العربية رقم 595 لسنة 2022 بشأن تحديد الحدود البحرية الغربية لجمهورية مصر العربية في البحر المتوسط وقائمة الإحداثيات الجغرافية ذات الصلة (MZN 162.2023.LOS) ومكاتباتها السابقة ومن ضمنتها المذكرة الشفوية المؤرخة 23 كانون الأول/ديسمبر 2019 الموجهة إلى الأمين العام من البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة (A/74/628).

وتود جمهورية مصر العربية في هذا الصدد أن تؤكد انفتاحها وحرصها على التعاون والتشاور مع دول الجوار والتفاوض معها بحسن نية عندما تتوافر الظروف الملائمة، سعياً للوصول إلى اتفاق حول تعيين الحدود البحرية بناء على مبادئ القانون الدولي والحلول والمصفة العادلة، وبما يحقق المصالح المشتركة.

وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية لدى الأمم المتحدة تعميم هذه المذكرة باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 72 (أ) من جدول الأعمال، ونشرها في الموقع الشبكي لشعبة شؤون المحيطات وقانون البحار، وفي العدد المقبل من نشرة قانون البحار.

Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при ООН висловлює свою повагу Відділу з питань океану та морського права Управління з правових питань Секретаріату і, посилаючись на вербальну ноту Постійного представництва Лівії при ООН від 13 лютого 2023 року на ім'я Генерального секретаря та додатки до неї (742/77/A), Арабська Республіка Єгипет хоче зазначити таке:

Уряд Арабської Республіки Єгипет підтверджує своє неприйняття та заперечення проти всього, що зазначено у вищезазначеній вербальній ноті та додатках до неї, особливо щодо точок координат, включених до списку географічних координат східних морських кордонів Держави Лівія в Середземному морі, оголошеного Міністерством закордонних справ та міжнародного співробітництва «Уряду національної єдності», повноваження якого не є чинними, таким чином, що суперечить принципам і положенням міжнародного права та Конвенції ООН з морського права, а також суперечить конституційній легітимності лівійської держави відповідно до резолюцій Ради Безпеки, включаючи резолюції 2570 (2021) і 2571 (2021), і яка стосується вихідних та непорушних суверенних прав Єгипту. Арабська Республіка Єгипет залишає за собою всі свої права щодо цього.

Арабська Республіка Єгипет також підтверджує своє заперечення та невизнання всіх точок координат, представлених раніше лівійською стороною, і відмовляється вважати їх спільним морським кордоном між Єгиптом і Лівією, оскільки вони повністю знаходяться в межах морських районів Арабської Республіки Єгипет, а також наголошує, що будь-які наслідки, які можуть виникнути з цих пунктів, є неприйнятними і являють собою атаку на суверенні права Єгипту в його ексклюзивній економічній зоні та його шельфі в Середземному морі.

Єгипет також підтверджує передачу 12 січня 2023 року Указу № 595 від 2022 року Президента Арабської Республіки Єгипет, що визначає західні морські кордони Арабської Республіки Єгипет у Середземному морі та перелік відповідних географічних координат (MZN.162.2023 LOS), а також його передачу низки

обоюсторонніх звернень, включаючи вербальну ноту від 23 грудня 2019, на ім'я Генерального секретаря від Постійного представництва Арабської Республіки Єгипет при ООН (628/74/А).

У цьому зв'язку Арабська Республіка Єгипет хотіла б підтвердити свою відкритість і прихильність до співпраці, консультацій і переговорів із сусідніми країнами на засадах добросовісності, коли виникають відповідні обставини, з метою досягнення угоди щодо демаркації морських кордонів на основі принципів міжнародного права, справедливих рішень і справедливого врегулювання у спосіб, який забезпечує спільні інтереси.

Постійне представництво Арабської Республіки Єгипет при Організації Об'єднаних Націй просить розповсюдити цю ноту як документ Генеральної Асамблеї за пунктом 72 (а) порядку денного та опублікувати її на веб-сайті Відділу з питань океану та морського права та в наступному номері Бюлетеня з морського права (Додаток А).

Додаток А-2. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів, адресована одній з консульських установ іноземної держави і датована 6 березня 2025 р.

(з метою збереження конфіденційності адресат, власні імена та реквізити документів прибрано з тексту).

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى قنصلية _____ وتأسف الوزارة بأن تفيد القنصلية الموقرة عن تلقينا كتاب من الجهات المختصة بتاريخ 2025/3/5 بشأن الإبلاغ عن وفاة المدعوة/_____ – الجنسية ويحمل جواز السفر _____ وتوفت بتاريخ 2025/02/14 ورد بلاغ حادث دهس بليغ المؤدي للوفاة على شارع الشيخ محمد بن زايد باتجاه الشارقة والمعينة على مكان الحادث اتضح المدهوسة (المتوفية) المدعوة _____ الجنسية 34 سن هذا ونتيجة عبورها الشارع من الأماكن غير المخصصة لعبور المشاة (سرعة الشارع 110 كم/س) مما أدى لدهسها من قبل مركبة هذا ونتج عن الحادث وفاة المدهوسة في موقع الحادث متأثرة بإصاباتها البليغة وعليه تم نقل الجثمان للطلب الشرعي بنموذج إيداع جثمان رقم 10477 وتم تحويل الملف إلى نيابة السير والمرور، من اختصاص شرطة البرشاء.

وعليه تغدو الوزارة ممتنة من القنصلية الموقرة التكرم نحو العمل على تخلص إجراءات استلام جثمان المتوفية المذكورة أعلاه، وفي حال عدم الرد نود إحاطة القنصلية بأنه سيتم التصرف بالجثمان أعلاه من قبل الجهات المعنية في الدولة، وذلك حفاظاً على الصحة العامة في الدولة.

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها... إلى قنصلية _____ دبي.

Міністерство закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів висловлює найкращі побажання Консульству _____. Міністерство з жалем повідомляє шановне Консульство, що ми отримали лист від компетентних органів від 05.03.2025 щодо повідомлення про смерть названої/_____ – _____, громадянство, власниці паспорта _____. 14.02.2025 було отримано повідомлення про серйозне збиття, що призвело до загибелі на вулиці Шейх Мухаммад бін Заїд у напрямку до Шарджі. За результатами огляду місця пригоди встановлено, що потерпілу (загиблу) звали _____, громадянство _____, 34 роки. Внаслідок переходу нею вулиці у невстановленому для пішоходів місці (обмеження швидкості 110 км/год) її збив транспортний засіб. В результаті аварії потерпіла від наїзду загинула на місці пригоди внаслідок тяжких тілесних ушкоджень. Відповідно, тіло було передано за вимогою судових інстанцій за формою передачі тіла № 10477, а справу було передано до прокуратури дорожнього руху під юрисдикцією поліції аль Барші.

Відповідно, Міністерство вдячне шановному Консульству за його добрий жест щодо завершення процедур отримання тіла вищезгаданого покійного. У разі відсутності відповіді, ми хотіли б повідомити Консульство, що з вищезазначеним тілом відповідними органами країни буде вчинено дії, спрямовані на захист громадського здоров'я в країні.

Міністерство користується нагодою, щоб висловити шановному консульству свою найвищу вдячність і повагу... Консульству _____ – Дубай. (Додаток В).

Додаток А-3. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Об'єднаних Арабських Еміратів, адресована одній з консульських установ іноземної держави і датована 4 березня 2025 р.

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى: قنصلية _____

تفيدكم علما بتلقنا كتاب القيادة العامة لشرطة دبي ممثلة بالإدارة العامة للتحريات والمباحث الجنائية بتاريخ 2025/02/14 م، والذي يفيد بأن المذكورة أدناه قد أمضت مدة العقوبة وبقي عليها تنفيذ تدبير الإبعاد لكم تعذر إبعادها كونها رافضة تنفيذ حكم الإبعاد، وعليه نرجو التكرم بالإعذار لمن يلزم لديكم لمقابلتها.

رقم النزيل	الاسم باللغة العربية	الاسم باللغة الإنجليزية	الجنسية	تاريخ الميلاد	رقم الجواز
_____	_____	_____	_____	____/____/____	_____

وتنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها إلى: قنصلية _____ -

دبي.

Додаток А-4. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Республіки Мавританія, адресована дипломатичним місіям, акредитованим у Нуакшоті, і датована 11 грудня 2024 р.

تهدي وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيين في الخارج في الجمهورية الإسلامية الموريتانية أطيب تحياتها إلى جميع البعثات الدبلوماسية، وكذا ممثلي المنظمات الدولية في نواكشوط، وتتشرف بأن تحيل إليها – مرفقا – البرنامج المتعلق بسفر أصحاب السعادة السفراء وممثلي المنظمات الدولية المشاركين في مهرجان مدائن التراث، المقرر انعقاده في مدينة شنقيط، في الفترة من 13 إلى 17 دجوير 2024. للمزيد من المعلومات يرجى الاتصال بالسيد/سيدتي محمد ولد بمب، مستشار وزير الثقافة والفنون والاتصال والعلاقات مع البرلمان، على الرقم _____.

وتغتتم وزارة الشؤون الخارجية والتعاون والموريتانيين في الخارج، هذه الفرصة لتعرب مجددا لجميع البعثات الدبلوماسية، وكذا ممثلي المنظمات الدولية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها.

Додаток А-5. Вербальна нота Постійного представництва Держави Лівія при ООН, адресована Генеральному секретареві ООН і датована 20 червня 2025 р.

تتشرف البعثة الدائمة لدولة ليبيا لدى الأمم المتحدة بأن تنقل قلق حكومة الوحدة الوطنية العميق إزاء التطورات الأخيرة في شرق البحر الأبيض المتوسط.

وأحاطت الحكومة علما، مع استياء شديد، بمحتويات العدد رقم 3335 من الجريدة الرسمية للاتحاد الأوروبي، المؤرخ 12 حزيران/يونيو 2025 (انظر المرفق الثاني)، والذي يفيد بأمر الجمهورية الهيلينية قد أعلنت عن دعوة دولية إلى تقديم عروض لمنح تصاريح للتقليب عن الهيدروكربونات واستغلالها في مناطق بحرية واقعة جنوب جزيرة كريت. وتقع هذه المناطق ضمن المناطق البحرية التي لا تزال محل نزاع لم يتم حله بين ليبيا واليونان.

وتعتبر حكومة دولة ليبيا هذا الإجراء تعدياً واضحاً على حقوقها السيادية وإجراء انفرادياً بفتقر إلى أي أساس قانوني أو اتفاق ثنائي. وهو يشكل انتهاكاً خطيراً للقانون الدولي، ولا سيما أحكام اتفاقية الأمم المتحدة لقانون البحار، ويقوض مبادئ الاحترام المتبادل وتسوية المنازعات بالطرق السلمية.

وبناءً على ذلك، تسجل ليبيا اعتراضها الرسمي والقاطع على هذه المبادرة وتدعو إلى الالتزام الصارم بالمبادئ المنصوص عليها في ميثاق الأمم المتحدة والصكوك القانونية الدولية ذات الصلة التي تنظم التسوية السلمية للنزاعات البحرية.

وتؤكد ليبيا من جديد التزامها الثابت بالحوار البناء والتفاوض وترفض رفضاً قاطعاً أي محاولة لفرض الأمر الواقع في المناطق التي لم يتم التوصل فيها إلى اتفاق قانوني. وتحت الحكومة المجتمع الدولي – تحت قيادة الأمم المتحدة – على تحمل مسؤوليته في الحفاظ على السلام والاستقرار في منطقة البحر الأبيض المتوسط، والحث على عدم الإقدام على أي إجراءات قد تؤدي إلى التصعيد.

ويجدر التذكير بأن هذه ليست الحالة الأولى التي تمنح فيها حكومة اليونان تراخيص للتقليب في مناطق تقع داخل الحدود البحرية لليبيا.

فقد منحت تراخيص سابقة لشركة توتال الفرنسية وشركة إكسوس موبيل الأمريكية. واستحوذت الأخيرة بعد ذلك على حصة توتال وشرعت في أنشطة التقليب، بما في ذلك إجراء مسح اهتزازي ثنائي الأبعاد في عام 2024، تلاه الإعلان عن نيتها حفر بئر للتقليب.

وفي ضوء ما ورد أعلاه، ترحو البعثة الدائمة لدولة ليبيا لدى الأمم المتحدة التفضل بتعميم هذه المذكرة الشفوية ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 75 من جدول الأعمال.

**Додаток А-6. Вербальна нота Постійного представництва Королівства
Саудівська Аравія при ООН, адресована Голові Генеральної асамблеї та
датована 30 квітня 2024 р.**

تتشرف البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة بأن تشير إلى ترشح المملكة العربية السعودية لعضوية مجلس حقوق الإنسان للفترة 2025-2027، في الانتخابات المقرر إجراؤها في 9 تشرين الأول/أكتوبر 2024 في نيويورك.

ووفقاً لقرار الجمعية العامة 251/60، تتشرف البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة كذلك بأن تحيل طيه التعهدات والالتزامات الطوعية التي تؤكد فيها من جديد أن تعزيز حقوق الإنسان وحمايتها هما من أولويات السياسة الخارجية للمملكة العربية السعودية (انظر المرفق).

وترجو البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية ممتنة رئيس الجمعية العامة أن يعمم هذه المذكرة ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 115 (ج) من جدول الأعمال.

**Додаток А-7. Вербальна нота Постійного представництва Королівства
Саудівська Аравія при ООН, адресована Генеральному секретареві ООН і
датована 4 лютого 2025 р.**

تشير البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة إلى المذكرة الشفوية المؤرخة 11 آذار/مارس 2024 الموجهة من وزارة خارجية الإمارات العربية المتحدة (A/78/811، المرفق) بشأن تطبيق نظام خطوط الأساس المستقيمة على سواحلها.

وفي هذا الصدد، تتشرف البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية بأن تحيل المذكرة من وزارة خارجية المملكة العربية السعودية (انظر المرفق) رداً على المذكرة الشفوية المذكورة أعلاه. وترفض المملكة العربية السعودية رفضاً قاطعاً المذكرة الشفوية المؤرخة 11 آذار/مارس 2024 الموجهة من وزارة خارجية الإمارات العربية المتحدة ولا تعترف بما ورد فيها، ولا تعترف بأي آثار قانونية ناشئة عنها، لمخالفتها اتفاقية الحدود المبرمة بين البلدين بتاريخ 21 آب/أغسطس 1974، وكذلك قواعد وأحكام القانون الدولي.

وعلاوة على ذلك، تؤكد المملكة العربية السعودية من جديد مواقفها كما وردت في مذكرتها رقم 92/18/98744 المؤرخة 9 آب/أغسطس 2009 الموجهة إلى وزارة خارجية الإمارات العربية المتحدة، وفي المذكرة الشفوية المؤرخة 21 كانون الأول/ديسمبر 2023 الموجهة إلى الأمين العام من البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية لدى الأمم المتحدة (A/78/685) المتعلقة باعتراف المملكة العربية السعودية على إعلان الإمارات العربية المتحدة بشأن خطوط الأساس المستقيمة لسواحلها.

وترجو البعثة الدائمة للمملكة العربية السعودية التكرم بتعميم هذه المذكرة الشفوية ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 75 (أ) من جدول الأعمال، ونشرها في العدد المقبل من نشرة قانون البحار.

**Додаток А-8. Вербальна нота Посольства Ісламської Республіки Мавританія
у Тріполі, адресована Міністерству закордонних справ Держави Лівія та
датована 28 серпня 2024 р.**

تهدي سفارة الجمهورية الإسلامية الموريتانية بطرابلس أطيب تحياتها إلى وزارة الخارجية والتعاون الدولي الليبية الشقيقة وتود السفارة التأكيد على ما يلي:

- لقاء فخامة رئيس الجمهورية الإسلامية الموريتانية، رئيس الاتحاد الإفريقي، مع الضيف الليبي، تم بطلب هذا الأخير، من أجل التباحث حول موضوع اللقاء المزمع عقده الأيام المقبلة بالتنسيق مع اللجنة رفيعة المستوى المعنية بالملف الليبي برئاسة السيد ساسونغيسو رئيس جمهورية الكونغو؛
- ما تم تداوله من أخبار في الإعلام المحلي، مجرد تخمينات من بعض الصحفيين، تم التعامل معها بسرعة والأمر بسحب ما تضمنته من أخبار وصور؛

- الحكومة الموريتانية تجدد تمسكها بموقفها الثابت من حكومة الوحدة الوطنية المعترف بها دولياً وإرادتها المستمرة في العمل مع الأشقاء الليبيين في كل ما من شأنه تقوية وتعزيز العلاقات المتميزة التي تربط بين البلدين الشقيقين.

تنتهز سفارة الجمهورية الإسلامية الموريتانية بطرابلس هذه الفرصة لتعرب لوزارة الخارجية والتعاون الدولي الليبية عن فائق احترامها وتقديرها.

Додаток А-9. Вербальна нота Представництва Арабської Республіки Сирія при ООН, адресована Комітету ООН з прав людини і датована 8 квітня 2009 р.

تهدي بعثة الجمهورية العربية السورية لدى الأمم المتحدة والمنظمات الدولية الأخرى في جنيف أطيب تحياتها إلى المفوضية السامية لحقوق الإنسان، سكرتارية مجلس حقوق الإنسان، وبالإشارة إلى تقرير الأمين العام للأمم المتحدة حول الحرمان التعسفي من الجنسية والمقدم إلى الدورة العاشرة لمجلس حقوق الإنسان بموجب الوثيقة رقم: A/HRC/10/34 تاريخ ٢٦ كانون الثاني/يناير ٢٠٠٩، تتشرف البعثة بإعلام المفوضية العليا لحقوق الإنسان بخطأ المعلومات الواردة في الفقرة رقم ٤٤ من التقرير أعلاه حول حالات التجريد من الجنسية السورية، حيث نقل التقرير فقرات مجتزئة من قانون الجنسية السوري.

وتود بعثة الجمهورية العربية السورية فيما يلي، توضيح حرص الدستور السوري والقوانين المختلفة للجمهورية العربية السورية على محافظة المواطن السوري على جنسيته وعدم تجريده منها إلا في حالات استثنائية وخاصة جداً نص عليها قانون الجنسية السوري الصادر بموجب المرسوم التشريعي رقم ٢٧٦ لعام ١٩٦٩:

- تنص المادة ٢١ الفقرة (أ) على أنه "يجوز أن يُجرد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معل من وزير الداخلية إذا اكتسب جنسية أجنبية دون أن يكون قد صدر المرسوم بناءً على طلبه واقتراح الوزير بالسماح له بالتخلي عنها وبعد قيامه بجميع واجباته والتزاماته تجاه الدولة." إلا أن هنالك تعليمات تنفيذية بوقف العمل هذه الفقرة.

- تنص المادة ٢١ الفقرة (ب) على أنه "يجوز أن يجرّد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معل إذا دخل باختياره في الخدمة العسكرية لدى دولة أجنبية دون ترخيص سابق يصدر عن وزير الدفاع."

- تنص المادة ٢١ الفقرة (ج) على أنه "يجوز أن يُجرّد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معل من وزير الداخلية إذا استُخدم لدى دولة أجنبية بأي صفة كانت سواء داخل القطر أو خارجه ولم يلب طلب الوزير (وزير الداخلية) بترك هذه الخدمة ضمن مدة معينة."

- تنص المادة ٢١ الفقرة (د) على أنه "يجوز أن يُجرّد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معل من وزير الداخلية إذا أبدى نشاطاً أو عملاً لصالح بلد هو في حالة حرب مع القطر."

- تنص المادة ٢١ الفقرة (هـ) على أنه "يجوز أن يُجرد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معمل من وزير الداخلية إذا ثبتت مغادرته الأراضي العربية السورية بصورة غير مشروعة إلى بلد هو في حالة حرب مع القطر".

- تنص المادة ٢١ الفقرة (ز) على أنه "يجوز أن يُجرد المواطن من الجنسية بمرسوم بناءً على اقتراح معمل من وزير الداخلية إذا غادر البلاد هنائياً بقصد الاستيطان في بلد غير عربي وتجاوزت غيبته في الخارج ثلاث سنوات وأخطر بالعودة ولم يرد أو رد بأسباب غير مقنعة خلال ثلاثة أشهر من تاريخ تبليغه الإخطار فإذا امتنع عن تسلمه أو لم يعرف له محل إقامة أو تعذر تبليغه لأي سبب كان اعتبر النشر في الجريدة الرسمية بمثابة التبليغ".

- تنص المادة ٢٤ على أنه "يجوز بمرسوم بناءً على اقتراح معمل من وزير الداخلية أن تُرد الجنسية لمن جُرد منها كما يجوز أن تُرد له أمواله المنقولة وغير المنقولة المصادرة أو التعويض عليه بما لا يزيد عن قيمة هذه الأموال حين التجريد".

ونشير إلى أن هذه النصوص لا تُفَعَّل بشكل أوتوماتيكي، وإنما يرتبط ذلك بإجراءات مطولة، قد لا تؤدي في نهايتها إلى التجريد من الجنسية إلا في حالات خاصة جداً واستثنائية حرصاً على احتفاظ المواطن السوري لجنسيته.

وستغدو بعثة الجمهورية العربية السورية في جنيف ممتنة في حال قامت المفوضية العليا لحقوق الإنسان بإصدار هذه المذكرة كوثيقة رسمية من وثائق الدورة العاشرة لمجلس حقوق الإنسان، تصحيحاً للوثيقة 10/34HRC/A/ تاريخ ٢٦ كانون الثاني/يناير ٢٠٠٩.

وتعتنم بعثة الجمهورية العربية السورية هذه المناسبة لتعرب للمفوضية العليا لحقوق الإنسان عن فائق اعتبارها وتقديرها.

Додаток А-10. Вербальна нота Представництва Арабської Республіки Єгипет у Відні, адресована Міжнародному агентству з атомної енергії та датована 21 липня 2022 р.

تهدي البعثة لجمهورية مصر العربية في فيينا أطيب تحياتها إلى أمانة الوكالة الدولية للطاقة الذرية (الوكالة)، وبالإشارة إلى ورقة المعلومات الأساسية التي قدمتها الأمانة بشأن أنشطة الوكالة في إطار المادة الثالثة من معاهدة عدم انتشار الأسلحة النووية (معاهدة عدم الانتشار)، يُشَرَفُ البعثة أن تبرز النقاط التالية:

1 – مصر من أشد المدافعين عن نظام ضمانات الوكالة والدور المستقل الذي تؤديه الوكالة بصفقتها السلطة المختصة الوحيدة المسؤولة عن التحقق من الوفاء بالالتزامات المتعلقة بالضمانات التي تعهدت بها الدول الأطراف بموجب المادة الثالثة من المعاهدة.

2 – وفي حين تؤكد مصر على أهمية الجهود التي تبذلها أمانة الوكالة، وهي تواصل تنفيذ ولاياتها فيما يخص الضمانات وأنشطة التحقق، فلقد لوحظ أن ورقة المعلومات الأساسية المذكورة أعلاه، والتي تهدف إلى إبراز مختلف

أنشطة الوكالة في هذا الصدد، لم تتضمن الإشارة ذات الصلة إلى جهود الوكالة ومساعدتها في تطبيق ضماناتها الكاملة النطاق في الشرق الأوسط وفقا للقرار السنوي الذي يعتمده المؤتمر العام سنويا منذ عام 1991.

3 – ولقد قررت الأمانة عدم إدراج إشارة إلى أنشطة الوكالة في مجال تطبيق الضمانات الكاملة النطاق في الشرق الأوسط، على الرغم من إرسال مصر عدة طلبات إليها للقيام بذلك في ضوء التطورات الجديرة بالذكر ذات الصلة في المنطقة منها مشاركة الوكالة في الدورتين الأولى والثانية لمؤتمر الأمم المتحدة المعنى بإنشاء منطقة خالية من الأسلحة النووية وغيرها من أسلحة الدمار الشامل في الشرق الأوسط، وعلى الرغم من أن ورقة المعلومات الأساسية المذكورة أعلاه تتضمن إشارات إلى مسائل أخرى تتعلق بالتحقق في الشرق الأوسط وهي لا تتدرج ضمن الأنشطة المتصلة بالمادة الثالثة.

4 – والغرض من هذا القرار هو دعم أنشطة الضمانات التي تضطلع بها الوكالة بموجب المادة الثالثة من معاهدة عدم الانتشار. وقد أولت المؤتمرات العامة مؤتمرات استعراض معاهدة عدم الانتشار أولوية بارزة لانضمام جميع دول الشرق الأوسط إلى المعاهدة وإخضاع جميع الأنشطة النووية في المنطقة لنظام الضمانات الشاملة.

5 – وإن تناول المؤتمر العام للوكالة لهذا الموضوع الحاسم سنويا واعتماده القرار المذكور أعلاه هو دليل مثالي على الأولوية القصوى التي يوليها المجتمع الدولي دائما لتعزيز فعالية ومصداقية معاهدة عدم الانتشار، وتجنب خطر الانتشار النووي في المنطقة، وإنشاء منطقة خالية من الأسلحة النووية وغيرها من أسلحة الدمار الشامل في الشرق الأوسط.

6 – وبناء على ذلك، وبالنظر إلى الصلة التي لا تنفصم عراها بين تطبيق الضمانات الشاملة للوكالة في الشرق الأوسط وأنشطة الوكالة ذات الصلة بموجب المادة الثالثة من معاهدة عدم الانتشار، فمن المؤسف أن ورقة المعلومات الأساسية التي أعدتها الأمانة لم تتضمن الإشارة الضرورية والمناسبة إلى هذه المسألة، التي تشكل عنصرا أساسيا في مهمة الوكالة وولايتها.

وترجو البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية من أمانة الوكالة الدولية للطاقة الذرية أن تعمم هذه المذكرة الشفوية كنشرة إعلامية لجميع الدول الأعضاء في الوكالة.

وتغتتم البعثة الدائمة لجمهورية مصر العربية هذه الفرصة لتعرب مجددا لأمانة جهازها في تقرير السياسات في الوكالة عن فائق تقديرها.

Додаток А-11. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Ісламської Республіки Мавританія, адресована дипломатичним місіям, акредитованим у Нуакшоті, і датована 26 листопада 2024 р.

تهدي وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي و الموريتانيون في الخارج للجمهورية الإسلامية الموريتانية أطيب تحياتها إلى جميع البعثات الدبلوماسية المعتمدة في نواكشوط، وتتشرف بدعوتها لحضور حفل رفع

العلم الوطني بمناسبة تخليد الذكرى الرابعة والستين لعيد الاستقبال الوطني، يوم 2024/11/28، عند الساعة 09h20 في القصر الرئاسي.

وتعنتنم وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والموريتانيين في الخارج، هذه الفرصة لتعرب مجددا لجميع البعثات الدبلوماسية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها.

**Додаток А-12. Вербальна нота Постійного представництва Арабської
Республіки Сирія при ООН, адресована Генеральному секретареві ООН і
датована 23 березня 1982 р.**

يقدم الممثل الدائم للجمهورية العربية السورية لدى الأمم المتحدة تهانيه إلى الأمين العام للأمم المتحدة، وبإشارة إلى رسالة البعثة الدائمة للعراق لدى الأمم المتحدة الواردة في الوثيقة A/37/89-5/14873 يتشرف ببيان ما يلي:

تضمنت الرسالة مزاعم موجهة ضد حكومة الجمهورية العربية السورية تدعي بأن هناك تعاوناً بين سورية وإيران في تفجير مبنى السفارة العراقية في بيروت ". وليست هذه المزاعم بدون أساس وغير صحيحة كلياً فحسب ولكن الحكومة السورية شجبتها في ذلك الوقت بوصفها محض اختلاق يهدف إلى صرف الانتباه عن الحالة المتدهورة في العراق نفسه، نتيجة لحبه ضد جمهورية إيران الإسلامية. وكشفت الحكومة السورية عن الدوافع الحقيقية وراء الحملة التي شنها النظام العراقي لتشويه سمعة الجمهورية العربية وترغب الجمهورية العربية السورية في أن تؤكد ثانية على أنها تدين بشدة مثل هذه الأعمال الإرهابية كلها. يرجى أن تتكرموا بتصميم هذه المذكرة بوصفها وثيقة رسمية من وثائق الجمعية العامة في إطار البند ٥٨ من القائمة الأولية، ومن وثائق مجلس الأمن.

**Додаток А-13. Вербальна нота Постійного представництва Алжирської
Народної Демократичної Республіки при ООН, адресована Голові
Генеральної асамблеї та датована 6 жовтня 2022 р.**

تهدي البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة تحياتها إلى مكتب رئيس الجمعية العامة، وبالإشارة إلى ترشح الجزائر لعضوية مجلس حقوق الإنسان للفترة 2023-2025، في الانتخابات المزمع إجراؤها في نيويورك في 11 تشرين الأول/أكتوبر 2022، تتشرف بأن تحيل طيه تعهداتها والتزامها الطوعية خلال فترة ولايتها فيما يتعلق بتعزيز وحماية وإعمال جميع حقوق الإنسان والحريات الأساسية المعترف بها، وفقا لقرار الجمعية العامة 251/60 المؤرخ 15 آذار/مارس 2006 (انظر المرفق).

وترجو البعثة الدائمة للجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة ممتنة تعميم هذه الذكرة ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 117 (ج) من جدول الأعمال.

**Додаток А-14 Вербальна нота Представництва Держави Лівія при Лізі
Арабських Держав, адресована Лізі Арабських Держав і датована 30 вересня
2020 р.**

تهدي مندوبية دولة ليبيا لدى جامعة الدول العربية أطيب تحياتها للأمانة العامة لجامعة الدول العربية الموقرة
(مكتب الأمين العام).

وبالإشارة إلى مذكرة الأمانة العامة (مكتب الأمين العام) رقم 5/3795 بتاريخ 2020/9/30، والتي تشير
فيها إلى أنه وفي ضوء نصوص النظام الداخلي للمجلس فإن رئاسة الدورة العادية (154) لمجلس الجامعة على
المستوى الوزاري ستؤول لدولة ليبيا وذلك بعد تخلي دولة فلسطين عن رئاستها واعتذار كل من دولة قطر وجمهورية
القمر المتحدة ودولة الكويت والجمهورية اللبنانية عن استكمال هذه الرئاسة.

ونظرا للظروف التي تمر بها المنطقة والعالم جراء تفشي جائحة كوفيد – 19، فإن دولة ليبيا تعتذر عن رئاسة
الدورة المشار إليها أعلاه، وتتطلع إلى ممارسة هذا الدور في ظروف أفضل، مع تمسكها بحقها في الرئاسة وفقا للنظام
الداخلي للمجلس والترتيب الهجائي لأسماء الظول الأعضاء.

وتغتتم مندوبية دولة ليبيا لدى جامعة الدول العربية هذه المناسبة لتعرب إلى الأمانة العامة لجامعة الدول
العربية الموقرة (مكتب الأمين العام) عن فائق تقديرها وعظيم احترامها.

**Додаток А-15. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Об'єднаних
Арабських Еміратів, адресована дипломатичним установам, акредитованим
в ОАЕ, і датована 14 квітня 2025 р.**

تهدي وزارة الخارجية لدولة الإمارات العربية المتحدة أطيب تحياتها إلى البعثات القنصلية المعتمدة لدى
الدولة

وفي إطار التحضيرات الجارية للقمة العالمية الشرطية، يسرنا أن نحيل لكم دعوة القيادة العامة لشرطة دبي
لحضور الاجتماع التنسيقي لمتابعة مستجدات الوفود المشاركة والشركات العارضة وجوائز القمة العالمية، وذلك في
يوم الخميس الموافق 17 إبريل 2025م، في تمام الساعة 9 صباحا حتى 12 ظهرا في نادي ضباط شرطة دبي.

لتأكيد الحضور، يرجى مسح الرمز في الدعوة المرفقة أو التواصل على هاتف رقم _____.
ملاحظة: الدعوة تشمل ضباط الارتباط فقط.

تنتهز الوزارة هذه المناسبة لتعرب للقنصلية الموقرة عن فائق تقديرها واحترامها.

**Додаток А-16. Вербальна нота Міністерства закордонних справ Королівства
Марокко, адресована дипломатичним представництвам, акредитованим у
Марокко, і датована 27 квітня 2020 р.**

تهدي وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج أطيب تحياتها إلى البعثات الدبلوماسية والمنظمات الدولية بالرباط وتتشرف بأن تحيطها علما أنه في سياق تعزيز إجراءات حالة الطوارئ الصحية، قررت السلطات المغربية حظر التنقل الليلي يوميا من الساعة السابعة مساء إلى الساعة الخامسة صباحا، وذلك خلال شهر رمضان.

وجدير بالإشارة أنه خلال توقيت حظر التنقل الليلي، سيتم توقيف العمل بتراخيص التنقل الاستثنائية المسلمة من طرف السلطات المحلية وكذا شواهد التنقل من أجل العمل المسلمة من طرف القطاعين العام والخاص. تهيب وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج بالبعثات الدبلوماسية والمنظمات الدولية لدعوة الأعوان الدبلوماسيين لاحترام هذا القرار.

وعند الضرورة القصوى، لكل بعثة دبلوماسية أو منظمة دولية إمكانية تعيين عون دبلوماسي للتنقل وقت الحظر الليلي.

لهذا الغرض، الرجاء التفضل بموافاة وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج بهوية العون الدبلوماسي المعين من طرف رئيس البعثة أو المنظمة الدولية وكذا رقم العربية التي سيستعملها خلال توقيت حظر التنقل الليلي.

تنتهز وزارة الشؤون الخارجية والتعاون الإفريقي والمغاربة المقيمين بالخارج هذه المناسبة لتعرب مجددا إلى البعثات الدبلوماسية والمنظمات الدولية بالرباط عن فائق تقديرها واحترامها.

ДОДАТОК Б. Комюніке

Додаток Б-1. Комюніке Міністерства закордонних справ (далі – МЗС)

Республіки Ірак від 16 квітня 2025 р.

تعرب وزارة الخارجية عن تضامن جمهورية العراق الكامل مع المملكة الأردنية الهاشمية الشقيقة، وتدين بأشد العبارات المحاولات الهادفة إلى زعزعة أمنها واستقرارها، لما تشكله من مساس خطير بالسلم المجتمعي، وانتهاك لمبادئ السيادة الوطنية وأحكام القانون الدولي.

وإذ تؤكد الوزارة وقوف العراق الثابت إلى جانب المملكة الأردنية الهاشمية في مواجهة أي تحديات تمس أمنها واستقرارها، فإنه يرى في استقرار الأردن دعامة أساسية لتحقيق التوازن والازدهار في المنطقة. كما يجدد العراق التزامه الراسخ بتعزيز أواصر التعاون الأخوي مع المملكة الأردنية، ودعم الجهود كافة الرامية إلى صون الأمن والاستقرار، وذلك انسجاماً مع مبادئ ميثاق الأمم المتحدة والشرعية الدولية. وتشدد الوزارة على أن أمن المملكة الأردنية الهاشمية يعد جزءاً لا يتجزأ من أمن المنطقة، داعية المجتمع الدولي إلى اتخاذ مواقف فاعلة في مواجهة أي محاولات تهدف إلى الإخلال بالاستقرار.

Міністерство закордонних справ висловлює повну солідарність Республіки Ірак із братнім Йорданським Хашимітським Королівством та рішуче засуджує спроби, спрямовані на дестабілізацію його безпеки та стабільності, оскільки вони становлять серйозну загрозу суспільному миру та порушення принципів національного суверенітету та положень міжнародного права.

Міністерство підтверджує тверду підтримку Іраком Йорданського Хашимітського Королівства у протистоянні будь-яким викликам, які загрожують його безпеці та стабільності, і вважає, що стабільність Йорданії є фундаментальною опорою для досягнення рівноваги та процвітання в регіоні.

Ірак також підтверджує свою тверду прихильність зміцненню братерських зв'язків з Йорданським Хашимітським Королівством і підтримує всі зусилля, спрямовані на збереження безпеки і стабільності, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і міжнародного права.

Міністерство підкреслює, що безпека Йорданського Хашимітського Королівства є невід'ємною частиною безпеки регіону, і закликає міжнародне співтовариство зайняти ефективні позиції у протистоянні будь-яким спробам, спрямованим на підрив стабільності.

Додаток Б-2. Комюніке Міністерства закордонних справ Алжирської

Народної Демократичної Республіки від 30 квітня 2025 р.

أجرى وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجالية الوطنية بالخارج والشؤون الإفريقية، السيد أحمد عطاف، اليوم بمقر الوزارة، محادثات على انفراد مع وزير الشؤون الخارجية لجمهورية غانا الشقيقة، السيد صامويل أوكودزيتو أبالكاوا، أعقبتها جلسة عمل موسعة بمشاركة أعضاء وفدي البلدين. شكل اللقاء فرصة لاستعراض العلاقات التاريخية والتميزة التي تجمع بين الجزائر وغانا في مختلف أبعادها ومحاورها، وكذا بحث السبل الكفيلة بإضفاء المزيد من الزخم عليها، لاسيما في الشق الاقتصادي، وذلك بما يتماشى مع الإمكانيات التي يتوفر عليها البلدان ويستجيب لتطلعاتهما التنموية الطموحة. كما تبادل الوزيران الرؤى والتحليل بخصوص الأوضاع الراهنة بجوارهما الإقليمي المشترك وأكدوا على ضرورة مواصلة التنسيق البيني بُغية الإسهام في دعم الجهود الرامية إلى تعزيز السلم والتنمية والتكامل في القارة الإفريقية، وذلك استنادا إلى ما يتقاسمه البلدان من قيم مشتركة ورصيد تاريخي متفرد.

Державний міністр, Міністр закордонних справ, національних громад за кордоном і у справах Африки пан Ахмед Аттаф сьогодні в штаб-квартирі міністерства провів віч-на-віч переговори з Міністром закордонних справ братньої Республіки Гана паном Самуелем Окудзето Абалакwa. Після переговорів відбулось розширене робоче засідання за участю членів делегацій двох країн.

Зустріч дала можливість розглянути історичні та відмінні відносини між Ганою та Алжиром в усіх їхніх вимірах і аспектах, а також вивчити шляхи їх подальшого зміцнення, зокрема в економічній сфері, відповідно до наявних в обидвох країнах можливостей і їхніх амбітних прагнень розвитку.

Обидва міністри також обмінялися думками та аналізом поточної ситуації в їхньому спільному регіональному сусідстві та наголосили на необхідності продовження двосторонньої координації задля підтримки зусиль, спрямованих на сприяння миру, розвитку та інтеграції на африканському континенті на основі спільних цінностей та унікальної історичної спадщини двох країн.

**Додаток Б-3. Спільне комюніке Міністерства Енергетичної трансформації та
Стабільного розвитку Королівства Марокко та Міністерства Енергетики і
Нафти Ісламської Республіки Мавританія від 23 січня 2025 р.**

وقعت السيدة ليلي بنعلي، وزيرة الانتقال الطاقوي والتنمية المستدامة بالمغرب، والسيد محمد ولد خالد، وزير الطاقة والنفط الموريتاني يوم الخميس 23 يناير 2025، بمقر الوزارة بالرباط، مذكرة تفاهم لتطوير الشراكة في قطاعي الكهرباء والطاقت المتجددة بين المغرب وموريتانيا. وتندرج زيارة العمل التي يقوم بها وزير الطاقة والنفط الموريتاني إلى المغرب في إطار دينامية التشاور والتنسيق المستمر بين المملكة المغربية والجمهورية الإسلامية الموريتانية، بهدف تعزيز العلاقات الثنائية وتنميتها بما يحقق طموحات البلدين. كما تأتي تجسيدا للتوجهات السامية لصاحب الجلالة الملك محمد السادس، نصره الله، وفخامة رئيس الجمهورية الإسلامية الموريتانية، السيد محمد ولد الشيخ الغزواني.

ويشكل هذا الاتفاق خطوة محورية لتسريع التعاون بين المغرب وموريتانيا في مجالات الكهرباء والطاقت المتجددة، ويشمل تنفيذ مشاريع لتزويد القرى بالكهرباء، وتعزيز مبادرات الطاقة النظيفة، بالإضافة إلى العمل على توحيد الأنظمة الكهربائية القياسية بين البلدين. كما يتضمن التعاون تبادل الخبرات والتقنيات وأفضل الممارسات في مجال إدارة الشبكات والسلامة الكهربائية، فضلاً عن تعزيز الكفاءات البشرية من خلال برامج تدريبية مشتركة. كما تهدف مذكرة التفاهم هذه، إلى المساهمة في تحقيق أمن الطاقة، وتنويع مصادرها، ودراسة إنجاز مشروع ربط كهربائي يعزز استقرار الشبكات، ويحسن إمدادات الكهرباء. وخلال اللقاء تم التطرق إلى مشاريع استراتيجية كبرى، مثل مشروع أنبوب الغاز الرابط بين المغرب ونيجيريا ومشاريع الطاقات الجديدة كالهيدروجين الأخضر.

وقد أكد الطرفان على أن العلاقات بين المغرب وموريتانيا تقوم على رؤية مشتركة تركز على التنمية المستدامة وتعكس إرادة البلدين في تعزيز مكانة إفريقيا كقارة تمتلك إمكانات معتبرة للنمو والازدهار. حضر هذا اللقاء، من الجانب المغربي، المدير العام للمكتب الوطني للكهرباء والماء الصالح للشرب، والرئيس المدير العام للوكالة المغربية للطاقة المستدامة، والكاتب العام لقطاع الانتقال الطاقوي، والكاتب العام لقطاع التنمية المستدامة، ومن الجانب الموريتاني، السيد محمد المختار أحمد مولود المدير العام للكهرباء والطاقت المتجددة، والسيد خرمبالي لحبيب مكلف بمهمة مسؤول قطاع الهيدروجين، والسيد أحمد فال محمدين، مستشار الوزير، مكلف بالتعاون والاتصال.

**Додаток Б-4. Комюніке Міністерства закордонних справ Арабської
Республіки Єгипет від 2 липня 2025 р.**

تدين جمهورية مصر العربية التصريحات الصادرة عن المسؤولين الإسرائيليين الداعية لضم الضفة الغربية المحتلة، وأخرها تصريح وزير العدل الإسرائيلي. وتعرب مصر عن رفضها القاطع لهذه التصريحات المنافية للقانون

الدولي، والهادفة لتصريح الاحتلال غير الشرعي للأراضي الفلسطينية، ولتقويض حق الشعب الفلسطيني في تقرير مصيره وإقامة دولته المستقلة على خطوط ٤ يونيو ١٩٦٧ بالضفة الغربية وقطاع غزة وعاصمتها القدس الشرقية، في تجسيد للوحدة الإقليمية لكافة الأراضي الفلسطينية.

وتشدد جمهورية مصر العربية على رفضها للانتهاكات الإسرائيلية السافرة في الضفة الغربية، بما في ذلك الاقتحامات العسكرية والاعتقالات والتوسع في إنشاء المستوطنات غير القانونية، وذلك بالتزامن مع ما يجري في قطاع غزة من جرائم تستهدف تقويض كافة مقومات حياة الشعب الفلسطيني المناضل.

وتطالب مصر المجتمع الدولي بالتدخل الفوري لوضع حد لتلك الانتهاكات السافرة التي يتعرض لها الشعب الفلسطيني على أراضيها، وتشدد على ضرورة تكاتف جهود المجتمع الدولي لتحقيق تطلعات الشعب الفلسطيني وعلى رأسها إقامة دولته المستقلة على كامل ترابه الوطني.

Додаток Б-5. Комюніке Міністерства закордонних справ Королівства

Саудівська Аравія від 2 липня 2025 р.

تعرب وزارة الخارجية عن إدانة المملكة العربية السعودية واستنكارها لتصريحات مسؤول في سلطات الاحتلال الإسرائيلية، يدعو إلى فرض السيادة على أراضي الضفة الغربية في فلسطين، في انتهاك لقرارات الشرعية الدولية.

وتجدد الوزارة التأكيد على موقف المملكة الراض لأى محاولات للتوسع في الاستيطان على الأراضي الفلسطينية، وأهمية إلزام السلطات الإسرائيلية بالقرارات الدولية، مجددا دعم المملكة الكامل للشعب الفلسطيني الشقيق في استعادة حقوقه المشروعة، ووفقا للقرارات الشرعية الدولية ومبادرة السلام العربية، وإقامة دولة فلسطين مستقلة على حدود عام ١٩٦٧م، وعاصمتها القدس الشرقية، وهو موقف راسخ وثابت لا يتزعزع.

Додаток Б-6. Комюніке Міністерства закордонних справ Королівства Бахрейн

від 23 червня 2025 р.

تؤكد مملكة البحرين وقوفها التام إلى جانب دولة قطر الشقيقة بعد الهجوم الإيراني على أراضيها. كما تعرب مملكة البحرين عن تضامنها الكامل مع الشقيقة دولة قطر وهو ما تتطلبه رابطة الأخوة والدم مما يؤكد تضامن دول مجلس التعاون لدول الخليج العربية في هذه الظروف الحساسة التي تمر بها المنطقة لبذل الجهود اللازمة لضبط النفس وتجنب التصعيد وحل جميع الخلافات بالوسائل السلمية.

إن مملكة البحرين تعلن عن إدانتها الشديدة لهجوم الذي استهدف سيادة دولة قطر الشقيقة من قبل الحرس الثوري الإيراني، وتعتبره انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر ومجالها الجوي، وللقانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة.

Додаток Б-7. Комюніке Міністерства закордонних справ Республіки Ірак від 9 серпня 2025 р.

تعرب وزارة الخارجية عن ترحيب جمهورية العراق لإعلان التوصل إلى اتفاق سلام بين جمهورية أرمينيا وجمهورية أذربيجان، وتجدد الوزارة أملها في أن يسهم هذا الاتفاق بتحقيق الاستقرار وتعزيز الأمن في منطقة القوقاز، وينعكس إيجابيا على الشعبين الصديقين.

وتشيد الوزارة بالجهود التي بذلتها الولايات المتحدة الأمريكية في تسهيل التوصل إلى هذا الاتفاق، وتؤكد دعم العراق لجميع المساعي الرامية على حل النزاعات بالطرق السلمية، بما يضمن احترام سيادة الدول ووحدة أراضيها، ويعزز الأمن والتنمية الإقليمية.

Додаток Б-8. Комюніке Міністерства закордонних справ Арабської Республіки Сирія від 23 червня 2025 р.

ترحب وزارة الخارجية والمغتربين في الجمهورية العربية السورية بقرار الاتحاد الأوروبي القاضي بفرض عقوبات على عدد من قيادات فلول النظام البائد وهم:

سهيل الحسن – غياث دلة – مقداد فتحية – محلل خوري – عماد خوري

وذلك على خلفية تورطهم في ارتكاب جرائم جسيمة ضد المواطنين السوريين ومساهماتهم المباشرة في إذكاء الفتنة الطائفية من خلال اعتداءاتهم المتكررة على عناصر الأمن المدنيين، ومحاولاتهم المستمرة لزعزعة الاستقرار في المنطقة الساحلية.

وتؤكد الوزارة أن هذا القرار يعكس إدراكا متزايدا لدى الاتحاد الأوروبي والمجتمع الدولي لحجم الانتهاكات التي ارتكبتها هذه الشخصيات، ودورهم المحوري في تأجيج أحداث الساحل المؤسفة.

كما تشير وزارة الخارجية والمغتربين إلى أن اللجنة المكلفة من قبل رئاسة الجمهورية بالتحقيق في تلك الأحداث أوشكت على الانتهاء من أعمالها، تمهيدا لرفع نتائج التحقيقات ومحاسبة المسؤولين عنها في مقام رئاسة الجمهورية.

وتجدد الحكومة السورية التزامها بملاحقة كل من تورط في هذه الجرائم، أينما وجد، داخل البلاد أو خارجها، لضمان تقديمهم إلى العدالة وإنصاف الضحايا.

Додаток Б-9. Комюніке Міністерства закордонних справ Алжирської Народної Демократичної Республіки від 10 серпня 2025 р.

استقبل وزير الدولة، وزير الشؤون الخارجية والجالية الوطنية بالخارج والشؤون الإفريقية، السيد أحمد عطايف، صبيحة اليوم بمقر الوزارة، وزير الشؤون الخارجية والتعاون الدولي لجمهورية الصومال الفيدرالية، السيد عبد السلام عبيدي علي، الذي يقوم بزيارة رسمية إلى الجزائر .

وبهذه المناسبة، أجرى الوزيران محادثات موسعة بمشاركة أعضاء وفدي البلدين، وهي المباحثات التي تناولت سبل توطيد العلاقات الثنائية وكذا تعزيز التنسيق البيني بخصوص القضايا الإقليمية والدولية ذات الاهتمام المشترك .

كما شكل اللقاء فرصة للوقوف على الأشواط النوعية التي قطعتها دولة الصومال الشقيقة على درب إعادة بناء مؤسسات وطنية قوية وجامعة، وتجديد التزام الجزائر بدعم جهود القيادة الصومالية الرامية إلى ترسيخ دعائم الأمن والاستقرار والنماء، سواء على الصعيد الثنائي أو من موقع الجزائر المزدوج بمجلس الأمن الأممي ومجلس السلم والأمن الإفريقي .

وعلى المستوى الثنائي، اتفق الطرفان على تعزيز الهيكل المؤسسي للتعاون بين البلدين وإثراء الإطار القانوني لعلاقتهما البينية، وهو الأمر الذي تجسد من خلال توقيع الوزيرين على ثلاث نصوص قانونية تهدف إلى إنشاء لجنة حكومية مشتركة واستحداث آلية للمشاورات السياسية وكذا تشجيع التعاون في مجال تكوين الدبلوماسيين . أما بخصوص التعاون متعدد الأطراف، فقد سمحت المحادثات بتأكيد التزام الطرفين بأعلى درجات التنسيق خلال عهدتهما الحالية بمجلس الأمن الأممي، وذلك خدمة للقضايا العربية، وفي مقدمتها القضية الفلسطينية، ودفعاً بأولويات القارة الإفريقية في مختلف المجالات، وكذا دعماً للتنمية والاستقرار على الصعيد الإقليمي بمنطقتي القرن الإفريقي والساحل الصحراوي.

Додаток Б-10. Комюніке Міністерства закордонних справ Королівства

Саудівська Аравія від 10 серпня ц.р.

تعرب وزارة الخارجية عن خالص تعازي المملكة العربية السعودية للجمهورية اللبنانية الشقيقة جراء وفاة وإصابة عدد من أفراد الجيش اللبناني أثناء أداء مهامهم في جنوب لبنان.

وتعبر المملكة عن تعارضها ومواساتها لذوي الضحايا، وتضامنها مع لبنان حكومة وشعباً، مشيدة بالجهود التي يبذلها الجيش لبسط سيادة الحكومة اللبنانية على كافة أراضي البلاد بما يضمن أمنها واستقرارها، ويساهم في ازدهار لبنان وشعبه الشقيق.

ДОДАТОК В. Листи

Додаток В-1. Лист Постійного представника Сирійської Арабської Республіки при ООН, адресований Генеральному секретареві ООН та Голові Ради безпеки ООН і датований 15 жовтня 2025 р.

بناء على تعليمات من حكومتي، ولاحقا رسائلنا ذات الصلة بالاعتداءات الإسرائيلية المتكررة على أراضي الجمهورية العربية السورية، أود أن أنقل إليكم ما يلي:

شن كيان الاحتلال الإسرائيلي عدوانا جويًا، من اتجاه شمال لبنان، فجر يوم الخميس، 10 تشرين الأول/أكتوبر 2024، مستهدفا المنطقة الصناعية في ريف حمص، مما تسبب بإلحاق أضرار مادية كبيرة بالملكيات العامة والخاصة.

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الآثم، وتؤكد أن كيان الاحتلال يمارس سياسة ممنهجة قائمة على تدمير البنية التحتية للجمهورية العربية السورية، وعلى تعطيل جهود الحكومة السورية لإعادة إعمار البلاد، وهو ما يؤكد التهديد الجسيم الذي يمثله كيان الاحتلال الإسرائيلي لأمن المنطقة ورفاه وازدهار شعوبها عبر ممارساته العدوانية الإجرامية القائمة على الإرهاب ونشر الدمار التي تشكل إمدادا لسياسات رعانه من الدول الاستعمارية الغربية.

وتجدد الجمهورية العربية السورية مطالبتها الأمم المتحدة ومجلس الأمن بتحمل مسؤوليتهما في اتخاذ الإجراءات الحازمة والفورية بحق كيان الاحتلال الإسرائيلي بما يضمن إلزامه بالوقف الفوري لاعتداءاته المستمرة على دول المنطقة وشعوبها ومساءلته عن جرائمه.

وآمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 34 من جدول الأعمال، ومن وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) قصي الضحاك

السفير

المندوب الدائم

За дорученням мого уряду та після наших повідомлень щодо неодноразових нападів Ізраїлю на територію Сирійської Арабської Республіки я хотів би передати Вам таке:

Ізраїльське окупаційне утворення здійснило повітряну агресію з напрямку північного Лівану на світанку у четвер, 10 жовтня 2024 року, націлившись на промислову зону в сільській місцевості Хомс і завдавши значної матеріальної шкоди державній та приватній власності.

Сирійська Арабська Республіка найрішучіше засуджує цю гріховну агресію та стверджує, що окупаційне утворення проводить систематичну політику, спрямовану на знищення інфраструктури Сирійської Арабської Республіки та перешкоджання зусиллям сирійського уряду з відновлення країни. Це підтверджує серйозну загрозу, яку представляє ізраїльська окупаційна держава безпеці регіону, а також добробуту та процвітання його народів через свою злочинну, агресивну практику, засновану на тероризмі та поширенні руйнувань, які є джерелом безрозсудної політики західних колоніальних держав.

Сирійська Арабська Республіка знову закликає Організацію Об'єднаних Націй і Раду Безпеки взяти на себе свою відповідальність і вжити негайних рішучих заходів проти ізраїльської окупаційної держави, забезпечивши, щоб вона негайно припинила свої триваючі напади на країни та народи регіону та притягнула її до відповідальності за свої злочини.

Я сподіваюсь, що цей лист буде опубліковано і поширено як документ Генеральної Асамблеї за пунктом 34 порядку денного та як документ Ради Безпеки.

(підпис) Кусай ад-Дахак

Посол

Постійний представник

Додаток В-2. Лист Постійного представника Судану при ООН аль Харіса Ідріс аль Харіса, адресований голові Ради Безпеки ООН і датований 23 січня 2025 р.

بناء على تعليمات من حكومة بلادي، أود أن أحيطكم علما بأن حكومة جمهورية السودان، انطلاقاً من مسؤوليتها الدستورية والوطنية في حماية المدنيين في حالات النزاع، قد قامت بإعداد الخطة الوطنية لحماية المدنيين خلال الحرب ومرحلة بناء السلام (أنظر المرفق).

وتشكل هذه الخطة جزءاً من التزام السودان بالقانون الدولي والقانون الدولي الإنساني وتعزيز سيادة القانون، واحترام حقوق الإنسان، وتوفير الحماية اللازمة للمدنيين المتضررين في النزاع المسلح وحرب العدوان على السودان التي تسببت في نزوح ملايين المواطنين وتهجيرهم قسراً، كما تؤكد هذه الخطة التزام حكومة السودان بالقانون الدولي

الإنساني وقرارات مجلس الأمن ذات الصلة، مع إيلاء اهتمام خاص لمبادئ حماية المدنيين وتعزيز السلام المستدام في إطار الملكية الوطنية ومبدأ إيجاد الحلول الأفريقية للمشاكل الأفريقية.

وتستند الخطة إلى مرجعيات دولية ووطنية، تشمل ميثاق الأمم المتحدة، والقانون الدولي الإنساني، واتفاقية جنيف وبروتوكولاتها، فضلاً عن الوثيقة الدستورية واتفاق سلام جوبا، وتغطي الخطة مرحلتين أساسيتين هما: الحماية المدنية، وتوفير بيئة حماية مستدامة لحقوق المدنيين، بما في ذلك العودة الطوعية للنازحين وإعادة الإعمار وبناء السلام.

وإن حكومة السودان تتطلع إلى تعاون الأمم المتحدة وكافة الشركاء الدوليين لدعم تنفيذ هذه الخطة، سواء من خلال توفير الدعم المادي أو اللوجستي أو الفني، لضمان تحقيق أهدافها الإنسانية والحقوقية، كما تطلب من الأمم المتحدة دعم جهود حكومة السودان في هذا الصدد بما يمكنها من القيام بحماية المدنيين وضمان السلام. وأرجو التكرم بتعميم هذه الرسالة ومرفقاتها كوثيقة من وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) الحارث إدريس الحارث

السفير

والمندوب الدائم لجمهورية السودان لدى الأمم المتحدة

За дорученням мого уряду я хочу повідомити вам, що уряд Республіки Судан, діючи відповідно до своєї конституційної та національної відповідальності щодо захисту цивільних осіб у конфліктних ситуаціях, підготував Національний план захисту цивільних осіб під час війни та на етапі розбудови миру (див. додаток).

Цей План є частиною відданості Судану міжнародному праву та міжнародному гуманітарному праву, зміцненню верховенства права, повазі до прав людини та забезпеченню необхідного захисту цивільних осіб, які постраждали від збройного конфлікту та агресивної війни проти Судану, що призвело до примусової еміграції і переміщення мільйонів громадян. Цей План також підтверджує прихильність уряду Судану міжнародному гуманітарному праву та відповідним резолюціям Ради Безпеки, приділяючи особливу увагу принципам захисту цивільного населення та просуванню сталого миру в рамках національної відповідальності та принципу пошуку африканських рішень африканських проблем.

План базується на міжнародних і національних зобов'язаннях, включно зі Статутом ООН, міжнародним гуманітарним правом, Женевською конвенцією та

протоколами до неї, а також Конституційним документом і мирно угодою Гойї. План охоплює два основних етапи: захист на місцях і забезпечення сталого середовища для захисту прав громадян, включно з добровільним поверненням переміщених осіб, реконструкцією та розбудовою миру.

Уряд Судану сподівається на співпрацю з боку Організації Об'єднаних Націй та всіх міжнародних партнерів у підтримці реалізації цього плану шляхом надання матеріальної, матеріально-технічної чи технічної підтримки для забезпечення досягнення його гуманітарних цілей і цілей у сфері прав людини. Він також просить Організацію Об'єднаних Націй підтримати зусилля уряду Судану в цьому зв'язку, дозволивши йому захистити цивільне населення та забезпечити мир.

Прошу поширити цей лист і додатки до нього як документ Ради Безпеки.

(Підпис) аль Харіс Ідріс аль Харіс

посол

Постійний представник Республіки Судан при ООН

Додаток В-3. Лист Тимчасово повіреного Постійного представництва Лівану при ООН, адресований Генеральному секретареві ООН і Голові Ради Безпеки

ООН і датований 17 квітня 2025 р.

بناء على تعليمات من الحكومة اللبنانية، أودعكم رطباً نسخة من تقرير اللجنة الوطنية للقانون الدولي الإنساني المفصل حول الانتهاكات والخروجات الإسرائيلية للمبادئ الإنسانية وقواعد إدارة العمليات العدائية (انظر المرفق). وأكون ممتنة لو تفضلتم بتعميم هذه الرسالة ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 34 من جدول الأعمال، ومن وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) هادي هاشم

القائم بالأعمال بالوكالة

За дорученням Уряду Лівану передаю копію звіту Національного комітету з питань міжнародного гуманітарного права у контексті порушень і недотримань Ізраїлем гуманітарних принципів і правил ведення бойових дій (дивіться додаток).

Прошу поширити цей лист та додатки до нього, а також внести цей документ до переліку документів Генеральної асамблеї у рамках 34 пункту Порядку денного і до переліку документів Ради Безпеки.

(підпис) Гаді Гашім

Тимчасово повірений

Додаток В-4. Лист Постійного представника Об'єднаних Арабських Еміратів при ООН, адресований Голові Ради Безпеки ООН і датований 29 квітня 2025

р.

أتشرف بطلب الإبقاء على البند من جدول أعمال مجلس الأمن المعنون "رسالة مؤرخة 3 كانون الأول/ديسمبر 1971 موجهة إلى رئيس مجلس الأمن من الممثلين الدائمين للجزائر والعراق والجمهورية العربية الليبية وجمهورية اليمن الديمقراطية الشعبية لدى الأمم المتحدة" (S/10409) والمتعلق بقضية احتلال جمهورية إيران الإسلامية لجزر دولة الإمارات العربية المتحدة الثلاث طناب الكبرى وطناب الصغرى وأبو موسى، ضمن قائمة البنود المدرجة على جدول أعمال المجلس لعام 2025.

وفي هذا الصدد، يتعين على مجلس الأمن إبقاء هذا البند قيد نظره إلى أن يتم تسوية هذا النزاع بالوسائل السلمية عن طريق المفاوضات المباشرة أو من خلال محكمة العدل الدولية، وبما يكفل التوصل لتسوية عادلة وشاملة ودائمة وتحقيق السلم والأمن والاستقرار الإقليمي والدولي.

وأرجو ممتنة تعميم هذه الرسالة باعتبارها وثيقة من وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) محمد أبو شهاب

المندوب الدائم للإمارات العربية المتحدة

لدى الأمم المتحدة – نيويورك

Цим маю честь просити про збереження у порядку денному Ради Безпеки, на додачу до інших пунктів, вже внесених до порядку денного Ради Безпеки 2025, пункту «Лист, датований 3 грудня 1971 р. та адресований Голові Ради Безпеки Постійними представниками Алжиру, Іраку, Арабської Республіки Лівія та Народної Демократичної Республіки Ємен при Організації Об'єднаних Націй» (S/10409), що стосується питання окупації Ісламською Республікою Іран трьох

островів Об'єднаних Арабських Еміратів, а саме Великого Тунба, Малого Тунба і Абу Муса.

У цьому зв'язку, Раді Безпеки належить лишити цей пункт доти, доки не буде віднайдено рішення цього конфлікту мирним способом і шляхом прямих перемовин або ж за посередництва Міжнародного суду, що стане справедливим, всеохоплюючим та тривалим рішенням задля миру, безпеки та регіональної і міжнародної стабільності.

Прошу поширити цей лист і внести його до переліку документів Ради Безпеки.

(підпис) Мухаммад абу Шигаб

Постійний представник Об'єднаних Арабських Еміратів
при Організації Об'єднаних Еміратів – Нью Йорк

**Додаток В-5. Лист Постійного представника Об'єднаних Арабських Еміратів
при ООН Мухаммада абу Шигаба, адресований Голові Ради Безпеки і
датований 29 квітня 2025 р.**

أكتب إليكم بشأن التقرير النهائي لفريق الخبراء المعني بالسودان المورخ 17 نيسان/أبريل 2025 (S/2025/239). من المؤسف إصرار ممثل السودان لدى الأمم المتحدة على إساءة استخدام المحافل الدولية منذ العام الماضي في نشر معلومات مضللة ضد الإمارات العربية المتحدة بناءً على توجيهات من القوات المسلحة السودانية، إحدى الأطراف المتحاربة في الحرب الأهلية في السودان. وقام أيضاً في سياق هذه الحملة التضليلية بتحريف تقارير ونتائج فريق الخبراء عبر :

(أ) نشر تقارير سرية مقدمة إلى لجنة مجلس الأمن المنشأة عملاً بالقرار 1591 (2005) بشأن السودان، مما ينال من عمليات ونزاهة آليات رصد الجزاءات، وكذلك من عمليات ونزاهة مجلس الأمن؛
(ب) نشر أجزاء منتقاة من تقرير فريق الخبراء أُخرجت من سياقها لتأييد روايات القوات المسلحة السودانية على سبيل التضليل، وتعتمد تجاهل الأجزاء أو الاستنتاجات الواردة في التقرير التي تتناقض مع ادعاءاته أو لا تؤكد؛
(ج) تحريف الاستنتاجات الواردة في تقرير لفريق الخبراء قبل نشره كوثيقة من وثائق مجلس الأمن. فعلى سبيل المثال، عمد ممثل السودان في بيانه أمام مجلس الأمن بتاريخ 13 آذار/مارس 2025 إلى الاقتباس بشكل مغلوط من التقرير النهائي لفريق الخبراء وحاول تفويض مصداقيته(1).

وتشير الإمارات العربية المتحدة إلى أنه، على عكس الادعاءات الكاذبة لممثل السودان، لم يتضمن التقرير المقدم وفقاً للفقرة 2 من القرار 2725 (2024) أي استنتاجات ضد الإمارات العربية المتحدة. وتشير الإمارات العربية المتحدة أيضاً إلى أن التقرير النهائي لا يؤكد صحة ادعاءات ممثل السودان. لقد كان موقف الإمارات العربية المتحدة واضحاً: فلم تقدم ولا تقوم بتقديم أي دعم أو إمدادات إلى أي طرف من الأطراف المتحاربة في السودان منذ اندلاع الحرب الأهلية في نيسان/أبريل 2023.

وللأسف، فقد أدى تأخر نشر التقرير إلى إتاحة المجال لممثل السودان لتشويه مضمونه بشكل متكرر. وتحث الإمارات العربية المتحدة مجلس الأمن على اتخاذ جميع التدابير اللازمة لضمان عدم حدوث مثل هذا التأخر في المستقبل.

إن الإمارات العربية المتحدة لن تسمح للادعاءات التي لا أساس لها من الصحة التي يروجها ممثل السودان، الذي يمثل مصالح إحدى الأطراف المتحاربة التي نفذت انقلاباً عسكرياً في عام 2021 أطاح بالقيادة المدنية للحكومة الانتقالية، بأن تصرف انتباهها عن معالجة الأزمة الإنسانية الكارثية في السودان الناجمة عن الحرب الأهلية بين القوات المسلحة السودانية وقوات الدعم السريع. إننا نواصل الدعوة إلى الوقف الفوري لإطلاق النار وإيجاد حل سلمي لهذا النزاع. وفي هذا الصدد، شاركت الإمارات العربية المتحدة مؤخراً في مؤتمر لندن بشأن السودان، وانخرطت بنشاط وحسن نية في دعم الانتقال نحو حكومة مستقلة بقيادة مدنية في السودان، وعكس مسار الانقلاب العسكري الذي وقع عام 2021.

ولا ينبغي لمجلس الأمن أيضاً أن يسمح لهذه المحاولات من جانب ممثل السودان بصرف انتباه المجتمع الدولي عن الوضع الإنساني في السودان، خاصة في ظل التجاهل الصارخ من كلا الطرفين المتحاربين للقانون الدولي الإنساني. فالقانون الدولي الإنساني لا يعترف بحق أي طرف في عرقلة إيصال المساعدات المنقذة للحياة. ويجب أن يتخذ المجتمع الدولي موقفاً موحداً: فلا ينبغي أبداً اتخاذ تأكيد السيادة التعسفي ذريعة لتبرير التجويع أو لحماية من يعرقلون وصول المساعدات الإنسانية أو يستهدفون موظفي الإغاثة الإنسانية والمدنيين. فالمدنيون في السودان يستحقون الحماية والوصول إلى المساعدات.

كما يجب أن تتبنى الأمم المتحدة رداً أكثر حزمًا تجاه العرقلة الممنهجة للمساعدات واستخدامها كسلاح، ويتعين عليها أن تدين علناً أيًا من الطرفين المتحاربين عندما يعرقل وصول المساعدات الإنسانية.

فالوضع الميداني يتطلب اتخاذ إجراءات ملموسة، بما في ذلك:

(أ) اتخاذ جميع التدابير الضرورية لضمان الامتثال للقانون الدولي الإنساني وحماية المدنيين، كما ورد في إعلان جدة؛

(ب) إنشاء ممرات إنسانية مفتوحة تماماً للسماح بدخول المساعدات الإنسانية بالقدر الكافي لتلبية احتياجات السكان.

لقد أدت أفعال القوات المسلحة السودانية وقوات الدعم السريع إلى إطالة أمد هذه الأزمة، ويجب محاسبة كلا الطرفين على ما ارتكباه من فظائع. فلا يمكن لأي من الطرفين أن يدّعي الشرعية في الوقت الذي يرتكب فيه مثل هذه الانتهاكات الجسيمة.

لذلك، من الضروري أن تشرع الأطراف المتحاربة في الانخراط فوراً، وبحسن نية، ودون أي شروط مسبقة في المفاوضات. فلا يمكن قبول رفض القوات المسلحة السودانية المتكرر للمشاركة في المحادثات، ويجب إدانة أي طرف يمتنع عن المشاركة بجدية بشكل علني.

إن تحقيق السلام واستدامته في السودان يتطلب من المجتمع الدولي توحيد جهوده لدعم عملية سياسية قابلة للتطبيق ذات هدف واضح، وهو الانتقال إلى حكومة بقيادة مدنية مستقلة عن سيطرة الجيش.

ومن جهتها، ستواصل الإمارات العربية المتحدة دعمها الثابت للشعب السوداني. فعلى مدار العقد الماضي، قدمت الإمارات العربية المتحدة أكثر من 3,5 بلايين دولار من دولارات الولايات المتحدة كمساعدات للشعب السوداني، مؤكدة التزامها بمساعدة المحتاجين في أوقات الأزمات. ومنذ اندلاع الحرب الأهلية في عام 2023، تعهدت الإمارات العربية المتحدة بتقديم أكثر من 600 مليون دولار كمساعدات إنسانية، وأرسلت 162 رحلة إغاثة، ونقلت أكثر من 12000 طن من المواد الغذائية والطبية ومواد الإغاثة.

وستواصل الإمارات العربية المتحدة العمل عن كثب مع شركائها للدفع قدماً بإجراءات ملموسة ومشتركة تهدف إلى بناء مستقبل سلمي وموحد ومشرق في السودان.

وأرجو ممتناً إصدار هذه الرسالة بوصفها وثيقة من وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) محمد أبوشهاب

السفير

الممثل الدائم

Додаток В-6. Лист Постійного представника Держави Катар при ООН Улья

Ахмад бін Сейф ат-Тані, адресований Генеральному секретареві та Голові

Раді Безпеки ООН і датований 23 червня 2025 р.

بناء على تعليمات حكومي، أكتب لألفت انتباهكم وأعضاء مجلس الأمن بصورة عاجلة إلى تصعيد بالغ الخطورة يمثل بانتهاك سافر لسيادة دولة قطر وسلامتها الإقليمية، مما يشكل تهديدا مباشرا للأمن والسلم الإقليميين. إذ إنه في مساء اليوم الإثنين الموافق 23 حزيران/يونيو 2025، تعرضت دولة قطر لهجوم صاروخي من قبل الحرس الثوري الإيراني استهدف قاعدة العديد الجوية. وقد تصدت الدفاعات الجوية القطرية للصواريخ الإيرانية بنجاح.

وتعرب دولة قطر عن الإدانة الشديدة لهذا الهجوم الصاروخي الذي استهدف قاعدة العديد الجوية من قبل الحرس الثوري الإيراني، وتعتبره انتهاكا صارخا لسيادة دولة قطر ومجالها الجوي، ولل قانون الدولي وميثاق الأمم

المتحدة. وتؤكد دولة قطر أنها تحتفظ بحق الرد المباشر، بما يتناسب بشكل وحجم هذا الاعتداء السافر، وبما يتوافق مع الميثاق والقانون الدولي.

كما تؤكد دولة قطر أن استمرار مثل هذه الأعمال العسكرية التصعيدية من شأنه أن يقوض الأمن والاستمرار في المنطقة، وأن يجرها إلى نقاط سيكون لها تداعيات كارثية على الأمن والسلوك الدوليين. وتدعو دولة قطر إلى وقف فوري لكافة الأعمال العسكرية، والعودة الجادة إلى طاولة المفاوضات والحوار.

وقد كانت دولة قطر من أوائل الدول التي حذرت من مغبة التصعيد الإسرائيلي في المنطقة، وناذت بأولوية الحلول الدبلوماسية، وحرصت على مبدأ حسن الجوار وعدم التصعيد، وهي تؤكد أن الحوار هو السبيل الوحيد لتجاوز الأزمات الراهنة والحفاظ على أمن المنطقة وسلامة شعوبها.

وتشدد دولة قطر على ضرورة أن يضطلع مجلس الأمن بمسؤولياته بموجب ميثاق الأمم المتحدة وأن يتخذ تدابير عاجلة لفرض وقف إطلاق النار فوري وشامل في سائر منطقة الشرق الأوسط لتفادي انزلاق المنطقة نحو مزيد من التصعيد الخطير.

وأرجو ممتنة تعميم هذه الرسالة بوصفها وثيقة من وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) عليا أحمد بن سيف آل ثاني

المندوبة الدائمة

Додаток В-7. Лист Тимчасово повіреного Республіки Ірак при ООН Абаса Казіма Убейда, адресований Голові Ради Безпеки ООН і датований 13 червня 2025 р.

أتشرف بأن أنقل إلى سعادتكم، وإلى أعضاء مجلس الأمن الموقرين، موقف حكومة جمهورية العراق إزاء الانتهاك الخطير والمفروض من قبل الكيان الإسرائيلي، 13 حزيران /يونيو 2025، باختراق واستخدام المجال الجوي العراقي، والاعتداء على جمهورية إيران الإسلامية، في انتهاك واضح وسافر لسيادة العراق وحرمة أجوائه، وانتهاك لأحكام القانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة.

وإن هذا الخرق الجوي غير المشروع يعرض أمن العراق واستقراره للخطر، ويقحمه في صراعات لا علاقة لها بها وهو بعيد عنها، ويهدد السلم والأمن الإقليميين والدوليين.

وتؤكد حكومة جمهورية العراق أن هذا التصرف العدائي يشكل انتهاكا لقرارات مجلس الأمن ذات الصلة، ولسيادة دولة عضو في الأمم المتحدة، ويتطلب موقفا واضحا ومحاسبة جادة من قبل المجتمع الدولي، كما أنها تحمل الكيان الإسرائيلي المسؤولية الكاملة عن التصعيد وتدابير هذا الانتهاك على أمن العراق والمنطقة بأسرها.

وعليه، تطالب حكومة جمهورية العراق مجلس الأمن الموقر بما يلي:

إدانة هذا الخرق السافر لسيادة العراق، واعتباره انتهاكا صارخا لمبادئ ميثاق الأمم المتحدة؛

اتخاذ الإجراءات اللازمة لوقف ومنع تكرار مثل هذه الانتهاكات التي تعرض أمن العراق واستقراره للخطر؛
تسجيل هذه الشكوى رسمياً ضمن وثائق مجلس الأمن وتعميمها على كافة الأعضاء.
وتجدد جمهورية العراق التزامها الكامل بمبادئ حسن الجوار، وعدم التدخل في الشؤون الداخلية للدول،
واحترام القانون الدولي، وتؤكد أنها تحتفظ بحقها في اتخاذ ما تراه مناسباً من إجراءات لحماية أمنها الوطني وسيادتها،
وفقاً للمبادئ ولقواعد القانون الدولي.

(توقيع) عباس كاظم عبيدة

القائم بأعمال المؤقت

Додаток В-8. Лист Постійного представника Держави Катар при ООН Улья

Ахмад бін Сейф ат-Тані, адресований Генеральному секретареві ООН та

Голові Ради Безпеки і датований 19 липня 2025 р.

يشرفني أن أنهي إلى علمكم أن دولة قطر استضافت اليوم، 19 تموز /يوليه 2025، في الدوحة، حفل توقيع إعلان مبادئ بين حكومة جمهورية الكونغو الديمقراطية وتحالف نهر الكونغو /حركة 23 مارس، في خطوة تعتبر تطوراً مهماً في الجهود الرامية إلى تحقيق السلام والاستقرار في المنطقة الشرقية من الكونغو.
وقد حضر مراسم التوقيع ممثلون رسميون من كلا الطرفين صحبة وفد قطري رفيع المستوى.
وتضمن إعلان المبادئ التزامات متبادلة بين الجانبين، إضافة إلى إطار عام يمهد السبيل لإجراء مفاوضات بناءة تهدف إلى التوصل إلى اتفاق سلام شامل.

وقد بدأت جهود دولة قطر عندما استضاف الشيخ بن حمد آل ثاني، أمير دولة قطر، فيليكس تشيسيكيدى، رئيس جمهورية الكونغو الديمقراطية، وبول كاغامي، رئيس جمهورية رواندا، في شهر آذار /مارس الماضي في الدوحة، حيث أعرب الرئيس تشيسيكيدى عن استعداده لفتح باب الحوار مع تحالف نهر الكونغو /حركة 23 مارس، ومنذ ذلك الحين، استضافت الدوحة مفاوضات مباشرة بين الطرفين اتسمت بروح إيجابية ومسؤولية أفضت إلى هذا الإعلان.

وتؤكد دولة قطر أيضاً أن جهودها تكمل وتدعم جهود الاتحاد الإفريقي وعملياتي لواندا ونيروبي ونتائج مؤتمر القمة المشترك لجماعة شرق أفريقيا والجماعة الإنمائية للجنوب الأفريقي، في إطار التنسيق الوثيق مع الشركاء الإقليميين والدوليين.

وتأمل دولة قطر أن يكون هذا الإعلان بداية حقيقية لمستقبل يسوده السلام والاستقرار والتنمية، وتؤكد التزامها بمواصلة دعم هذه العملية حتى يتحقق السلام الشامل لصالح شعب جمهورية الكونغو الديمقراطية والمنطقة بأسرها.
ولا تزال دولة قطر ثابتة في التزامها بتعزيز الحوار والوساطة والسلام المستدامة في جميع أنحاء أفريقيا والعالم على السواء. ودأبت دولة قطر، باعتبارها شريكاً موثقاً به في حل النزاعات، على دعم المبادرات

الدبلوماسية التي تعزز الاستقرار والمصالحة والتنمية. وتسعى دولة قطر، من خلال جهود الوساطة الي تبذلها، إلى تيسير الحلول السلمية وتعزيز التعاون الإقليمي والإسهام في صون السلام والأمن الدوليين والعمل من أجل تمكين الأمم والمجتمعات.

وأرجو ممتنة إطلاع أعضاء مجلس الأمن على هذه الرسالة وتعميمها باعتبارها وثيقة من وثائق المجلس.

(توقيع) علياء أحمد بن سيف آل ثاني

السفيرة

الممثلة الدائمة

Додаток В-9. Лист Постійного представника Арабської Республіки Сирія при ООН Кусей Духака, адресований Генеральному секретареві ООН та Голові Ради Безпеки і датований 16 липня 2025 р.

بناء على تعليمات من حكومتي، ولاحقا لرسائلنا ذات الصلة بالاعتداءات الإسرائيلية ضد أراضي الجمهورية العربية السورية، أنقل إليكم ما يلي:

في إطار إمعانها في سياساتها العدوانية الممنهجة ضد الجمهورية العربية السورية، وسيعا منها لاستغلال الظروف الدقيقة التي تشهدها سورية، شنت قوات الاحتلال الإسرائيلي على مدى الأيام الماضية سلسلة من الاعتداءات على أراضي الجمهورية العربية السورية، مما أسفر عن استشهاد وجرح عدد من المدنيين والعسكريين.

ولقد استهدفت غارات الاحتلال الإسرائيلي اليوم الأربعاء 16 الجاري عددا من المباني الحكومية، ومن بينها مبنى قيادة الأركان العسكرية الذي يقع في قلب العاصمة دمشق، وفي ساعة الذروة، كما استهدفت مجددا محيط القصر الرئاسي، إضافة إلى عناصر من الجيش العربي السوري وقوات الأمن العام في محافظتي درعا والسويداء.

وتدين الجمهورية العربية السورية بأشد العبارات هذا العدوان الإسرائيلي الغاشم، وترفض رفضا قاطعا أية ذرائع وادعاءات تروج لها سلطات الاحتلال الإسرائيلي لمحاولة تبريره، وتؤكد أن تلك الادعاءات ما هي إلا استمرار للنهج العدواني الإسرائيلي ضد سورية الذي تجلى خلال الأشهر الماضية في انتهاك إسرائيل لاتفاق فض الاشتباك لعام 1974 وتجاوز قواتها للمنطقة الفاصلة وتوغلها في مناطق واسعة من محافظات القنيطرة ودرعا وريف دمشق وارتكاب شتى الانتهاكات بحق أهلها، وإقامة مواقع عسكرية لاشرعية، والسيطرة على الموارد المائية.

وتطالب سورية مجلس الأمن والأمانة العامة للأمم المتحدة بإدانة واضحة ولا لبس فيها للاعتداءات الإسرائيلية التي تشكل تهديدا خطيرا للسلام والأمن الدوليين ولوحدة وسلامة أراضي الجمهورية العربية السورية وانتهاكا جسيما للقانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة وقرارات مجلس الأمن ذات الصلة، وفي مقدمتها القرارات 242 (1967) و338 (1973) و497 (1981). وتشدد على ضرورة بذل الجهود الفورية لوقف تلك الاعتداءات ومنع تكرارها وإلزام إسرائيل بسحب قواتها من الأماكن التي توغلت فيها وإنهاء احتلالها للجولان السوري.

وتجدد سورية التأكيد على حقها الثابت بالحفاظ على وحدة وسلامة أراضيها، ورفضها لأية محاولات التدخل في شؤونها الداخلية وزعزعة أمنها واستقرارها، وتدعو مجلس الأمن إلى عقد جلسة طارئة في اقرب وقت ممكن للتعامل مع تبعات العدوان الإسرائيلي على الأراضي السورية.

وآمل إصدار هذه الرسالة وتعميمها وثيقة من وثائق الجمعية العامة، في إطار البند 34 من جدول الأعمال، ومن وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) قصي الضحاك

المندوب الدائم

السفير

**Додаток В-10. Лист Тимчасово повіреного Республіки Ірак при ООН,
адресований Генеральному секретареві ООН та Голові Ради Безпеки і
датований 30 червня 2025 р.**

بناء على تعليمات من حكومة بلادي، أودعكم ربطا جدولا من وزارة خارجية جمهورية العراق بالخروقات والتجاوزات التركية على الأراضي والأجواء العراقية، التي بلغت 1087 خرقا للمدة من 1 كانون الثاني /يناير 2025 إلى 31 نيسان /أبريل 2025 (انظر المرفق)

وتؤكد حكومة بلادي أن الاعتداءات التركية على سيادة العراق تنافي مبادئ حسن الجوار وتمثل انتهاكا لمبادئ ميثاق الأمم المتحدة والقانون الدولي.

وأرجو ممتنة تعميم هذه الرسالة ومرفقها باعتبارها وثيقة من وثائق مجلس الأمن.

(توقيع) محمد صاحب مجيد

نائب المندوب الدائم

ДОДАТОК Г. Промови

Додаток Г-1. Промова Короля Йорданії Абдалли II бін аль Хусейна, виголошена ним під час 33 саміту країн Ліги арабських держав (16 травня 2024 р.)

باسم الله الرحمن الرحيم

والصلاة والسلام على سيدنا محمد النبي العربي الهاشمي الأمين،

أخي جلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة،

أصحاب الفخامة والسمو،

معالي الأمين العام لجامعة الدول العربية،

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته،

يسرني أن أعرب لأخي جلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، و بالمملكة البحرين الشقيقة عن بالغ الشكر والتقدير على حسن الاستقبال والتنظيم، وأن أتقدم بالشكر إلى أخي خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبد العزيز والمملكة العربية السعودية الشقيقة على جهودهم في تنظيم الدورة السابقة. الإخوة القادة،

واقع أليم وغير مسبوق تشهده منطقتنا العربية، في ظل المأساة التي يعيشها الأهل في غزة إثر الحرب البشعة، التي وضعت جميع المواثيق والعهود الدولية على المحك. إن ما تشهده غزة اليوم من تدمير سيترك نتائج كبرى في الأجيال التي عاصرت الموت والظلم، وستحتاج غزة لسنوات لتستعيد عافيتها، وما تعرضت له لن يمنح المنطقة والعالم الاستقرار، بل سيجلب المزيد من العنف والصراع. فعلى الحرب أن تتوقف، وعلى العالم أن يتحمل مسؤوليته الأخلاقية والإنسانية لينهي صراعاً ممتداً منذ أكثر من سبعة عقود، ونمهد الطريق أمام أبنائنا وبناتنا في أمتنا العربية الواحدة لمستقبل يخلو من الحرب والموت والدمار. الإخوة القادة،

إحقاق الأمن والسلام في المنطقة يتطلب منا تكثيف الجهود لمساندة الحكومة الفلسطينية للقيام بمهامها، ودعم الأشقاء الفلسطينيين في الحصول على كامل حقوقهم المشروعة وقيام دولتهم المستقلة على خطوط الرابع من حزيران عام 1967 وعاصمتها القدس الشرقية. الإخوة القادة،

وفي الوقت الذي نؤكد استمرارنا، وبالتعاون مع الأشقاء والشركاء الدوليين، في إيصال المساعدات إلى الأهل في غزة، فإننا نشدد على ضرورة الاستمرار في دعم وكالة "الأونروا" للقيام بدورها الإنساني، وزيادة المخصصات لهذه المنظمة الأساسية والمهمة. ولا بد من حشد الجهود الدولية لضمان عدم الفصل بين الضفة الغربية وقطاع غزة، أو تهجير الأشقاء الفلسطينيين، فضلاً عن وقف التصعيد في الضفة بسبب الإجراءات الإسرائيلية أحادية الجانب. أما

القدس، فنحن ملتزمون بالحفاظ على الوضع التاريخي والقانوني القائم فيها، وسيواصل الأردن حماية ورعاية المقدسات الإسلامية والمسيحية في المدينة المقدسة، من منطلق الوصاية الهاشمية عليها.

الإخوة القادة،

لا بد من تعزيز تنسيقنا العربي للتصدي لجملة التحديات أمام بلداننا، وضمان احترام سياسة حسن الجوار وعدم التدخل في الشؤون العربية. وفي الوقت ذاته، علينا مواجهة الفئات والجماعات المسلحة الخارجة عن القانون وسيادة الدولة، وأعمال هذه العصابات الإجرامية، وخصوصا تهريب المخدرات والأسلحة، الذي يتصدى له الأردن بحزم منذ سنوات لحماية شبابنا من هذا الخطر الخارجي.

الإخوة القادة،

أمل أن يكون اجتماعنا القادم في ظل ظروف أفضل على شعوبنا، فمن حقهم علينا أن نعمل لتوفير مستقبل يسوده السلام والأمل، ويتعزز فيه التعاون الاقتصادي بين الدول العربية.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

В Ім'я Аллаха Милосердного і Милостивого,
Мир і благословення нашому Вчителю Мухаммеду, вірному арабському
Хашимітському пророку,

Мій брате, Його Величносте Королю Хамад бін Іса аль Халіфа,
Ваші Високоповажності та Високості,
Ваша Високоповажносте, Генеральний секретарю Ліги арабських держав,
Мир вам, милість і благословення Аллаха.

Я радий висловити глибоку подяку та вдячність моєму братові, Його Величності Королю Хамаду бін Ісі аль Халіфі, а також братньому Королівству Бахрейн за теплий прийом та організацію. Я також висловлюю подяку моєму братові, Хранителю Двох Святинь, Королю Салману бін Абдул Азізу, і братньому Королівству Саудівська Аравія за їхні зусилля в організації попередньої сесії.

Брати Лідери,

Наш арабський регіон є свідком болісної та безпрецедентної реальності у світлі трагедії, яку пережив народ Гази в результаті жакливної війни, яка поставила на кін всі міжнародні угоди та конвенції.

Руйнування, яке сьогодні спостерігає Газа, матиме серйозні наслідки для поколінь, які були свідками смерті та несправедливості. Газі знадобляться роки,

щоб відновитися. Те, що вона пережила, не принесе стабільності в регіон і світ, а радше принесе більше насильства та конфліктів. Війна має припинитися, і світ має взяти на себе моральну та гуманітарну відповідальність за припинення конфлікту, який тягнеться понад сім десятиліть, прокладаючи шлях для наших синів і дочок у нашій об'єднаній арабській нації до майбутнього без війни, смерті та руйнування.

Брати Лідери,

Досягнення безпеки та миру в регіоні вимагає від нас активізації наших зусиль, щоб підтримати палестинський уряд у виконанні його обов'язків і підтримати наших палестинських братів у отриманні їхніх повних законних прав і створенні своєї незалежної держави на лінії 4 червня 1967 року зі Східним Єрусалимом у ролі столиці.

Брати Лідери,

У той час як ми підтверджуємо нашу постійну підтримку, у співпраці з нашими братами та міжнародними партнерами, для доставки допомоги народу Гази, ми наголошуємо на необхідності продовжувати підтримувати БАПОР у виконанні його гуманітарної ролі та збільшувати асигнування на цю вагому та важливу організацію.

Необхідно мобілізувати міжнародні зусилля, щоб гарантувати, що Західний берег і Сектор Газа не будуть розділені, а також щоб палестинські брати не були переселені, а також щоб зупинити ескалацію на Західному березі через односторонні заходи Ізраїлю. Що стосується Єрусалиму, ми прагнемо зберегти його історичний і правовий статус-кво. Йорданія продовжуватиме захищати і піклуватися про ісламські та християнські святині у Священному місті, виходячи з принципу покровительства.

Брати Лідери,

Ми повинні посилити нашу арабську координацію для вирішення безлічі проблем, з якими стикаються наші країни, і забезпечити повагу до політики добросусідства та невтручання у справи арабів.

У той же час ми повинні протистояти озброєним групам і угрупованням, які перебувають поза законом і державним суверенітетом, а також діяльності цих

злочинних угруповань, зокрема контрабанді наркотиків і зброї, з якою Йорданія рішуче бореться протягом багатьох років, щоб захистити нашу молодь від цієї зовнішньої загрози.

Брати Лідери,

Я сподіваюся, що наша наступна зустріч пройде в кращих умовах для наших народів. Це їхнє право, щоб ми працювали над забезпеченням майбутнього миру та надії, у якому зміцнюється економічна співпраця між арабськими країнами.

Нехай буде на вас мир, милість і благословення Боже.

Додаток Г-2. Промова Короля Марокко Мухаммада VI на тому ж 33 з'їзді керманичів арабських країн, виголошена від імені Короля Прем'єр-міністром цієї країни Азізом Аханнушом (16 травня 2024 р.)

الحمد لله، والصلاة والسلام على مولانا رسول الله وآله وصحبه.
أخي الأعز، صاحب الجلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، ملك مملكة البحرين، رئيس القمة العربية في دورتها الثالثة والثلاثين،
أصحاب الجلالة والفخامة والسمو والمعالي،
معالي الأمين العام لجامعة الدول العربية،
أود في البداية، أن أعرب لأخي الأعز، صاحب الجلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، عن خالص شكري وبالح تقدير على دعوته الكريمة لنا، لحضور هذه القمة العربية، متمنيا لمملكة البحرين الشقيقة كامل التوفيق في رئاستها لهذه الدورة الثالثة والثلاثين.
كما أتوجه بجزيل الشكر لأخي المبجل خادم الحرمين الشريفين، الملك سلمان بن عبد العزيز، وولي عهده صاحب السمو الملكي الأمير محمد بن سلمان، على الرئاسة الناجحة للقمة العربية في دورتها السابقة.
أصحاب الجلالة والفخامة والسمو والمعالي،
إن انعقاد هذه القمة الهامة، في ظرفية عصيبة، جهويا ودوليا، يجسد حرصنا المشترك على مواجهة القضايا الملحة لأمتنا العربية، وفق رؤية استشرافية وواقعية، تروم النهوض بالأوضاع الراهنة، ورفع التحديات الأمنية والتنموية التي تواجهها.
وفي هذا الصدد، فإن الظروف الصعبة التي تمر منها القضية الفلسطينية، جراء العدوان الإسرائيلي السافر على قطاع غزة، تجعلنا أكثر إصراراً على أن تظل القضية الفلسطينية هي جوهر إقرار سلام عادل ودائم في منطقة الشرق الأوسط. وهنا نجدد التأكيد على دعمنا الثابت للشعب الفلسطيني الشقيق، من أجل استرجاع حقوقه المشروعة،

وإقامة دولته المستقلة وذات السيادة، على حدود الرابع من يونيو 1967، وعاصمتها القدس الشرقية، على أساس حل الدولتين.

لقد أبانت الأعمال الانتقامية في قطاع غزة عن انتهاكات جسيمة تتعارض مع أحكام القانون الدولي، والقانون الدولي الإنساني. لذلك نجدد إدانتنا القوية لقتل الأبرياء. كما نؤكد أن فرض واقع جديد في قطاع غزة، ومحاولات التهجير القسري للفلسطينيين، أمر مرفوض، لن يزيد إلا من تفاقم الأوضاع، ومن زيادة حدة العنف وعدم الاستقرار. وهنا نؤكد بأن قطاع غزة جزء لا يتجزأ من الأراضي الفلسطينية، ومن الدولة الفلسطينية الموحدة، مشددين على ضرورة الإسراع بتقديم المساعدات الإنسانية للفلسطينيين في قطاع غزة بأكمله، وبكيفية مستدامة، وتعزيز حماية المدنيين العزل.

وبصفتنا رئيس لجنة القدس، سنواصل وبالتنسيق وثيق مع أخينا فخامة السيد محمود عباس، رئيس دولة فلسطين، بذل المساعي الممكنة للحفاظ على الوضع القانوني والتاريخي والحضاري للمدينة المقدسة. وبالموازاة مع ذلك، نواصل من خلال العمل الميداني الذي تضطلع به وكالة بيت مال القدس، الذراع التنفيذية للجنة القدس، إنجاز خطط ومشاريع ملموسة، تروم صيانة الهوية الحضارية للمدينة المقدسة، وتحسين الأوضاع الاجتماعية والمعيشية للمقدسيين، ودعم صمودهم وبقائهم في القدس.

أما فيما يخص الأوضاع الأليمة والمؤسفة، التي تعيشها بعض الأقطار العربية الشقيقة، فإن المملكة المغربية يحذوها الأمل في أن تستقر الأوضاع بهذه البلدان، على أساس تغليب الحوار والمبادرات السلمية، بعيداً عن منطق القوة والحلول العسكرية، للوصول إلى حلول عملية ناجعة ومستدامة.

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو والمعالي،

إننا نسجل بكل أسف، أن التكامل والاندماج الاقتصادي، بين بلدان منظمتنا، لم يصل بعد إلى المستوى الذي نطمح إليه، رغم توفر كل مقومات النجاح لدى دولنا.

وهنا، يجب التأكيد على أن هذا الوضع، ليس قدراً محتوماً، وإنما يتطلب اعتماد رؤية واقعية، تؤمن بالبناء المشترك، وتستند إلى الالتزام بمبادئ حسن الجوار، واحترام السيادة الوطنية للدول ووحدتها الترابية، والامتناع عن التدخل في شؤونها وعن زرع نزوعات التفرقة والانفصال.

وفي هذا السياق، لا يسعنا إلا أن نتأسف، من جديد، على عدم قيام اتحاد المغرب العربي بدوره الطبيعي، في دعم تنمية مشتركة للدول المغاربية، ولاسيما من خلال ضمان حرية تنقل الأشخاص ورؤوس الأموال والسلع والخدمات بين دوله الخمس.

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو والمعالي،

إن مستقبل أمتنا العربية يظل رهينا بإيجاد تصور استراتيجي مشترك، وتوفير إرادة سياسية صادقة، لتوطيد وحدتها ورص صفوفها، بما يخدم المصالح المشتركة لشعوبنا، وتحقيق تطلعاتها إلى المزيد من التفاهم والتواصل والتكامل بين مكوناتها.

وهو ما يقتضي إعطاء عناية خاصة لثروتنا البشرية، وفي مقدمتها الشباب العربي، وفتح آفاق التأهيل والارتقاء أمامه، لاسيما من خلال تمكينه من وسائل وآليات التعليم والتكوين الحديثة، وتوفير المزيد من فرص الشغل في مختلف المجالات، بما يؤهله للانخراط في الحياة السياسية والاندماج الاقتصادي والاجتماعي.

ذلك أن إعداد وتأهيل شباب واع ومسؤول، هو الثروة الحقيقية لدولنا، وهو السبيل الأمثل لتعزيز مكانتها، وجعلها قادرة على النهوض بقضاياها المصيرية، وأن تكون فاعلا وازنا في محيطها الإقليمي والدولي.

وفقنا الله جميعا، لما فيه خير وصلاح أمتنا العربية، وتحقيق التطلعات المشروعة لشعبنا.

والسلام عليكم ورحمة الله تعالى وبركاته.

Хвала Богу, мир і благословення нашому Покровителеві, Посланнику Аллаха, його сім'ї та його сподвижникам.

Ваша Високоповажносте, Генеральний секретарю Ліги арабських держав,

На початку я хотів би висловити моєму дорогому братові, Його Величності Королю Хамаду бін Ісі аль Халіфі, мою щирю подяку та глибоку вдячність за його люб'язне запрошення взяти участь у цьому Арабському саміті. Я бажаю братньому Королівству Бахрейн успіхів у його головуванні на цій тридцять третій сесії.

Ваші Величності, Високоповажності та Високості,

Скликання цього важливого саміту в цих складних регіональних і міжнародних обставинах втілює нашу спільну прихильність вирішенню нагальних проблем, з якими стикається наша арабська нація, на основі перспективного та реалістичного бачення, спрямованого на покращення поточної ситуації та вирішення проблем безпеки та розвитку, які стоять перед нею. Тут ми знову заявляємо про нашу непохитну підтримку братнього палестинського народу в його зусиллях відновити свої законні права та створити свою незалежну та суверенну державу на кордонах 4 червня 1967 року зі Східним Єрусалимом у ролі столиці, на основі рішення про створення двох держав. Тут ми підтверджуємо, що сектор Газа є невід'ємною частиною палестинських територій і єдиної Палестинської держави. Ми наголошуємо на необхідності прискорити надання гуманітарної допомоги палестинцям у всьому секторі Гази на стабільній основі та посилити захист беззахисних цивільних осіб. Як голова Комітету аль Кудс ми продовжуватимемо, тісно співпрацюючи з нашим братом, Його Високоповажністю паном Махмудом

Аббасом, Президентом Держави Палестина, докладати всіх можливих зусиль для збереження правового, історичного та культурного статусу Священного міста.

Ваші Величності, Високоповажності та Високості,

Ми з жалем констатуємо, що економічна інтеграція та консолідація між країнами нашої організації ще не досягли того рівня, якого ми прагнемо, незважаючи на наявність усіх елементів успіху в наших країнах. У цьому контексті ми можемо ще раз із жалем констатувати невиконання Союзом Арабського Магрибу своєї природної ролі у підтримці спільного розвитку країн Магрибу, зокрема, забезпечення вільного руху людей, капіталу, товарів і послуг між його п'ятьма державами-членами.

Ваші Величності, Високоповажності та Високості,

Майбутнє нашої арабської нації як і раніше залежить від розвитку спільного стратегічного бачення та щирої політичної волі для консолідації своєї єдності та консолідації її рядів, що служитиме спільним інтересам наших народів і втілюватиме їхні прагнення до кращого розуміння, спілкування та інтеграції між їхніми складовими. Підготовка та надання молоді кваліфікації обізнаної та відповідальної є справжнім багатством наших націй і це найкращий спосіб підвищити їхній авторитет, дати їм змогу вирішувати свої критичні проблеми та бути значущим гравцем у своєму регіональному та міжнародному середовищі.

Нехай Аллах скеровує нас усіх до того, що є найкращим для нашої арабської нації та досягнення законних прагнень наших народів.

Нехай буде на вас мир, милість і благословення Аллаха.

Додаток Г-3. Промова Президента Республіки Ірак Абдул Латифа Рашида на 31 Саміті арабських держав (2 листопада 2022 р.)

بسم الله الرحمن الرحيم

فخامة الأخ الرئيس عبدالمجيد تبون، رئيس الجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية المحترم
أصحاب الجلالة والفخامة والسمو والمعالي، الملوك والرؤساء والأمراء ورؤساء الحكومات المحترمون
معالي الأخ أحمد أبو الغيط، أمين عام جامعة الدول العربية المحترم
السيدات والسادة الحضور الكرام

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

من دواعي سروري أن أبتدئ كلمتي بأحر التهاني للجزائر العزيزة وللأشقاء الجزائريين، شعباً ورئيساً وحكومة، وهم يحتفلون بذكرى اندلاع الثورة الجزائرية، كل عام والجزائر بخير وسلام وتقدم.

وفي مستهل كلمتي أحيي الأخوة الجزائريين أيضاً لجهدهم الكريم في احتضان هذه القمة. أحيي الأخ الرئيس عبدالمجيد تبون وأتقدم لفخامته بالتهنئة لترؤسه القمة في دورتها الحادية والثلاثين. نحن على ثقة أكيدة بقدرة شخصكم الكريم على تسيير أعمال هذه القمة بحكمة واقتدار خدمة للعمل المشترك.

كما أتقدم بجزيل الشكر والعرفان لفخامة الأخ الرئيس قيس سعيد وللجمهورية التونسية الشقيقة على حسن إدارة أعمال القمة السابقة. والشكر موصول هنا للأخ أمين عام الجامعة الدكتور أحمد أبو الغيط ومن خلال معاليه لكافة السادة العاملين بالأمانة العامة في جامعة الدول العربية على جهودهم ودورهم النبيل في تقريب ما أمكن تقريبه من وجهات النظر وبما ساعد على تحقق هذه القمة ويساعدها في تحقيق المأمول منها .

نأمل ونسعى من أجل أن تكون هذه القمة منطلقاً جاداً ومنتجاً في تنقية أجواء العمل المشترك. إن مراعاة وتقدير وحدة ومصالح الشعوب في السلام والتنمية والبناء هو منطلق صحيح في احترام سيادة أي بلد، وهو منطلق لا بد منه لتكون المساعدة إيجابية وفاعلة. حين ننجح في تحقيق هذه المبادئ سيكون عملنا المشترك في إطار الجامعة منتجاً لتفكيك الأزمات وبلوغ الحلول العادلة والسريعة. ونتوقع أننا أصبحنا قريبين أكثر من أي وقت آخر من إدراك هذه المبادئ، تقديراً للتضحيات وللدماء التي سُفكت في أكثر من بلد من بلداننا، وتقديراً أيضاً للحظتنا الحرجة في عالم تتهدده الأزمات، وهي لحظة تنذر بالخطر في أكثر من موضع إقليمي ودولي.

إرادة الشعب العراقي في ترسيخ بناء دولته الديمقراطية باتت أشد عزيمة، ولعل تصريح الاختلافات السياسية خلال الأشهر الأخيرة على وفق مبادئ الديمقراطية كان هو المعيار الأوضح لرسوخ هذه التجربة.

أمام الحكومة العراقية الكثير من المسؤوليات التي ستعمل عليها وبما يستجيب لإرادة شعبنا من أجل الإصلاح والبناء وتعزيز فاعلية العراق في محيطه الإقليمي والدولي. وهذه مهمات تتطلب من الحكومة الكثير من القوة والحزم والحكمة، كما تتطلب من جميع القوى الوطنية مساندتها، ونتوقع أن تحظى جهود الحكومة بتفاعل إيجابي من الدول الشقيقة والصديقة.

ومن الواجب أن ندرك مسؤولياتنا إزاء بلداننا ومنطقتنا في هذا الظرف الحساس. أدعو الله العليّ القدير أن يوفقنا جميعاً لما فيه عزة ورفعة بلداننا، وأن نجتمع دائماً على وحدة الموقف والكلمة لمواجهة جميع التحديات وبناء المستقبل المنشود الذي تستحقه شعوبنا الكريمة. ليحفظ الله سلام بلداننا وشعوبنا، وسلام ورحمة الله وبركاته.

В ім'я Аллаха, Милосердного, Милостивого.

Його Високоповажносте, Президенте Абдул Маджид Теббун, Президенте Народної Демократичної Республіки Алжир,

Ваші Величності, Високості та Ексценції, Королі, Президенти, Князі та Глави урядів,

Його Високоповажносте Ахмед Абул Гейт, Генеральний секретар Ліги арабських держав,

Пані та панове, шановні гості,

Нехай буде з вами мир, милість і благословення Аллаха.

Мені приємно розпочати свою промову з найтепліших привітань дорогому Алжиру та нашим алжирським братам, народу, Президенту та уряду, які відзначають річницю початку Алжирської революції. Нехай Алжир буде здоровим, безпечним і процвітаючим кожного року.

На початку я також вітаю наших алжирських братів за їхні щедрі зусилля щодо проведення цього саміту. Я вітаю Президента Абдул Маджида Теббуна та передаю свої вітання Його Високоповажності з головуванням на 31-му саміті. Ми впевнені у вашій здатності мудро та компетентно вести роботу цього саміту на службі нашої спільної роботи.

Я також висловлюю щиру вдячність Президенту Кайсу Сайеду та братній Республіці Туніс за чудове керівництво попереднім самітом. Ми також висловлюємо подяку Генеральному секретарю Ліги д-ру Ахмеду Абул Гейту, а також у його особі всьому персоналу Генерального секретаріату Ліги арабських держав за їхні зусилля та благородну роль у зближенні точок зору, що допомогло організувати цей саміт та допоможе досягти його цілей. Ми сподіваємося і прагнемо, щоб цей саміт став серйозною та продуктивною відправною точкою, аби покращити підґрунтя для спільних дій. Повага та цінування єдності та інтересів народів у мирі, розвитку та побудові є дійсною відправною точкою для поваги суверенітету будь-якої країни і є важливою відправною точкою для позитивної та ефективної допомоги. Коли нам вдасться досягти цих принципів, наша спільна робота в рамках Ліги буде продуктивною у вирішенні криз і досягненні справедливих і швидких рішень. Ми очікуємо, що ми стали ближчими, ніж будь-коли, до реалізації цих принципів, через жертви і кров, які були пролиті в більш ніж одній з наших країн, а також усвідомлюючи критичний період у світі, якому

загрожують кризи, момент, який передвіщає небезпеку в більш ніж одній регіональній і міжнародній ситуації.

Воля іракського народу консолідувати свою демократичну державу стала більш рішучою, і, можливо, вирішення політичних розбіжностей протягом останніх місяців відповідно до демократичних принципів стало найчіткішим критерієм для консолідації цього досвіду.

Уряд Іраку стикається з багатьма обов'язками, які він візьме на себе у спосіб, який відповідає волі нашого народу щодо реформ, розвитку та підвищення ефективності Іраку в його регіональному та міжнародному середовищі. Ці завдання вимагають від уряду великої сили, рішучості та мудрості, а також підтримки всіх національних сил. Розраховуємо на позитивні відгуки влади про зусилля братніх і дружніх країн.

Нам необхідно усвідомити нашу відповідальність перед нашими країнами та нашим регіоном у цих делікатних обставинах. Я молюся до Всемогутнього Аллаха, аби Він дав усім нам успіх у досягненні слави та розвитку наших країн, і щоб ми завжди могли об'єднатися в єдності позиції та слова, щоб протистояти всім викликам і будувати бажане майбутнє, на яке заслуговують наші благородні народи.

Хай Аллах береже мир наших країн і народів, мир у всьому світі.

Нехай буде з вами мир, милість і благословення Аллах.

Додаток Г-4. Промова Короля Бахрейна у рамках Надзвичайної сесії Арабо-ісламського Саміту (11 листопада 2024 р.)

بسم الله الرحمن الرحيم

...السلام عليكم ورحمة الله وبركاته:

فإنه لي شرفني أن أنقل إليكم تحيات سيدي حضرة صاحب الجلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة،...
معربين عن تقديرنا للمملكة العربية السعودية بقيادة خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبد العزيز آل سعود، ودعم ومساندة صاحب السمو الملكي الأمير محمد بن سلمان بن عبد العزيز آل سعود، ولي العهد رئيس مجلس الوزراء، حفظهما الله، على هذه الدعوة الكريمة التي تعكس التزام المملكة الشقيقة طويل الأمد تجاه قضايا الأمتين العربية والإسلامية وتقانيها في تحقيق الأمن والسلام والاستقرار في المنطقة. ونؤكد من هذا المنطلق دعمنا للمبادرة السعودية بالتعاون مع النرويج والاتحاد الأوروبي، لإنشاء "التحالف الدولي لتطبيق حل الدولتين".

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو:

نجتمع اليوم في خضم الحرب المستمرة لأكثر من عام على غزة، وامتدت إلى لبنان، مما أدى إلى تفاقم التوترات والتصعيد العسكري في المنطقة. إن الأزمة الإنسانية مروعة، حيث يعاني عدد لا يُحصى من المدنيين الأبرياء من فقدان الأرواح والإصابات والجوع والتشرد والحرمان من الحقوق الأساسية.

وتفرض هذه التحديات الخطيرة والملحة على المجتمع الدولي اتخاذ إجراءات حاسمة، والوفاء بمسؤولياته الإنسانية والقانونية، والعمل على الوقف الفوري والشامل لإطلاق النار، والحفاظ على أمن وسيادة الدول، ومنع تصعيد الصراع، وضمان وصول المساعدات الإنسانية دون عوائق، وحماية المدنيين ومنع تهجيرهم قسرياً وفقاً للقانون الإنساني الدولي.

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو:

إن مملكة البحرين، بقيادة حضرة صاحب الجلالة الملك المعظم، وبدعم من صاحب السمو الملكي ولي العهد رئيس مجلس الوزراء، كانت ولا تزال تدعو إلى تحقيق سلام عادل ودائم في الشرق الأوسط. ونحن ملتزمون بحل القضية الفلسطينية، باعتبارها ضرورة ملحة لحفظ حقوق جميع شعوب المنطقة في التعايش في أمن ووثام. وتماشياً مع تلك الدعوة، ودعماً للجنة الوزارية العربية الإسلامية المشتركة التي تقودها المملكة العربية السعودية، تحت مظلة البحرين المجتمع الدولي، وخاصة مجلس الأمن، على الوفاء بمسؤولياته من خلال:...

ثانياً - إرساء وقف فوري وشامل لإطلاق النار في غزة وجنوب لبنان، وإطلاق سراح الرهائن، وفتح الممرات الإنسانية، وبدء جهود إعادة الإعمار، وتسهيل عودة اللاجئين، وإنهاء الاحتلال الإسرائيلي غير الشرعي، والحفاظ على الوضع التاريخي والقانوني للقدس، ومنع العنف والاستيطان في الضفة الغربية...

وفي الختام، نجدد شكرنا للمملكة العربية السعودية الشقيقة وقيادتها الحكيمة على حسن تنظيم أعمال هذه القمة التي تجسد حرصنا المشترك على إيجاد حلول سلمية شاملة ومستدامة للقضية الفلسطينية ولمختلف النزاعات القائمة في المنطقة، ... سائلين المولى عز وجل أن يوفقنا جميعاً لما يعود بالخير والسلام والنماء على شعوبنا وبلداننا الشقيقة في منطقة آمنة مستقرة، وعالم أكثر عدلاً وسلاماً واحتراماً للحقوق والكرامة الإنسانية. شكراً لكم.

والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته...

Додаток Г-5. Промова Президента Ліванської Республіки Жозефа Ауна на 32 Сесії Арабського саміту (4 березня 2025 р.)

سيادة رئيس القمة في دورتها غير العادية، رئيس جمهورية مصر العربية، الفريق عبد الفتاح السيسي، جلالة الملك حمد بن عيسى آل خليفة، رئيس القمة العربية الثالثة والثلاثين، الإخوة أصحاب الجلالة والسيادة والسمو الأعزاء.

وأن الحق يحتاج دوماً إلى القوة وأن القوة في نضالات الشعوب، هي قوة المنطق. وقوة الموقف. وقوة إقناع العالم. وقوة حشد تأييد الرأي العام. وقوة موازين القوى الشاملة...

وهي، أيضاً، عند الحاجة والضرورة المشروعة، والفرصة والظروف اللازمة لتحقيق النصر، قوة القوة، للدفاع عن الحق وعلمتني حروب لبنان أيها الإخوة، أن البعد الفلسطيني لقضية فلسطين، يقتضي أن نكون دائماً مع شعبها. أصلاً وفعلاً...

وها أنا هنا بينكم، أجسد العهد. فها هو لبنان قد عاد أولاً إلى شرعيته الميثاقية، التي لي شرف تمثيلها. وها هو الآن يعود ثانياً إلى شرعيته العربية، بفضلكم وبشهادتكم وبدعمكم الدائم المشكور والمقدر. ليعود معكم ثالثاً إلى الشرعية الدولية الأممية. التي لا غنى ولا بديل عنها لحمايته وتحصينه واستعادة حقوقه كاملة. ففي بلدي، تماماً كما في فلسطين، ما زالت هناك أرض محتلة من قبل إسرائيل. ... وما زال هناك عدوان يومي ترتكبه. وما زال هناك أبرياء من شعبي يسقطون كل يوم. بين شهادة ... ولا سلام من دون استعادة الحقوق المشروعة والكاملة للفلسطينيين. وهو ما تعهدنا به كدول عربية. منذ مبادرة بيروت للسلام سنة 2002، حتى إعلان الرياض في تشرين الثاني (نوفمبر) الماضي. وهذا ليس موقفاً عقائدياً. ولا اصطفاً سياسياً. هذا توصيف لواقع حياتي، يعرفه ويعيشه في وجدانه ويوميته، كل إنسان في بلداننا ومجتمعاتنا. أيها الإخوة، لقد عانى لبنان كثيراً. لكنه تعلم من معاناته. تعلم ألا يكون مستباحاً لحروب الآخرين.

وألا يكون مقراً ولا ممراً لسياسات النفوذ الخارجية. ولا مستقراً لاحتلالات أو وصايات أو هيمنات. وألا يسمح لبعضه بالاستقواء بالخارج ضد أبناء وطنه. حتى ولو كان هذا الخارج صديقاً أو شقيقاً. وألا يسمح لبعضه الآخر، باستعداد أي صديق أو شقيق. أو إيذائه فعلاً أو حتى قولاً. تعلم لبنان أن مصالحه الوجودية هي مع محيطه العربي. وأن مصالحه الحياتية هي مع العالم الحر كله. وأن دوره في منطقته أن يكون وطن لقاء. لا ساحة صراع. وأن علة وجوده هي في صيانة الحرية، وصياغة الحداثة، وصناعة الفرح. رح الحياة الحرة الكريمة السيدة المزدهرة اليانعة، المنفتحة على كل ما هو جمال وحق وخير وعدل وقيم إنسانية جامعة حية .

سيادة الرئيس، ختاماً كل الشكر على الدعوة والاستضافة. اليوم يعود لبنان إليكم. وهو ينتظر عودتكم جميعاً إليه غداً. فإلى اللقاء. وحتى ذاك لكم من لبنان كل التحية وكل الأخوة.

Додаток Г-6. Промова Прем'єр-міністра Республіки Ірак Мухаммада Шіа ас-Судані на Каїрській мирній конференції (21 жовтня 2023 р.)

بسم الله الرحمن الرحيم،

فخامة الأخ الرئيس عبد الفتاح السيسي، رئيس جمهورية مصر العربية المحترم، السادة ملوك ورؤساء وممثلي الدول الشقيقة والصديقة، الحضور الكريم، السلام عليكم ورحمة الله وبركاته،

أتقدم إلى الشقيقة مصر بالعرفان والتقدير لدعوتها إلى هذا الاجتماع في ظرف عصيب شديد الوضع، ... إنه لمن الضعف حقاً أن نصور بالكلمات ما يحدث يومياً من أعمال فظيعة لا تتقطع ومذابح لا تتوقف، ودفن للأبرياء تحت أنقاض منازلهم على أرض نزوحهم لأول أيام نكبة عام 1948،

الحضور الكريم،

ألم يحن الوقت لوضع حد لهذا الاحتلال، أما أن لنا وقف معاناة هذا الشعب المكافح الصامد، الذي يصفه بعض الأصدقاء في كلماتهم بأنه أعمال إرهابية، بينما الجرائم المدمرة الممنهجة للاحتلال الصهيوني إنها أعمال دفاع عن النفس وفق القانون الدولي، متى نقر بأن الظلم لا ينتج سلاماً مستداماً، وألا سبيل لتحقيق الأمن والاستقرار وإنهاء العنف إلا بإزالة أسبابه، وفي مقدمتها الاحتلال وسياسيات التمييز العنصري؟

إن الكيان الصهيوني اليوم مستمر في خرق القوانين بما فيها قوانين الحرب، وهو ما سيؤثر في الأمن الدولي واستدامته، وقد يمتد الصراع إقليمياً بما يهدد إمدادات الطاقة إلى الأسواق العالمية، ويضيف إلى أعباء الأزمات الاقتصادية العالمية عبئاً آخر، ويفتح الباب على صراعات أعمق وأوسع، كما أنه مستمر في خرق اتفاقية جنيف الثالثة الخاصة بأسرى الحروب، والاتفاقية الرابعة التي توفر الحماية للمدنيين في الأراضي المحتلة، إلى جانب خرقه للعهد الدولي الخاص بالحقوق المدنية والإعلان العالمي لحقوق الإنسان، وأكثر من 78 قراراً لمجلس الأمن متعلقاً بالقضية الفلسطينية. نخاطب الضمائر والعقول، ونقول إن القضية الفلسطينية ما كانت لتصل إلى هذه الأوضاع المأساوية لو أن القرارات الدولية جرى احترامها، ولو أن الهيئات الدولية تولت مسؤولياتها، واستمعت إلى شعب لا يطلب سوى منحه حقوقه المشروعة في تقرير المصير والاستقلال والسيادة.... ندعو إلى إنشاء صندوق لدعم وإعمار القطاع، ونحن في العراق لن نتأخر عن تقديم أية مساعدة ممكنة، وقبل كل شيء، فإننا نشير إلى أهمية وقف تذويب القضية الفلسطينية ومحاوله دفنها، وإنه ليس من حق أحد أن يتصالح وأن يتنازل أو أن يتبرع نيابة عن الشعب الفلسطيني، فالفلسطينيون هم أصحاب الأرض والقضية...

الرحمة والرضوان والقوب لشهداء غزة، وكل شهداء القضية الفلسطينية على امتداد الزمن، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

Додаток Г-7. Промова Короля Саудівської Аравія Салмана бін Абдул Азіза на Джиддійській конференції з безпеки та розвитку (16 липня 2022 р.)

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو،

أرحب بكم في المملكة العربية السعودية، وأنقل لكم تحيات سيدي خادم الحرمين الشريفين الملك سلمان بن عبدالعزيز آل سعود، وتمنياته لقمطنا هذه بالنجاح... ونأمل أن تؤسس قمطنا هذه لعهد جديد من التعاون المشترك، لتعميق الشراكة الاستراتيجية بين دولنا والولايات المتحدة الأمريكية، لخدمة مصالحنا المشتركة، وتعزيز الأمن والتنمية في هذه المنطقة الحيوية للعالم أجمع.

أصحاب الجلالة والفخامة والسمو

...كما أن التحديات البيئية التي يواجهها العالم حالياً وعلى رأسها التغير المناخي، وعزم المجتمع الدولي على الإبقاء على درجة حرارة الأرض وفقاً للمستويات التي حددتها اتفاقية باريس؛ تقتضي التعامل معها بواقعية ومسؤولية لتحقيق التنمية المستدامة، من خلال تبني "نهج متوازن" وذلك بالانتقال المتدرج والمسؤول نحو مصادر طاقة أكثر

ديمومة الذي يأخذ في الاعتبار ظروف وأولويات كل دولة... ولذلك تبنت المملكة نهجاً متوازناً للوصول للحياة الصغرى لانبعاثات الكربون باتباع نهج الاقتصاد الدائري للكربون بما يتوافق مع خططها التنموية... وستقوم المملكة بدورها في هذا المجال حيث أنها أعلنت عن زيادة مستوى طاقتها الإنتاجية إلى 13 مليون برميل يومياً وبعد ذلك لن يكون لدى المملكة أي قدرة إضافية لزيادة الإنتاج.

أصحاب الجلالة والفخامة،

إن مستقبل المنطقة الذي ننشده يتطلب تبني رؤية تضع في أولوياتها تحقيق الأمن والاستقرار والازدهار، وترتكز على الاحترام المتبادل بين دول المنطقة، وتوثيق الأواصر الثقافية والاجتماعية المشتركة ومجابهة التحديات الأمنية والسياسية، نحو تحقيق تنمية اقتصادية شاملة.

وندعو إيران باعتبارها دولة جارة، يربطنا بشعبها روابط دينية وثقافية، إلى التعاون مع دول المنطقة لتكون جزءاً من هذه الرؤية، من خلال الالتزام بمبادئ الشرعية الدولية، وعدم التدخل في الشؤون الداخلية للدول الأخرى، والتعاون مع الوكالة الدولية للطاقة الذرية، والوفاء بالتزاماتها في هذا الشأن... وإنه يسرنا ما يشهده العراق مؤخراً من تحسن في أمنه واستقراره، بما سينعكس على شعبه الشقيق بالرخاء والازدهار...

ويقدمون للعالم رسالتنا وقيمنا النبيلة، التي نفتخر بها ولن نتخلّى عنها ونتمنى من العالم احترامها كما نحترم القيم الأخرى بما يعزز شراكتنا ويخدم منطقتنا والعالم.

**Додаток Г-8. Промова Президента Алжирської Народної Демократичної
Республіки Абдул Маджида Теббуна на 78 сесії Генеральної асамблеї ООН
(26 вересня 2023 р.)**

بسم الله الرحمن الرحيم والصلاة والسلام على أشرف المرسلين...

في هذه المناسبة يسعدني أن أتوجه بالتحية والتقدير لأصحاب الفخامة والجلالة والسمو قادة الدول ورؤساء الوفود المشاركين في الدورة الثامنة والسبعين (78) للجمعية العامة للأمم المتحدة.

كما يسعدني أن أتوجه بأصدق عبارات التهاني إلى السيد دنيس فرنسيس على توليه رئاسة الدورة متمنيا له النجاح والتوفيق في مهامه السامية، معربا كذلك عن تقديري لجهود السيد كسابا كوروسي رئيس الدورة السابقة. كما أسدي خالص الشكر وبالغ التقدير لمعالي الأمين العام للأمم المتحدة السيد أنطونيو غوتيرش، مجددا دعم الجزائر لجهوده الحثيثة والجديرة بالثناء لتعزيز دور منظمتنا، والنهوض بها بما يستجيب لتطلعات الشعوب.

السيد الرئيس،

... ومن هذا المنظور فإن الجزائر التي تتأهب لتبوء مقعدها غير الدائم بمجلس الأمن، تعي ثقل المسؤولية الملقاة على عاتقها بالنظر للتحديات الجمة التي تواجهها المجموعة الدولية.

وأغتنم هذه السانحة لأجدد الشكر لكل الدول 184 التي صوتت لصالح بلادي وهي ثقة ستحرص الجزائر على صونها أثناء عهدها بالمجلس، ... وأود في هذا السياق أن أعرب مجددا عن تمسكنا بمبادرة السلام العربية كإطار

لتسوية القضية الفلسطينية وإنهاء الاحتلال الذي يعد السبب الجوهري في عدم استقرار منطقة الشرق الأوسط، مهيباً بالضمير الحي للمجتمع الدولي أن يتحمل المسؤولية الأخلاقية والتاريخية من أجل تمكين الشعب الفلسطيني من تقرير مصيره، واسترجاع حقوقه كاملة غير منقوصة... متطلعا معكم إلى انتصار الحق وإنصاف كفاح الشعب الفلسطيني الذي طالت تضحياته ومعاناته من مظالم الاحتلال.

كما أدعو من هذا المنبر مجلس الأمن، إلى إصدار قرار يؤكد بموجبه حماية حل الدولتين الذي يحظى بإجماع دولي ووقف الأعمال أحادية الجانب... بعد مضي أكثر من ثماني سنوات عن اعتماد برنامج 2030 للتنمية المستدامة وخطة عمل أديس أبابا، لا تزال العديد من الدول النامية تواجه تحديات تستوجب تضامنا أكثر على المستوى الدولي من أجل عالم أفضل، ونموذج اقتصادي فعال وعادل، يسمح بتحقيق أهداف التنمية المستدامة... وفي الختام، سنبقى نتطلع إلى عالم يسوده والأمن والازدهار والرفاه الإنساني تحت مظلة منظمة الأمم المتحدة. فلنكن الإرادة صادقة والعزائم قوية لتحقيق تطلعات شعوبنا المشروعة.

شكرا على كرم الاصغاء،

والسلام عليكم.

Додаток Г-9. Промова Президента Арабської Республіки Єгипет на 34 сесії Африканського саміту (6 лютого 2021 р.)

بسم الله الرحمن الرحيم

...يطيب لي في البداية أن أتوجه بالتهنئة لأخي فخامة الرئيس "فيليكس تشيسيكيدى" رئيس جمهورية الكونغو الديمقراطية...

كما أتوجه لأخي فخامة الرئيس "سيريل رامافوزا" ولجمهورية جنوب أفريقيا الشقيقة بخالص الشكر والتقدير على الجهد الصادق الذي بذل على مدار العام المنصرم نحو تعزيز آليات العمل الأفريقي المشترك ومواصلة تدعيم جهود الاندماج والتكامل الإقليميين في تلك الظروف غير المسبوقة التي يشهدها عالمنا اليوم، ولا يفوتني، أن أتقدم بالشكر كذلك لأخي السيد "موسى فقيه" رئيس مفوضية الاتحاد الأفريقي لقيادته الحكيمة لدفة المفوضية ولجهوده المستمرة للنهوض بأجندتنا الأفريقية، وتنفيذ بنودها وأنشطتها في ظل التحديات والصعوبات القائمة متمنين له التوفيق، لإعادة انتخابه لفترة ولاية ثانية كرئيس لمفوضية الاتحاد الأفريقي.

أصحاب الجلالة والفخامة والسعادة..

...وإذ تؤكد مصر على أهمية الاستناد إلى القانون التأسيسي للاتحاد الأفريقي باعتباره الدستور الحاكم للدول الأعضاء، ومفوضية الاتحاد على حد سواء وأخذاً في الاعتبار الولاية الكاملة للدول الأعضاء على عملية الإصلاح فإنها لتتشد على أهمية العمل بالهيكل الجديد للتوظيف مع الالتزام بمراعاة الحصص والأنصبة في الوظائف وفقاً لمبدأي التضامن، ومدى مساهمة الدول الأعضاء، في ميزانية الاتحاد الأفريقي....

السيدات والسادة..

ليس ثمة شك فيما تمثله جائحة "كورونا" من تحد كبير أمام قارتنا الأفريقية بما يستوجب المزيد من التضامن والتكاتف بين شعوبنا وحكوماتنا من أجل السيطرة على انتشار هذا الفيروس والحد من تداعياته الخطيرة على حياة ومستقبل شعوبنا وأبنائنا.

وإننا إذ نثمن الدور الذي يقوم به كل من مركز الاتحاد الأفريقي... ونؤكد حرصنا على الاضطلاع بمسؤولياتنا سعيًا لتوفير اللقاح لدول القارة.

السيد الرئيس..

...أشركم على حسن الاستماع... والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

**Додаток Г-10. Промова Президента Ісламської Республіки Мавританія
Мухаммада Валід аш-Шейха аль Газуані на 37 сесії Африканського саміту
(17 лютого 2024 р.)**

بسم الله الرحمن الرحيم

...أيها السادة والسيدات زملائي الأعضاء

إن ما كان يتطلع إليه الآباء المؤسسون، هو في جوهره ما بنينا عليه معاً أجندة 2063 المترجمة لخططنا الرامية إلى قيام إفريقيا التي نريدها: "إفريقيا متكاملة ومزدهرة، يسودها السلام، ويمسك مواطنوها بزمام قيادتها، وتمثل قوة ديناميكية في الساحة الدولية."

...فالتعليم، منطلق كل فعل تنموي مستدام، ورافد قوي للأمن والاستقرار وبه اكتساب وتطوير المهارات، التي تفتح آفاق فرص العمل الملائمة، وتعمل على تقليص دوائر البطالة، والفقر، والهشاشة... وإن مشهد ملايين الشباب الأفارقة، المفقرين إلى المهارات الأساسية، العاطلين عن العمل في بلدانهم أو المتزاحمين في قوارب الموت، على مختلف مسارات الهجرة السرية، بفعل انسداد آفاق العيش الكريم، والمشاركة الفعالة في بناء أوطانهم، لأمر يحز في النفس، ويؤكد الحاجة الماسة إلى إحداث ثورة في منظوماتنا التعليمية.

فقارتنا هي الأكثر تأخرًا على طريق تحقيق الهدف الرابع من أهداف التنمية المستدامة، ضمان التعليم الجيد، المنصف الشامل للجميع، لما تعانيه منظوماتنا التعليمية من نقص في شمول النفاذ ومن ارتفاع نسب التسرب المدرسي ومن نقص في جودة التعليم والتكوين وفي ملاءمتها مع التحديات المتنوعة التي تواجهها.

وليس من المقبول بقاء أكثر من 17% من أطفالنا خارج المدرسة الابتدائية؛ ولا عدم تمكن 75% من شبابنا، في المرحلة الثانوية، من تملك الكفاءات الخاصة بهذه المرحلة.

...أيها السادة والسيدات،

مرت عشر سنوات على اعتماد خطتنا العشرية الأولى في إطار تنفيذ أجندة 2063، وهي أساس إعداد الخطط التنموية متوسطة المدى للدول الأعضاء، والمجموعات الاقتصادية الإقليمية، وأجهزة الاتحاد الإفريقي.

عشر سنوات لم يكن فيها الطرف الإقليمي والدولي مواتيا، فالأزمات المتلاحقة، والمتزامنة أحيانا كثيرة، الصحية، والبيئية، والاقتصادية، والأمنية، فاقمت، بمفاعيلها السلبية، حجم التحديات التي تواجهها القارة، فشكّلت بذلك عراقيل قوية، أعاقَت أحيانا كثيرة، وأبطأت أخرى، إحراز التقدم المأمول في تنفيذ أجندة 2063.

ومع ذلك فإن تقدما مباشرا تم إحرازه في العديد من المجالات من قبيل التقدم في مسار منطقة التبادل الحر القارية الإفريقية، بإنجاز المرحلة الأولى بنجاح.... ولا تزال الحاجة ماسة إلى إصلاح منظمة الأمم المتحدة بما يضمن تعزيز حضور قارتنا في هيئاتها القيادية، وذلك بحصولها على مقعد دائم في مجلس الأمن الدولي ... ويكفي لندرك مدى حاجة هذا النظام الدولي إلى الإصلاح، أن ننظر إلى ما يجري بقطاع غزة، ...

أصحاب الجلالة والفخامة والمعالي، أيها السادة والسيدات،

على الرغم مما أحرز هنا وهناك من تقدم في بعض المسارات، فلا يزال البطء والتعثر الطابع العام لجهودنا في سبيل تنفيذ التطلعات السبعة التي هي مقاصد أجندة 2063.

وهكذا، وفي إطار الخطة العشرية 2024-2034، يتعين تركيز جهودنا جميعا على معالجة الوضع المتأزم والمتردي، على مستويات عديدة في قارتنا الإفريقية... صحيح أننا بحاجة إلى توسيع وتنويع الشراكات مع مختلف الأطراف، لكن على نحو لا نصير به مسرح تنافس، أو تصفية حسابات بين الغير، تعود غالبا علينا بالتأزم والاضطراب، اقتصاديا، واجتماعيا، وخاصة أمنيا.

...أصحاب الجلالة والفخامة والمعالي، أيها السادة والسيدات،

...ويستوجب منا هذا الواقع العمل جميعا على تكريس مبادئ دولة القانون وإرساء ديمقراطيات حقيقية تؤمن تداول سلمي سلسا للسلطة في إطار من الاستقرار والشفافية.

...أشركم والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته."

Додаток Г-11. Промова Президента Арабської Республіки Єгипет Мухаммада

Мурсі на 67 сесії Генеральної Асамблеї ООН (26 вересня 2012 р.)

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله محمد صلى الله عليه وسلم...
... إن حضوري اليوم وحديثي إليكم يحمل معاني عديدة تتجلى في أنني أول رئيس مصري مدني منتخب بإرادة شعبية حرة في أعقاب ثورة سلمية عظيمة، شهد لها العالم كله، هذه الثورة التي أسست شرعية حقيقية بإرادة الشعب المصري بكل أبنائه وفئاته داخل وخارج مصر وكان لهذا الشعب بفضل الله ما أراد.

إن كل مصري اليوم يشعر بثقة في النفس تضعه على أرضية حضارية وأخلاقية في أعلى مستوياتها، فقد حققنا خطوات متلاحقة وفعالة في مسيرة البناء والنهضة سعيا إلى ما يتطلع إليه شعب مصر لإقامة دولة حديثة، الدولة الوطنية، الديمقراطية، الدستورية، القانونية، الحديثة، التي تستوعب العصر وتقوم على سيادة القانون والديمقراطية واحترام حقوق الإنسان دون تفريط في القيم الراسخة في وجدان أبناء مصر. جميعهم ودولة تنشد العدل والحق والحرية والكرامة والعدالة الاجتماعية.

إن الثورة المصرية التي أسست الشرعية التي أمثلها أمامكم اليوم لم تكن نتاج لحظة أو إنتفاضة عابرة..كما أنها لم تكن أبدا رياحا هبت في ربيع أو خريف. وأن هذه الثورة وما سبقها ولحقها من ثورات في المنطقة جاءت نتيجة لكفاح طويل لحركات وطنية حقيقية. ولإرادة الحياة مع أبناء الوطن جميعا بعزة وكرامة. وهي تعبر عن حكمة التاريخ وتدق ناقوس إنذار لكل من يحاول أن يقدم مصالحه على مصالح الشعوب... وأود أن أؤكد هنا أن هذه المبادرة ليست مغلقة على أطرافها بل هي مفتوحة أمام كل من يريد أن يساهم إيجابيا في حل الأزمة في سوريا. هذه الأزمة كلنا عنها. وهذه المعاناة لا بد وأن نتحرك جميعا في كل العالم لوقفها، وإنها مأساة هذا العصر، وواجبنا أن نوقف المأساة. وإنسان، لأي سبب ولن يكون هذا السلام إلا اذا تعاوننا جميعا، إلا إذا أدركنا جميعا أننا متساوون ، وأننا نشترك في الكثير من الآمال والطموحات، السلام الذي جئت برسالة إليكم به، هو سلام الحق والعدل، الاستقرار والتنمية، تبادل المصالح والمنافع، الحب والاحترام المتبادل، ولا أظن ذلك صعبا علينا جميعا إذا ما امتدت الأيدي بالتعاون بالنية الخالصة وبالأعمال الصالحة والله يسمع ويرى وكلنا أمل وكلي أمل في مستقبل أفضل لهذا العالم الذي أرجو له كل الخير، أشكركم جميعا، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

**Додаток Г-12. Промова Міністра закордонних справ Йорданського
Хашимітського Королівства Аймана Сафаді на засіданні Ради Безпеки ООН
(11 вересня 2025 р.)**

بسم الله الرحمن الرحيم
السيد الرئيس،
أهنيك بتولي الرئاسة الدورية لمجلس الأمن، وأشكر وكالة الأمين العام على إحاطتها.
الزملاء الأعزاء،
حكومة مازقة، ملطخة بدماء الأبرياء، مجبولة على التطرف والكرهية، لا تكتث بقانون دولي، ولا ترتدع بقيمة إنسانية، ترى نفسها فوق القانون، وتعتمد البطش لفرض عقائدية عنصرية، وتحقيق أهداف توسعية، تهدد السلم والأمن في المنطقة والعالم.
...وتوسع إسرائيل مستوطناتها اللا شرعية في الضفة الغربية المحتلة، وتحمي إرهاب المستوطنين الذين يشنون ما معدله أربع هجمات إرهابية يوميًا على الفلسطينيين، وتصادر المزيد من الأراضي الفلسطينية، وتحاصر الشعب الفلسطيني وقيادته الشرعية اقتصاديًا وحياتيًا، فتقتل بذلك كل فرص تحقيق السلام العادل والدائم.
اليوم، وقبل ساعات من انعقاد هذه الجلسة، تبجج رئيس الوزراء الإسرائيلي أنه أجاز بناء مستوطنة غير شرعية جديدة في الأرض الفلسطينية المحتلة، تبجج أنه منع إقامة الدولة الفلسطينية. يتبجح أنه يقتل كل فرص تحقيق السلام، ويرهن مستقبل كل شعوب المنطقة، بمن فيهم شعبه، لمزيد من الصراع والحروب.
تضرب إسرائيل استقرار لبنان، وتحتل المزيد من الأرض السورية، وتصنع الفتنة المستهدفة إغراق سوريا في الفوضى والصراع.

وفي خرق فاضح آخر للقانون الدولي، وتصعيد خطير، تنتهك إسرائيل سيادة دولة قطر الشقيقة، وتشن على عاصمتها الدوحة هجوماً جباناً، في تجسيد فح للغدر بدولة لم تنفك تعمل بلا انقطاع، بشراكة مع جمهورية مصر العربية الشقيقة والولايات المتحدة الأميركية، للتوصل لاتفاق تبادل يحقق وقفاً دائماً لإطلاق النار، وينهي المعاناة، ويفتح الباب أمام العودة للدبلوماسية لتحقيق السلام والأمن للجميع. ندين هذا العدوان الغادر الغاشم على قطر. وكما أكد جلالة الملك عبد الله الثاني ابن الحسين وسمو الأمير الحسين بن عبد الله ولي العهد لسمو الشيخ تميم بن حمد آل ثاني، يقف الأردن مع قطر بالمطلق في كل ما تتخذه من خطوات لحماية أمنها وسيادتها وسلامة مواطنيها.

الزملاء الأعزاء،

يحمل مجلسكم الكريم مسؤولية حماية الأمن والسلم، ويملك أدوات ذلك. استخدموا هذه الأدوات، طبّقوا القانون الدولي وميثاق الأمم المتحدة اللذين يشكلان أساس شرعيتكم. استخدموا هذه الأدوات لفرض قبول اتفاق التبادل، الذي عملت عليه قطر ومصر والولايات المتحدة، استخدموها لوقف العدوان على غزة، لإنهاء المجاعة، لفرض إدخال المساعدات الإنسانية، لحماية ما تبقى من صدقية للقانون الدولي والقانون الدولي الإنساني، لإعادة الإيمان بأن القيم الإنسانية والقانون الدولي وجدوا ليطبّقوا من دون تمييز أو انتقائية، لتأكيد أن لا حصانة لمعتدٍ، وأن لا دولة فوق القانون، لإحياء الأمل أن الصراع ليس قدر المنطقة، وأن السلام العادل متاح، وهدف مشترك لنا جميعاً، قادرون إن توفرت الإرادة على تحقيقه. جاوز الظلم المدى. انهوه، انهوه قبل فوات الأوان.

شكراً لكم، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته.

ДОДАТОК Д. Меморандуми.

Додаток Д-1. Меморандум про взаєморозуміння у сфері громадських справ і розвитку між Королівством Саудівська Аравія і Державою Кувейт

(4 вересня 2024 р.)

مادة أولى: الموافقة على مذكرة تفاهم في مجال الشؤون والتنمية الاجتماعية بين حكومة دولة الكويت وحكومة المملكة العربية السعودية، والموقعة بتاريخ 4 سبتمبر 2024، والمرفقة نصوصها بهذا المرسوم.

مادة ثانية: على الوزراء - كل فيما يخصه تنفيذ هذا المرسوم، ويُعمل به من تاريخ نشره في الجريدة الرسمية.

ونصت مذكرة تفاهم في مجال الشؤون والتنمية الاجتماعية بين حكومة دولة الكويت وحكومة المملكة العربية السعودية على ما يلي:

إن حكومة دولة الكويت وممثلة عن «وزارة الشؤون الاجتماعية» وحكومة المملكة العربية السعودية وممثلة عن وزارة الموارد البشرية والتنمية الاجتماعية والمشار إليهما فيما بعد بـ (الطرفين)، رغبة منهما في تقوية روابط الأخوة والتعاون بينهما في مجالات التنمية الاجتماعية. وانطلاقاً من الروابط الأخوية القائمة بينهما وعلاقات التعاون التي تجمعهما، وإدراكاً منهما لأهمية تبادل الخبرات والمعلومات في هذا المجال من أجل استفادة كل طرف من خبرات الطرف الآخر، اتفقتا على ما يلي:

المادة الأولى: هدف المذكرة

يعمل الطرفان على تعزيز التعاون فيما بينهما في مجال الشؤون والتنمية الاجتماعية بما يحقق المصلحة المشتركة للطرفين، وفقاً للإمكانات المتاحة لديهما وبما يتوافق مع التشريعات السارية في كلا البلدين.

المادة الثانية: مجالات التعاون

يتعاون الطرفان على تحقيق أوجه التعاون في مجال الشؤون الاجتماعية وتشمل مجالات التعاون على سبيل.

... المادة السادسة: آثار المذكرة

لا يترتب على هذه المذكرة أي حق أو التزام ينظمه القانون الدولي ولا تحل أحكامهما بالتزامات الطرفين ولا حقوقهما وامتيازاتهما الناشئة من أي معاهدة أو اتفاقية دولية.

المادة السابعة: تسوية الخلافات

يسوى أي خلاف ينشأ بين الطرفين حول تفسير هذه المذكرة أو تنفيذها ودياً من خلال المشاورات بين الطرفين عبر القنوات الدبلوماسية.

... حررت هذه المذكرة ووقعت يوم الأربعاء بتاريخ 1 ربيع الأول 1446هـ، الموافق 4 سبتمبر 2024م، من نسختين أصليتين باللغة العربية.

**Додаток Д-2. Меморандум про взаєморозуміння між Медичною радою
Йорданського Хашимітського Королівства та культурним аташатом
Посольства Королівства Саудівська Аравія в Аммані (29 грудня 2015 р.)**

مذكرة تفاهم ما بين : المجلس الطبي الأردني يمثل عطفة أمين عام المجلس الطبي الأردني الدكتور آدم
العبدالات والملحقية الثقافية لسفارة المملكة العربية السعودية بعمان يمثلها سعادة الأستاذ الدكتور محمد بن مفرح بن
شبل القحطاني

حيث قامت الملحقية الثقافية السعودية بعمان باعتماد مكتب السلسلة الكاملة للخدمات المساندة لغايات تأمين
وصول وثائق الأطباء السعوديين الراغبين بالتسجيل لدى المجلس الطبي الأردني لإمتحان البورد الأردني أو الإمتياز
أو الإقامة وتقديم الطلبات وتصديق الوثائق والتسجيل ودفع الرسوم وإستلام الوثائق والشهادات نيابة عن الأطباء
السعوديين .

وبناء على طلب سعادة الملحق الثقافي السعودي ناقش المجلس الطبي الأردني بجلسته التاسعة تاريخ 2015
17 / 12 /

طلب اعتماد المكتب أعلاه للغاية المذكورة وقرر الموافقة عليه على أن يكون المكتب مسؤولاً عن صحة
الوثائق التي تسلم للمجلس وعن ضمان تسليم الوثائق المستلمة من المجلس للطبيب وذلك لمصلحة الأطباء السعوديين
والمجلس على حد سواء لأهمية هذه الوثائق والشهادات.

وبناء على ما تقدم وتسهيلاً على الأطباء السعوديين اتفق الطرفين على ما ورد بأعلاه على ألا يتم قبول أي
طلب أو تسليم الوثائق لأي جهة إلا من خلال المكتب المذكور ما لم يتم اعتماد مكتب آخر من قبل الطرفين أعلاه على
أن يستمر التنسيق والتعاون ما بين الملحقية الثقافية السعودية والمجلس الطبي الأردني بخصوص أية ملاحظات أو
معيقات بما فيه مصلحة الطرفين ومصلحة الأطباء السعوديين . وعليه فقد تم تحرير هذه المذكورة بتاريخ 18 ربيع
الأول لعام 1437 هـ الموافق 29 / 12 / 2015 م.